

SÄÄTIÖ JA MAAKUNTA

Maakuntarahastojärjestelmän
kentät ja verkostot

Jarmo Mäkinen

Jarmo Mäkinen

SÄÄTIÖ JA MAAKUNTA

Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa (S212)
toukokuun 21. päivänä 2005 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2005

SÄÄTIÖ JA MAAKUNTA

Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 265

Jarmo Mäkinen

SÄÄTIÖ JA MAAKUNTA

Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2005

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy/philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture: Valjakka, Sirkka (1950): Kotiseudun tutkimusretkellä Leivonmäellä kesäkuussa 1950. Keski-Suomen museo, Jyväskylä.

Manninen, Esko (1961): Presidentti Kekkonen vierailee seurueineen Keski-Suomen maakuntaliiton osastolla Jyväskylän Messujen avajaispäivänä 1.7.1961. LF-Foto O/Y. Keski-Suomen Museo, Jyväskylä.

ISBN 951-39-2135-2 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2005, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2005

ABSTRACT

Mäkinen, Jarmo Kalevi

Foundation and Region: Fields and networks of the system of the regional funds

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2005, 235 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 265)

ISBN 951-39-2175-1

Diss.

The aim of the study is to enhance understanding on the non-governmental ways of supporting regional culture. The object of the study is *the system of the regional funds* of the Finnish Cultural Foundation (FCF). The research material consists of the data collected by a questionnaire from the board members of the regional funds. It includes information about personal and organizational relations between the funds and their operational environment. Social network analysis and Pierre Bourdieu's field theory are applied in this research. The correspondence analysis shows that the social network of the board members has a clear field structure. The role of each field is discussed in the conclusion in the framework of the symbolic economy. The study suggests that the positions of the boards are held more permanently by background organizations of the members than individuals. The structure of the board members' network is clearly separated into inner and outer part. The role of the inner part is to run the practise of the organisation. The outer network is operating more at symbolical level. It includes prestigious people with enough symbolic power to determine 'will and essence' of the region. I suggest that functional inner part of the board members' network has become more important in time as professional practises and the role of the central fund of the FCF have been emphasised. In conclusion I discuss the implications of the double role of the regional funds as private foundations supporting art and science and as regional actors.

Keywords: cultural policy, regionalism, regions, cultural economics, non-profit organizations, foundations, social networks, power structure

Author's address Jarmo Mäkinen
Ahdinkatu 14 A 21
40700 Jyväskylä

Supervisor Professor Anita Kangas
Department of Social Sciences and
Philosophy/Cultural Policy
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Reviewers Professor Anssi Paasi
Department of Geography
University of Oulu, Oulu, Finland

Professor (ma.) Ilkka Ruostetsaari
Department of Political Science
University of Turku, Turku, Finland

Opponent Professor Jouni Häkli
Department of Regional Studies
University of Tampere, Tampere, Finland

ESIPUHE

Syksyllä 1997 aloitin tutkijana Suomen Kulttuurirahaston aloitteesta käynnistetyssä maakuntarahastoja koskevassa projektitutkimuksessa. Kiitän Suomen Kulttuurirahastoa ja sen edustajia mielenkiintoisesta ja haastavasta tutkimusaiheesta. Kiitos myös tutkimusta ohjanneelle seurantaryhmälle, jonka jäseninä olivat Kulttuurirahastosta hallituksen puheenjohtaja Seppo Honkapohja ja yliasiames Paavo Hohti sekä Jyväskylän yliopistosta kulttuuripolitiikan professori Anita Kangas. Työni ohjaajaa professori Anita Kangasta kiitän lukuisista uutta luovista ohjaustuokioista, jotka ovat myös pitäneet työni kurssissa ja auttaneet välttämään pahimmat karikot. Kiitos Sosiaalitieteiden valtakunnalliselle tutkijakoululle ja Jyväskylän yliopistolle väitöskirjatutkimukseni taloudellisesta tuesta.

Olen saanut työskennellä virikkeellisessä ja innostavassa työyhteisössä. Kiitos Tuomo Kokkoselle ja Riikka Niemelle, jotka heittivät minut sisään yhteiskuntatieteilijöiden ja filosofien laajaan työyhteisöön. Mieleeni ovat jääneet lounaskeskustelut ja pyöreä pöytä, jonka äärellä kahvittelivat lisäksi Marita Husso, Jorma Hänninen, Eeva Jokinen ja usein muitakin laitoksemme opettajia ja tutkijoita. Tässä vapaan akateemisen keskustelun ja ideoinnin tilassa projektitutkimus kasvoi väitöskirjatutkimukseksi.

Tässä laajassa yhteisössä itselleni läheisiä ovat olleet kulttuuripolitiikan oppiaineen tutkijat. Kiitän Simo Häyrystä, jonka kanssa käymiämme keskusteluja on innostanut yhteinen kiinnostuksemme kulttuuripolitiikan alueellisiin kysymyksiin. Kulttuuripolitiikan tohtoriseminaarit ovat olleet keskeinen forumi työni eri vaiheiden esittelyssä. Kiitän näissä seminaareissa ja muulloinkin työtäni kommentoineita Terhi Aaltosta Raija-Leena Loisaa, Inga Kalvinaa, Anita Kärkeä, Pauliina Maukosta, Esa Pirnestä, Marion van Delftia, Niina Simanaista, Sakarias Sokkaa ja muita seminaarilaisia. Kiitän myös professori Martti Siisiäistä, jonka sosiologista asiantuntemusta olen hyödyntänyt muutamaan otteeseen.

Työni lopullisen muodon hahmottuessa sain professori Marja Järvelältä ja professori Risto Heiskalalta joukon tarkkoja huomautuksia ja kommentteja, jotka auttoivat suuresti väitöskirjani esitarkastusversion viimeistelyssä. Esitarkastajat professori Anssi Paasi ja professori Ilkka Ruostetsaari löysivät vielä uusia parannusehdotuksia ja muutamia asiavirheitäkin. Näiden henkilöiden lisäksi kiitän yliasiames Antti Arjavaa Suomen Kulttuurirahastosta ja Markku Möttöstä Taiteen keskustoimikunnasta heidän esitarkastusversiosta antamistaan arvokkaista kommentteista.

Vaimoni ja kollegani Katja Mäkisen neuvot ja taidot ovat merkittäväällä tavalla edesauttaneet väitöskirjani valmistumista. Lisäksi Katjan myötäsyttyinen kannustamisen kyky on ollut korvaamatonta huonoina hetkinä. Tämä kirja on omistettu Katjalle ja pojallemme Johannekselle.

Jyväskylä, huhtikuu 2005
Jarmo Mäkinen

KUVIOT

KUVIO 1	Valtakunnansuunnittelutoimiston (vasen) ja aluejakokomitean (oikea) talousaluejaot	27
KUVIO 2	Maakuntarahastojärjestelmän perustamisprosessi ja toimijat	41
KUVIO 3	Julkisten ja yksityisten yritysten sekä yhteisöjen lahjoitukset	58
KUVIO 4	Yksityishenkilöiden yli 100 tmk:n lahjoitukset	58
KUVIO 5	Maakuntarahastojen jakamat apurahat yhteensä ja niiden keskikoko 1969–2000	59
KUVIO 6	Tieteen ja taiteen osuudet maakuntarahastojen jakamista apurahoista 1972–2000	60
KUVIO 7	Esimerkkiverkosto kuvattuna matriisina ja graafisesti	63
KUVIO 8	Vallan kenttä; mukailtu Bourdieun (1992, 124) ja Swarzin (1997, 139) kuvista	71
KUVIO 9	Tutkimuksessa analysoitavat suhteet	84
KUVIO 10	Esimerkki maakuntarahaston verkoston rakenteesta	87
KUVIO 11	Maakuntaliittojen ja keskusrahaston nimittämien jäsenten kentät kausilla 1996–1997 (ylempi kuvapari) ja 1966–1967 (alempi kuvapari)	92
KUVIO 12	Jäsenistön kentät kausilla 1966–1967 ja 1996–1997	94
KUVIO 13	Verkoston merkitys vastaajille	115
KUVIO 14	Keskustelunaiheet sisäisessä ja ulkoisessa verkostossa	117
KUVIO 15	Asemien hierarkia sisäisessä verkostossa kentittäin	123
KUVIO 16	Maakuntarahastojen ja keskusrahaston väliset yhteydet	125
KUVIO 17	Kuvitteellinen esimerkki keskusrahaston kannalta tehokkaasta organisaatiosta	126
KUVIO 18	Kontaktihenkilöiden määrä ulkoisessa verkostossa kentittäin	131
KUVIO 19	Vastaajan kentän (A) ja ulkoisen verkoston yhteyshenkilön kentän (Y) välinen korrespondenssikuvio	134
KUVIO 20	Asemien hierarkia ulkoisessa verkostossa kentittäin	138
KUVIO 21	Vastaajan kentän (A) ja luottamustoimen kentän (L) välinen korrespondenssikuvio	144
KUVIO 22	Kainuun Rahaston toimintaympäristö (AS = asiamies, J = jäsen, PJ = puheenjohtaja, VPJ = varapuheenjohtaja, tmk = tuhatta markkaa)	153
KUVIO 23	Kainuun Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetty lahjoitukset lahjoittajaluokittain.....	155
KUVIO 24	Keski-Pohjanmaan Rahaston toimintaympäristö	157
KUVIO 25	Keski-Pohjanmaan Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetty lahjoitukset lahjoittajaluokittain	159
KUVIO 26	Keski-Suomen Rahaston toimintaympäristö	161

KUVIO 27	Keski-Suomen Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain	162
KUVIO 28	Pirkanmaan Rahaston toimintaympäristö	164
KUVIO 29	Pirkanmaan Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain	166
KUVIO 30	Pohjois-Savon Rahaston toimintaympäristö	168
KUVIO 31	Pohjois-Savon Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain	169
KUVIO 32	Varsinais-Suomen Rahaston toimintaympäristö	171
KUVIO 33	Varsinais-Suomen Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain	172
KUVIO 34	Aseman, koulutuksen ja asumisajan suhde 'maakunnallisuuteen'	185

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Tieteen ja taiteen apurahojen kokoluokat	59
TAULUKKO 2	Tutkimuksessa käytetty kenttä- ja asemaluokittelu	78
TAULUKKO 3	Vastausprosentti kentittäin	81
TAULUKKO 4	Vastausprosentit maakuntarahastoittain	81
TAULUKKO 5	Tutkimuksessa analysoitavat suhdetyypit	85
TAULUKKO 6	Hoitokuntien nimittäjät kausilla 1966–1967 ja 1996–1997	90
TAULUKKO 7	Puheenjohtajan nimittäjät ja yleisimmät kentät kausina 1966–1967	99
TAULUKKO 8	Eri ikäryhmien osuus maakuntarahastoissa, valtaeliitissä ja koko väestössä	100
TAULUKKO 9	Maakuntarahaston hoitokuntien kaikkien jäsenten sukupuolijakauma kentittäin	101
TAULUKKO 10	Syntymävuosikymmenen vaikutus nuorten osuuden kasvattamiseen hoitokunnissa	102
TAULUKKO 11	Maakuntarahastojen jäsenten siteitä omaan maakuntaan	103
TAULUKKO 12	Syntymä- ja nuoruusajan asuinalueet	105
TAULUKKO 13	Maakuntarahastojen jäsenten koulutusaste	107
TAULUKKO 14	Korkeakoulututkintojen suhteelliset osuudet oppialoittain	108
TAULUKKO 15	Muut keskustelunaiheet	117
TAULUKKO 16	Kenttien välinen riippumattomuudesta	119
TAULUKKO 17	Sisäisen verkoston suhdematriisi	122
TAULUKKO 18	Hoitokunta-asemien keskeisyys ja asemien yhteyksien keskusrahasto-osuus	128
TAULUKKO 19	Ulkoisen verkoston suhdematriisi	132
TAULUKKO 20	Vastaajan kentän ja ulkoisen verkoston yhteyshenkilön kentän korrespondenssi-analyysin ratkaisumalli	133
TAULUKKO 21	Maakuntarahastojen jäsenistön jäsenyydet eri yhdistyksissä	141

TAULUKKO 22	Luottamustoimien suhdematriisi	143
TAULUKKO 23	Vastaajan kentän ja luottamustoimen kentän korrespondenssi-analyysin ratkaisumalli	143
TAULUKKO 24	Verbaalisesti kuvatut tärkeät tahot	147
TAULUKKO 25	Mielipiteet maakuntarahastojen toimintalinjasta	177
TAULUKKO 26	Jäsenten mielipiteet edustamistaan tahoista	182
TAULUKKO 27	Edustamista koskevat näkemykset suhteessa maakunnallisuuteen ja tieteelliseen/taiteelliseen arvoon apurahakriteereinä sekä suhteessa tieteen/taiteen osuuden kasvattamiseen apurahanjaossa	183

SISÄLTÖ

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT JA TAULUKOT

1	JOHDANTO.....	15
2	MAAKUNTARAHASTOJÄRJESTELMÄN TAUSTA.....	22
2.1	Historiallisista maakunnista funktionaalisiin talousalueisiin.....	23
2.2	Toimijat ja foorumit.....	31
2.3	Maakuntarahastojen perustaminen.....	38
2.4	Maakuntarahastojen toimintaympäristön muutoksia.....	42
2.4.1	Valtiollistuminen.....	42
2.4.2	Alueelliset korkeakoulut ja taidetoimikunnat.....	44
2.4.3	Suomen Kulttuurirahasto ja hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka.....	47
2.4.4	Uusregionalismi.....	50
2.4.5	Maakuntarahastot ja maakuntien liitot.....	54
2.5	Apurahat ja lahjoitukset.....	57
3	LÄHTÖKOHTIA MAAKUNTARAHASTOJEN SOSIAALISEN RAKENTEEN TUTKIMISEEN.....	61
3.1	Kenttä ja verkosto analyysivälineinä.....	61
3.1.1	Verkosto.....	62
3.1.2	Kenttä.....	66
3.1.3	Verkoston ja kentän erot ja yhtäläisyydet sosiaalisen rakenteen kuvaamisessa.....	67
3.2	Valta ja vaihto näkökulmina kamppailuun ja yhteistyöhön maakuntarahastoissa.....	69
3.2.1	Vallan kenttä.....	69
3.2.2	Vaihto ja symbolinen talous.....	72
3.2.3	Yhteenveto.....	74
3.3	Kenttien operationalisointi.....	75
3.4	Tutkimusaineisto.....	80
3.4.1	Kyselyn vastaanotto.....	80
3.4.2	Kyselylomakkeen sisältö.....	82
3.4.3	Tutkimuksessa analysoitavat suhteet.....	83
4	JÄSENISTÖ.....	89
4.1	Jäsenistön nimittäminen.....	89
4.2	Jäsenistön kentät ja asemat.....	93
4.2.1	Kulttuurin kentät.....	94
4.2.2	Hallinto.....	95
4.2.3	Politiikka ja järjestöt.....	97

4.2.4	Talous	97
4.2.5	Joukkotiedotus	98
4.2.6	Tiede	99
4.3	Jäsenistön sosiaaliset taustamuuttajat.....	100
4.3.1	Ikä ja sukupuoli	100
4.3.2	Asuinpaikka	103
4.3.3	Koulutus	107
4.4	Yhteenveto	109
5	VERKOSTO	112
5.1	Verkostojen merkitys ja vuorovaikutussisältö	112
5.2	Sisäinen verkosto	118
5.2.1	Kontaktien määrä kentittäin ja kenttien väliset yhteydet	121
5.2.2	Asemien hierarkia	123
5.2.3	Maakuntarahastojen ja keskusrahaston väliset suhteet.....	124
5.3	Ulkoisen verkoston henkilösuhteet.....	131
5.3.1	Kontaktien määrä kentittäin ja kenttien väliset yhteydet	131
5.3.2	Asemien hierarkia	138
5.4	Luottamustoimet osana ulkoista verkostoa.....	140
5.4.1	Jäsenistön luottamustoimien järjestötyypit	140
5.4.2	Jäsenistön tärkeänä pitämät luottamustoimet kentittäin ja kenttien väliset yhteydet	142
5.5	Vapaamuotoisen ja strukturoidun verkostokuvauksen väliset erot.....	146
5.6	Yhteenveto	148
6	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	151
6.1	Kainuun Rahasto.....	152
6.2	Keski-Pohjanmaan Rahasto.....	156
6.3	Keski-Suomen Rahasto	160
6.4	Pirkanmaan Rahasto.....	163
6.5	Pohjois-Savon Rahasto	167
6.6	Varsinais-Suomen Rahasto.....	170
6.7	Yhteenveto	173
7	JÄSENISTÖN NÄKEMYKSIÄ MAAKUNTARAHASTOJEN TOIMINNASTA	175
7.1	Maakuntarahastojen rooli.....	176
7.2	Apurahat	179
7.3	Edustaminen ja alueellisuus.....	181
7.4	Päätöksenteko ja asiantuntemus.....	187
7.5	Yhteenveto	191
8	PÄÄTÄNTÖ.....	193
8.1	Tulosten yhteenveto	194
8.2	Maakunta	196

8.3	Osallistujat	198
8.4	Symbolinen talous	201
8.5	Legitimaation lähteet.....	207
8.6	Maakuntarahastot ja keskusrahasto.....	210
SUMMARY		213
LÄHTEET		216
LIITTEET		224
LIITE 1	Kyselylomake.....	224
LIITE 2	Neuvottelupäivät 1957–1973.....	233
LIITE 3	Maakuntarahastoista myönnettyjen apurahojen määrällisiä muutoksia 1990-luvulla	235

1 JOHDANTO

Suomen Kulttuurirahaston Kannatusyhdistys r.y. perustettiin vuonna 1937. Kaksi vuotta myöhemmin kannatusyhdistys päätti perustaa suomalaiskansallista kulttuurityötä tukevan säätiön: Suomen Kulttuurirahaston (SKR). Aatteellisesti ja poliittisesti kannatusyhdistyksen ja säätiön perustaminen liittyi suomalaisuusliikkeeseen ja sitä kautta muun muassa kieltä, kulttuuria ja talouselämää koskeviin vastakkainasetteluihin suomenruotsalaisten kanssa. Tavoitteeksi asetettiin suomalaiskansallisen kulttuurin tukeminen, ja keinoiksi valittiin pääsääntöisesti apurahojen jakaminen tieteelle ja taiteelle.

Suomen Kulttuurirahaston perustamishankkeeseen mobilisoitiin käytännössä koko suomenkielinen yhteiskunta. Keskeisiä perustajatahoja olivat politiikan, hallinnon, joukkotiedotuksen ja talouselämän arvovaltaiset toimijat. Rahastoidea propagoitiin voimakkaasti lehdistössä. Sen taakse asettuivat arvovalloillaan myös valtion johto ja suomenmielinen liike-elämä. Peruspääoman kokoamiseksi perustamisen yhteydessä järjestettiin kaksi koko maan kattavaa kansalaiskeräystä, joista ensimmäisen toteuttivat kansakoululaiset opettajiansa johdolla ja jälkimmäisen oppikoulujen rehtorit. Näin Suomen Kulttuurirahastolle hankittiin myös kansalaisten hyväksyntä ja osallisuus.

Tutkimukseni kohde on Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastojärjestelmä, jolla tarkoitan maakuntarahastojen ja SKR:n keskusrahaston luottamus- ja toimihenkilöiden sekä toimielinten muodostamaa organisatorista kokonaisuutta. Maakuntarahastojärjestelmä alkoi kehittyä noin kaksikymmentä vuotta Kannatusyhdistyksen perustamisen jälkeen. Suurin osa siihen kuuluvista oikeudellisesti epäitsenäisistä rahastoista perustettiin 1960-luvun alussa. Kielipoliittiset kysymykset olivat keskeisiä Kulttuurirahaston perustamiseen vaikuttaneita taustatekijöitä 1930-luvulla. Maakuntarahastojen perustamisen yhteydessä nousi puolestaan yhteiskuntapoliittisten ongelmien alueellinen ulottuvuus vahvasti esille. Maakuntarahastojärjestelmäkään ei syntynyt hallinnollis-poliittisessa tyhjiössä – ainoastaan tukemaan maakunnallista kulttuuria – vaan tukemaan omalla tavallaan myös maakunnallisia itsehallintopyrkimyksiä.

Vuonna 1971 maakuntarahastojärjestelmä vakiintui järjestelmäksi, johon kuului 17 talousmaakuntakonseptille perustettua rahastoa. Maakuntarahastot

jakoivat emorahastonsa tavoin apurahoja tieteelle ja taiteelle sekä osallistuivat voimakkaasti alue- ja kulttuuripoliittiseen keskusteluun. Niiden toiminnan näkyvyys alkoi kuitenkin heiketä valtion roolin kasvaessa ja niin sanotun hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan marginalisoidessa yksityisiä toimijoita aina 1980-luvun loppupuolelle saakka. Kiinnostus maakuntarahastoja kohtaan virisi uudelleen 1990-luvulla, kun maakuntarahastojen yksityinen luonne sekä kiinnostuneisuus paikallisiin toimijaverkostoihin täyttivät niin kansalliset kuin ylikansalliset Euroopan unionin yhteiskuntapolitiikalle asettamat periaatteet ja kvalifikaatiot. Lisäksi pääomataloutta suosivat olosuhteet, suuret testamenttilahjoitukset ja keskusrahaston taloudellinen tuki kasvattivat maakuntarahastojen pääomia ja lisäsivät niiden tukea tieteelle ja taiteelle.

Maakuntarahastojen pyrkimyksenä on alueidensa henkisen ja taloudellisen elämän tukeminen. Tänä päivänä ne toteuttavat tehtävänsä pääasiassa jakamalla kerran vuodessa apurahoja ja palkintoja maakunnassa syntyneille taiteen- ja tieteentekijöille sekä maakunnassa suoritettavalle tai siihen kohdistuvalle tieteelliselle tai taiteelliselle työlle. Rahastojen toimenkuvia suuntaavat myös nimikkorahastot, joista myönnetään apurahoja ja palkintoja niiden säännöissä mainittuihin kohteisiin tai tarkoituseriini. Maakuntarahastot jakavat myös vuosittain Suomen Kulttuurirahaston niille myöntämän määrärahan ja kohdentavat sen Kulttuurirahaston määrittelemiini painopistealueisiin, joita ovat esimerkiksi kuvataiteilija-apuraha, lasten ja nuorten kulttuuritoiminta sekä maakunnallisesti merkittävä kulttuurihanke. Juridisesti maakuntarahastot ovat Suomen Kulttuurirahaston epäitsenäisiä säätiöitä eli rahastoja. Suomen Kulttuurirahasto on säätiö ja oikeushenkilönä (oikeus- ja oikeustoimikelpoisena) myös vastuullinen maakuntarahastoista. Asiamiehet toimivat SKR:n edustajina maakuntarahastoissa. Maakuntarahastot eivät ole oikeushenkilöitä.

Suomalaisessa kontekstissa ei-valtiollinen maakuntarahastojärjestelmä on kiinnostava tutkimuskohde. Suomessa valtio on viimeistään 1960-luvulta lähtien ollut tieteiden ja taiteiden suurin taloudellinen tukija. Valtio ei ole ainoastaan kulttuuria verovaroin rahoittava ulkopuolinen tukija, vaan se myös omistaa ja ylläpitää yhdessä kuntien kanssa suurimman osan kulttuuria tuottavista laitoksista. Kulttuurin rahoituksen ja tuotannon saattamista valtion tuen piiriin voidaan pitää yhtenä suurimpana 1900-luvun kulttuuripoliittisena megatrendinä. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että meillä kulttuuripolitiikan tutkimuksenkin kohteena ovat olleet pääasiassa valtioon kytkeytyvät toimielimet ja instituutiot sekä niiden kulttuuriin kohdistamat toimet. *Tämän tutkimuksen tavoitteena on maakuntarahastojärjestelmää tarkastelemalla ymmärtää ei-valtiollisen järjestelmän toimintatapoja kulttuurin alueellisessa tukemisessa Suomessa.* Miten ne ovat olemassa ja millaisin taustaedellytyksin niiden on mahdollista toimia? Analysoin tutkimuksessa maakuntarahastoja 1950-luvulta niiden perustamisesta lähtien 2000-luvun kynnykselle saakka.

Maakuntarahastoja, kuten muitakin apurahoja jakavia säätiöitä ja rahastoja, voidaan lähestyä ainakin kolmea tietä. Ensinnäkin tarkastelemalla miten ne hankkivat varallisuutensa esimerkiksi lahjoituksin, sijoituksin ja keräyksin. Toiseksi seuraamalla miten ne tämän varallisuutensa käyttävät eli analysoimalla

esimerkiksi apurahojen määriä, saajia, alakohtaista jakautumista ja niin edelleen. Kolmanneksi voidaan kohdistaa huomio itse organisaatioon, sen sosiaaliseen rakenteeseen, toimintatapoihin ja tavoitteisiin. Tutkimukseni päähuomio kohdistuu maakuntarahastojen hoitokuntien jäseniin ja heidän verkostoihinsa eli viimeksi mainittuun piirteeseen, vaikka työn kuluessa analysoin myös lahjoittajia ja lahjoituksia sekä apurahoja. Painopisteen valinta perustuu omaan kiinnostukseeni, ja pidän sitä myös yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannalta hedelmällisimpänä lähestymistienä. Säätiöiden ja muiden voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden johtokuntien rooli ja niiden uppoutuneisuus sosiaaliseen kontekstiin on kansainvälisestäkin vielä suhteellisen kartoittamatonta aluetta (Conforth 2003, 237; Miller-Millesen 2003, 521).

Tarkastelen siis maakuntarahastojärjestelmää sen ylläpitoon osallistuvien henkilöiden ja organisaatioiden kautta. Selvitän tutkimuksessani keitä hoitokuntien jäsenet ovat ja millaisista positioista heidät on hoitokuntiin nimitetty sekä keitä he pitävät tässä luottamustoimessaan tärkeinä henkilöinä. Tätä kokonaisuutta jäsennän ja analysoin verkostoina, kenttinä ja asemina. Harjoitankin tutkimuksessani samanaikaisesti eräänlaista purkutyötä erottelemalla maakuntarahasto-organisaatioita pienempiin analysoitaviin muuttujiin ja kasaustyötä koostamalla näistä muuttujista uusia sosiaalista rakennetta kuvaavia muuttujia. Nämä uudet muuttujat, kuten kentät ja asemat, auttavat minua tarkastelemaan toimijoita ja heidän kauttaan koko rahastojärjestelmää suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Maakuntarahastojen jäsenten, heidän yhteyshenkilöidensä ja luottamustoimiensa kenttien, asemien ja taustaorganisaatioiden selville ottaminen luo eräänlaisen sosiaalisen osoitteiston, jonka avulla voin paikantaa maakuntarahastojärjestelmän sosiaalisessa tilassa.

Tällainen paikantaminen vaatii hyvin yksityiskohtaisen aineiston, minkä vuoksi olen kerännyt tutkimusaineistoksi poikkileikkauksen kauden 1996–1997 maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenistä sekä asiamiehistä. Lähetin syksyllä 1997 heille kyselylomakkeen, jossa tiedustelin vastaajien taustoja, luottamustoimia, yhteyshenkilöitä ja mielipiteitä maakuntarahastojen toiminnasta. Jäsenistön sosiaalisessa rakenteessa tapahtuneiden muutosten selvittämiseksi vertailen kauden 1996–1997 hoitokuntien kokoonpanoa 30 vuotta aikaisempaan, kauden 1966–1967 kokoonpanoon. Ajallista syvyyttä tuovat myös tekemäni Kulttuurirahaston yliasiamiesten Erkki Salosen ja Paavo Hohdin tutkimushaastattelut. Primaariaineistona pidän myös Suomen Kulttuurirahaston keskusrahaston ja maakuntarahastojen neuvottelupäiviä sekä niissä käytyjä keskusteluja, joihin osallistuin vuodesta 1997 alkaen neljä kertaa.

Keskityn tutkimuksessa erityisesti hoitokuntien jäsenten ja heidän yhteysverkostojensa *sosiaaliseen rakenteeseen*. Selvitän minkälaisen yhteiskunnallisten positioiden ja kenttien vaikutuspiiriin maakuntarahastojärjestelmän kytkeytyvät henkilöt sijoittuvat. Painotan vielä, että aineistoni vastaa erityisesti kysymykseen *keiden* kulttuuria ja aluetta koskevat luokitukset ja intressit tässä verkostossa välittyvät. Sitä, *mitä* nämä luokitukset ja intressit ovat sisällöllisesti, pyrin ymmärtämään lähinnä välillisesti näiden henkilöiden yhteiskunnallisten positioiden kautta.

Maakuntarahastojärjestelmälle ominaista aluetta ja kulttuuria koskevaa toiminnan logiikkaa on vaikeaa hahmottaa etukäteen. Professionaalisesti suljetuista organisaatioista poiketen hoitokuntien jäsenten taustaorganisaatiot, ammatit ja koulutus muodostavat hyvin heterogeenisen kokonaisuuden. Näiden henkilöiden asenteet ja luokitukset ovat rahastojen sisälläkin toisistaan poikkeavia tai ristiriitaisia. Ne esiintyvät rahastoihin kytkeytyvien henkilöiden ja instituutioiden intresseinä ja dispositioina sekä aluetta ja kulttuuria koskevinä diskursseina. Niiden kautta voi tarkastella kulttuurille ja alueelle annettuja sisältöjä ja merkityksiä, vaikka tämä ei olekaan tutkimuksen pääkysymys.

Sosiaalista rakennetta koskevien analyysien kautta maakuntarahastojärjestelmä näyttää toimijoiden ja heidän asemiansa muodostamina kenttinä ja suhdeverkostoina. Tekemällä näkyväksi tätä välittömästi havaitsemattomissa olevaa rakennetta selvitän, *keiden* intressit ovat kytkeytyneet maakuntarahastojärjestelmään. Selvittämällä ja arvioimalla kunkin toimijatahon suhdetta maakuntarahastojärjestelmään pyrin hahmottamaan, miten ja millaisin sidoksien järjestelmä toimii sosiaalisessa tilassa. Miten on mahdollista toimia eivaltioollisena taiteen ja tieteen tukijana ja miten toiminnan edellytyksiä hankitaan? Näiltä osin tutkimuksen kohteena ovat ne *suhteet*, joista maakuntarahastot organisaatioina koostuvat eivätkä niinkään itse organisaatiot.

Tämä analyysitapa purkaa sellaisen organisaatiokeskeisen tarkastelutavan, jossa toimijoille oletetaan jo lähtökohtaisesti yhteinen intressi, eikä nähdä organisaatiota erilaisten valintojen, neuvottelujen, vallankäytön ja vaihtokauppojen lopputuloksena. Näkökulmastani maakuntarahastojärjestelmä on erilaisten toimijoiden ja heidän aluetta ja kulttuuria koskevien intressiensä leikkauspisteessä oleva foorumi. Maakuntarahastojen yleishyödyllinen tehtävä on määritelty laveasti jättäen runsaasti liikkumavaraa. Siitä, miten alueiden henkistä ja taloudellista kulttuuria maakuntarahastojärjestelmässä tuetaan, tulee kiistanalaista. Tuetun *alueen* ja *kulttuurin* määrittely-yritykset politisoituvat. Maakuntarahastojen tuen kohteena olevat maakunta, tiede ja taide ovat vain yksi monista mahdollisista tukemisen kohteena olevan henkisen kulttuurin muodoista.

Esimerkiksi maakuntarahastojen toimialueina ovat maakunnat ilmentävät ainoastaan yhtä alueen institutionaalistunutta olomuotoa. Tämä valinta tapahtui kun maakuntaliitot tulivat Kulttuurirahaston yhteistyökumppaniksi maakuntarahastohankkeessa (ks. luku 2).

Se, mitä rahastoissa tuetaan, liittyy oleellisesti siihen, keitä valitaan niiden hoitokuntiin, keihin niiden jäsenet pitävät yhteyttä, keiltä ne saavat lahjoituksia ja niin edelleen. Näitä käytäntöjä analysoimalla voidaan hahmottaa sitä *kulttuuria* ja *aluetta*, jota maakuntarahastojärjestelmän sosiaalinen rakenne ja toiminta paitsi ilmentävät, myös tuottavat ja uusintavat. Maakuntarahastojärjestelmän kenttien ja verkostojen tutkiminen auttaa ymmärtämään, *miten maakuntarahastot ovat olemassa sekä kulttuuria tukevinä säätiöinä että maakunnallisina toimijoina*.

Tutkimuksen päätännössä organisaatio-näkökulma saa enemmän tilaa yhtenä tulkintakehyksenä. Tällöin tarkastelen maakuntarahastoja erityisinä organisaatioina: yleishyödyllisinä rahastoina siinä sosiaalisessa tilassa, jota on luonnosteltu edellisissä luvuissa. Katson millaisena maakuntarahastojärjestelmä

näyttäytyy etäämpää, kansainvälisen säätiötutkimuksen piiristä nousevien teorioiden ja tutkimusten näkökulmasta.

Ilmaisulla rahastojen *nykymuoto* tai *nykyinen rakenne* viittaa tutkimukseni kauteen 1996–1997, jolta ajalta keskeisin rahastojen sosiaalista rakennetta koskeva tutkimusaineistoni on peräisin. Tuon aikainen maakuntarahastojärjestelmä on tutkimukseni pääkohde ja myös eräänlainen historiallinen kiinnepiste, johon heijastelen järjestelmässä myöhemmin, aina vuoteen 2004 saakka tapahtuneita muutoksia. Kirjoitusprosessin aika (1998–2004) on siten ollut myös tutkimusaikaa, jolloin olen muun muassa seurannut keskusteluja maakuntarahastojen ja keskusrahastojen tapaamisissa sekä haastatellut yliasiamiehiä. Tästä syystä keskustelujen ja haastattelujen viittauspohjana oleva rahastojen *nykyhetki* voi vaihdella 1–6 vuotta, ja on joka tapauksessa myöhäisempi kuin kausi 1996–1997. Käyttäessäni tekstissä esimerkiksi ilmaisia *nykyiset rahastot* tai *nykyisin* tarkennan vuosilukujen avulla mistä nykyhetkestä on kyse. Maakuntarahastojärjestelmä ei ole vuonna 1998 samanlainen kuin vuonna 2004.

Tutkimuksen sisältö on pääpiirteissään seuraava. Aloitan toisessa luvussa maakuntarahastojen tarkastelun niiden perustamisajankohdasta 2000-luvun kynnykselle ulottuvalla historiallisella analyysillä. Analyysissä hahmottuu mielenkiintoinen kaari, jolla maakuntarahastojen asema vaihtelee 1950- ja 1960-lukujen aluekeskustelujen keskiöstä 1970-luvun valtiollistumisen aiheuttaman marginaalin kautta EU:n ja uusregionalismin myötä jälleen keskeemmälle 1990-luvulla. Pääpaino luvussa on maakuntarahastojärjestelmän perustamisessa. Selvitän luvuissa 2.1–2.3, millaisten aluetta koskevien kamppailujen tuloksena toiminnallis-taloudelliset maakunnat tulivat maakuntarahastojen toiminta-alueiksi ja mitä toimijoita perustamisessa oli mukana. Luvut jäsentävät maakuntarahastojärjestelmän alkuvaihetta, joka historiallisena struktuurina edelleen sekä mahdollistaa että rajoittaa niiden toimintaa. Luvussa 2.4 tarkastelen, mitä maakuntarahastojen toimintaympäristössä tapahtui perustamisvaiheen jälkeen. Tutkin erityisesti 1970-luvun valtiollistumisen sekä 1990-luvun uusregionalismin ja Suomen EU-jäsenyyden vaikutuksia Suomen Kulttuurirahastoon ja sen maakuntarahastojärjestelmään. Toinen luku kokonaisuudessaan osoittaa, että monet rahastojen laajemmassa toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat muovanneet merkittäväällä tavalla maakuntarahastojen suhdeverkostoihin kuuluvien organisaatioiden, kuten esimerkiksi kuntien ja maakuntaliittojen, asemaa. Tämä tarkastelu luo kontekstia seuraavien lukujen sosiaalisen rakenteen analyysille.

Maakuntarahastojärjestelmän kehityshistoriallisesta analyysistä siirryn tarkastelemaan maakuntarahastojen hoitokuntien sosiaalista rakennetta kaudella 1996–1997. Ennen varsinaista analyysia keskustelen käyttämäni käsitteistä, näkökulmista ja käsitteiden operationalisoimisesta luvussa 3. Luvussa 3.1 tarkastelen verkoston ja kentän käsitteitä tutkimuskohteen sosiaalisen rakenteen tutkimusinstrumentteina. Jatkan luvussa 3.2 tarkastelemalla, miten maakuntarahastoja voidaan paikantaa sosiaalisessa tilassa vallan ja vaihdon näkökulmista. Tähän liittyen esittelen luvussa 3.3 käyttämäni kenttä- ja asemajaon. Lopuksi esittelen empiirisen tutkimusaineiston ja analysoin sen ominaisuuksia luvussa 3.4.

Sosiaalista rakennetta koskeva tutkimuskäsitteistö otetaan varsinaisesti käyttöön luvuissa 4–6, joissa kartoitan maakuntarahastojen toimintaan kytkeytyviä asemia ja kenttiä. Tällä tavalla pyrin paikantamaan sitä asemaa, jossa maakuntarahastot ovat 1990-luvun lopulla bourdieulaisittain ymmärrettyssä sosiaalisessa tilassa. Teen tämän paikantamisen pääosin vuoden 1998 kyselytutkimuksesta saadusta poikkileikkausaineistosta, joka koskee hoitokuntien jäseniä ja asiamiehiä kaudella 1996–1997 (liite 1). Analysoin yksityiskohtaisesti jäsenistöä ja heidän suhdeverkostoaan. Vertailupohjaksi tuon esille lisäksi muutamia jäsenistön piirteitä 30 vuoden takaisista hoitokunnista, jolloin maakuntarahastojärjestelmä alkoi nykymuodossaan vakiintua.

Tässä mikrotason tarkastelussa käytän uusia havaintoyksiköitä. Aiemmas- sa kehityshistoriallisessa luvussa 2 tarkastelen maakuntarahastojärjestelmää lähinnä siihen kytkeytyvien organisaatioiden kuten Suomen Kulttuurirahaston ja maakuntaliittojen kautta. Nyt pyrin ymmärtämään sitä jäsenistön ja heidän verkostojensa kautta. Aloitan tarkastelun luvussa 4 siitä, ketkä nimittävät hoitokunnan jäsenet ja poikkeavatko heidän nimeämensä tahot toisistaan. Tämän jälkeen siirryn jäsenten ammattiin, ikään, sukupuoleen, asumiseen ja koulutukseen liittyvien piirteiden analyysiin.

Luvussa 5 tutkin jäsenten ilmoittamia vuorovaikutussuhteita ja niihin liittyviä kenttiä ja asemia. Aluksi tuon esille sen, millaisen subjektiivisen merkityksen vastaajat antavat omalle henkilöverkostolleen (5.1). Analysoin myös millaisia vuorovaikutussisältöjä tässä jäsenten ja asiamiesten nimeämässä verkostossa välittyy. Varsinaisen jäsenten nimeämän henkilöverkoston analyysin aloitan luvussa 5.2 tarkastelemalla maakuntarahastojen sisäistä verkostoa eli niitä yhteyksiä, joita vastaajat ovat nimenneet maakuntarahastoista ja keskusrahastosta. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota keskusrahaston ja maakuntarahastojen suhteeseen. Kahdessa seuraavassa alaluvussa siirryn vastaajien ulkoiseen verkostoon. Luvussa 5.3 analysoin niitä kontakteja, joita vastaaja on nimennyt oman maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolella. Jäsenten maakuntarahastokontekstissa tärkeäksi kokemien luottamustoimien rakennetta selvitän luvussa 5.4. Ennen yhteenvetoa (5.6) keskustelen vielä vapaamuotoisten ja strukturoitujen kysymysten kautta välittyvien verkostokuvausten eroista (5.5).

Luvussa 6 täydennän tätä analyysia kuuden maakuntarahaston taustaorganisaatioiden tapauskohtaisella tarkastelulla tuodakseni esille maakuntarahastoille ominaisen suhdeverkoston institutionaalisen rakenteen. Kuudennessa luvussa siis jatkan verkostanalyysia mutta vaihdan havaintoyksiköjä. Ensinnäkin hajotan edellisessä luvussa maakuntarahastojärjestelmän yhteiseksi ymmärretyn suhdeverkoston maakuntarahastokohtaiseksi. Toiseksi tuon kunkin maakuntarahastojen suhdeverkostoissa vaikuttavat organisaatiot selkeämmin esille. Ensimmäisessä tapauksessa abstrahointi tapahtuu siis alaspäin järjestelmästä rahastokohtaiseksi ja toisessa ylöspäin asemista organisaatiokohtaisiksi. Maakuntarahastokohtaisuus on perusteltua siksi, että henkilö- ja organisaatioverkostot muodostuvat ja elävät kunkin maakuntarahaston ympärillä, vaikka niissä onkin kaikille rahastoille yhteisiä piirteitä kenttinä ja asemina tarkasteltuina. Perustelen taustaorganisaatioiden esilletuomista siksi, että usein niissä

hallitut asemat ovat tärkeämpiä kuin välittömästi henkilökohtaiset ominaisuudet. Analysoitavia maakuntarahastoja on kaikkiaan kuusi, jotka on valittu tutkimuksen verkosto-osion vastausprosentin perusteella (ks. luku 3.4).

Luvussa 7 käsittelen jäsenistön mielipiteitä maakuntarahastojen käytännön toiminnasta ja siihen liittyvistä periaatteista. Luvun teemoina ovat maakuntarahastojen rooli, apurahojen jako, edustaminen, alueellisuus, asiantuntemus ja päätöksenteko.

Päätätöluvussa keskustelen aiemmissa luvuissa tehtyjen havaintojen pohjalta, millaisia maakuntarahastot ovat yleishyödyllisinä rahastoina, *organisaatioina* ja instituutiona. Tällä tavoin avautuu mahdollisuus tarkastella niitä säätiöitä ja ei-voittoa tavoittelevia organisaatioita koskevan tutkimuksen valossa. Suomalaiseen sosiaaliseen tilaan purettuina ja sieltä käsin ymmärrettyinä maakuntarahastot näyttävät olevan – ja ovatkin – ainutlaatuisia, mutta kun niitä lähestytään säätiö- ja rahastotutkimuksen näkökulmasta, ainakin yleispiirteiset vertailut muihin säätiöihin ja rahastoihin ovat mahdollisia.

Päätännön aluksi kokoan yhteen tutkimuksen tärkeimmät tulokset luvussa 8.1. Tämän jälkeen etenen teemoittain. Luvussa 8.2 pohdin mitä maakunta/alue on maakuntarahastoille eri aikoina merkinnyt. Tämä jälkeen tarkastelen luvussa 8.3 yleisesti säätiöiden resurssienhankintaa sekä maakuntarahastoja organisaatioiden foorumeina. Luvussa 8.4 tarkastelen maakuntarahastojen toiminnassa olevia tahoja ja pohdin niiden osallistumisen motiiveja. Jäsennän maakuntarahastojärjestelmän toiminnan eräänlaisena symbolisena taloutena, johon eri kentät erilaisin motiivein osallistuvat. Luvussa 8.5 teemana on puolestaan yhteisö ja asiantuntemus maakuntarahastojen toiminnan legitimaation lähteenä. Lopuksi käsittelen luvussa 8.6 maakuntarahastojen ja keskusrahaston välistä suhdetta.

2 MAAKUNTARAHASTOJÄRJESTELMÄN TAUSTA

Millainen oli se käsitys maakunnasta ja maakuntien alueellisesta jakautumisesta, jolle Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastot perustettiin 1960-luvun vaihteen molemmin puolin? Mitä toimijoita ja foorumeja oli rahastojen synnyttämisen taustalla? Millaisia intressejä ja vaihto- tai yhteistyösuhteita heidän välilleen syntyi? Näitä kysymyksiä tarkastelen tässä luvussa 1940–1960-luvun hallinto- ja kulttuurihistoriaa sekä aluekäsitteen muutosta koskevan tutkimuksen kautta. Käytän aineistona myös yliasiamiesten Erkki Salosen ja Paavo Hohdin haastatteluja.

Maakuntarahastojen perustaminen liittyy maakuntakäsitteen muutokseen, mutta myös yhteiskunnan laajempiin rakenteellisiin ja aatteellisiin muutoksiin. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen maakuntakäsitysten muuttumista kiistassa, jossa vaihtoehtoina olivat staattiseen maakunta-alueeseen viittaava historiallisen maakunnan käsite sekä funktionaaliseen aluekokonaisuuteen viittaava nykymaakunnan käsite (ks. maakuntakäsitteestä Paasi 1986, 55). Tarkastelen muutoksen taustalla vaikuttavaa modernistien ja 'kansallisen kulttuurin vaalijoiden' välistä kiistaa sekä yhteiskunnan modernisoitumisesta johtuvia muutoksia 1950- ja 1960-luvulla sekä sitä, miten tämä kaikki näkyi maakuntakäsitksissä ja konkreettisemmin aluejaoissa.

Toisessa alaluvussa käsittelen maakuntarahastojen perustamiseen liittyviä toimijoita ja foorumeja eli Suomen Kulttuurirahastoa, valtakunnansuunnittelu- toimistoa, Suomalaisuuden Liittoa ja maakuntaliittoja sekä SKR:n neuvottelupäiviä. Niiden yhteydessä tarkastelen valtakunnansuunnittelutoimiston tutkijasuunnittelijana ja myöhemmin Kulttuurirahaston yliasiamiehenä toimineen Erkki Salosen roolia maakuntarahastojärjestelmän perustamisprosessissa, sillä hänen välityksellään useat maakuntarahastojen perustamiseen liittyvät uudet yhteiskunnalliset aatteet liikkuivat valtakunnansuunnittelutoimiston, Suomen Kulttuurirahaston, Suomalaisuuden Liiton ja maakuntaliittojen välillä.

Luvussa 2.3 esitän maakuntarahastojen perustamisvaiheet sekä rahastojen toimialuejaon. Täsmennän perustajaorganisaatioiden välistä työnjakoa ja pohdin kunkin organisaation syitä olla maakuntarahastojärjestelmän perustamisessa mukana. Viimeiseksi luvussa 2.4 hahmottelen lyhyesti maakuntarahastojärjestelmän vaiheita jälleen uusissa toimintaympäristön muutoksissa 1970-luvulta

1990-luvun lopulle aikaan, jolloin tutkimuksen aineisto kerättiin. Luvussa 2.5. luon tiiviin yleiskatsauksen apurahojen ja lahjoitusten määrällisestä kehityksestä rahastojen perustamisesta vuosituhanen vaihteeseen. Tutkimuksen kohteena ei ole apurahojen jako eikä varojen hankinta, vaan näiden kahden prosessin välissä sijaitsevat toimijat. Silti yleiskäsitys apurahojen ja lahjoitusten määrällisestä kehityksestä auttaa tulkitsemaan toimijoiden suhdeverkostoja ja heidän mielipiteitään maakuntarahastojen toiminnasta.

Luku kokoaa yhteen ensimmäisiä maakuntarahastoja perustettaessa vallinneen aatteellisen pohjan ja sosiaalisen rakenteen, joka on yhteistä eri maakuntarahastoille. Se osoittaa lisäksi, kuinka yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet maakuntarahastoihin myös niiden perustamisen jälkeen. Maakuntarahastojärjestelmän kehityskaaresta voidaan toisin sanoen nähdä, kuinka yksityisinä säätiöinä toimivat maakuntarahastot ovat olleet aktiivisina toimijoina mukana esimerkiksi alue- ja kulttuuripolitiikan muotoilussa, mutta toisaalta myös hyvin riippuvaisia aatteellisista heilahduksista valtiossa ja valtion rajojen ulkopuolellakin.

2.1 Historiallisista maakunnista funktionaalisiin talousalueisiin

Maakuntakäsitykset olivat 1950-luvulla muutoksessa. Muutoksissa heijastuivat ajan keskustelut yhteiskunnan kehityssuunnista, sivistyneistön tehtävistä ja kulttuurin kansallisuuskysymyksistä. Sodanjälkeinen nuoremman sukupolven eliitti oli jakautunut kahtia, mikä näkyy esimerkiksi Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan piirissä käydyissä kulttuurisissa kiistoissa. Keskeinen kiistakysymys oli, *miten sivistyneistön tuli reagoida yhteiskunnalliseen muutokseen ja ottaa siitä vastuuta*. Kiistan osapuolia olivat yhtäällä erityisesti professionaalisessa taide-elämässä vaikuttaneet modernistit ja toisaalla kansallisen kulttuurin vaalijat.

Kansallisen kulttuurin vaalijoilla tarkoitetaan tahoja, joiden mielestä sivistyneistön oli kannettava vastuunsa kansallisen kulttuurin kukoistuksesta. Näitä äänenpainoja edusti muun muassa vuonna 1950 perustettu ylioppilaspoliittinen liitto, Vapauden Akateeminen Liitto (VAL). Sen mukaan kansallinen kulttuuri on valtioelämän, kirkon, tieteiden ja talouselämän muodostama kokonaisuus, jota sivistyneistön tulee kehittää. Tämä linja oli lähellä Suomen Kulttuurirahaston aatemaailmaa. Molempien piirissä vaadittiin Suomen maakuntien tarpeiden näkemistä ja kotiseututyötä. (Kolbe 1993, 338–341.) Tämän linjan mukainen hanke oli maakuntarahastojen perustaminen, joissa kulttuurin, talouden, politiikan ja hallinnon toimijoiden voimat yhdistettiin alueiden kehittämiseksi.

Modernisteille sitä vastoin isänmaa ja maakunta sekä niiden kollektiivinen kehittäminen eivät olleet innoittavia iskusanoja vaan käsitteitä, joita vastustettiin ja joihin nähden niin taiteen kuin tieteenkin tuli säilyttää autonomisuutensa. Näin ollen ylioppilaiden ja laajemmankin sivistyneistön sodan jälkeinen koti-seututyö ja maakunnallinen innostus eivät saaneet taiteen kentällä laajaa vasta-kaikua. Modernismi ei suosinut taiteen ja tieteen kytkemistä yhteiskunnallisiin

uudistuksiin: vastuu yhteiskunnan kehittämisestä kuului hallinnon ja politiikan toimijoille. Taiteen tuli modernistien mielestä irtautua kansallisista ja yhteiskunnallisista teemoista ja muistakin ulkopuolisista normatiivisista tai funktiонаalisista intresseistä. Näkemyksen taustalla on modernismiin sopiva ajatus eri elämänsfäärien erottamisesta omiksi autonomisiksi saarekkeikseen sekä moniarvoisuuden korostaminen (ks. Alapuro 1997, 119). Autonomia nähtiin tärkeämpänä kuin yhteiskunnan kehittämiseen sitoutuminen ja vapaus niin taiteen asemassa, esteettisessä muotokielessä kuin yhteiskunnassakin tärkeämpänä kuin ulkopuolisten funktioiden toteuttaminen.¹ Kansallisuutta keskeisempinä pidettiin kansainvälisyyttä ja yksilöllisyyttä. Näistä syistä rakennuspuita perinteeseen maakuntakäsitykseen ei ollut modernismista yhtä helppo löytää kuin kansallisromanttisesta taiteesta, mikä osaltaan ajoi etsimään muualta kuin taiteen parista uusia tapoja hahmottaa maakuntaa.

Etäisyydenotto kansallisiin arvoihin asetti modernistit vastakkain taiteen kenttää hallitsevien 'vanhojen' kanssa. Vastakkainasettelu oli selkeintä kirjallisuudessa² ja musiikissa (Hurri 1993, 94, 107). Se erotti modernisteja myös 'suuresta yleisöstä', jonka odotukset taiteelle nousivat edelleen kansanomaisesta nationalismista.³ Lisäksi tämä etäisyydenotto muutti taiteen asemaa yhteiskunnassa: se merkitsi taide-elämän itsenäistymistä kansallisuuspolitiikasta ja irtautumista "kansallisen arvo- ja merkitysjärjestelmän ylläpitämisestä" (Sevänen 1998, 338). Bourdieun (1993) käsitteistöllä ilmaistuna modernismikiistan myötä taiteen kentän sisäinen hierarkia autonomisoitui 1950- ja 1960-luvuilla suhteessa siihen vallan kenttään, jolla suomalaista kansallisvaltiota oli rakennettu autonomian ajoista lähtien. Kansallisvaltion rakennusprojektissa taiteen kenttä oli osittain sulautunut vallan kenttään (ks. Bourdieu 1993, 38): kansallisromantti-

¹ Sodan jälkeen suomalaisten modernistien suhde kansallisromantiikkaan saattoi väriytyä myös sodan hävinneen Saksan tilanteesta. Siellä modernismin kieltänyt virallinen taidepolitiikka joutui tuomiolle. Taiteen vapaudesta ja autonomiasta tuli myös vapaan yhteiskunnan symboli. (SKH III 1982, 449.) Tämän vapauden esteettinen muotokieli oli ulkoisista ja meillä erityisesti kansallisista vaikutteista irtautunut ja kansainvälisiä virtauksia seuraileva modernismi. Analysoidessaan eri taiteen lajien autonomisten kenttien syntyä Bourdieu on havainnut miten tärkeää kentän valtaamisessa on oman esteettisen kielen ja siihen pohjautuvan kritiikin luominen. Esimerkiksi kuvataide pystyi vasta impressionistisen koulukunnan abstraktimman muotokiehen syntymisen kautta lunastamaan itselleen autonomisen aseman suhteessa kritiikkiä hallitsevaan kirjallisuuden kenttään. (Bourdieu 1993, 46–47.) Kansallisia arvoja korostava sivistyneistön osa ymmärsi vapauden toisin: vapaus-käsitettä ei tulkittu modernistien tapaan individualistisesti, vaan vapauden sisältyi myös vastuu kansallisesta kulttuurista (Kolbe 1993, 338–341).

² Historiallisessa kirjallisuudessa esiintyvät kansallisromanttiset ja sodan ihannointia edustavat piirteet saivat modernistien tuomion (Hurri 1993, 95). Tämä tapahtui siitä huolimatta, että sodan jälkeen nationalistisia piirteitä ei enää tuotu niin voimakkaasti esille ja suomalaisuuden käsite sai laajemman tulkinnan työväenliikkeen ja poliittisen vasemmiston osallistuttua sen määrittelemiseen (Sevänen 1998, 336).

³ Sevänen näkee myöhemmässä vaiheessa modernismin institutionalisoitumisen joltaneen selkeämmin tarjonnan eriytymiseen modernististen osakulttuurien ja suuren yleisön välillä. Tämä antaa Seväselle aiheen myös mielenkiintoisesti olettaa, ettei suomalainen kansallisvaltiollinen yhteiskuntajärjestelmä ole ollut kaikilta osin kulttuurisesti niin yhtenäinen kuin yleisesti on tulkittu, vaan että myös meillä sitä on leimannut älymystöläisten osakulttuurien ja suuren yleisön välinen juopa. (Sevänen 1998, 338–341.)

sesti suuntautuneet taiteilijat ja heidän taiteensa olivat 'kansakunnan palveluksessa', raja valtiota rakentavan kentän ja taiteen kentän välillä oli häilyvä, ja taiteen kentän autonomisesta suhteesta valtioon voitiin tuskin puhua.⁴

Taiteen kentän autonomisoituminen kertoo laajemmastakin funktioiden eriytymisestä yhteiskunnan modernisoituessa ja rationalististen ajattelutapojen voimistuessa sodanjälkeisessä Suomessa. Elinkeinorakenteellinen, väestöllinen ja kulttuurinen muutos murensivat sitä agraarista perustaa, jolle kansallinen itseyttä ja yhtenäiskulttuuri olivat juurtuneet. Rakennemuutos ja rationalistiset ajattelutavat kyseenalaistivat perinteisen historiallisen käsityksen käytökelpoisuutta maan kehittämisen lähtökohtana. Kansa- ja kielitieteelliset sekä historialliset aineistot alkoivat saada rinnalleen yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, ja kaupungit, kauppalat sekä teollisuusyhdyskunnatkin kelpuutettiin tutkimusten kohteeksi. (Kolbe 1993, 602–603.)

Näitä muutoksia sivistyneistön yhteiskunnallista vastuuta vaativat tahot eivät voineet sivuuttaa. Sotien jälkeinen kotiseututyö ja maakuntahenkisyys saivatkin uusia piirteitä taloudelliseen kasvuun ja maan modernisointiin liittyvistä rationaalisista ideologioista. Anttilan (1968) tulkinnan mukaan hävityn sodan jälkeen paatoksellinen isänmaallisuus kääntyi kotiseuturakkaudeksi, "joka kohdistui esi-isien työhön ja suomalaiseen maisemaan", mikä näkyi myös kotiseututyötä harjoittavien järjestöjen voimakkaammassa keskittymisessä maakunnalliselle tasolle (Paasi 1984, 27–28). Kotiseututyön tilalle tulivat uudet tieteellisemmät yhteiskuntasuunnittelun menetelmät. Maakuntia alettiin kehittää kokonaisvaltaisesti. Historiallinen näkemys maakunnista alkoi näyttäytyä vanhana ja mielikuvituksen tuotteena siinä missä funktionaalisen näkemyksen koettiin edustavan uutta ja tosiseikkoihin perustuvaa ajattelua.

Alueellisen representaation uudistaminen käynnistyi 1950-luvun alkupuoliskolla maan uudenaikaistamisen ja teollistamisen sekä niihin liittyvän yhteiskuntapoliittisen ajattelun ja keskitetyn suunnittelun myötä. 1950–1960 -lukujen vaihteessa traditionaalinen historiallis-kulttuurinen painotus heikkeni, ja 'kansallisromanttinen' talonpoikainen maakuntakäsitys alkoi saada uusia tulkintoja. Yhteiskunnallista vastuuta korostavat sivistyneistöpiirit eivät siis haikailleet pelkästään paluuta traditionaaliseen toista maailmansotaa edeltäneeseen kansallisuutta korostavaan arvopohjaan ja historiakäsitykseen. Esimerkiksi Vapau-

⁴ Tähän asemaan taiteilijat suostuivat omasta tahdostaan, olihan kansallisromantiikka myös taiteen sisäinen kansainvälinen suuntaus. Suomalaiset taiteilijat ja heidän töidensä kautta myös suomalainen kansakunta olivat näyttävästi esillä kansainvälisillä estradeilla. Kasvattaessaan kansakunnan symbolista pääomaa taiteilijat saavuttivat samalla myös taiteen kentän sisäistä arvostusta (ks. Bourdieu 1993, 38). Kansallisromantikoksi leimautuminen, kansallisten symboleiden hyväksikäyttö, kansakuntaa yhdistävän arvo- ja merkitysjärjestelmän vahvistaminen ei ollut taiteilijalle tai kirjailijalle mikään kentän periferiaan syöksevä 'taiteellinen itsemurha'. Tästä johtuen taiteen kentän hierarkkisen järjestäytymisen heteronomista aspektia eli kansakunnan palvelemista ei koettu niin ongelmalliseksi. Tämän taiteen (kansainvälisen) kentän sisäisen arvostuksen vuoksi kansallisen projektin kulttuurisen pohjan voidaan sanoa olleen varmallalla, suorastaan orgaanisella pohjalla. Kansallisen identiteetin luomiseen liittyviä piirteitä esiintyi kulttuuripolitiikassa noin 1960-luvulle asti. Tämän kauden Kangas (1999, 161) määrittelee suomalaisen kulttuuripolitiikan ensimmäiseksi pitkäksi linjaksi eli niin sanotuksi kulttuuripolitiikan kansalliseksi projektiksi.

den Akateemisen Liiton modernismia vastustavaa kantaa ei voida pitää pelkkänä konservatismina, sillä yhtä hyvin siinä voidaan nähdä piirteitä tieteellisestä rationalismista ja pragmatismista, joista edellinen ei ole vieras modernistiselle ajattelutavallekaan.

Modernistit puolestaan eivät halunneet sitoutua sen enempää historiallisiinationalistiseen kuin rationaaliseen yhteiskunnalliseen liikkeeseen vaan pysyä autonomisina ja sitoutumattomina. Välillisesti modernismi kuitenkin vaikutti maakuntakäsitysten muuttumiseen, sillä traditionaalisten arvojen kritisoimisen kautta modernistit tulivat osallistuneeksi uutta yhteiskuntaa muotoilevaan keskusteluun (Immonen 1997, 202).

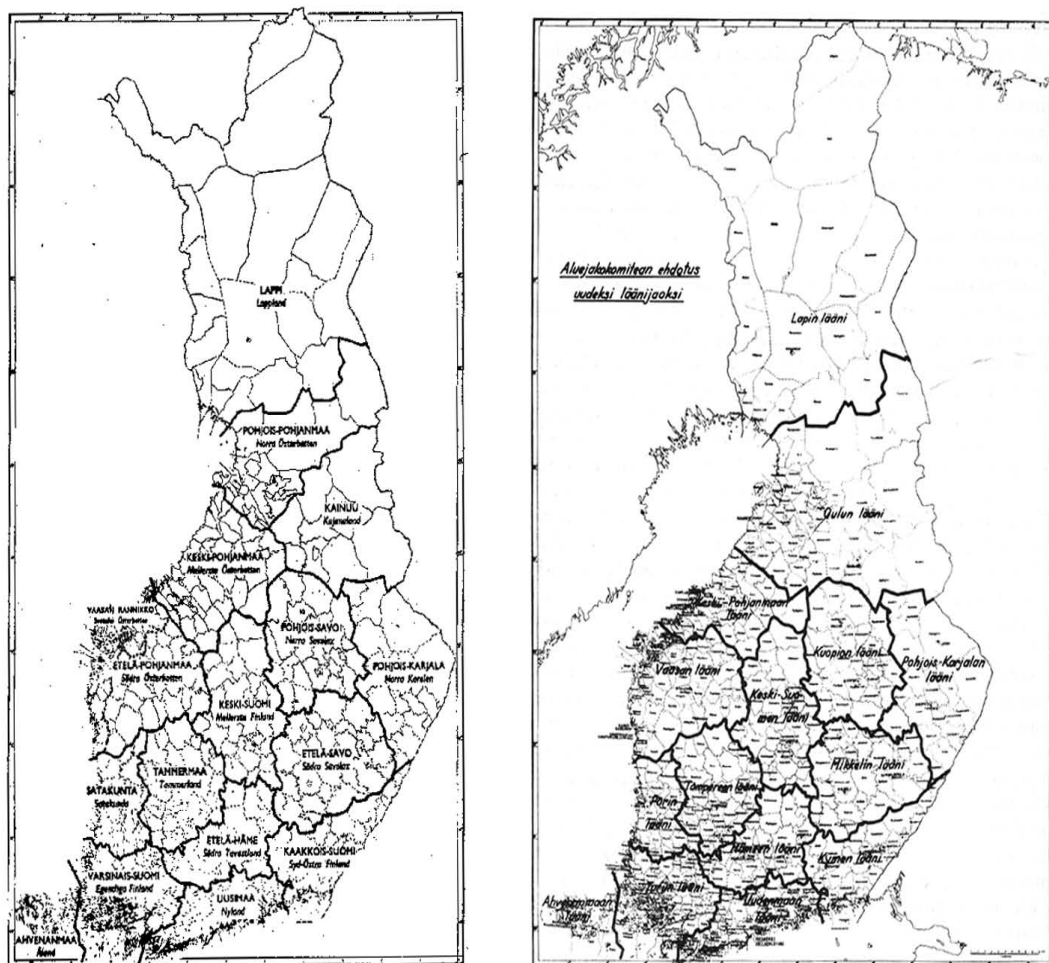
Nämä aatteelliset ja yhteiskunnalliset muutokset vaikuttivat siihen, mitä maakunnista ajateltiin ja minkälaisen maakuntakäsityksen pohjalle maakuntarahastoja perustettiin. Tulkintani mukaan maakuntarahastojärjestelmän perustamisessa oli kysymys sekä kulttuurin kansallisen projektin elvyttämisestä maakunnissa että kulttuurin valjastamisesta alueiden modernisoimiseen. Kansallisen projektin osalta Suomalaisuuden Liiton ohjelman muutos kielipolitiikasta 'maakuntapolitiikkaan' näytteli tärkeää roolia (ks. s. 25). Alueiden modernisaation yhteydessä syntyneelle uudelle maakuntakäsitteelle piti puolestaan luoda uutta kulttuurista sisältöä, jota toi maakuntarahastojärjestelmän perustaminen tälle pohjalle.

Käytännössä maakuntakäsitysten muuttuminen näkyi uudessa aluejaossa. Aluejakokomitea eli Koskimiehen komitea jätti vuonna 1953 mietinnön, jossa ilmenee uudentyyppinen, toimintojen funktionaalisuuteen perustuva alueellinen ajattelu (kuvio 1). Väistymässä oli vähitellen aiempien alueellisia jakoja käsittelevien komiteoiden argumentointi historiallisista, alkuperäisistä tai heimoalueisiin pohjautuvista maakunnista.⁵ Komitean jäsenistössä korostui modernissa hengessä valtionhallinnon asiantuntemus puoluepoliittista sitoutumista voimakkaammin. Lisääntynyt aluejakoihin erikoistuneiden tutkijoiden käyttö asiantuntijoina puolestaan korosti komitean tieteellistä luonnetta. (Häkli 1994, 166.)

Komitean pääasiallinen tarkoitus ei ollut pohtia maakunta- vaan läänijakoa. Vaikka sen pyrkimys näin ollen oli lähes puhtaasti hallinnollinen, se otti lähtökohdakseen sellaisen aluejaon tuottamisen, joka sopeutuu mahdollisimman hyvin funktionaalisten suhteiden muodostamiin alueisiin. Ensisijaisesti tällaisia suhteita ovat ne, jotka ovat muodostuneet taloudellisen kanssakäymisen perustalta. Tällaisia paikallisen keskuksen ja sitä ympäröivän maaseudun välille muodostuvia talousalueita kutsutaan mietinnössä myös vaikutusalueiksi ja liikennealueiksi. Mietinnössä mainitut luonnonsuhteet ja sivistykselliset suhteet jäävät aluejaon perusteina talouden varjoon. (Häkli 1994, 170–171.)

Valtakunnansuunnittelutoimisto laati oman talousaluejakonsa aluejakokomitean mietinnön pohjalta. Ensin mainitun jako käsittää 16 talousaluetta ja jälkimmäisen 15 lääninä.

⁵ Vanhoina historiallisina maakuntina mainitaan Paasin (1984, 11) mukaan yleensä Varsinais-Suomi, Satakunta, Uusimaa, Häme, Karjala, Savo ja Pohjanmaa.

KUVIO 1 Valtakunnansuunnittelutoimiston (vasen) ja aluejakokomitean (oikea) talousaluejaot.

Eteläisen Suomen osalta aluejaot rajojensa puolesta ovat identtisiä. Sen sijaan Oulun lääni on jaettu valtakunnansuunnittelutoimiston käyttämässä jaottelussa Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja osittain Keski-Pohjanmaan talousalueiksi, joka kattaa myös suuremman alueen kuin aluejakokomitean esityksessä. Toinen ilmeinen ero on alueiden nimissä. Valtakunnansuunnittelutoimisto on nimittänyt talousalueensa historiallisten maakuntien nimistöä hyväksi käyttäen, kun taas komitea nimittää läänejä myös niiden hallintokaupunkien mukaan. Vaikka valtakunnansuunnittelutoimisto pyrki siis tuottamaan alueensa toiminnallistaloudellisin kriteerein tieteellistä tutkimus- ja selvitystyötä palvelemaan, se valitsi alueiden nimet maakuntien eikä esimerkiksi alueen talouskeskuksen mukaan (ks. Häkli 1994, 192).⁶

Valtakunnansuunnittelutoimiston antamat nimet poikkeavat historiallisista maakunnista kuitenkin kolmessa kohdassa. Ensimmäinen poikkeus on *Tammermaa*, joka nimettiin Pirkanmaaksi vasta vuonna 1956 maakuntaliiton perus-

⁶ Historialliset heimoalueet ovat menettäneet vähitellen merkityksensä alueiden tuottamisen perustana, mutta niiden nimet ovat jääneet elämään nykymaakuntien kuten myös alueellisten lehtien, yhdistysten ja yritysten nimistössä.

tamisen yhteydessä.⁷ Toiseksi neutraali *Kaakkois-Suomi* käsittää sekä Kymenlaakson että Etelä-Karjalan maakuntaliittojen alueet, joista jälkimmäinen oli myös irtautumasta ensin mainitusta itsenäiseksi maakuntaliitoksi talousaluejaon laatimisen aikoihin vuonna 1954. Kolmanneksi Mikkelin läänin maakuntaliiton alueesta käytetään nimitystä Etelä-Savo.⁸

Historiallisissa maakunnissa ja talousalueisiin perustuvissa maakunnissa on kyse olennaisesti eri asiasisällön pohjalta tehdystä aluejaosta, vaikka niiden alueelliset rajat kävisivätkin yksiin. Edellisten merkitys on vähentynyt yhteiskunnallisen kehityksen myötä, kun ajatus jollakin alueella elävien ihmisten 'historiallisesta yhteenkuuluvuudesta' on alueellisen liikkuvuuden lisääntyessä heikentynyt (Paasi 1984, 45). Historiallinen maakuntakäsite oli siinä mielessä käyttökelpoisempi, että sen alla voitiin viitata alueen kulttuuriin, taloudellisiin ja sosiaalisiin (yhteisöllisiin) erikoispiirteisiin samalla kertaa. Taloutta alueen perustana pitävän käsityksen voidaan ajatella peittävän alleen muut, erityisesti kulttuuriset, alueen määritteet ja supistavan näin uuden maakuntakäsitteen sisältöä suhteessa vanhaan historiallisten maakuntien käsitteeseen. Näissä muutoksissa "Maakuntaidea oli ikään kuin hajoamassa osiin verrattuna siihen, mitä käsitteellä oli perinteisesti ymmärretty: verraten homogeenista aluetta, jossa tietyt kulttuuriset erityispiirteet olivat mahdollisesti antamassa omaa sisältöään näille alueille" (Paasi, 1984, 47).

Käsitteellistä ohentumista ei kuitenkaan tapahtunut, sillä myös maakuntakäsitteen *kulttuurinen ulottuvuus* sai erityisesti 1960-luvun maakuntaitsehallintokeskusteluissa⁹ uudentyypin sisällön. Talousmaakuntien kulttuurista sisältöä pyrittiin vahvistamaan luomalla me-henkeä. Uutta maakuntakäsitystä pehmennettiin perinteiseen maakuntaideaan perustuvilla representaatioilla. Maakunnat pyrittiin esittämään jonkinlaisina mentaalisina kokonaisuuksina,

⁷ Paasin (1986, 80) mukaan Pirkanmaa on käsitteellisesti verraten nuori alue eikä sitä tunnettu ennen maakuntaliiton perustamista. Tammermaa -nimeä on ilmeisesti käytetty rinnakkain Pirkanmaa nimityksen kanssa.

⁸ Mikkelin läänin maakuntaliiton nimi muodostaa mielenkiintoisen poikkeaman muihin nähden, sillä historiallisiin maakuntiin viittaavilla nimillä on yleensä pyritty nimenomaan erottautumaan 'ylhäältä päin' tulevasta valtion aluehallintojaoista. Mikkelin läänin maakuntaliitto ottikin nimityksen Etelä-Savon Liitto (maakuntayhtymä) käyttöönsä 1990-luvulla.

⁹ Keskustelu alueiden ylemmänasteisesta itsehallinnosta ulottuu historiassa pitkälle Suomen itsenäisyyden tuolle puolen. Aika ajoin keskustelua käydään tavanomaista intensiivisemmin kuten juuri 1960-luvulla, jolloin yhteiskunnallinen rakennemuutos, muuttoliike ja maaseutualueiden taantuminen aiheuttivat painetta Suomen aluerakenteelle. Paasi (1986, 71) kuvaa aikaa 'maakunta-ajattelun renessanssiksi', joskin monet sen piirteet leimaavat koko sodanjälkeistä aikaa. Maakuntakeskustelun hallinnollinen puoli keskittyi vuosikymmen alkupuolella Nykäsen komitean mietinnön ympärille. Komitean jätettyä kuntien yhteistoimintaa koskevan osamietintönä vuonna 1959 se alkoi pohtia kysymystä maakuntaitsehallinnosta. Komitea jätti tätä aihetta koskevan toisen osamietintönsä vuonna 1963. Ehdotuksessa maakuntaitsehallinnon tehtäväalueina olisivat olleet muun muassa ammattikoulutus, sairaalatoiminta ja mahdollisesti muut väestön yhteiset hallintoasiat. Ylintä päätösvaltaa olisi käyttänyt välittömällä vaaleilla valittu maakuntavaltuusto, jonka alaisena maakuntahallitus olisi huolehtinut toimeenpano- ja hallintoasioista. Hallintoalueiksi olisivat tulleet läänien alueita vastaavat maakunnat ottaen huomioon lisäksi perustettavat Satakunnan ja Tampereen läänit. Toiminnasta aiheutuneet menot olisi rahoitettu erityisellä maakunnanverotuksella. (Niemi 1979, 48–49.)

mikä tapahtui nimenomaan kulttuurikäsitteen yhteydessä (Paasi, 1984, 47). Tässä alueellisen identiteetin luomisessa maakunnallinen lehdistö on ollut keskeisessä roolissa. Myös historiankirjoitus sopeutui alueellisen kehitykseen, ja jo toisen maailmansodan jälkeen maakuntahistorioita oli kirjoitettu myös muista kuin historiallisista maakunnista. (Paasi 1984, 48.)

Toisin kuin 'ylhäältä annetuille' lääneille ja 'liian pienille' kunnille sekä 'keinotekoisille' kuntayhtymille, maakunnille kysymys kulttuurista oli tärkeä. Maakuntien erityiset kulttuuriset piirteet olivat olennainen osa sitä argumentaatiota, jolle väite niiden orgaanisuudesta perustui. (Häkli 1994, 203.) Tältä pohjalta voidaan arvioida, että maakunnallisuuden puolestapuhujille ajatus kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta oli liian arvokas piirre kokonaan menetetäväksi. Ilman ajatusta kulttuurista ja yhteisöstä edes imaginaarisella tasolla koko maakuntaidea olisi redusoitunut yhteismitalliseksi muiden, instrumentaalisemmiksi koettujen aluekäsitteiden kanssa. Pyrkimyksenä oli sovittaa vanhan maakuntaidean kulttuurinen sisältö yhteen uusien toiminnallis-taloudellisten piirteiden kanssa.

Kulttuurin korostaminen kuului maakuntaitsehallinnon puolestapuhujien strategiaan väliasteen hallintomallia koskevassa aluepoliittisessa pelissä. Kulttuurisen sisällön tuottaminen uudelle, perinteisestä suomalaisuusaatteesta poikkeavalle maakuntakonseptille ei kuitenkaan ollut helppoa. Maakuntaliittojen kulttuurisen puolustuspuheen uskottavuuden kannalta sen strateginen heikkous oli siinä, että uuden kulttuurikonseptin puuttuessa siinä edelleen vedottiin näiltä osin historialliseen yhteenkuuluvuuteen ja heimomaakuntiin. Maakuntaliittojen edustamien 'uusien maakuntien' lukumäärä ja aluerajat eivät kuitenkaan perustuneet historiallisen maakuntakäsityksen pohjalta tehtyyn aluejakoon, vaan ne muodostuivat pienemmistä alueellisista kokonaisuuksista. Jossain määrin paradoksaalista on se, että Paasin (1986, 294) mukaan talousperustaiset nykymaakunnat saattavat olla kulttuurisina kokonaisuuksina peräti merkittävämpiä kuin historialliset maakunnat, koska nykymaakunnissa toimii kulttuurisia instituutioita, joihin maakunnallisuus on kanonisoitu keskeisenä lähtöperiaatteena. Tällainen instituutio maakuntarahastojärjestelmäkin on.

Toisinaan maakuntaliittojen pitikin esiintyä suurempiin aluekokonaisuuksiin tähtäävien suunnitelmien vastavoimana, kuten lääni- ja maakuntarahastokysymyksissä. Kulttuurin lisäksi sen valttina olivat alueilta kootut toiminnallis-taloudelliset selvitykset ja niihin perustuvat alueluokitukset. Toisinaan maakuntaliittojen edustamien alueiden orgaanisuuden nähtiinkin perustuvan kulttuuristen piirteiden sijaan taloudellisiin piirteisiin. Talousperustelun suhteen maakuntaliitot olivat vahvoilla havaittuun todellisuuteen perustuvien luokitusten ansiosta. Sen sijaan kulttuuristen perustelujen suhteen Suomen Kulttuurirahaston arvovalta oli tervetullutta.

Tulkintani mukaan Suomen Kulttuurirahasto liittyi Erkki Salosen johdolla tähän peliin koko valtakuntaa koskevalla maakuntarahastosuunnitelmallaan. Pelissä oli siis kyse maakuntaitsehallinnosta ja maakuntien määrittelystä, ja SKR maakuntarahastosuunnitelmien oli pelissä sekä aktiivinen toimija että näiden kehityskulkujen vaikutuksen kohde. Kulttuurirahaston maakuntarahas-

tojen alueajoko vahvasti omalta osaltaan uuteen maakuntakäsitykseen perustuvia hallinnollisia alueratkaisuehdotuksia.¹⁰ Erityisesti se vahvasti uuden maakuntakonseptin kyseenalaistettua kulttuurista sisältöä. Vaikka Suomen Kulttuurirahasto ja sen yhteyteen perustettavat maakuntarahastot olivat alusta saakka yksityisen säätiön rahastoja, niiden toiminta kietoutui siis monin tavoin ajan aatteellisiin ja hallinnollisiin virtauksiin.

Teoreettisesti tarkasteltuna Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastosuunnitelma voidaan liittää osaksi taloudellis-funktionaalisten alueiden institutionalisoitumisprosessia. Paasi (1986) jakaa alueen institutionalisoitumisprosessin neljään eri ulottuvuuteen, joiden kautta alueen kokonaishahmo syntyy. Ensimmäinen rakentuu alueen *territoriaalinen* hahmo, jolla alue rajataan muista alueista erottuvaksi yksiköksi. Toiseksi kyseiselle alueelle vakiintuu nimi ja muita symbolisia ilmauksia, joiden kautta alueen *käsitteellinen* hahmo piiryy ihmisten mieleen. Kolmanneksi alueelle perustetaan sosiaalisia organisaatioita ja *instituutioita*, joiden funktiot tai vaikutusalueet kytkevät ne kyseiseen alueeseen. Neljänneksi alueen *rooli vakiintuu* muiden alueiden joukossa ja sen merkityssisältöjä pyritään uusintamaan yhteiskunnallisissa käytänteissä. (emt., 31–33.)

Alueen institutionalisoitumisteorian kehikossa maakuntarahastojärjestelmä on teorian kolmannen vaiheen mukainen instituutio. Järjestelmän perustajat omaksuivat sille taloudellis-funktionaalisen aluekäsityksen mukaisen territoriaalisen ja käsitteellisen hahmon. Järjestelmässä omaksuttu aluejako myötäilee aiempaa aluejakokomitean (1953) *funktionaalisten suhteiden perustalta* tuotettua jakoa. Alueita ei kuitenkaan haluttu maakuntarahastojärjestelmässä nimetä aluekomitean mukaisesti lääneiksi eikä myöskään käyttää niiden historiallisten (linna)kaupunkien mukaisia erisnimiä. Sen sijaan alueiden käsitteellinen hahmo rakennettiin uusien, mutta historiallisiin maakuntiin pohjautuvien nimien varaan valtakunnansuunnittelutoimiston ehdotuksen mukaisesti. Nämä nimet olivat pääosin myös maakuntaliittojen nimien pohjana.

Aluejakokomitean ja valtakunnansuunnittelutoimiston aluejakoehdotukset olivat territoriaaliselta hahmotukseltaan lähes identtisiä. Niiden symboliset ulottuvuudet pyrittiin sitä vastoin avaamaan eri suuntiin toisistaan poikkeavien nimitysten kautta. Aluejakokomitean lääneihin pohjautuvat nimet saattoivat esittää alueet keskusvallan alaisina keinotekoisina luomuksina. Valtakunnansuunnittelutoimiston historiallisiin maakuntiin viittaavat nimet herättelivät sitä vastoin eloon alueiden myyttisen heimomenneisyyden, historiallisen yhteenkuuluvuuden ja omaehtoisuuden. Molemmissa ehdotuksissa kysymys oli kuitenkin samoista ja samalta taloudellis-funktionaaliselta perustalta tuotetuista alueista.

¹⁰ Eri ehdotuksissa läänit ja maakunnat eivät kamppaile keskenään vaan toimijaryhmitymät. Niiden strategioissa ne voivat olla myös toisiaan tukevia ratkaisuja tilanteista ja tavoitteista riippuen. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan rahaston irtautumista Pohjanmaan rahastosta omaksi maakuntarahastokseen perusteltiin muun muassa sillä, että ”Keski-Pohjanmaa saanee lähitulevaisuudessa myös oman läänin” (Ahlberg 1979, 21). Maakunnan kanssa yhdenmukaisen toimialueen omaava lääni vahvistaa maakuntaa ja tuo alueelle lisäresursseja.

Maakuntarahastojärjestelmän perustamisen alkuvaiheissa taloudellis-funktionaalinen aluekäsite ei ollut vielä vakiintunut maakuntiin viittaavana. Tätä osoittaa perustamisen yhteydessä käyty kiista taloudellis-funktionaalisen ja historiallisen maakuntakäsityksen välillä. Pohjanmaan ja Pohjois-Suomen rahastoja ei edes perustettu alun perin talousaluejaon pohjalle, vaan rahastot jakautuivat niiden mukaan myöhemmin. Tarkalleen ottaen maakuntarahastojärjestelmässä vallitsi jonkin aikaa alueiden territoriaalisten ja symbolisten hahmojen sekamuotoja. Lopulta maakuntarahastojärjestelmän instituution aluejako vakiintui kokonaisuudessaan viittamaan talousalueisiin. Tähän uuteen territoriaaliseen hahmoon jäi kuitenkin käsitykseni mukaan historiallisiin maakuntiin viittaavaa symboliikka muutenkin kuin nimien muodossa. Muussa tapauksessa maakuntarahastojen pyrkimys kääntää talousalueet myös kulttuuri-alueiksi olisikin ollut työläämpää.

Maakuntarahastojärjestelmä keräsi hoitokuntiin paljon sellaisia tahoja, joiden yhteiskunnallinen asema oli otollinen uuden maakuntakäsityksen vakiinnuttamiselle (ks. Paasi 1986, 61–70). Keskeiset yleisön asenteiden muokkaajat koululaitos ja joukkotiedotus olivat hoitokunnissa vahvasti edustettuina. Sivistyneistöön vaikuttamisen kannalta oleellisia olivat ainakin vielä 1950-luvulla osakunnat, jotka myös nimittivät edustajansa maakuntarahastoihin. Hallinnon edustajat, muun muassa maaherrat, olivat puolestaan avainasemassa tähdittäessä uuden maakuntakäsityksen institutionalisoimisen seuraavaan vaiheeseen: maakuntaitsehallintoon ja sen mukaiseen valtiollisten tehtävien ja instituutioiden desentralisoimiseen. Vaikka tämä tavoite ei tuolloin toteutunut, maakuntien voidaan katsoa saavuttaneen myöhemmin institutionalisoitumisteorian neljännen vaiheen. 1990-luvulla maakuntien institutionaalinen rakenne vahvistui merkittävästi (ks. luvut 2.4.4 ja 2.4.5). Maakuntarahastot ovat puolestaan vakiinnuttaneet roolinsa alueellisina toimijoina ja tieteen ja taiteen tukijoina, kuitenkin osittain tästä myöhemmästä vahvistumiskehityksestä irtaantuen.

2.2 Toimijat ja foorumit

Siirryn tässä alaluvussa lähemmäksi maakuntarahastoja perustaneita tahoja. Aluksi käsittelen Suomen Kulttuurirahaston yliasiamiehenä toimineen Erkki Salosen keskeistä roolia maakuntarahastojen perustamisessa. Seuraavaksi tarkastelen valtakunnansuunnittelutoimistoa, jonka alueellinen kehitystyö edusti funktionaalisen maakuntakäsityksen ensimmäisiä käytännön sovelluksia Suomessa. Sitten esittelen lyhyesti maakuntaliittoja, Suomalaisuuden Liittoa sekä Suomen Kulttuurirahaston neuvottelupäiviä, joilla kaikilla oli Erkki Salosen yhteyksien kautta merkitystä maakuntarahastojärjestelmän syntyyn.

Maakuntarahastojärjestelmä perustettiin 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Tuona aikana Suomen Kulttuurirahaston toiminnalle oli rahaston historian kirjoittajan Maritta Pohlsin (1989, 353–354) mukaan tyypillistä uudelleen alkanut yhteistyö Suomalaisuuden Liiton kanssa, hajasijoitukseen pyrkiminen

sekä mittava yhteiskunnallinen suunnittelu valtiovallan kanssa ja kautta. Tämän linjan luojana ja toimeenpanijana toimi yliasiamies *Erkki Salonen* (1920–2001).

Vuosina 1956–1957 Erkki Salonen työskenteli valtakunnansuunnittelutoimiston tutkija-suunnittelijana ja valtakunnansuunnitteluneuvoston sihteerinä.¹¹ Vuonna 1956 hänestä tuli Suomalaisuuden Liiton keskushallituksen jäsen ja vuotta myöhemmin Liiton puheenjohtaja. Suomen Kulttuurirahastoon hän tuli yliasiamieheksi samaan aikaan, vuonna 1957, ja jatkoi tehtävässä vuoteen 1980 saakka. Vaikka Salonen onkin henkilönä tässä tarkasteltavien tapahtumien kiistaton keskipiste, ovat pelkästään hänen henkilöstään tai henkilökohtaisista intresseistään lähtevät selitysmallit yksipuolisia ja riittämättömiä. Salosen position kautta tarkastelen ennen kaikkea hänen edustamiensa organisaatioiden välistä vuorovaikutusta ja kontekstualisoin siten maakuntarahastojärjestelmän perustamista.

Ennen Salosen tuloa yliasiamieheksi, 1950-luvun alkupuolella, Suomen Kulttuurirahastoa leimasi Pohlsin mielestä eräänlainen pysähtyneisyys. Rahaston keskeinen perustajahahmo L. A. Puntila erosi yliasiamiehen virasta vuonna 1954, mutta jatkoi kuitenkin hallituksen puheenjohtajana. Puntilan tultua nimitetyksi Helsingin yliopiston poliittisen historian professoriksi hänen mielenkiintonsa suuntautui yhä enemmän yliopistotyöhön. Yliasiamiehen virkaa ei täytetty heti, vaan sitä hoiti väliaikaisesti varatuomari Martti Pekkonen aina Salosen nimitykseen asti. (Pohls 1989, 109.)

Valtakunnansuunnittelutoimisto perustettiin vuonna 1956. Taustalla oli valtion yhteiskunnallisen roolin kasvu yhteiskunnallisen kehityksen ohjaajana sodan aikana ja sen jälkeen. Valtioneuvoston koordinoitikäytäntöjä ja hallintohistoriaa tutkineen Seppo Tiihosen mukaan sodanaikaista koordinoitidiskursia voidaan luonnehtia kriisihallinnoksi (1939–1944), jossa valtiolla on totaali vastuu yhteiskunnasta ja taloudesta. Sodan vaatima talouden ja hallinnon keskitys ulottui myös sodan jälkeiseen jälleenrakennuksen aikaan säännöstelytalouden muodossa. Koordinoitikäytäntöjen perusteiksi tulivat 'rationalisointi' ja 'tehokkuus'. Kansakunnan voimat koottiin yhteen jälleenrakennuksen (1945–1950) ja sotakorvausten suorittamiseksi. Kolmatta, 1950-luvun alusta alkavaa, koordinoitidiskurssia Tiihonen kuvaa maan uudenaikaistamisen (1950–1956) ja teollistamisen vaiheeksi. Rationalisoinnin ja tehokkuuden vaatimuksia ohjasivat nyt talouspoliittiset vaatimukset ja maan sopeuttaminen kansainväliseen taloudelliseen järjestelmään. (Tiihonen 1985, 212, 299.) Myös maakuntarahastojärjestelmän perustamiseen liittyy luottamus keskitetyn yhteiskuntapolitiikan ja -suunnittelun mahdollisuuksiin.

Valtion vastuu yhteiskunnallisena toimijana kasvoi lisäksi niiden vaateiden vuoksi, jotka sille asetettiin uusissa talous- ja yhteiskuntateoreettisissa keskusteluissa. Talousteoreettinen keskustelu, jossa esitettiin vaatimuksia julkisen talouden laajentamisesta ja sen käyttämisestä talouden ohjaamisen välineenä,

¹¹ Valtakunnansuunnitteluneuvostossa olivat edustettuina valtakunnansuunnittelun kannalta tärkeimmät ministeriöt ja muut elimet. Se toimi neuvoa-antavana elimenä valtakunnansuunnitteluun liittyvissä kysymyksissä sekä edisti ja ohjasi toimiston työtä. (Paavilainen 1968, 10.)

saapui Suomeen Euroopasta ja Yhdysvalloista (Tiihonen 1985, 233). Keskustelu koski lähinnä keynesiläisyyttä, joka talouspoliittisten toimenpiteiden tasolla korostaa julkisen talouden roolia (Pekkarinen & Vartiainen 1993, 52). Suomalaisen taloustieteilijöiden piirissä Keynesin ajatukset olivat vielä 1940-luvulla harvojen tiedossa, mutta 1950-luvun alkupuolella niistä oli tullut jo taloustieteen näkyvä teoriarakennelma (Tiihonen 1985, 239). Vaikka onkin kiistanalaista, voidaanko Suomen valtion talouspoliittisia toimenpiteitä pitää keynesiläisinä, on valtion puuttuminen talouden kulkuun ja yleisesti valtion roolin korostamiseen tähtäävä poliittinen keskustelu sodan jälkeen selkeästi havaittavissa.¹²

Länsimaissa vaikutti myös suuntaus, jossa osin Keynesin oppiin liittyen nähtiin yhteiskunta-/sosiaalipolitiikan ja talouden välinen kytkentä ja valtion rooli sen ohjaamisessa positiivisesti. Laman jälkeen Yhdysvalloissa toteutettu työllisyyden kohentamiseen tähtäävä New Deal 1930-luvulla ja Englannissa toisen maailmansodan aikana toimeenpantu Beveridge-suunnitelma valtion tarjoamien sosiaalipalvelujen laajentamiseksi sekä Ruotsin yhteiskunnalliset uudistukset olivat esimerkkeinä ja malleina suomalaisille tieteilijöille ja poliitikoille. Yhteiskuntatieteilijät toivoivat valtion suunnittelua koulutus- ja sosiaalipolitiikassa, väestöpolitiikassa ja työnvälityksessä sekä myös alueellisessa kehittämisessä ja suunnittelussa. Kuten talouden alalla niin myös yhteiskuntakehityksessä ja sosiaalipolitiikassa käytäntö ja teoria kulkivat pääpiirteissään yhdensuuntaisesti valtion vastuuta korostaen. Sodan jälkeen Helsingin yliopistoon perustettu valtiotieteellinen tiedekunta ja sosiaalipolitiikan oppiaine alkoivat vähitellen tuottaa ”valtion lakimiesvaltaiseen hallintoon laajemmin suuntautuneita tutkijoita ja virkamiehiä ja laventaa ahdasrajaista hallintodiskurssia yhteiskuntatieteellisellä ajattelulla”. (Tiihonen 1985, 256–257.)

Valtakunnansuunnittelun tehtäviä ja muotoja pohdittiin talousneuvoston Reino Ajolta tilaamassa ja vuonna 1948 julkaistussa teoksessa *Valtakunnansuunnittelu*. Ajon mukaan oltiin siirtymässä kohti uutta ja korkeampaa kulttuurikautta, jonka ihmistyypit eivät olleet enää ”tervakauden nokinaamoja” vaan ”tutkimuslaboratorioiden tuloksia ja suunnitelmia toteuttavia parhaiden työvälineiden käyttäjiä”. Tämä siirtyminen ei kuitenkaan tapahtuisi ilman ohjelmaa ja suunnitelmia. Suunnitelmia oli aiemminkin ollut, mutta niiden vika Ajon mukaan oli ollut siinä, että ne ovat olleet liian ”itsenäisiä, erillisiä ja toisiinsa sopimattomia, minkä takia harmoninen kehitys oli käynyt mahdottomaksi”.

¹² Pekkarinen & Vartiainen (1993, 111) eivät pidä Tiihosen (1985) 1950-luvun talouspoliittisen keskustelun luonnehdintaa ’keynesiläiseksi’ aivan onnistuneena. Heidän mukaansa kansantaloustieteellinen keskustelu oli tuolloin kovin ohutta, ja ne uuden polven taloustieteilijät, jotka tunsivat Keynesin oppeja, olivat vielä nuoria ja talouspoliittisesti kokemattomia. Tästä johtuen heidän vaikutuksena päättäjäkuntaan oli vähäistä. Paasikivi oli päiväkirjojensa mukaan valmis ennakkoluulottomasti harkitsemaan ”uusien kansantaloudellisten ajatusten” käyttöönottoa todennäköisesti eräänlaisena kompromissina vasemmiston sosialisointivaatimuksille. Pekkarisen ja Vartiainen mukaan hänellä ei ollut käytettävissään kuitenkaan kunnan asiantuntijoita, ja vasemmistonkin valta-asema hävisi myöhemmin eikä täten ’keynesiläistä kompromissia’ Suomeen koskaan syntynyt. Sen sijaan ’säännöstelytalousvaiheesta’ kirjoittajat ovat yhtä mieltä Tiihosen kanssa: sen olennaisin merkitys on talouden valtiojohtoisuuden korostaminen, jolla on merkitystä myöhemmänkin kehityksen kannalta. (Pekkarinen & Vartiainen 1993, 110–112.)

Tällaista suunnittelua tekemään tulisikin perustaa pätevä ja puolueeton valtakunnallinen elin. (Ajo 1948, 42 – 44.) Valtakunnansuunnittelun tehtävistä Ajo kirjoitti seuraavasti:

”Valtakunnansuunnittelun tarkoitus on luoda fyysiset edellytykset tuotantovoimien hyväksikäyttämiseksi kansakunnan hyvinvointia ja onnellisuutta parhaiten edistävällä tavalla. Tuotantovoimiin luetaan tällöin kaikki sanottua tarkoitusta edistävät aineelliset ja aatteelliset varat.” (Ajo 1948, 61–62.)

Valtakunnansuunnittelu tarkoittaa nimenomaan koko valtakuntaa koskevia suunnitelmia, joissa alueellinen suunnittelu ja alueelliset ominaispiirteet ovat erityisen tärkeitä. Paikallisten elinten tekemät ja yleensä alemman tason suunnitelmat tulee kuitenkin ”alistaa valtakunnansuunnittelun tarkastettavaksi ja soviteltavaksi kokonaisuuteen, jonka se on hahmotellut vain omaan käyttöönsä, tällaisen sovittelutyön rungoksi” (Ajo 1948, 64).¹³ Ajon kirjasta heijastuu pyrkimys keskitettyyn ja hallittuun suunnitteluun, joka pohjaisi tieteellisen metodin rationaalisuuteen sekä poliittiseen riippumattomuuteen. Valtakunta muodostaa kehittämisen kokonaisuuden, joka ratkaistaan descartesilaisittain jakamalla se alueellisiin osaongelmiin. Vertailukohtana siinä ovat muut Pohjoismaat ja malleina Yhdysvaltain ja Englannin hallitusten toimenpiteet ’valtakunnansuunnittelun’ alalla (emt., 11–24, 50–53). Kirja korostaa taloudellisten ja yhteiskunnallisten näkökohtien keskinäistä läheisyyttä painottaen sosiaalisten seikkojen merkitystä yksilöiden ja sitä kautta yhteiskunnan voimavaroja lisäävinä tuotantotehtäjinä (emt., 30–32). Siinä ennakoitaan ja pohjustetaan maan teollistamisen ja uudenaikaistamisen vaihetta.

Valtakunnansuunnittelutoimiston perustamista edelsi valtakunnansuunnittelukomitea, joka istui Johannes Virolaisen puheenjohtolla vuodesta 1951 vuoteen 1956. Sen tehtävänä oli ensiksi selvittää, mitä valtakunnansuunnitteluun liittyviä tehtäviä eri tahoilla jo oli suoritettu ja miten ne olisi sovitettava yhteen ottaen huomioon koko kansantalouden vaatimukset, toiseksi osoittaa valtakunnansuunnittelun kannalta kiireellisimmät tehtävät ja kolmanneksi tehdä ehdotus valtakunnansuunnittelun organisaatiosta. Komitean työtä jatkoi vuodesta 1956 eteenpäin sen ehdotuksesta syntynyt valtakunnansuunnittelu-toimisto, joka sijoitettiin valtioneuvoston kanslian alaisuuteen. Komitea esitti, että toimiston työskentelyrauha suojattaisiin poliittisilta pyrkimyksiltä rajamalla sille selkeästi määritellyt tehtävät ja riittävät edellytykset itsenäiseen työskentelyyn. (Paavilainen 1968, 9–10.) Valtakunnansuunnittelutoimiston toiminnassa leikkasivat ajalle tyypilliset pyrkimykset kuten suunnitelmallisuus, alueellisuuden huomioonottaminen ja yhteiskunnan rakenteellisen muutoksen hallinta.

Valtakunnansuunnittelutoimisto julkaisi vuosien 1956–1968 aikana noin kolmekymmentä tutkimusta ja selvitystä seitsemältä pääsektorilta, jotka olivat väestö- ja työvoima, maa- ja metsätalous, teollisuus, liikenne, kulttuuripolitiikka, seutusuunnittelu ja -kaavoitus sekä hallinto. Useimmissa tutkimuksissa ovat

¹³ Klaus Waris linjaa Ajon teoksen esipuheessa valtakunnansuunnittelua koskevat aluekysymykset Ajoa suppeammin koko valtakuntaa koskevien ”sijaintiongelmiin” ratkaisemiseksi, erikseen paikallisen tason asema- ja seutukaavoituksista (Ajo 1948, 8).

esillä kyseisen sektorin alueelliset sijoittumis-, levinneisyys- ja eroavaisuusky-symykset. Alueelliset selvitykset laadittiin pääasiallisesti aluejakokomitean (1953) mietinnön pohjalta laaditun tutkimus- ja talousaluejaon mukaisesti. (Paavilainen, 1968, 11.)

Maakuntarahastojen perustamisen aikaan *maakuntaliitot* olivat puolestaan lähinnä kuntien yhdistyspohjaisia etujärjestöjä keskittyen kuitenkin myös pe-rinne- ja kotiseutukulttuureihin liittyviin asioihin.¹⁴ Maakuntaliittojen toiminta organisoitui funktionaalisista alueista käsin, mutta niillä ei ollut virallista poliit-tis-hallinnollista eikä lainsäädännöllistä statusta.

Työskennellessään valtakunnansuunnittelutoimistossa Erkki Salonen oppi vähitellen tuntemaan kaikki maakuntaliittojen toimihenkilöt. Tätä kautta hänelle hahmottui valtakunnallinen kuva, jonka pohjalta hän esitti vuonna 1957 oman suunnitelmansa Suomalaisuuden Liiton ja maakuntaliittojen välisestä yhteistyös-tä maakuntien kehittämiseksi (Salonen 1998). Liiton neuvottelupäivillä ja julkai-suissa ajatus maakuntaitsehallinnosta, jota Salonen henkilökohtaisestikin tuki, sai runsaasti huomiota osakseen ja edisti maakuntaliittojen tavoitteita.

Valtakunnansuunnittelutoimisto teki maakuntaliittojen kanssa yhteistyötä aluekysymyksissä. Yhteistyö valtakunnansuunnittelutoimiston kanssa, joka oli omaksunut talousalue-ajattelun ja -jaon aluejakokomitean mietinnöstä, antoi maakuntaliitoille 'virallista' selkänöjaa. Valtakunnansuunnittelutoimistolle yh-teistyö antoi alueelta nousevaa legitimitettä toimiston suunnittelupyrkimyksiin.

Valtakunnansuunnittelutoimiston yhteistyökumppanina maakuntaliitoilla oli todennäköisesti vaikutusta alueiden nimeämiseen edellä esitetystä aluejaos-sa. Kysymys siitä, miksi valtioneuvoston kansliassa toimiva valtakunnansuun-nittelutoimisto piti maakuntaportaassa yhteyttä yhdistyspohjaisiin maakunta-liittoihin eikä lääninhallituksiin, on verkostotutkimuksen kannalta mielenkiin-toinen sivupolku, joka osaltaan valottaa 1950-luvun maakunta-ajatteluun vai-kuttaneiden eri tahojen välisiä yhteyksiä. Erkki Salosen (1998) haastattelussa (varauksella) antama tulkinta yhteistyön taustasta on seuraava:

"Mutta sitten tulee tämmönen jännittävä kohta, mitä mä en aluksi itsellenikään pys-tynyt selvittämään! Ja tää on semmonen, että mä en oo varma tarviiko tämmöstä merkitä muistiin, mutta se on kuitenkin ymmärrettävä, että tämä valtakunnansuun-nittelutoimiston päällikkö Väinö Paavilainen oli maalaisliittolainen kansanedustaja-ehdoka. Käkisalimesta alun perin lähtöisin ja olivat Satakunnan Paneliassa evakossa. Hän oli pyrkinyt eduskuntaankin, mutta ei ollut päässyt. Mutta kun muodostettiin valtakunnansuunnittelukomitea niin Virolainen oli sen puheenjohtaja, ja Virolainen

¹⁴ Maakuntaliittojen toimintaa koskevaa kattavaa tutkimusta ei valitettavasti ole tehty. Sen sijaan useat maakuntaliitot ovat julkaisseet toimintaansa koskevia historiikkeja. Lisäksi maakuntaliittoihin liittyviä asioita käsitellään aluehistoriallisissa teoksissa. Maakuntaliitot on perustettu eri aikoihin ja niiden toimintatavat saattavat poiketa toisistaan, minkä vuoksi yleisluonnehdintaa niiden toimintapiiristä on vaikea antaa ilman lähempää tutkimusta. Yhtenäisyyttä lisäsi Maakuntien Keskusliitto, joka pe-rustettiin vasta vuonna 1967 vuosikymmeniä maakuntaliittojen perustamisen jäl-keen. Laukkonen (1989) juontaa yhteiselimen tarpeen 1950-luvun lopun keskustelui-hin valtakunnansuunnittelusta ja tarpeesta ajaa maakuntien etua elinkeinorakenteen muutoksessa. Tuolloinen yhteydenpito siirsi osaltaan myös maakuntaliittoja toimi-maan kuntien etujärjestönä. Keskusliiton keskeisenä pyrkimyksenä oli myös maa-kuntaliittojen saaminen lakisääteisiksi ja valtionavun piiriin, vaikkakin samalla tun-nustettiin tämän vaarantavan liittojen itsenäisyyttä. (emt., 60–61.)

ehdotti tätä Väinö Paavilaista, joka oli maalaisliittolainen, komiteasihteeriksi, mutta muut komitean jäsenet eivät hyväksyneet häntä - pelkäs liikaa maalaisliittolaisvaikutusta -, ja sinne valittiin joku tekniikan tohtori Salonen, jonka etunimeä mä en muista edes, sihteeriksi. Ja viikkoa myöhemmin se Salonen kuoli kadulle sydänhalvaukseen tai johonkin. Silloin ei Virolainen, joka oli puheenjohtajana hävinnyt tämän sihteeriehdotuksen, niin ei hän kutsunut sitä komiteata koolle, vaan hän katsoi, että kun se ensimmäiseksi sihteeriksi valittu oli kuollu ja paikka on vapaa, hän voi puheenjohtajana ottaa sen toisen hakijan siitä. Ja kiinnitti tämän Paavilaisen sitten sinne. Ja sehän istu viisi vuotta se valtakunnansuunnittelutoimikunta, ja Paavilainen tunsikin olevansa semmonen valtakunnansuunnittelijaksi kasvanut, joka oli viisi vuotta puuhannut vaan näissä asioissa ja hänellä oli valtiotieteen kandidaatin tutkinto pohjana. Ja tuota siinä viiden vuoden aikana niin nimitettiin kai lääneihin arkkitehdit, ja siinä oli syntynyt ja se oli siis luultavasti ainakin Väinö Paavilaisen mielestä ellei koko komitean mielestä rakennushallituksen yritys kaapata lääninhallitukset niinku omaan vaikutuspiiriinsä. Kun siellä oli tietysti arkkitehti Lappi-Seppälä niin oli pääjohtaja. Ja näin syntyi suuri vastakohtaisuus lääninhallitukseen ja epäluulo sen arkkitehtejä kohtaan aluesuunnittelussa ja valtakunnansuunnittelussa. Ja Paavilainen keksi sitten, että sehän on tietysti maakuntaliitot, jotka siellä maakunnassa vaikuttaa kun niissä on kaikki kunnat jäseninä, ja sillä lailla se on niin kuin demokraattisempi vaihtoehto. Ja näin tultiin sellaiseen tulokseen, että valtioneuvoston kansliassa toiminut valtakunnansuunnittelutoimistolla oli, ei suinkaan valtion aluehallintoelimiin - läänin hallitukseen - yhteyttä, vaan yhdistysmuotoisiin maakuntaliittoihin alueportaaseen ja sitä kautta taas vaikutusta kun kaikki kunnat olivat maakuntaliittojen jäseniä niin se.. eräässä mielessä oli ihan looginen järjestely.” (Salonen 1998.)

Valtakunnansuunnittelutoimiston ja maakuntaliittojen välinen yhteistyö syntyi siis poliittisen etupiiriäön, professionaalisen kilpailun ja todennäköisesti myös 'henkilökemiallisten' tekijöiden yhteisvaikutuksena. Tutkimuksen aiheen kannalta näistä mielenkiintoisin on professionaalinen kilpailu siitä, mikä taho edustaa asiantuntijuutta alue- ja valtakunnansuunnittelussa. Terttu Nupposen (2000) mukaan sota-ajan ja jälleenrakentamisen Suomessa arkkitehdeilla oli vahva ja vakiintunut professionaalinen asema. He saivat rakentamisen ja suunnittelun asiantuntijatehtäviä valtion rakennushallinnolta. Heillä oli vahva ammatillinen järjestö, joka kykeni ajamaan menestyksellisesti jäsenkuntansa etua. Ajatus arkkitehtien virkojen perustamiseksi maaseudulle oli esillä Arkkitehtiliiton johdon piirissä jo 1920-luvulla. Jälleenrakentamistehtävässä arkkitehdit onnistuivat tekemään valtionviranomaiset riippuvaisiksi omasta asiantuntemuksestaan. He pyrkivät myös sulkemaan muita ammattiryhmiä omiksi katsomiltaan aloilta. (Nupponen 2000, 160–161, 174.)

Lisätutkimuksia olisi kuitenkin syytä tehdä sen tulkin varmistamiseksi, että akseli valtakunnansuunnittelutoimisto – maakuntaliitot olisi professionaalisesti sitoutunut yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ja akseli rakennushallitus – lääninhallitus arkkitehtivetoiseen suunnitteluun. Tämän todentaminen antaisi oikeutuksen olettaa, että näiden kahden organisaatioparin yhteenliittymän välisellä kamppailulla aluepoliittisella kentällä on myös professionaalinen ulottuvuutensa.

Erkki Salosen kautta ajatus maakuntaliitoista yhteistyökumppaneina levisi valtakunnansuunnittelutoimistosta edelleen *Suomalaisuuden Liittoon*, johon Salonen tuli jäseneksi vuonna 1956 ja puheenjohtajaksi vuonna 1957. Suomalaisuuden Liitto oli pitänyt sodan jälkeen matalaa profiilia järjestön lakkauttamisen pelossa. 1950-luvun puolivälin paikkeilla tämä hiljaiselo vähitellen päättyi

ja alkoi Liiton uusi aktiivinen kausi (Pohls 1989, 177). Ohjelmaehdotuksilla pyrittiin löytämään toiminnalle uutta, ajanmukaista sisältöä.

Professori Kaiteran ehdotuksessa Suomalaisuuden Liiton toimintaohjelmaksi todettiin, että kielikysymys tulisi ottaa uudelleen tarkastelun kohteeksi ja olisi huomattava, että pahimmat kieliriidan aiheet ovat jo poistuneet eikä siten aiemman kaltaista taistelua ole syytä nostattaa (Tarasti 119, 1969). Siinä jopa ehdotettiin, että kiistan ratkaisua tulisi etsiä yhteistoiminnassa ruotsinkielisten kanssa ja että ruotsinkielisen väestönosan olemassaolo olisi nähtävä suomalaisesta kulttuurista edistävänä tekijänä. Kaiteran ehdotuksen hyväksyminen sellaisenaan olisi ollut ilmeisesti Liiton vanhasta suomalaisuuskannasta pitävien jäsenten mielestä ”liian liberaali ruotsalaisia kohtaan”, kuten Salonen (1998) arvioi. Toisaalta pelkäsi kielipoliittiseksi järjestöksi leimautumisen pelättiin jättävän nuorta polvea sen toiminnasta pois (Tarasti 1966, 120). Oli etsittävä uusia vaihtoehtoja.

”Ja kun Kaitereen ohjelma oli epäonnistunut, jatkettiin sitä Suomalaisuuden Liiton ohjelmakeskustelua. Sitten minä esitin, että meidän pitäis kyllä olla kiinteämässä yhteydessä noihin maakuntaliittoihin. Mä olin nimittäin sillä välillä luopunut Mitä missä milloin -kirjan päätoimittajuudesta ja mennyt valtakunnansuunnittelutoimiston tutkijasuunnittelijaksi. Ja siellä mä olin huomannut, että nää maakuntaliitohan on tärkeitä elementtejä ja arvelin että se olis hyvä Suomalaisuudenkin liiton kiinnittää niihin huomiota. Mä en vielä keksinyt mikä olis se muoto.” (Salonen 1998.)

Valtakunnansuunnittelutoimistolta omaksutun käytännön mukaisesti Salonen ehdotti maakuntaliittoja yhteistyökumppaneiksi Suomalaisuuden Liitolle suomalaiskansallisessa kulttuurityössä. Maakunnallinen yhteistyö oli linjassa Suomalaisuuden Liiton perustehtävään nähden, sillä tulkittiinhan suomalaiskansallisen identiteetin kumpuavan nimenomaan heimoista ja maakunnista (ks. Tommila 1989, 55). Toisaalta maakuntaliittojen edustama maakuntakäsitys oli jo siirtynyt yhteisen historiallisen menneisyyden korostamisesta alueiden käytännölliseen kehittämiseen. Toimijoiden pragmaattisesta asenteesta kertoo se, etteivät he antaneet tällaisten ideologisten pikkuseikkojen haitata käytännön yhteistyötä. Toimintamuodoksi Salonen ehdotti kulttuuripoliittisia *neuvottelupäiviä*, joita Suomalaisuuden Liitto järjestäisi yhdessä maakuntaliittojen kanssa.

Ehdotus sai aikaan varsin pian konkreettisia tuloksia. Vuonna 1957 Liitto järjesti Helsingissä ensimmäisen kulttuuripoliittisen neuvottelukokouksen maakuntaliittojen edustajille, jossa idea vastaavanlaisten päivien pitämiseksi vuoroin eri maakunnissa tuli esille. Helsingin tapaamisen jälkeen neuvottelupäiviä järjestettiinkin yhdeksänä vuotena perätysten aina vuoteen 1966 asti. Puntilan ehdotuksesta sovittiin, että Suomalaisuuden Liitto kutsuu omia neuvottelupäiviään yhteiskuntapoliittisiksi ja Suomen Kulttuurirahasto omiaan kulttuuripoliittisiksi sekaannuksen välttämiseksi (Salonen 1998). Nimi kuvaa-kin paremmin sitä laajuutta jonka Suomalaisuuden Liiton neuvottelupäivien sisällöltään kattoi. Salonen katsoi Liiton tehtäviin kuuluvan kieli- ja yhteiskuntapolitiikan ja Kulttuurirahastolle aktiivisen kulttuuripoliitiikan harjoittamisen, ja yhteistyö järjestöjen välillä oli tiivistä (Pohls 1989, 178).

Kulttuurirahaston ja Suomalaisuuden Liiton neuvottelupäivät, julkaisut ja ensin mainitun kulttuuriseminaarit edistivät epäilemättä merkittäväällä tavalla 1960-luvun yhteiskunta- ja kulttuuripoliittista keskustelua. Niissä nähtiin usein nimekkäitä esiintyjä tieteen, taiteen ja politiikan piiristä, ja tapahtumat ylittivät helposti uutiskynnyksen. Koska usein neuvottelupäivien esitelmät julkaistiin kirjoina, niiden piirtämä ajankuva on löytänyt tiensä myöhempien tutkijoiden tulkintoihin.

Vuosien 1957–1973 aikana Kulttuurirahasto ja Suomalaisuuden liitto järjestivät kaikkiaan 32 neuvottelupäivää ja kulttuuriseminaaria (Liite 2). Tänä aikana niissä korostui erityisesti alueellinen ulottuvuus. Peräti 20 tapahtuman aihepiiriä käsiteltiin maakunnallisesta tai paikallisesta näkökulmasta. Tapahtumissa pyrittiin suunnittelun ja hallinnoinnin avulla ja ylipäätään rationaalisesta ja kokonaisvaltaisesta viitekehyksestä keskustelemalla löytämään keinoja valtakunnan ja alueiden hallittuun rakennemuutokseen.

Voidaan myös ajatella, että vuosikymmenen neuvottelukunnat ja -päivät edistivät lukuisten tieteen ja taiteen asemaa pohtivien komiteoiden¹⁵ asettamista ja ottivat niiden aiheita käsiteltäväkseen (Pohls 1989, 282). Suunnitelmallisuuden kanssa rinnan kasvoi kulttuuripolitiikan ala käsittämään yhä uusia aihepiirejä, ja kulttuuripolitiikka jakaantui tiede- ja taidepolitiikasta esimerkiksi musiikkipolitiikkaan, liikuntapolitiikkaan, matkailupolitiikkaan. Toimintojen hallinnoinnin vastuu ja painopiste siirtyi valtiopäivien edustuksellisuudesta virkakoneiston yhä yksityiskohtaisempaan suunnitelmallisuuteen perustuvalla hallinnolle.

2.3 Maakuntarahastojen perustaminen

Olen liittänyt edellä maakuntarahastojen perustamisen ajallisesti ja asiallisesti laajempaan maakunnallisen aktiivisuuden kasvuun, joka kasvoi vähitellen toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta ulottuen 1970-luvun puolelle. Maakunta oli perinteisesti ymmärretty historialliseksi ja kulttuurisista erityispiirteistä koostuvaksi yhteisöksi erotuksena hallinnollisista lääneistä. 1960-luvulla käydyssä itsehallintokeskustelussa maakunnan valttina oli edelleen organisaatio, ajatus 'luonnolliselle pohjalle' asettautuvasta välitason hallintomallista. Kuitenkin myös uusi talouteen ja työnjakoon perustuva maakuntakäsitys oli muodostumassa, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että aluejakoja pohtineiden komiteoiden maakuntakonsepti muuttui vähitellen funktionaalisen aluekäsityksen mukaiseksi (Häkli 1994, 203).

Erkki Salonen omaksui uudenaikaisen käsityksen maakunnista toiminnallis-taloudellisina yksikköinä työskennellessään valtakunnansuunnittelutoimistossa. Salonen esitti Suomen Kulttuurirahaston hallitukselle, että maakuntarahastojärjestelmä tulisi perustaa tällaisen maakuntakäsityksen varaan, eikä halli-

¹⁵ Pelkästään taiteen alueen kehittämiseksi toimi vuosina 1962–1974 noin 20 komiteaa, joiden ehdotuksissa usein korostettiin alueellista ulottuvuutta (Kangas 1988, 29).

tuksen puheenjohtajan L. A. Puntilan ajamalle historialliselle maakuntakäsitykselle.

”Ja sitten kun tultiin tultiin takasin Helsinkiin niin piti olla se kohta, että minun mielestäni nyt pitäisi Kulttuurirahaston hallituksen tehdä ratkaisu: lähdetäänkö ajamaan historiallisia maakuntia vai lähetäänkö nykyaikaisiin, niin kuin silloin sanottiin talousmaakuntiin, kun se oli oikeestaan tämä kirja Reino Ajo: *Valtakunnansuunnittelu* ja sitten hänen toinen Pirkanmaan liikennealuetta koskeva kirja semmosia, jotka aluepoliittista keskustelua ohjasivat. Ja silloin oli sitten niinku syytä että kulttuurirahaston hallituskin pannaan tosiasioitten eteen.” (Salonen 1998.)¹⁶

Salosen yliasiamieskaudella Suomen Kulttuurirahasto omaksui funktionaalisen maakuntakäsityksen, ja sen pohjalle perustettiin myös maakuntarahastojärjestelmä. Elvytettyä maakuntaromantiikkaa ja heimo-aatetta heijastava historiallinen maakuntakäsitys jäi siis tappiolle maakuntarahastojen perustamisen yhteydessä.

”Ja sitten tuota kun keskusteltiin tästä ja sanottiin, että on semmoisia mielipiteitä, että nää rahastot pitäisi perustaa historiallisten maakuntien pohjalle, niin silloin Arne Väinämö - pitkäaikainen Pohjois-Savon maakuntaliiton toiminnanjohtaja ja savolaisuus-osakunnan vanha isäntä – sano, että ”kyllä se on niin että historiallisia maakuntia ei ole kuin historian opettajien pölyttyneissä aivoissa”. Minä kieli poskessa kirjoitin sen pöytäkirjaan, että näin sano.” (Salonen 1998.)¹⁷

Suomen Kulttuurirahaston historiallista taustaa vasten maakuntarahastojen pohjaaminen heimomaakuntiin olisi ehkä ollut aikalaisperspektiivistä ennustettavampaa. Puntilan johdolla näin olisi saattanut käydäkin. Salonen ei kuitenkaan jäsentänyt maakunnallista kenttää pelkästään historiallisesta osakuntaperspektiivistä, vaan hän oli sisäistänyt funktionaalisen ajattelutavan todennäköisesti jo opiskeluaikanaan, mutta viimeistään toimiessaan tutkija-suunnittelijana valtakunnansuunnittelutoimistossa. Lisäksi hän oli solminut henkilökohtaiset suhteet maakuntaliittojen edustajien kanssa. Hänen kantaansa suosi todennäköisesti myös se, että 1960-luvun alussa oli jo totuttu käsittelemään yhteiskuntaa ja sisäpolitiikkaa epähistoriallisin välinein vanhojen sisäisten aksioomien välttämiseksi (ks. Alapuro 1997, 125).

Maakunnallisen kulttuurirahaston perustamista koskeva aloite syntyi useassa tapauksessa maakuntaliiton piirissä. Verovapauden ja lahjoitusten hankkiminen sekä pääomien kartuttaminen sijoitustoiminnalla olivat kuitenkin maakuntaliitoille vaikeita haasteita itsenäisiä rahastoja ajatellen. Tähän ne tarvitsivat vahvempaa yhteistyökumppania, jollaiseksi tarjoutui Suomen Kulttuurirahasto.

Erkki Salonen (1998) vastasi seuraavasti kysymykseeni, miksi kehitys johti Suomen Kulttuurirahaston rahastoihin eikä itsenäisiin maakuntarahastoihin, joita maakunnissa oli jo olemassa:

¹⁶ Helsinkiin tultiin Kuopiosta, jossa pidettiin Suomen Kulttuurirahaston sekä itäisen Suomen maakuntaliittojen välinen neuvottelutilaisuus 12.4.1960 (Pohls 1989, 231). Reino Ajon toinen teos on vuonna 1944 ilmestynyt *Tampereen Liikennealue*.

¹⁷ Kuopion neuvottelutilaisuus 12.4.1960.

”No, se oli juur tämä ehkä Puntilan mustasukkaisuus: hän halus kulttuurirahastot jonkinlaiseen kontrolliin, mutta sitten tästä Suomalaisuuden Liitosta alkaen, minä toin siihen mielestäni semmoisen että ne on toimivia yksiköitä jotka on käynnistettävä; että me olemme vain osaksi mukana kun ne syntyy, mutta sitten toiminta jatkuu meistä riippumatta...Me ei haluttu puuttua, vaan saada niille elin, jolla ne voivat auttaa itse itseään.”

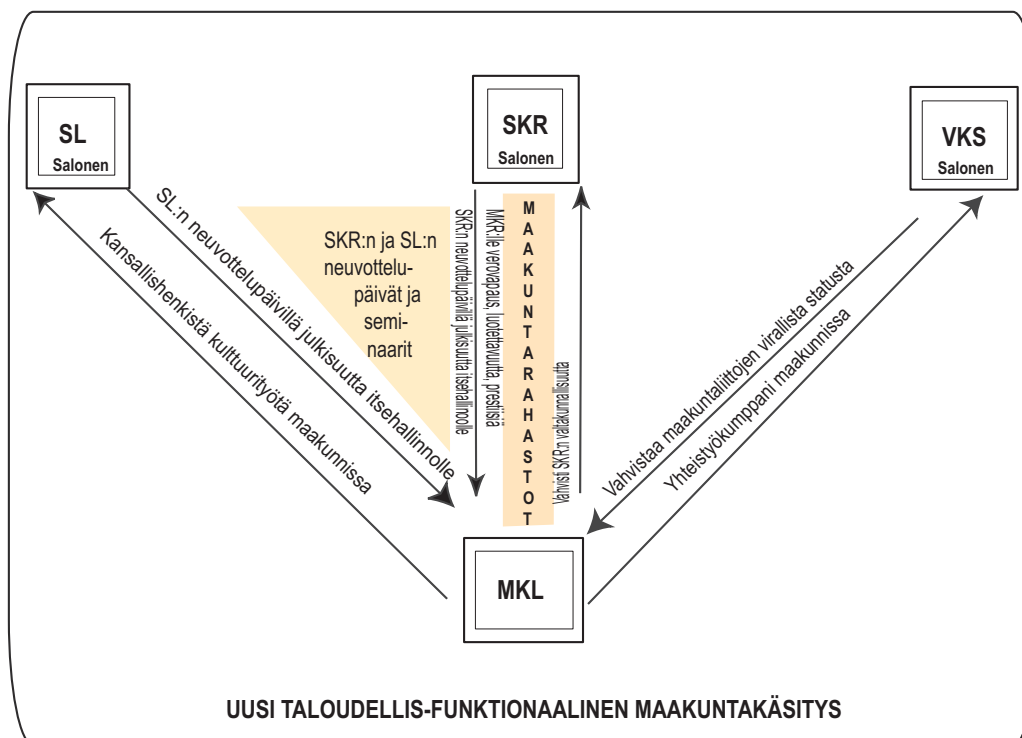
Suomen Kulttuurirahaston interventioita maakuntien kulttuurielämään ei kuitenkaan nähty pelkästään myönteisinä. Vahvistuneen paikallishengen näkökulmasta saattoi näyttää haitalliselta, että maakuntarahastojen toiminnan ohjaukset pysyivät tiukasti pääkaupunkilaiseksi mielletyn kulttuurirahaston käsissä.

Maakuntarahastojärjestelmä kuitenkin vakiintui maakuntaliittojen ja Suomen Kulttuurirahaston väliselle akselille. Salonenkin piti maakuntarahastojen saamista Kulttuurirahaston yhteyteen etuna, joka ”vasta turvasi Kulttuurirahaston todellisen valtakunnallisuuden”. Hän myös kertoi, että maakuntarahastojärjestelmästä oli jo alun perin tarkoitus luoda valtakunnallinen, ja työtä pohjustettiin Suomalaisuuden Liiton järjestämällä yhteiskuntapoliittisilla neuvottelupäivillä maakunnissa. (Salonen 1998.) Yhteiset edut auttoivat ylittämään keskus-periferia -jännitteen.

Kuviossa 2 maakuntarahastojärjestelmän yksityiskohtaisempi syntyprosessi on esitetty Suomalaisuuden Liiton (SL), Suomen Kulttuurirahaston (SKR), maakuntaliittojen (MKL) sekä valtakunnansuunnittelutoimiston (VKS) pyrkimysten tuloksena. Tässä luvussa olen tulkinnut näiden yhteisten pyrkimysten lähteneen nimenomaan halusta saattaa uudentyypinen, funktionaalinen alue-/maakunta-ajattelu (UUSI TALOUDELLIS-FUNKTIONAALINEN MAAKUNTAKÄSITYS) seurauksineen hallinnolliseen ja ehkä yleiseenkin tietoisuuteen. Tässä tehtävässä ne tukivat toisiaan.

Maakuntarahastot syntyivät siis Suomen Kulttuurirahaston ja maakuntaliittojen välisen yhteistyön tuloksena. Yhteistyön siemen oli kylvetty jo laajan Pohjois-Suomen Rahaston perustamisen yhteydessä vuonna 1954. Keski-Suomen Rahaston perustamisen (1958) jälkeen edettiin varsin suunnitelmallisesti, ja vuosien 1959–1964 aikana syntyi suurin osa maakuntarahastoista.¹⁸ Vuonna 1959 perustettiin Satakunnan Rahasto ja lähinnä historialliseen maakunta-alueeseen pohjautuva Pohjanmaan Rahasto. Vuonna 1960 perustettiin Hämeen ja Kymenlaakson rahastot. Vuonna 1961 perustettiin Pohjois-Karjalan, Pirkanmaan rahastot ja Mikkelin läänin maakuntarahasto. Vuonna 1962 perustettiin Etelä-Karjalan Rahasto. Vuonna 1963 perustettiin Pohjois-Savon ja Uudenmaan rahastot. Samana vuonna Pohjanmaan Rahasto jakaantui Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan erillisiksi rahastoiksi. Vuonna 1964 perustettiin Varsinais-Suomen Rahasto. Vuonna 1968 Pohjois-Suomen Rahasto jakaantui Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan erillisiksi rahastoiksi. Vuonna 1971 perustettiin vielä Päijät-Hämeen rahasto.

¹⁸ Yksittäisten maakuntarahastojen perustamisvaiheita ja vaikeuksia kuvataan Suomen Kulttuurirahaston historiassa (Pohls 1989, 224–227) sekä maakuntarahastojen erillisissä historioissa: Pohjanmaan rahaston historia (Ahlberg 1979), Pohjois-Suomen rahaston historia (Kalajoki 1978), Keski-Suomen rahaston historia (Sorjonen 1979), Varsinais-Suomen Rahaston historia (Koivukangas 1989) ja Mikkelin läänin rahaston historia (Julkunen 1986).

KUVIO 2 Maakuntarahastojärjestelmän perustamisprosessi ja toimijat

Maakunnissa vaikuttavilla toimijoilla oli itsellään halu kulttuuria ja sivistystä edistävien rahastojen perustamiseen, mutta tyypillisesti niiden toiminta tyrehyi lahjoitusten ja resurssien puutteeseen. Näitä puolestaan pystyi tarjoamaan Suomen Kulttuurirahasto, jonka kautta maakuntarahastot saivat muun muassa verovapauden ja takuun lahjoitettujen varojen turvatusta sijoittamisesta. Suomen Kulttuurirahastosta maakuntarahastot puolestaan tekivät todella valtakunnallisen (Salonen 1998). Ilman maakuntarahastoja Suomen Kulttuurirahasto olisi saatettu vähitellen mieltää enemmän helsinkiläiseksi kuin koko maan käsitteväksi kulttuuria tukevaksi säätiöksi.

Maakuntaliittojen toiminta perustui funktionaaliin talous- tai vaikutusalueisiin. Alueilla ja niiden liitoilla ei kuitenkaan ollut virallista poliittis-hallinnollista eikä lainsäädännöllistä statusta. Yhteistyö valtakunnansuunnittelutoimiston kanssa, joka oli omaksunut talousalueajattelun ja -jaon aluejakokomitean mietinnöstä, antoi maakuntaliitoille tätä puuttuvaa 'virallista selkänöjää'. Maakuntaliitot olivat puolestaan sopivia yhteistyökumppaneita valtakunnansuunnittelutoimistolle, koska ne tarjosivat valtakunnansuunnittelutoimiston koko maata koskeville suunnittelupyrkimyksille suoraan alueelta nousevaa hyväksyntää ja legitimizeettiä. Maakuntaliittojen ja valtakunnansuunnittelutoimiston välinen yhteys syntyi valtakunnansuunnittelutoimistossa työkennelleen Erkki Salosen (Salonen) kautta.

Myös Suomalaisuuden Liitto sai maakuntaliitoista yhteistyökumppanin maakunnalliseen kulttuurityöhönsä. Tämänkin yhteyden loi Erkki Salonen, joka toimi myös Suomalaisuuden Liitossa. Maakuntaliittojen tavoitteita edisti se, että

Suomalaisuuden Liiton neuvottelupäivillä ja julkaisuissa ajatus maakuntaitsehallinnosta, jota Salonen henkilökohtaisestikin tuki, sai runsaasti huomiota.

Kuviossa 2 on varjostettuina kaksi pääasiallista foorumia, joiden puitteissa maakuntiin liittyvää keskustelua käytiin. Ensimmäkin erilaiset neuvottelupäivät ja seminaarit, joiden organisoijina olivat Suomen Kulttuurirahasto ja Suomalaisuuden liitto yhdessä maakuntaliittojen kanssa. Näitä esitelmiin ja työryhmätyöskentelyyn nojautuvia tapaamisia pohjustettiin ja järjestettiin myös jo perustetuissa maakuntarahastoissa, jotka olivat kuitenkin niistä erillisiä sekä laajempia että pysyvämpiä foorumeita.

Tulkintani mukaan maakuntarahastojärjestelmän toteutumista edistivät eri organisaatioiden yhteiset päämäärät, erityisesti maakuntaitsehallinnon kannattaminen sekä maakuntaliittojen toiminnan perustana olleen uuden maakuntakäsityksen tukeminen. Yhteinen tavoite ei kuitenkaan edellyttänyt organisaatioiden omista erityisistä intresseistä luopumista, vaan se pikemminkin tarjosi kullekin toimijalle tavan ajaa myös niitä.

2.4 Maakuntarahastojen toimintaympäristön muutoksia

Mitä uusille maakuntarahastoille tapahtui perustamisen jälkeen? 1960- ja 70-luvulla alueisiin vaikuttivat valtiollistuminen, erityisesti valtiollistuneet aluepolitiikka ja kulttuuripolitiikka. Maakuntarahastojen toimialan kannalta tässä kehityksessä merkittäviä ovat kansalaisjärjestöjen aseman heikkeneminen sekä korkeakoulujen hajasijoitus ja läänien taidetoimikuntien perustaminen. Suuria muutoksia maakuntarahastojen toimintaympäristössä tapahtui myös 1990-luvulla. Aatteellinen muutos liittyi uusregionalismin vahvistumiseen ja hallinnollis-poliittinen muutos Suomen EU-jäsenyyteen. Näiden muutosten kautta rakennan tässä luvussa sillan maakuntarahastojen perustamisesta vuoteen 1998, jolloin tutkimuksen kyselylomakeaineisto kerättiin.

2.4.1 Valtiollistuminen

Suomalaisen yhteiskunnan elinkeinorakenteellisen ja kulttuurisen muutoksen lisäksi koko yhteiskunnan ohjausideologia koki syvän muutoksen 1960-luvulla. Suunnitelmallisuuden merkitys yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden toteuttamisessa korostui entisestään. Julkista hallintoa laajennettiin ja keskitettiin. Keskusvirastojen ja ministeriöiden toimintaa tehostettiin ja niiden valtaa lujitettiin. Keskitämisen kautta maahan muodostettiin terveydenhoidon, koulutuksen ja sosiaalihuollon alojen yhtenäinen hyvinvointipalveluverkoston ilmaispalvelujärjestelmä. (Heiskanen 1977, 50–54.) Näihin yhteiskunnan ohjausideologian muutoksiin viitataan käsitteellä *valtiollistuminen*. Käsitteenä monitahoisemmalla *hyvinvointivaltio* tai *hyvinvointivaltio-ideologialla* viitataan niihin yhteiskuntapoliittisiin toimiin, joiden tavoitteena on kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen laajassa mielessä. Käsitteellä valtiollistuminen pyrin tässä yhteydessä korostamaan sitä

hyvinvointitavoitteen toteuttamistapaa, joka suomalaiselle mallille ominaisesti marginalisoi muita kuin julkisia toimijoita. Vaikka jo tätä ennen monissa julkisissa palveluissa oli hyvinvointivaltioollisia piirteitä, niin sen ideologiset, hallinnolliset sekä lainsäädännölliset piirteet juurtuivat suomalaiseen hallintojärjestelmään lopullisesti 1960-luvun loppupuolella (Heiskanen 1995, 52).

Ohjausideologinen muutos koski sekä julkisia että kollektiivisia että markkinaperusteisia hallintajärjestelmiä. Tässä käsittelen vain kollektiivisen hallintajärjestelmän muutosta, joka oli kaksitahoinen. Ensinnäkin puoluejärjestelmän ja työmarkkinajärjestelmän asema virallistui ja lujittui julkisten toimien johdosta. Toiseksi vapaiden kansalaisjärjestöjen ja osuustoimintaliikkeen asema heikkeni, osittain valtiollistumisen kääntopuolena. (Heiskanen 1977, 55.) Puoluejärjestelmän muutos ja kansalaisjärjestöjen aseman heikkeneminen kytkeytyvät myös osittain toisiinsa.

Ilkka Heiskanen (1977, 70) analyysin mukaan valtiollistumiseen liittyvien piirteiden voimistuminen oli aikakauden päähallituspuolueiden SDP:n ja Keskustapuolueen (protokoalitio) yhteisten intressien aluetta.¹⁹ Yhteinen alue, jolla Maalaisliitto ja SDP tätä tavoitetta ajoivat jo 1950-luvun puolella, oli kulttuuripolitiikka, tarkemmin tiede-, taide- ja koulutuspolitiikka. Tältä pohjalta ne laajensivat yhteistyötään myös muille sektoreille. Koalition sisäiset konfliktit vältettiin käyttämällä neutraaleja suunnittelumenetelmiä ja suunnittelujargonia. Puolueiden toisistaan poikkeava kannatuspohja vaati kuitenkin myös erityyppisiä suorituksia kannattajakunnalle ja hallinnollista näkyvyyttä puolueen sisäpiirille tai sitä lähellä oleville henkilöille, mikä johti väistämättä virkapaikkojen poliittiseen jakoon ja puoluevallan lujittamispyrkimyksiin.²⁰ Vasemmiston intressinä oli ilmaisten meriittihyödykkeiden jakelu kaupungeissa asuville äänestäjilleen ja keskustan tavoitteena alueellisesti mahdollisimman laajan julkisen kulttuuripalveluverkoston luominen (Heiskanen 1995, 57).

Alueisiin valtiollistuminen vaikutti siten, että valtakunnansuunnittelutoimistossa tuotettiin toiminnallis-taloudellinen aluejako palvelemaan maan teollistamisen ja uudenaikaistamisen tarpeita, ja perinteinen historiallinen maakuntakonsepti joutui väistymään rakennemuutoksen seurausilmiöiden puristuksessa. Näillä alueilla valtakunnansuunnittelutoimisto piti yhteyttä maakuntaliit-

¹⁹ Vuonna 1966 vasemmisto sai enemmistön eduskuntavaaleissa ja sosiaalidemokraatit sekä kommunistit otettiin mukaan hallitukseen. Kekkonen runnottua myös vaaleissa hävinneen ja haluttoman keskustan hallitukseen kansanrintamayhteistyö sai alkunsa.

²⁰ Kiista poliittisista virkanimityksistä oli kiivaimmillaan 1970-luvulla. Kiistaa analysoinut Pekonen (1995) pitää sitä suomalaiselle poliittiselle kulttuurille ominaisena tapana nähdä politiikka 'pelättävänä' ja ei-arvostettavana alueena. Politikoinen ymmärretään kapeasti puoluepolitiikaksi, jolla ajetaan omia erityisetuja keinoja kaihdamatta. Tällaisen puolueellisuuden vastakohtana nähdään puolueettomuus, joka institutionalisoituu valtiossa, jossa puolueettomat virkamiehet ajavat yleistä ja objektiivista (kansalaisten) etua. (emt., 79.) Pekosen huomiot luonnollisesti problematisoivat käsitystä 'poliittisista virkanimityksistä' edeltävästä 'puolueettomuuden' ajasta ei-poliittisena. Pekosen aineistossa poliittisista virkanimityksistä vastustavaa Veli Merikoskea ja ehkä myös Arno Hannusta voidaan pitää Kulttuurirahaston piiriin kuuluvina. Tiivistäen voidaan sanoa, että heidän (poliittisesta) näkökulmastaan valtion ja puoluejärjestelmän läheisyys johtaa valtion liialliseen kontrolliin vapaan yhteiskuntatoiminnan alueella (ks. esim. Kulttuuri ja Hallinto 1968 Merikosken ja Hannuksen puheenvuorot).

toihin. Sentralistisen vision mukaisesti siellä ajateltiin saattaa yhteen paikallisten elinten alemman tason suunnitelmat ja liittää ne osaksi kokonaisuutta ja koko valtakuntaa koskevaa suunnitelmaa. Toiminallis-taloudelliset maakunnat nähtiin ja tuotettiin pääasiallisesti funktionaalisiin kriteereihin, vaikka ne pyrittiinkin erottamaan historiallisin ja kulttuurisin argumentein lääneistä 1960-luvun aluepoliittisissa kiistoissa.

Valtiollistuminen näkyi alueilla ennen muuta siinä, että läänit muodostuivat niin sanotun välitason tärkeimmäksi alueelliseksi muodostelmaksi viimeistään 1970-luvulla. Vartiainen (1998, 5) toteaa, että varhain perustetun valtakunnansuunnittelutoimiston toiminta jäi suhteellisen vaatimattomaksi. Tämän voi tulkita olevan myös osaltaan seurausta siitä, että sen yhteistyökumppanina olleet maakuntaliitot jäivät ilman julkis-hallinnollista statusta. Organisatorisesti alueiden kehittäminen ja aluepoliittinen suunnittelujärjestelmä nojautui Valtioneuvostoon perustetun suunnitteluosaston ja lääninhallitusten väliselle kaksiportaisuudelle 1970-luvun alkupuolelta lähtien (Vartiainen 1998, 5). Tämä julkissektorivetoinen malli pystyi pitämään aluekehityksen suhteellisen tasaisena 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvun alkuun saakka. Aluepolitiikan asema vakiintui ja sitä koskeva lainsäädäntö sujui melko rauhanomaisesti. (emt., 7.) Tällä välin maakuntaliitot jatkoivat yhdistyspohjaista toimintaansa kuntien etujärjestönä keskittyen myös perinne- ja kotiseutukulttuureihin liittyviin asioihin.

2.4.2 Alueelliset korkeakoulut ja taidetoimikunnat

Valtiollistumisen aiheuttamista uudistuksista 1960-luvulla maakuntarahastoihin vaikuttivat välillisesti merkittävimmin korkeakoululaitoksen laajentuminen ja läänien taidetoimikuntien perustaminen. Molempien toimenpiteiden taustalla oli pyrkimys tasoittaa toisesta maailmansodasta lähtien jatkunutta alueellisten erojen kasvua. Kuitenkin vasta 1950-luvun loppupuolella päästiin kehitysaluepolitiikassa konkreettisiin tekoihin (Niemi 1979, 33).

Myös vuoden 1967 alusta voimaan tullut korkeakoulujen kehittämislaki niputettiin yhteen ensimmäisten, lähinnä taloudellista toimintaa koskevien kehitysaluelakien kanssa.²¹ Korkeakoulupolitiikka kytkeytyi näin osaksi valtion aluepolitiikkaa. Kehittämislaki oli virstanpylväs modernissa, valtion ohjaamassa, suunnittelemassa ja toteuttamassa korkeakoulupolitiikassa. Se merkitsi siirtymistä pois akateemis-traditionaalisesta, professorikunnan ohjaamasta kehityksestä kohti valtion keskushallinnon eli opetusministeriön ohjausta. Siitä tuli osa yhteiskuntapolitiikkaa, hyvinvointivaltion rakentamista ja alueellisen tasavaruuden edistämistä. (Nevala 1999, 59–60.)

²¹ Maan alueellisesta kehitystä koskevan keskustelun pohjalta asetettiin vuonna 1963 kehitysaluekomitea laatimaan talouspoliittinen kokonaisuohjelma jälkeensä jääneiden alueiden elinkeinoelämän edellytysten parantamiseksi. Komitean ehdotusten ja hallituksen esityksen pohjalta säädettiin ensimmäiset kehitysaluelait vuosiksi 1966–1970. Komitean puheetta johti maaherra Martti Miettunen. (Niemi 1979, 34.) Miettunen toimi myös Pohjois-Suomen ja myöhemmin Lapin maakuntarahaston puheenjohtajana vuosien 1961–1973 välisenä aikana kaikkiaan kymmenen toimikautta.

1950-luvun Vapauden Akateemisen Liiton ja konservatiivien vaatimus akateemisen sivistyneistön vastuunottamisesta maakuntien kehittämisestä näytti toteutuvan, joskin muodollisesti virallisen tien kautta. Liitossa toimineesta Jaakko Nummisesta tulikin kehittämislakia pohjustaneen Tasavallan Presidentin Korkeakoulupoliittisen Erikoistyöryhmän sihteeri. Työryhmää johti professori Oiva Ketonen ja sen kaikki jäsenet olivat Helsingin yliopiston kasvatteja. Helsingin yliopiston johtoa ei sen sijaan työryhmän vetäjiksi kelpuutettu, sillä he toimivat aktiivisesti presidentti Kekkonen edustamaa linjaa vastaan.²² Ketesta tuli korkeakoulu- ja tiedeosaston päällikkö kun opetusministeriötä laajennettiin. Hänestä tuli näin ollen se valtion intressejä yliopistojen suhteen edustava korkea virkamies, jollainen Helsingin yliopiston kansleri oli aiemmin ollut. Valtion otteen tiukentuessa korkeakoululaitoksen kehittämisessä Helsingin yliopiston merkitys pieneni. Opetusministeriöön ja sen korkeakoulu- ja tiedeosaston päällikölle keskittyi paljon hallinnollista valtaa, mutta ei kuitenkaan samantapaista julkisuutta ja symbolista valtaa kuin Helsingin yliopistolle ja sen johdolle. (Klinge 1990, 248–250.)

Helsingin yliopiston ja perinteisen akateemisen yhteisön muutosvastaisuudesta huolimatta siirtyi valta ja vastuu korkeakoululaitoksen kehittämisestä valtiovallalle. Valtakunnansuunnittelutoimistolle ominainen koko valtakuntaa koskeva kehittämisen näkökulma tuli *korkeakoulujen hajasijoituksessa* vallitsevaksi. Toimiston kulttuuripolitiikan tutkijan Jaakko Nummisen vuonna 1964 ilmestynyt teos *Suomen kulttuurihallinnon kehittäminen* sisältää varsin mittavan toimintasuunnitelman valtion, maakuntien, läänien ja kuntien kulttuurihallinnon järjestämiseksi. Teoksessa on edelleen otettu voimakkaasti kantaa maakuntaitsehallinnon puolesta myös kouluhallinnon osalta (Numminen 1964, 51 ja 204). Korkeakoulut jäivät kuitenkin siinä opetusministeriön ohjauksen alaiseksi.

1960-luvun puolivälin jälkeen syntyivät Joensuun, Kuopion ja Lappeenrannan korkeakoulut sekä Tampereen teknillinen korkeakoulu ja Vaasan kaupparkeakoulu. Lisäksi Tampereen ja Jyväskylän korkeakouluja vahvistettiin ja ne muutettiin yliopistoiksi. Korkeakoulujen rakenteita ja ohjausjärjestelmää kehitettiin voimakkaasti aina 1960-luvun jälkipuoliskolle saakka (Nevala 1999, 61). Maakuntarahastojen toimialueille syntyi tuhansia uusia korkeakoulupaikkoja ja lukuisia opetusvirkoja, mikä lisäsi mahdollisten apurahanhakijoiden määrää sekä laajensi hoitokuntien jäsenistön rekrytoimispohjaa ja potentiaalista suhdeverkostoa.

Varsinaisia alueellisesti tai maakunnallisesti hallinnoituja korkeakouluja ei Suomessa ilmeisesti kukaan vakavissaan pohtinut, vaikka edelleen 'maakuntakorkeakouluista' usein puhutaankin. Isossa-Britanniassa, joka toimi suomalaisen korkeakoulu-uudistuksen mallimaana, valtiovallan mielenkiinto korkeakoululaitoksen laajentamista kohtaan lisääntyi, koska korkeakoulut ymmärrettiin tärkeiksi monimutkaistuvassa ja teknistyvässä maailmassa (Nousiainen 1994, 35; ks. myös Klinge 1990, 248). Suomessa korkeakoululaitoksen alueellinen laajentaminen kytkettiin hyvinvointivaltioideologian mukaisesti kehitys-

²² Ks. presidentti Kekkonen osuudesta vanhan Suomen Akatemian lakkauttamiseen (Paavolainen 1975, 66–67).

aluekysymyksiin ja alueellisen tasa-arvon toteuttamiseen sekä suurten ikäluokkien ja alempien sosiaaliryhmien koulutukseen. Samanaikaisesti argumentoinnissa korostettiin kuitenkin myös meillä taloudellista kasvua ja kansallista etua. Nämä erilaiset näkökulmat saatettiin yhteen Pekka Kuusen 1960-luvun sosiaalipoliittisen ajattelun viitoittamalla tavalla. Korkeakoulujen hajasijoitus oli yksi vastaus yhteiskunnallisiin ongelmiin, mutta tuki samalla maan taloudellista vaurastumista.

Kulttuuripolitiikan valtiollistuksessa alueellisen kulttuuripolitiikan toimi-alueita määritettiin valtion aluehallinnon pohjalta. Valtion taidekomitean ehdotuksen (1965) mukaisesti *läänien taidetoimikunnat* luotiin edistämään alueellista taide-elämää. Taidehallinnon alueellisten elinten puuttuminen nähtiin syynä maaseudun taiteen tuntemuksen ja harrastuksen puutteellisuuteen (Närvä 1988, 22). Valtion taidekomiteassa istunut ja läänin taidetoimikuntien perustamista ehdottanut Erkki Salonen puolestaan kertoo saaneensa tähän kimmokkeen ha-vaiteissaan, miten suhteettoman voimakkaasti taidejärjestöjen jäsenet keskittyvät pääkaupunkiseudulle. Salosen mukaan ongelmana ei ollut maakunnallisen taideharrastuksen puute vaan se, että maakuntien taide-elämää ja taiteilijoita ei Helsingin taidepiireissä tunnettu. Helsinki oli syrjässä. Tämän vuoksi alueilla tulisi olla omat apurahoja jakavat toimielimensä. (Salonen 1998.)

”...taiteilijaseura sai neljä miljoonaa markkaa valtion rahaa taiteilijalehden pyörittämiseen, muttei se ollut kiinnostunut muista kuin jäsenistänsä. Et siinä oli tämmönen. Silloin mä keksin, että parempi kun mikään muu ratkaisu olis se, että valtiolla olis joku elin vaikka pieniäkin rahoja jakamassa, mutta se jakais ne maakunnan kannalta keskeisesti. Ja maaherra on yks henkilö, vaikka se oli kuinka huonosti taiteellisesti orientoitunut, niin se kuitenkin pitää maakuntansa puolta. Ja sitä ne arvosteli täällä kun eihän maaherrat ymmärrä taidetta eikä mitään. Mutta tärkeintä sillä oli oma elin sen alueen taidetta varten. (Salonen 1998.)

Haastattelukatkelmasta ilmenee myös, ettei ajatuksena ollut perustaa pelkäs-tään taiteen kentän toimijoista koostuvaa toimielintä.

Kuluneet vuosikymmenet ovat osoittaneet, ettei läänin taidetoimikuntajär-jestelmä ole kyennyt lisäämään oleellisesti taide-elämän alueellista tasa-arvoisuutta ja poistamaan sen keskittymistä pääkaupunkiseudulle (ks. myös Heiskanen ja Kangas 1995, 225–238 sekä Karhunen 1990, 39). Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä ne syvällä olevat rakenteet, jotka tekevät maastamme kes-kusjohtoisen ja alueellisesti epätasaisesti kehittyneen, koskevat myös taide-elämää.²³ Niitä vastaan toimiminen vaatisi paljon suurempia resursseja.

Autonomisen taiteen kentän logiikan mukaisesti toimivat läänien taide-toimikunnat eivät ole ensisijaisesti alueellisista tai yhteiskunnallisista vaan tai-teellisista näkökohdista ohjautuvia organisaatioita. Kulttuurin kansallisessa prototyypissä taide saattoi edistää samanaikaisesti taiteellisia ja kansallisia päämääriä, kuten edellisessä luvussa tuotiin esille. Sitä vastoin hyvinvointi-ideologiset ja taloudellista kasvua edistävät tavoitteet eivät muodostaneet mi-tään taiteen kentän sisäistä toimintapremissiä kuten kansakunta kansallisro-manttisten suuntausten kautta.

²³ Ks. Heiskanen (1995, 48–49) tiivistelmä näistä rakenteista ja historiallisista tekijöistä.

Mielenkiintoista on se, että samana aikana, jolloin Suomessa muotoutui pitkälle eriytynyt ja lähes autonomisesti kulttuurin kentältä ohjautuva taidehallinto ja taiteen tukijärjestelmä, versoi Pekka Kuusen (1961) muotoilemassa sosiaalipoliittisessa ohjelmassa myös ajatus tämän autonomian rikkovasta talouden ja kulttuurin liitosta. Kuusen 1960-luvun taloudelliseen kasvuun pohjautuva ohjelma sai myöhemmin myös Erkki Salosen (1970, 268) muotoilemaan kulttuurin tehtävän väitöskirjassaan seuraavasti:

”Kun toiminnan tehostaminen aina vaatii vastaavien toimintasääntöjen muuttamista entistä tarkoituksenmukaisemmiksi, voidaan Suomen taloudellisen kasvun ohjelma itse asiassa nähdä suomalaisen kulttuurin jatkuvaa muuttamista edellyttävänä ohjelmalla, jonka tarkoituksenmukaisuutta halutaan arvioida rationaalein, taloudellisin perustein”

Taiteen kentän hallitsevaksi diskurssiksi siirtyivät kuitenkin tällaisten tavoitteiden sijaan varsinkin modernismin piirissä 1950-luvulla muotoutuneet ajatukset taiteen riippumattomuudesta ja autonomiasta. Taidekentän järjestöjen hankittua vahvan neuvotteluaseman valtion kulttuuripoliittisten hallintajärjestelmien suunnitteluvaiheessa ja myöhemmin sen sivuelimissä tämä näkemys siirtyi kulttuurin hyvinvointipalveluverkostoa ja taiteen tukemista rakentavaksi periaatteeksi. Hyvinvointivaltio-ideologisen kulttuuripolitiikan periaatteeksi muodostui tilanne, jonka mukaan taiteilijat ja taide- ja kulttuurilaitokset ovat oikeutettuja saamaan tarvitsemansa julkisen rahoituksensa – ilman mitään ”kansakunnan palveluun” velvoittavia sitoumuksia (Heiskanen 1994, 9).

Korkeakoulujen hajasijoitus ja läänien taidetoimikunnat kasvattivat tieteen ja taiteen toimintaedellytyksiä maakunnissa. Uudet alueelliset instituutiot otettiinkin Suomen Kulttuurirahastossa ilolla vastaan (ks. Pohls 1989, 251). Odotettiin, että myöhemmin maakuntaitsehallinnon toteutuessa niiden toimielimet siirtyisivät sen alaisuuteen (ks. esim. Numminen 1964, 204). Uuden kulttuuripolitiikan langat pysyivät kuitenkin jatkossakin valtion keskushallinnon ja taiteen osalta sen sisäisen kentän käsissä. Hallinnon ja politiikan näkökulmasta ei läänien taidetoimikuntia voida pitää askeleena kohti maakunnallista itsehallintoa (vrt. Pohls 1989, 251), vaan kulttuuripolitiikankin väliportaan hallinnosta tuli todellinen väliporras. Monet Kulttuurirahaston 1950- ja 1960-luvulla ajamat tie- ja taidepoliittiset asiat toteutuivat, mutta alueilla ne eivät toteutuneet maakuntaitsehallinnon piirissä.

2.4.3 Suomen Kulttuurirahasto ja hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka

Valtion kulttuurihallinto otti itselleen aktiivisemmän roolin: kulttuuria koskevissa mietinnöissä valtio esitettiin taiteen edistäjänä eikä pelkkänä tukijana (Kangas 1999, 163). Kulttuurin ja sivistyksen mukaan ottaminen hyvinvointivaltion rakentamisprojektiin oli myös Kulttuurirahaston kulttuuripoliittisen toiminnan keskeinen vaikutin. Sodan jälkeisellä valtiolla ei Salosen (1998) mukaan ollut minkäänlaista kulttuuria koskevaa politiikkaa ja Kulttuurirahasto oli liian pieni vastaamaan koko valtakunnan tarpeisiin. Kulttuurirahastolla oli silti merkittävä rooli valtiollisen kulttuuripolitiikan muotoilussa. Rahaston edustajat

olivat vaikuttaneet useissa valtion tiede- ja taideasioita valmistelevissa komiteoissa ja työryhmissä. Monet aloitteet olivat syntyneet rahaston sisäpiirissä tai sen tarjoamalla keskustelufoorumeilla. Foorumeista tärkeimpiä olivat tieteen puolella Linkomiehen komitea ja taiteen puolella Valtion taidekomitea.

Rahastossa tuskin kuitenkaan pystyttiin ennakoimaan sitä, kuinka syvälle valtiollisiin ja poliittisiin rakenteisiin kulttuuri tässä valtiollistamisen myötätulessa asetettiin ja millaiset neuvottelujärjestelmät tätä kehitystä syntyivät ohjaamaan. Valtio rakentui modernistis-rationalistisen ideologian mukaiseksi eri yhteiskunnan alojen ongelmia ratkovaksi hallintokoneistoksi. Kukin hallinnon ala tuotti oman tulkintansa siitä, miten se edistää tasa-arvon toteutumista. Kulttuuri, taide ja tiede liittyivät tähän rintamaan punoen näin sisäiset laatuun keskittyvät tavoitteensa lähinnä semanttisesti yhteen hyvinvointi-ideologisten tavoitteiden kanssa.²⁴

Valtion taidekomiteassa vuosina 1961–1965 istunut Erkki Salonen ajoi läänin taidetoimikuntia ajatuksenaan vahvistaa maakunnallisuutta taiteen kentällä. Valtion läänien taidetoimikuntien kautta edistämä kulttuurikonsepti tuskin vastasi Salosen toivetta maakuntien taide-elämän vuorovaikutuksesta muiden alueellisen toimijoiden kanssa. Isänmaallisuudesta ammentavalle kulttuuripolitiikan kansalliselle projektille olisi luonteva jatko ollut kotiseuturakkaudesta kumpuava, mutta alueelliseen kehittämiseen sitoutunut 'kulttuuripolitiikan maakunnallinen projekti'. Tässä projektissa olisi maakuntarahastoille todennäköisesti langennut merkittävä rooli. Maakunnallisen kulttuuripolitiikan suuntaviivoja hahmoteltiin kulttuurirahaston ja Suomalaisuuden Liiton järjestämällä neuvottelupäivillä (esimerkiksi teemalla 'Maakunnan kulttuuripolitiikka' vuonna 1967). Tällaista aikakautta kulttuuripolitiikan tutkimuksessa ei kuitenkaan jälkikäteen ole hahmotettu, vaan kulttuuripolitiikankin historiankirjoitus on pääasiallisesti 'voittajien historiaa' siinä mielessä, ettei huomiota ole kiinnitetty juurikaan sen kulloisestakin päivirrasta poikkeaviin ilmiöihin. Tästä johtuen maakuntarahastoista puhumisen jälleen ajankohtaistuessa 1990-luvulla ne tuntuivat nousevan kuin tyhjästä, vaikka kysymyksessä ovat noin neljän vuosikymmenen ikäiset instituutiot.

Valtiollistumien myötä Kulttuurirahaston ja sen maakuntarahastojen kaltaiset yksityiset toimijat alkoivat vähitellen eriytyä kulttuuripolitiikan valtavirrasta.²⁵ Monin osin myös kulttuurirahaston toivoman ja ajaman asian toteutu-

²⁴ Katso kulttuurin demokratisoinnin ja kulttuuridemokratian käsitteistä Kangas 1988, 32.

²⁵ Yhteiskuntapoliittisen toimijuuden valtiokeskeisyyden ylikorostumisesta kertoo 'vaaran vuosien' jälkeen uudelleen esille noussut kysymys säätiölaitoksen tarpeellisuudesta. Vuonna 1972 asetetun säätiölaitoskomitean lähtökohtana olleessa muistiossa asetettiin kyseenalaiseksi säätiöiden tarpeellisuus silloisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Komitean vuonna 1975 jätetty mietintö sisälsi ehdotuksen uudeksi säätiölaiksi, jossa muun muassa valtiovallan säätiölaitokseen kohdistamaa valvontaa olisi huomattavasti tiukennettu. Mietintö sai luonnollisesti osakseen ankaraa kritiikkiä säätiö- ja yhdistyslaitoksen taholta. Suomen Kulttuurirahastossa komitean perustamiseen reagoitiin voimakkaasti ja tehtiin työtä säätiölaitoksen jatkamisen puolesta. Kulttuurirahasto oli vuonna 1978 mietinnöstä jätettyjen lausunnonantajien joukossa. Lopulta säätiölaitoskomitean työ ei johtanut minkäänlaisiin lainmuutoksiin tai säätiöihin kohdistuviin toimenpiteisiin. (Pohls 1989, 303–304.)

minen eli valtion resurssien ohjaaminen entistä painokkaammin ja vastuullisemmin tieteen ja kulttuurin edistämiseen asetti sen itsensä toiminnan linjausta koskevan ongelman eteen. Valtion asettautuessa mesenaatin rooliin muiden toimijoiden, kuten myös SKR:n toimintatila kapeni ja ne joutuivat arvioimaan uudelleen toimintalinjojaan. Pohlsin (1989) tulkinnan mukaan vastaus tähän oli Kulttuurirahaston muuttuminen kulttuuripoliittisesta vaikuttajasta kulttuurin tukijaksi. Kulttuuripoliittisen vaikuttajan roolin otti vuorostaan resursseiltaan ylivertainen valtio.

Keskusrahaston ja maakuntarahastojen kulttuuripoliittinen aktiviteetti laski vähitellen 1970-luvun alun jälkeen. Vuosikymmenen alussa järjestettiin maakunnissa vielä muutamia kulttuuripoliittisia neuvottelupäiviä, mutta ennen sen puoltavaliä ne väistyivät rahaston toimintamuotona lopullisesti. Suomen Kulttuurirahasto pyrki löytämään uuden apurahapolitiikkansa sisällön valtion tukitoiminnan jättämistä aukoista. Valtion ajateltiin vastaavan kulttuurin perusrahoituksesta kun taas yksityisen sektorin oletettiin etsivän tuettavakseen innovatiivisia, uusia uria avaavia tutkimuksia ja kokeiluja (Pohls 1989, 307). Rahastossa keskityttiin kulttuurin tukemiseen. Sen sijaan kulttuuritapahtumia ja -toimintaa koskevien aloitteiden teko ja käytännön toteutus siirtyi vähitellen rahaston ulkopuolelle 1970-luvun alun jälkeen.

Vuonna 1980 yliasiamieheksi valittu Paavo Hohti ei mielellään luonnehdi Kulttuurirahaston kulttuuripoliittista pidättyvyyttä suhteessa 1960-lukuun passiivisuudeksi, vaan tietoiseksi valinnaksi, joka tehtiin kulttuuripoliittisten tapahtumien tarjonnan ja tarjoajien lisääntymisestä johtuen.

”Se voi näyttää ulkopuolisen silmin siltä [passiiviselta], mutta se ei ollut meidän näkemysme. 60-luvun alussa kulttuuripoliittisten neuvottelupäivien aikaan oli vähän tapahtumia ja niitä oli järkevää järjestää Kulttuurirahastonkin toimesta. Tilanne muuttui aivan toiseksi jo 60-luvun lopulla. 70-luku oli taas huomattavasti hiljaisempi. 80-luvun pidättyvyyden taustalla on se kun kaikki järjesti niin mielettömästi kaikenlaista, niin tultiin siihen tulokseen ettei meidän kannata nyt lähteä, kun ei ollut mitään niin läpilyövää ideaa tai sellaista toimintatapaa, joka tois jotain olennaista lisää. Mielummin oltiin tukemassa kaikkia asioita joita tapahtui, mielummin antamassa rahaa kuin itse haluttu olla määrittelemässä asioita. Tää oli selkeä mun kanta tähän kysymykseen ja tässä mielessä se tietysti kuvaa passiivisuutta. Sanoisin kuitenkin, että se oli tilan antamista tapahtumiselle, joka tuli.” (Hohti 2003.)

Kulttuuripoliittisen toiminnan runsauden taustalla voidaan nähdä valtion resurssit. Kulttuurirahastolla ei ollut enää 1970- ja 1980-luvuilla ollut tarvetta osallistua koko maata koskevien kulttuuripoliittisten suunnitelmien tekoon. Näiden osalta kokonaisvastuu ja -valta siirtyi valtiolle. Kulttuurirahastosta tuli yksi toimija muiden joukossa. Valtion kaikkivoipaisuuden ja kollektiivisten suunnitelmien sijaan rahastossa alettiin luottaa enemmän yksilöön ja hänen voimavaroihinsa (Pohls 1989, 320–321).

”Yksilöiden tukemiseen panostaminen ei ollut mikään suuri linjan muutos, sillä näin oli tehty jo alusta lähtien. Oma ajatus ja prioriteetti aina olemassa, ei haluta pelkästään jatkaa valtion listaa niiltä osin jotka ovat jääneet ilman apurahaa. Säätiön vapaus

tukea kaikenlaista tutkimusta. Sisällä säätiön hallitus on rohkeampi ja innovatiivisempi usein kuin varman päälle pelaavat asiantuntijat.” (Hohti 2003.)

Yliasiainmies Hohdin kommentti kuvastaa Kulttuurirahaston 1970- ja 1980-luvun linjaa, jossa kulttuuripoliittiset tai aluepoliittiset linjanvedot jätetään valtiolle ja keskitytään sen sijaan tieteen- ja taiteentekijöiden tukemiseen. Kommentti kuvaa Kulttuurirahaston yksityiseksi kansalaisyhteiskunnan toimijaksi, jolla on oma valtiosta riippumaton tukipolitiikka. Kulttuurirahaston – ja samalla maakuntarahastojen – roolinmuutos heijastelee Suomessa yleistä kehityskulkua, jossa kansalaisyhteiskunnan piirissä alulle saatetut toiminnot siirretään julkisen sektorin piiriin.

2.4.4 Uusregionalismi

Maakuntarahastojen perustaminen liittyi aluekäsitysten muutoksiin, ja 1990-luvulla maakuntarahastoihin heijastuivat jälleen uudet tavat ajatella alueita. Valtiokeskeisen suunnittelukoneiston funktionalisuus joutui koetukselle alueiden taloudellista kehitystä ajatellen 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Tuolloin alkoi Michael Keatingin (1998) mukaan muotoutua regionalismin uusi intensiivinen vaihe Länsi-Euroopassa. Funktionalistisesti tarkasteltuna uuden regionalismin (The New Regionalism) liikkeellepanevana voimana voidaan pitää erityisesti markkinoiden kansainvälistymisen ja Euroopan yhdentymispyrkimysten alueeseen kohdistamia paineita (emt., 72–73).

Merkittävä ero suhteessa 1960- ja 1970-lukujen regionalismiin on se, että alue ei enää kontekstualisoidu pelkästään valtion maantieteellisten ja instituutionaalisten rajojen sisäpuolella, vaan myös niiden ulkopuolella. Toisin sanoen alue ei jäsenny enää puhtaasti valtion sisäisenä ja sille alisteisena kategoriana, vaan se voi esiintyä itsenäisempänä suhteessa siihen. Valtio ei enää välitä ja säätele kansainvälisen talouden vaikutuksia aluetasolle, vaan kansainvälinen talous toimii suoraan aluetasolla. Samoin valtio ei enää ole ainoa ja suvereeni aluepolitiikan harjoittaja, vaan se toimii tällä alueella yhteistyössä Euroopan Unionin kanssa. Aiemmin valtiolle yksinomaan kuulunutta valtaa on siirtynyt osittain ylöspäin kansainväliselle tasolle ja alaspäin alueelliselle tasolle sekä lateraalisesti markkinoille ja kansalaisyhteiskunnalle. (Keating 1998, 72–73.)

Keatingin (1998) uudeksi regionalismiksi nimeämä prosessi tuotti myös Suomessa uuden virallisen poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin. Selvitysmies Kauko Sipposen (1992) ehdotus maakuntahallinnon kehittämistä on tämän diskurssin muotoilussa ja sen toimeenpanossa merkittävä. Ehdotuksessa nähdään käynnissä oleva yhteiskunnallinen muutos rakennemuutoksena, jonka syyt löytyvät Suomen ulkopuolelta, ja siihen suomalaisten on pienenä kansana vain sopeuduttava. Entisiä rakenteita murtaa koko maailman käsittävä taloudellinen kilpailu. (emt., 34.) Yritysten menestyminen nähdään taloudellisen menestymisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä. Suomi onkin jo muuttumassa julkissektorivetoisesta vaiheesta yritysvetoiseksi. Tämän talousdiskurssin mukaan ”Maakunnat voidaan nähdä hallintoalueen sijasta kilpailuyksikköinä”. (emt., 39.)

Alueellisia komiteamietintöjä tutkineen Häklin (1994) mukaan yhteiskunnallisten tapahtumien alueellistamisessa Sipposen ehdotus ei Viitaseen komiteaan nähden edusta uutta aluepuhunutta.²⁶ Ehdotuksen alueellistamisen käyttövoima tulee kuitenkin ensi kertaa suomalaisen hallintojärjestelmän ulkopuolelta. Häkli on vakuuttunut siitä, että ehdotuksessa maakunta pyritään yhdistämään alueellisenä ratkaisuna Euroopassa tapahtuviin muutoksiin. (emt., 189.) Sipponen (1992, 41) näkee ehdotuksessaan Euroopan Yhteisön, Euroopan Neuvoston ja useiden eurooppalaisten maiden politiikassa tapahtuvan voimakkaan muutoksen alueita suosivaan suuntaan. Tämä eurooppalaisen hallinnollispoliittisen kehityksen paine on pyritty ehdotuksessa yhdistämään maakuntiin (Häkli 1994, 189). Siinä maakunnat tulkitaan selkeästi osaksi 'alueiden Eurooppaa'. Ehdotuksessa maakunnat esitetään Keatingin (1998) kuvaileman uuden regionalismin subjektina.

Uusregionalistista muutosta voidaan tarkastella syvemmin Brennerin (1997, 1999, 2001) käyttämällä käsitekehikolla, joka pyrkii tavoittamaan uusregionalismin taustalla olevan tilan muutoksen moniulotteisuuden. Kysymyksessä on siis lähinnä teoreettinen tulkinta, enkä esitä sitä tässä todellisuuden kuvauksena, vaan yhtenä todellisuuden tulkintavaihtoehtona. Uudessa regionalismissa on kysymys maakuntien ohella myös muiden territoriaalisten organisaatioiden kuten valtion ja ylikansallisten organisaatioiden muutoksesta, kuten edellä käy ilmi. Tilalliset jäsenyydet ja niiden väliset suhteet näyttäisivät ikään kuin olevan liikkeessä samanaikaisesti. Brenner (1999) tulkitsee tämä liikkeen olevan seurausta kapitalismin pääoman kasautumisjärjestelmässä tapahtuneista muutoksista.

Henri Lefebvren²⁷ tuotannosta ammentava Brenner operoi toisiinsa kietoutuvilla *skaalan* ja *skalaarisuuden* käsitteillä. Ensinnäkin maantieteelliset *skaalat* tai mittakaavat eivät ole niin tarkkaan rajattavissa, että niillä voisi viitata pelkästään alueellisiin yksiköihin ja niiden välisiin hierarkioihin jonkinlaisena maatuska-nukkeja muistuttavana mallina (Brenner 2001, 605). Minkä tahansa maantieteellisen skaalan merkitys, funktio, historia ja dynamiikka voidaan tavoittaa ainoastaan suhteiden avaruudessa muihin maantieteellisiin skaaloihin kohdistuvien moniulotteisten linkkien avulla.²⁸ Toiseksi skaalat ovat sosiaali-

²⁶ Vuonna 1974 mietintönsä jättäneen Viitaseen komitean mietinnön kenties merkittävin muutos aluepuhunnan kannalta oli yhteiskunnallisen tapahtumisen perinpohjainen alueellistaminen. Tämä tarkoittaa sitä, miten yhteiskunnallisten tapahtumien nähdään heijastuvan alueelliselle tasolle. Näiden tapahtumien hallinta ja säätely vaativat puolestaan viranomaisten alueita koskevia toimenpiteitä. (Häkli 1999, 184.)

²⁷ Tarkemman selvityksen Lefebvren käsitteistön hyödyntämisestä Brenner antaa 1997 julkaistussa artikkelissaan "Global, Fragmented, Hierarchical: Henri Lefebvres's Geographies of Globalisation".

²⁸ Skaalan kuten verkostonkin käsitteen herättämä kiinnostus johtuu ehkä siitä, että ne mahdollistavat mittakaavoilla operoimisen, mutta eivät sitoudu ennakkokäsityksiin niiden välisistä järjestyksistä. Elementtien väliset asemat saadaan selville vain tutkimalla sen hallitsemia yhteyksiä erilaisissa prosesseissa (ks. Aro 1999, 141). Brennerin (1999) artikkelista voidaan lukea esimerkiksi miten maantieteellisten mittakaavojen väliset hierarkiat, asemat ja merkitykset ovat muuttuneet voimakkaasti taloudellisesti tuotantoprosessissa.

sesti tuotettuja. Niiden sisällöt ja muodot muovautuvat jatkuvasti sosiaalisissa rutiineissa ja poliittisissa kamppailuissa.²⁹ (emt., 592, 604.)

Esimerkiksi kapitalistinen tuotanto ja valtion sääntely ovat sisäisesti eriytyneet vertikaalisesti hierarkkisiin tilallisiin yksiköihin. *Skalaarisuus* viittaa tällaisten sosiaalisten prosessien tilallisen ulottuvuuden rakenteistumiseen ja niiden tarkasteluun. Skaalat voidaan ymmärtää giddensiläisittäin näissä prosesseissa jatkuvasti muodostuviksi, uusiutuviksi ja purkautuviksi tilallisiksi perusrakenteiksi ja skalaarisuus tämän rakenteistumisen kokonaisdynamiikan analyysiksi.³⁰

Kapitalistinen tuotantojärjestelmä on Brennerille eräänlainen prosessien prosessi, joka sulkee sisäänsä ja säätelee muiden prosessien tilallisia käytäntöjä. Tässä kontekstissa skaalat ovat sosiaalisesti tuotettuja maantieteellisiä rakennustelineitä, joiden varaan ja joiden kautta eri kapitalismin muodot vuoron perään de- ja re-territorialisoidaan kapitalismin kehityskulussa. Hänen mukaansa tämä prosessi on kapitalismille luonteenomaista ja on tapahtunut jokaisessa taloudellisessa kriisissä ensimmäisestä teollisesta vallankumouksesta 1800-luvun puolivälistä lähtien. Samalla kun pääoma re-strukturoidaan jatkuvien taloudellisten kriisien periodeissa, niin ne eri mittakaavoihin sidotut konfiguraatiot, joihin tämä re-strukturaatio pohjautuu, organisoidaan niin ikään uudelleen maantieteellisten rakennustelineiden pystyttämiseksi kullekin kapitalismin kasvun vaiheelle. (Brenner 1999, 434.)

Brennerin mukaan nykyistä vaihetta edeltänyt kapitalismin valtiokeskeinen muoto perustui spatiaalisesti rakenteelliseen yhtenäisyyteen pääoman kasautumisprosessin, urbanisaation ja valtion hallinnon välillä. Tämä kaupunkien ja territoriaalisten valtioiden välinen vuorovaikutus on ollut eroosion kohteena aina 1970-luvun varhaisten vuosien globaaleista talouskriiseistä lähtien. Globaali urbanisaatioprosessi ja pääoman kasautuminen eivät enää ole spatiaalisesti yhteensopivia territoriaalisen valtion kanssa. Brenner näkee 1970-luvun jälkeisen ajan kapitalismin globalisaation toisena vaiheena.³¹ Keskeistä hänen mu-

²⁹ Brennerin (2001, 599–600) mukaan kahden viime vuosikymmenen aikaisen keskustelun perusteella on erotettavissa kaksi oleellisesti erilaista skaalan merkitystä. *Skaalan politiikan* yksiköllinen merkitys ilmaisee sosiospatiaalisen organisaation tuottamista, uudelleen koostamista tai vastakkain asettelua jonkin yksittäisen suhteellisen rajatun maantieteellisen kentän sisällä. Toisessa, monikollisessa ja Brennerin suosittamassa merkityksessä skaalojen politiikka viittaa erityisten erottelujen, järjestysten ja hierarkioiden tuottamiseen, uudelleen koostamiseen ja vastakkain asettamiseen useiden maantieteellisten skaalojen keskuudessa.

³⁰ Kullakin sosiospatiaalisella prosessilla saattaa olla hyvinkin erityinen oma skalaarinen strukturaationsa. Skalaarisen rakenteistumisen analyysi on aloitettava analysoimalla: a) miten, miksi ja milloin kyseessä oleva sosiaalinen prosessi on jakaantunut maantieteellisten skaalojen vertikaaliseksi toisiinsa punoutuneeksi hierarkiaksi, b) asiaankuuluvat tilalliset yksiköt tässä hierarkiassa, c) niiden historiallisesti kehkeytnyt erityinen rooli tässä hierarkiassa sekä d) niiden erityiset ja historiallisesti kehkeytneet suhteet muihin hierarkian yksiköihin. (Brenner 2001, 605.)

³¹ Globalisaation sanotaan irrottavan ihmiset ja asiat paikoistaan. Castellsin (1989, 1996) mukaan virtojen tila ("space of flows") korvaa paikkojen tilan ("space of places"). Näissä virroissa ihmiset, tavarat ja pääomat liikkuvat yhä nopeammin häivyttämällä paikan ja jopa maantieteen merkityksen. Brenner näkee tässä tulkinnaassa kaksi merkittävää puutetta. Ensinnäkin tällaisissa tutkimuksissa usein syrjäytetään erilaiset suhteellisen pysyvät ja liikkumattomat territoriaaliset organisaatiot – erityisesti urbaanit ja alueelliset yhteenliittymät ja valtion säätelevät instituutiot, jotka mahdollis-

kaansa on siinä Keatingin (1998) tapaan kaiken sosiaalisen ja taloudellisen organisoitumisen sisäänsä sulkevan valtiokeskeisyyden purkautuminen sen ylä- ja alapuolisille tasoille. Tämä ei tarkoita sitä, että valtio olisi muuttumassa jotenkin merkityksettömäksi, se on ainoastaan menettänyt ehdottoman ylivalta-asemansa suhteessa muihin territoriaalisen organisoitumisen tasoihin. Oleellista on se, ettei mikään spatiaalinen mittakaava ole edeltä käsin etuoikeutettu organisoitumisen taso. (Brenner 1999, 435.)

Suomalaiset maakunnat eivät enää määrity täysin kansallisen skaalan sisäisinä. Maakuntaliitot muuttuivat lakisääteisiksi kuntayhtymiksi 1990-luvun alussa. Tähän uuteen organisaatioon viittaa seuraavassa nimellä *maakuntien liitot* erotukseksi aiemmista maakuntaliitoista.³² Tämä merkitsi 125 vuotta pitkien maakuntaitsehallintoponnistelujen osittaista toteutumista. Näissä pyrkimyksissä maakuntia on kuvattu taloudellis-funktionaalina alueina 1950-luvulta lähtien (Häkli 1998, 354). Nykyisten maakuntien maantieteelliset rajat – kuten myös maakuntarahastojen toimialueet – vastaavat hyvin pitkälle vuonna 1953 hahmoteltuja talousalueita. Sen sijaan rahastojen yhteistyökumppaneina toimivien maakuntien liittojen poliittis- hallinnollisten ja taloudellis-funktionaalisten siteiden muodostamat mittakaavat ovat 1990-luvulta lähtien olleet keskenään hyvin erilaisia. Tuolloin maakuntien liitoista tuli kunnalliseen demokratiaan nojaavia valtion aluehallintoviranomaisia, jotka saivat tehtäväkseen toteuttaa toimialueellaan ylikansallisen EU:n ohjelmakeskeistä aluepolitiikkaa. Näin maakuntien liitoissa leikkautuvat kunnat, alueet, valtio ja EU. Tämä poliittis-hallinnollinen moniulotteisuus kuvaa, miten yhtä vähän valtion kuin maakunnankaan tilaa voi enää hallita yksinomaan kansallisesti skaalattujen instituutioiden ja politiikoiden kautta (vrt. Brenner 1999, 438).³³

tavat tämän kiihtyvän liikkuvuuden. Toiseksi ja merkittävämmäksi puutteeksi näissä analyyseissä hän näkee sen, etteivät ne kiinnitä huomiota niihin tapoihin, joilla nykyinen uus-liberalistinen globalisaation vaihe on riippuvainen territoriaalisten organisaatioiden kuten kaupunkien ja valtioiden uudelleen skaalauksista. Brennerin mukaan globalisaatio viittaa siis kaksimerkityksiseen, dialektiseen prosessiin, jonka kautta tavaroiden, pääoman, rahan, ihmisten ja informaation liike maantieteellisessä tilassa yhä enenevässä määrin laajenee ja kiihtyy; ja suhteellisen pysyvään ja liikkumattomaan spatiaaliseen infrastruktuuriin, joka tuotetaan ohjaamaan tätä kiihtyvää liikettä. Jälkimmäistä piirrettä Brenner kutsuu ”globalisaation toiseksi luonnoksi, joka sulkee sisäänsä muun muassa rautatiet, moottoritiet, satamat, kanaalit, lentokentät, informaatioverkot ja valtion instituutiot”. (Brenner 1999, 432, 435.)

³² Kutsun muutoksen jälkeisiä liittoja nimityksellä maakuntien liitot, sillä kyse on selvästi erilaisista organisaatioista kuin aikaisemmat maakuntaliitot.

³³ Brennerin mukaan maailmantalouden ensisijaista merkitystä painottavat globalistit ovat oikeassa korostaessaan valtio-skaalan syrjäytymistä poliittis-taloudellisesta säätelestä mutta väärässä tulkitessaan tämän kehityksen todistuksena valtion territoriaalisuuden merkityksen väistymisestä. Edelleen suvereenia valtiota korostavat ovat puolestaan oikeassa painottaessaan valtion territoriaalisuuden merkityksen jatkumista mutta väärässä olettaessa tämän roolin liittyvän erottamattomasti *kansallisesti skaalattujen* valtion instituutioiden ja politiikkojen toimintaan. Lisäksi molemmat argumentit epäonnistuvat huomioimaan ne kvalitatiivisesti uudet kansallisen tason ylä- ja alapuolelle syntyneet instituutiot ja säätelevät muodot (esimerkiksi EU), joiden kautta valtion territoriaalisuutta organisoidaan. *Valtion rooli* pääoman territorialisoinemisessa on analyttisesti eri asia kuin *kansallisen spatiaalisen skaalan* rakenteellinen merkitys pääoman liikkeille, taloudelliselle vaihdannalle, urbaaneille hierarkioille ja sosiaalisille suhteille. (Brenner 1999, 438.)

Maakuntien maantieteelliset rajat merkitsevät ylipäätään yhä vähemmän verrattuna niihin sosiaalisiin ja symbolisiin suhteisiin, joita niiden nimissä voidaan aktivoida poliittisesti suotuisina hetkinä. Esimerkiksi Sipposen (1992, 34, 40) mietinnössä maakuntien kohtalo kontekstualisoitui eurooppalaisessa mittakaavassa kysymyksenä alueiden Euroopasta ja globaalissa mittakaavassa sopeutumisenä koko maailman käsittävään taloudelliseen kilpailuun. Eurooppalaisessa mittakaavassa maakuntien liitot toimivat kaksisuuntaisessa roolissa koskien niiden suhdetta Euroopan Unioniin. Yhtäältä ne toteuttavat alueellaan EU:n rakennerahastojen ohjelmavoitteita vastaten myös niitä koskevien kriteerien toteutumisesta.³⁴ Toisaalta liittojen edustajat ovat Suomen alueiden edustajia EU:n Alueiden Komiteassa, joka on alueellisia ja paikallisia yhteisöjä edustava neuvoa-antava elin. Toisin sanoen eurooppalaisessa mittakaavassa liittojen alueellinen intressi muovautuu EU:n yhteisöaluepolitiikkaa ohjaavien periaatteiden ja Alueiden Komitean toiminnan asettamissa puitteissa. Kaksisuuntaisesta roolista voidaan puhua siinä mielessä, että yhteisöaluepolitiikan toteuttaminen on säädeltyä EU:sta maakuntien liittoihin päin kun taas Alueiden Komiteassa ne pyrkivät edistämään kaupunkiansa ja alueidensa asemaa päätöksenteossa Unioniin päin (ks. Brenner 1999, 439). Maakuntien liitoissa siis paikalliset, alueelliset, kansalliset, eurooppalaiset ja globaalit skaalat limittyvät toisiinsa.

2.4.5 Maakuntarahastot ja maakuntien liitot

Maakuntien liittojen saaman uuden, julkishallinnollisen aseman myötä sen suhde Kulttuurirahastoon mutkistui. Keskustelu maakuntien liittojen ja maakuntarahastojen suhteesta käynnistyi heti 1990-luvun alussa. Yliasiamies Hohti esitti tuolloin Kulttuurirahaston hallitukselle maakuntien liittojen irrottamista maakuntarahastojärjestelmästä. Kaikki maakuntarahastot eivät kuitenkaan olleet vielä valmiita hyväksymään muutosta.

”Silloin mulla oli henkilökohtaisesti se käsitys, että nyt näe uudet liitot otetaan kokonaan pois, ja esitin hallitukselle että näin pitäis tehdä. Hallitus oli kyllä periaatteessa myöntävä, mutta maakuntarahastojen osalta tuli vastustusta eri muodoissa. Siellä oli nyt niitä vanhoja maakuntaliittojen toiminnanjohtajia, joista oli tullut uusia maakuntajohtajia. Ja tuota jos tilannetta katsoo tarkemmin.. vanhojen ja uusien maakuntaliittojen jatkumo tällaisena mentaalisen prosessina ettei pystytty vähentämään sitä (edustusta)... nyt vasta kahden viime vuoden aikana on vahvistunut se käsitys, että liitot vois olla ulkona ... se johtu voimakkaasti maakuntarahastojen omasta vastustuksesta.” (Hohti 2003.)

Näiden kahden organisaation toiminnan ja luonteen yhteensovittaminen maakuntarahastoissa muuttui tulkintani mukaan haastavaksi muun muassa seuraavista syistä. Ensinnäkin julkisviranomaisina maakuntien liittojen toimintaa alkoivat ohjata yksityiskohtaiset lait ja asetukset. Suomen Kulttuurirahastossa toimintaa ohjaavina periaatteina on pidetty puolestaan 1970-luvun alusta lähti-

³⁴ Katso yhteisöaluepolitiikkaa ohjaavista periaatteista lähemmin Marko Mäkisen (1999) väitöskirjaa.

en toimimista yksityisenä, joustavana ja nopealiikkeisenä uusien tuettavien ideoiden etsijänä sekä valtiovallan tuen täydentäjänä, ehkä jopa vastavoimana (Pohls 1989, 307, 321).

Toiseksi maakuntien liittojen alueella toimimisen intressi suuntautui annettussa toimintakehikossa ja ajan aluepoliittisessa hengessä voimakkaammin elinkeinoelämän kuin kulttuurin tukemiseen. Kulttuurirahaston toiminta on puolestaan keskittynyt yhä selkeämmin tieteen ja taiteen tukemiseen aina siitä lähtien kun 1960-luvun ja 1970-luvun alun laajat alue- ja kulttuuripoliittiset painotukset jäivät vähemmälle huomiolle.

Kolmanneksi maakuntaliitot olivat resursoineet maakuntarahastojen toimintaa tarjoamalla säännöllisten rahalahjoitusten lisäksi toimihenkilöidensä aikaa ja toimitilojaan rahastojen käyttöön niiden alkuvaiheista lähtien. Uudessa tilanteessa maakuntien liitot tulivat myös potentiaalisiksi maakuntarahastojen resurssien kysyjiksi liittojen hallinnoimissa aluekehityshankkeissa koskien hankkeiden yksityistä kansallista rahoitusosuutta. Maakuntarahastojen toimiminen tällaisena maakuntien liittojen 'yksityiskassana' koettiin uhkakuvana, jonka toteutuminen kaventaisi rahastojen tukipolitiikan omaehtoisuutta merkittävästi.

Neljänneksi, maakuntien liittojen rakennerahastotukeen liittyvä toiminta on sidottu ylikansallisella tasolla laadittuihin ohjelmakohtaisiin tavoitteisiin ja yhteisöaluepolitiikan periaatteisiin.³⁵ Nämä maakuntien liittoihin liittyvät uudet ylikansalliset piirteet eivät välttämättä olleet mieleen niille maakuntarahastojärjestelmässä toimiville, jotka mieltävät toimialueensa ja siellä asuvien kansalaisten maakuntaidentiteetin liittyvän saumattomana osana suomalaiskansalaiseen identiteettiin ja kansallisvaltion rajoihin, vaikka näiden kansallisromanttisten piirteiden käytännön merkitys onkin heikentynyt maakuntarahastojen toiminnassa.

Uusien maakuntien liittojen mukanaan tuomaa muutosta ja sitä koskevaa keskustelua on mielenkiintoista verrata siihen kritiikkiin, jota yliasiamies esittää aiempien maakuntaliittojen toiminnan poliittisuudesta erityisesti 1970-luvulla sekä maakuntajohtajien vallankäytöstä maakuntarahastoissa. Vielä 1980-luvun osalta yliasiamies Hohti (2003) nimeää maakuntaliittojen heikkoudeksi yhteistyökumppanina niiden puoluepoliittisuuden.

"Pariin kertaan puoluepoliittista piinaa rajummassa merkityksessä mutta se poistu vähitellen. Se ei kuulu lainkaan tällaisen yksityisen säätiön toimintatapaan. Mä en osaa muita haittoja selkeästi sanoa kuin tämän. Maakuntajohtajien prestiisi maakunnissa oli hyvä asia."

Samanlaista kritiikkiä esitetään myös eräissä kyselylomakevastauksissa. Tulkin-tani mukaan Kulttuurirahasto on 1960-luvun jälkeen pyrkinyt vähentämään puolue- ja julkispolitiikan sekä julkishallinnon vaikutusta omassa organisaatiossaan. Silti se tarvitsee näiden tahojen 'prestiisiä' arvoaltaansa ja toimintansa näkyvyyttä tukemaan. Asiakysymyksiin – tieteen ja taiteen apurahojen jaka-

³⁵ Kulttuuritoiminnan tukeminen ei kuulu rakennerahastojen tavoitteisiin. Kulttuurihankkeet saavat kuitenkin niistä rahoitusta muun muassa työllisyyteen ja sosiaalisiin vaikutuksiin liittyvin perustein (Kangas ja Hirvonen 2000, 12).

miseen – sen sijaan ei näiden tahojen panosta juurikaan toivota. 1990-luvulla tapahtuneen muutoksen myötä pelkona ei enää niinkään ollut vanhojen maakuntaliittojen kautta sisälle hiipinyt puoluepoliittisuus, vaan uusien maakuntien liittojen mahdollisesti mukanaan tuoma julkishallinnollisuus. Kysymykseen, mihin hoitokunnissa ja muissa hallintoelimissä tarvitaan talouden, politiikan ja hallinnon edustajia ja mistä tämä kertoo, yliasiamies Hohti (2003) vastasi seuraavasti.

”Se kertoo siitä, että se tähtäin on väärin asetettu, koska tuota se merkitsee juuri että se ymmärretään aluekehityksen hoitamiseksi. Drastista on se, että esimerkiksi Keski-Pohjanmaa rahasto perustettiin vain sitä varten, että se tukisi Keski-Pohjanmaan läänin syntymistä. Tässä näkyy kaikkein selvimmin se, miten tää lähtökohta on muovattu maakuntarahastoille. Tää on tietysti ihan ymmärrettävää: Erkki Salonen tuli tänne valtakunnansuunnittelutoimistosta, jossa mietittiin tällaisia aluepolitiikan kysymyksiä ja nähtiin, että kulttuuri ja raha joka sen piirissä liikkuu hyvin voimakkaasti muovaa sisältäpäin näitä kansan kulttuuria ja näkemyksiä. Mutta tuota jos taas ajattelis niin, että tää asiantuntemus jollakin kulttuurin alalla asettuis etusijalle niin silloin vasta pystyis toimimaan.”

Hohti siis näkee maakuntarahastot selvästi tiedettä ja taidetta tukevinä yksityisinä säätiöinä eikä maakunnallisina ’aluekehityksen hoitajina’.

1990-luvun muutoksen jälkeen maakuntien liitoilla ei ole ollut yhtä merkittävää asemaa maakuntarahastojärjestelmässä kuin sitä edeltävillä maakuntaliitoilla oli siinä ollut aina 1950-luvulta 1990-luvun alkuun saakka. Maakuntien liittojen aseman säilyttäminen maakuntarahastojärjestelmässä yhtä vahvana kuin se oli ollut maakuntaliitoilla olisi todennäköisesti vienyt järjestelmää etämmäksi Kulttuurirahaston valtapiiiristä. Tilanteen, tosin jokseenkin verkkainen, haltuunotto osoitti kuitenkin, että viimekätinen valta ja vastuu maakuntarahastojärjestelmästä olivat 1990-luvulla vankasti Kulttuurirahastolla, vaikka rahastoja alun perin perustettiinkin maakuntaliittojen ja Kulttuurirahaston eräänlaisina yhteisorganisaatioina. Tätä saattoi helpottaa se, että maakuntien liittojen ja Kulttuurirahaston yhteensopimattomuus oli sen verran ilmeistä, että suhteen jatkaminen yhtä tiiviinä kuin aiemmin ymmärrettiin mahdottomaksi todennäköisesti puolin ja toisin, mistä johtuen muutokset eivät kohdanneet suurta vastarintaa.

Maakuntien liittojen ja maakuntarahastojen välinen yhteys toimii edelleen suurimmassa osassa rahastoja, mutta vuoden 2004 sääntöuudistuksessa poistettiin kaikki maakuntien liittojen nimittämiskiintiöt. Molemmilla organisaatiolla on resursoitavina edelleen maantieteellisesti jokseenkin yhdenmukaiset toimialueet, vaikka niiden toimintapolitiikkaa ohjaavat periaatteet ovatkin erilaiset. Uusien maakuntien liittojen ja maakuntarahastojen yhteydet säilyvät todennäköisesti tiedonvaihdon ja maakunnallisten yhteistyöprojektien mahdollistamiseksi.

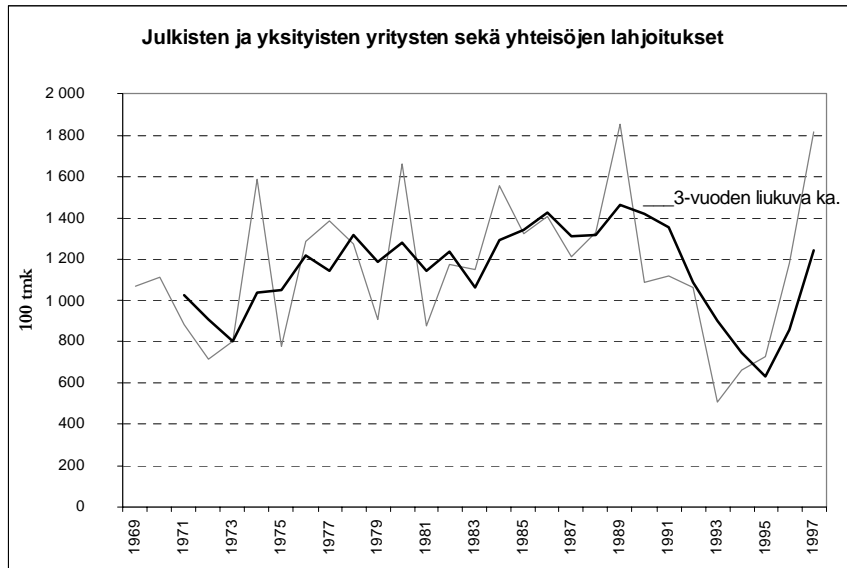
2.5 Apurahat ja lahjoitukset

Maakuntarahastojen toiminnan ydin on apurahojen jakaminen tieteeseen ja taiteeseen. Tämän toiminnan mahdollistaa varainhankinta rahastoille, eli pääasiassa lahjoitusten hankkiminen. Lahjoitukset ja hankinnat ovat ikään kuin rahastotoiminnan input ja output. Niihin molempiin ovat vaikuttaneet edellä kuvatut kehityskulut maakuntarahastojärjestelmässä ja sen toimintaympäristössä. Tarkastelen seuraavassa maakuntarahastojen myöntämiä apurahoja ja saamia lahjoituksia vuodesta 1960 lähtien.

Aluksi toimintaa haittasi epävarmuus lahjoitusten verovapaudesta. Vuosina 1960–1965 lahjoitusten keskiarvo oli 2,5 mmk vuodessa (Pohls 1989, 237). Vuosikymmenen jälkipuoliskolla, vuosina 1966–1970, lahjoituksia kertyi vain kolmasosa vuosikymmenen alkupuoliskoon verrattuna. Todennäköisin syy tähän oli epävarmuus lahjoitusten verovapaudesta. Verovähennysoikeus kumottiin syksyllä 1964, palautettiin seuraavan vuoden alussa, kumottiin syksyllä 1967 ja lopulta palautettiin muunnetussa muodossa vuonna 1969. Tilanne heikensi erityisesti sellaisten säätiöiden ja yhteisöjen asemaa, joiden toimintarahoituksesta vuotuisten lahjoitusten osuus oli suuri omista pääomavarannoista kertyvien tuottojen sijaan. Osa maakuntarahastoista oli tässä tilanteessa saaden lahjoituksina noin 60–80 prosenttia hankkimistaan varoista. Liike-elämän lahjoitusten pelättiin tyrehtyvän verovapauden poistuessa. (Pohls 1989, 298–300.) Erittelyä lahjoitusten lähteestä ei ole käytettävissä tuolta ajalta, mutta tällä varauksella voidaan olettaa tuon pelon käyneen toteen.

1970-luvun alussa kyseenalaistettiin koko säätiölaitoksen tarpeellisuutta. Taloudellisten lukujen kautta tarkasteltuna maakuntarahastoilla kuten myös keskusrahastolla näyttäisi menneen hyvinvointivaltiollistuneen kulttuuripolitiikan marginaalissa kuitenkin kohtuullisen hyvin. Taloudellisesti Kulttuurirahasto vaurastui vuosi vuodelta.

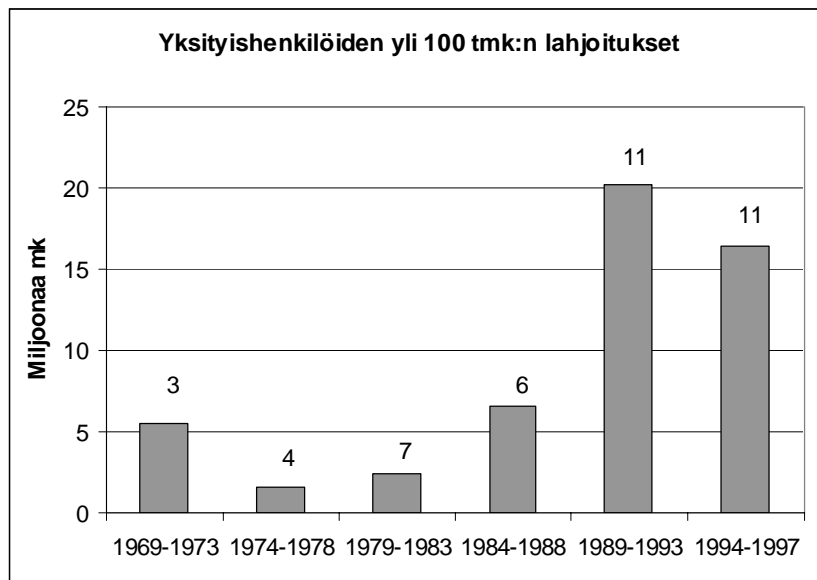
SKR:n ja maakuntarahastojen tuona aikana taiteelle jakamat apurahasummat näyttävät vaatimattomilta suhteutettuna esimerkiksi läänien taide-toimikuntien jakamiin apurahiin. Silti apurahasumma kasvoi reaalisesti lähes poikkeuksetta noiden kahden vuosikymmenen aikana.

KUVIO 3 Julkisten ja yksityisten yritysten sekä yhteisöjen lahjoitukset

Kasvu oli erittäin nopeaa 1980-luvun jälkipuoliskolla: jakosumma yli kaksinkertaistui vuodesta 1985 vuoteen 1989. Maakuntarahastojen jakama apurahasumma pieneni vasta 1990-luvun alun suuren laman vaikutuksesta vuonna 1993. Keskusrahaston jakama apurahasumma supistui aikaisemmin, jo vuonna 1990. Laman aikana erityisesti yritykset ja yhteisöt leikkasivat lahjoituksiaan (kuvio 3).

Yksityishenkilöiltä tuli laman aikana kuitenkin useita suuria lahjoituksia, joiden taloudellinen merkitys oli huomattavasti suurempi kuin yritysten ja yhteisöjen lahjoitusten pienenemisellä (kuvio 4).

KUVIO 4 Yksityishenkilöiden yli 100 tmk:n lahjoitukset

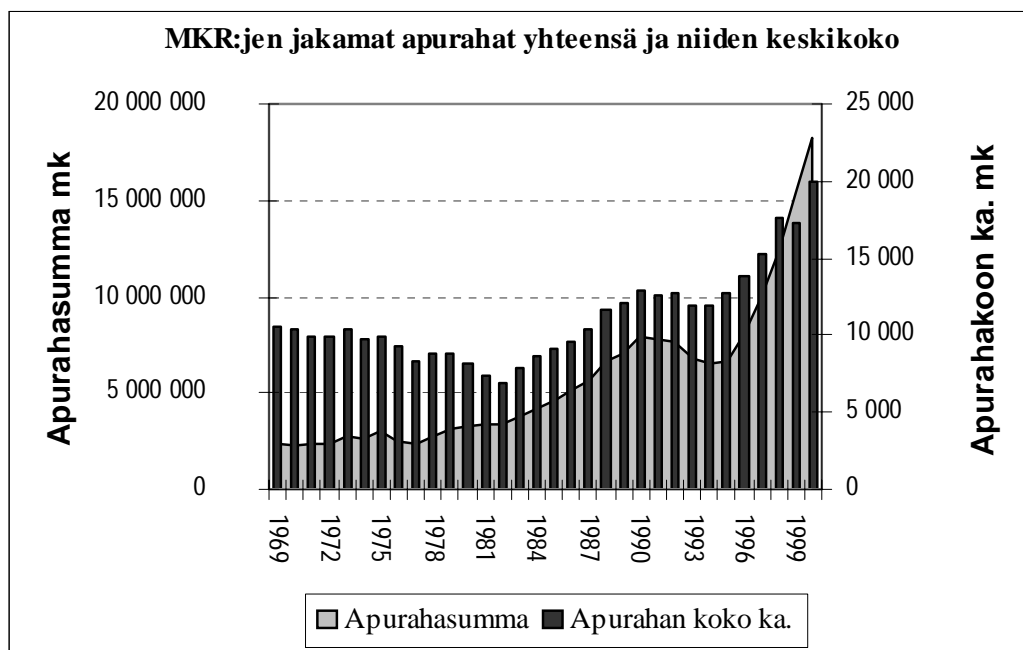
Lama ja huoli rahaston sijoitusten tuotosta painoivat Kulttuurirahastoa aina vuoteen 1993 saakka. Laman apurahasummaa supistava vaikutus jäi kuitenkin

pienemmäksi kuin sitä edeltävän 1980-luvun lopun nousukauden kasvattava vaikutus.

Yritysten myöntämät lahjoitukset kääntyivät laman jälkeen selkeään nousuun (kuvio 3). Julkisyhteisöjen – kuntien, kaupunkien ja maakuntaliittojen – lahjoitukset sen sijaan vähenivät. Lahjoitusten kannalta tärkeintä oli kuitenkin se, että maakuntarahastot vastaanottivat edelleen merkittäviä yksityislahjoituksia. Edelleen 1990-luvun loppupuolen suotuisa taloudellinen tilanne kasvatti keskusrahaston ja maakuntarahastojen sijoitusten pääomatuottoja mahdollistaen ekspansiivisen apurahapolitiikan.

Maakuntarahastojen indeksikorjattu jakosumma on kehittynyt 1990-luvulla keskusrahastoakin voimakkaammin. Jaettu apurahasumma kasvoi nopeammin kuin koskaan sen historiassa kolminkertaistuen vuoteen 2000 mennessä (liite 3). Kehitys on ollut nopeaa erityisesti 1990-luvun puolivälin jälkeen (kuvio 5). Hakijoille myönnettyjen apurahojen koko kasvoi voimakkaasti (kuvio 5).

Rahastokohtaisesti kasvuvauhdin erot ovat varsin suuria. Pirkanmaan, jo tarkastelujakson alussa suuren rahaston jakosumma on kasvanut verkkaisimmin 'vain' lähes kaksinkertaiseksi kun taas Päijät-Hämeen ja Uudenmaan pienemmät rahastot lähentelevät vuoteen 1990 nähden viisinkertaista jakosummaa (liite 3). Tähän vaikuttavat osaltaan keskusrahaston tukitoimenpiteet, jotka kasvattavat kiinteäsuummaisina suhteellisesti eniten pienten rahastojen jakosummaa.

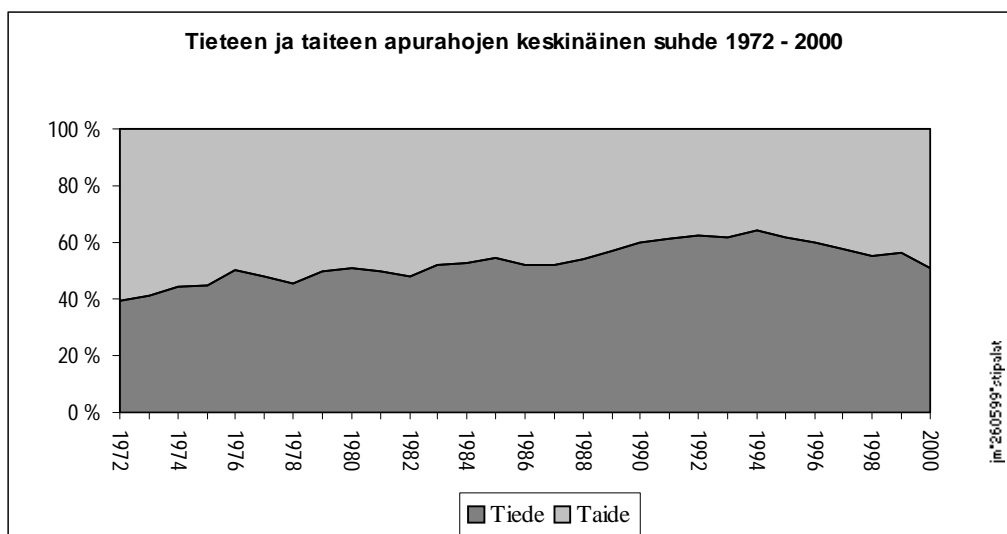
KUVIO 5 Maakuntarahastojen jakamat apurahat yhteensä ja niiden keskikoko 1969–2000

Apurahojen keskikoko on myös kasvanut tarkasteluajanjaksona voimakkaasti mutta kuitenkin puolta hitaammin kuin jakosumma. Keskimääräinen apuraha (jakosumma/saajien lukumäärä) on lähes tasan 20 000 mk vuonna 2000 kun se kymmentä vuotta aikaisemmin oli noin 13 000 mk.

TAULUKKO 1 Tieteen ja taiteen apurahojen kokoluokat

		Alle 15 tmk:n apurahat	15 - 30 tmk:n apurahat	Yli 30 tmk:n apurahat
Taide	1990	83 %	15 %	2 %
	2000	50 %	34 %	16 %
Tiede	1990	70 %	23 %	7 %
	2000	31 %	44 %	25 %
Muut	1990	94 %	5 %	1 %
	2000	87 %	6 %	7 %

Taulukosta 1 voidaan havaita, että tieteen apurahat ovat taiteen apurahoja suurempia. Joka neljäs tieteen stipendi on jo yli 30 000 mk:n suuruinen. Kehitys vuodesta 1999 vuoteen 2000 oli kuitenkin poikkeuksellisen voimakas erityisesti silloin kun tarkastellaan laskennallisen keskiarvon (jakosumma/saajat) sijaan sitä, minkä kokoisia stipendejä käytännössä eniten jaetaan. Kun vuonna 1999 jaettujen stipendien keskiluku (mediaani) asettui 12 500 markan paikkeille, niin seuraavana vuotena se oli noussut noin 18 000 markkaan. Näissä luvuissa ei ole otettu huomioon opintostipendejä.

KUVIO 6 Tieteen ja taiteen osuudet maakuntarahastojen jakamista apurahoista 1972–2000

Vuosikymmenen aikana ovat eroavaisuudet apurahakoon suhteen eri maakuntarahastojen välillä supistuneet. Kehitys kulkee selkeästi kohti suurempia apurahoja. Vuonna 2000 enää neljän maakuntarahaston jakamista apurahoista yli puolet on alle 15 000 mk:n kokoisia opintostipendit mukaan luettuna (Etelä-Pohjanmaa 63 %, Etelä-Savo 50 %, Keski-Suomi 52 % ja Päijät-Häme 79 %).

Taiteen apurahaosuuden ainakin 1970-luvun alusta jatkunut pienentyminen suhteessa tieteeseen kääntyi 1990-luvun jälkipuoliskolla sen osuuden kasvuksi (kuvi 6).

3 LÄHTÖKOHTIA MAAKUNTARAHASTOJEN SOSIAALISEN RAKENTEEN TUTKIMISEEN

Tässä luvussa esittelen, miten käsittelen tutkimuksen verkostoaineistoa ja miten tutkin siitä maakuntarahastojen sosiaalista rakennetta. Luvussa 3.1 keskustelen verkoston ja kentän käsitteistä tutkimuskohteen sosiaalisen rakenteen tutkimusinstrumentteina. Luvussa 3.2 esitän vallan ja vaihdon erilaisina ja toisiaan täydentävinä näkökulmina, joiden kautta voidaan katsella maakuntarahastojen sijoittumista sosiaaliseen tilaan. Verkostojen analyysissä käyttämäni kenttä- ja asemajaon esittelen luvussa 3.3. Lopuksi esittelen empiirisen tutkimusaineiston ja analysoin sen ominaisuuksia luvussa 3.4.

3.1 Kenttä ja verkosto analyysivälineinä

Tutkimukseni keskeisimmät tutkimusinstrumentit ovat verkoston ja kentän käsitteet. Ne jäsentävät sosiaalista tilaa, rakennetta ja toimintaa toisistaan poikkeavalla mutta myös toisiaan täydentävällä tavalla. Seuraavassa tuon nämä käsitteet yhteen ja tarkastelen niitä tutkimustehtäväni toteuttamisen vaatimissa puitteissa. Tarkastelen aluksi verkoston käsitettä ja siihen liittyviä ongelmia verkostanalyttisessä paradigmassa,¹ minkä jälkeen analysoin, miten Bour-

¹ Yhteiskuntatieteissä voidaan hahmottaa kaksi laajemmalle levinnyttä verkoston käsitettä analyttisesti hyödyntävää tutkimussuuntausta. Ensimmäinen erityisesti Yhdysvalloissa käytetty sosiaalinen verkostanalyysi (social network analysis) ja ranskalaisen sosiologien Michel Callonin ja Bruno Latourin töistä liikkelle lähtenyt toimijaverkostoteoria (actor-network theory). Liityn tässä yhdysvaltalaiseen suuntaukseen ja keskusteluun, jossa tutkimussuuntauksesta puhutaan useimmiten yksinkertaisesti verkostanalyysinä (network analysis). Toimijaverkostoteoria määrittyy nimensä mukaisesti enemmän teoreettisista lähtökohdista kuin pitkälti tutkimustekniikoidensa kautta määrittyvä verkostanalyysi. Lisäksi toimijaverkostoteoriassa toimijoina voivat olla verkostanalyysistä poiketen muutkin kuin ihmiset ja heidän muodostamansa kollektiivit. Se on myös noussut erilaisesta sosiologisesta perinteestä. Toimijaverkostoteoriaa ovat Suomessa soveltaneet ainakin Ylönen (1996) ja Miettinen (1998).

dieu jäsentää kentän käsitteen avulla rakenteen ja toiminnan välistä vuorovai-
kutusta.

3.1.1 Verkosto

*Verkoston*² käsite voidaan ymmärtää ensinnäkin metaforana, jolla viitataan tar-
kemmin määrittelemättä usean toimijan sosiaalisiin järjestelmiin. Toiseksi se
voidaan käsittää tieteellisen teorian osana: jonkinlaisena markkinoista ja hierar-
kioista poikkeavana koordinaatiomekanismin ideaalimallina tai sosiologian
mikro- ja makrotason selitysmalleja yhdistävänä tekijänä. Kolmanneksi sillä
voidaan viitata ainoastaan johonkin rajattuun ihmisryhmään kuuluvien henki-
löiden välisistä suhteista kerättyyn informaatioon. (Johansson et al. 1995, 4–5.)
Tästä on kysymys omassa tutkimuksessani: analysoin maakuntarahastojen jä-
senten suhteita toisiinsa ja muihin toimijoihin kyselylomakkeella kerätyn in-
formaation perusteella.

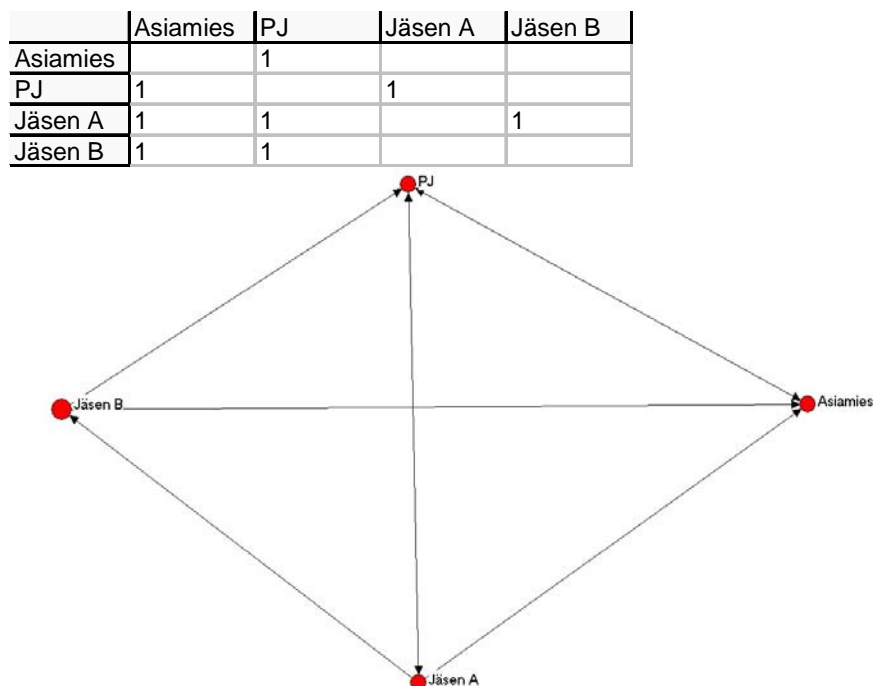
Verkostoanalyysissa verkostot käsitetäänkin useimmiten viimeksi maini-
tussa merkityksessä – tutkimuksen havaintoyksiköiden välisinä suhteina. Yksi-
lön ominaisuuksia (esimerkiksi ikä, sukupuoli, koulutus) kuvaavien muuttujien
sijaan huomio kiinnitetään siinä yksilöiden tai kollektiivien välisiä sosiaalisia
suhteita (esimerkiksi pitäminen, tunteminen, arvostaminen) kuvaaviin muuttu-
jiin. Toisin sanoen verkostoanalyysissa tutkimuksen kohteena on se, mitä on
ihmisten tai ryhmien välissä eikä niinkään se, mitä on niiden taustalla. Tämä
erottaa sen yhteiskuntatieteiden perinteisemmästä määrällisestä analyysistä.
Tällaisia suhteita kuten myös niiden tyyppitelystä on lukuisa joukko.³

Rakenteena verkosto on näin ollen sosiaalisesta tilasta erotettu suhteiden
kokonaisuus. Se voidaan esittää graafisesti tai matriisimuodossa. Kuvio 7 esit-
tää neljän henkilön muodostamaa kuvitteellista verkostoa ensin matriisina ja
sitten graafisena kuvana. Oletetaan, että suhde kuvaa tärkeänä pitämistä, kuten
omassa tutkimuksessani. Matriisissa vastaajat on sijoitettu pystyakselille, ja

² Suomen kielessä verkosto on verkko-sanasta johdettu kollektiivinen substantiivi. Muutaman vuosikymmenen takaisen sanavaraston käyttöön edelleenkin pääosin pe-
rustuva Nykysuomen sanakirja suosittelee verkko-sanana käyttöä, koska kantasana-
akin riittää kattamaan johdetun verkosto-sanana merkityksen. Verkko-sanana käyttö
johdoksineen lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla erityisesti tietoverkkojen ja mui-
denkin yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten seurauksena. Tässä kontekstissa
verkosto-sana on osoittanut elinvoimaisuutensa todennäköisesti siksi, että se pystyy
johtimensa -sto ansiosta viittaamaan vielä verkkojenkin ryhmään. Nykyään verkkoa
ja verkostoa voidaankin käyttää toistensa synonyymeina, kuten myös niistä johdettu-
ja verbimuotoja verkottua ja verkostoitua (Eronen 1999, 36–37). Mitään kieliopillista
syytä ei siis enää ole jommankumman sanamuodon suosimiseen toisen sijasta. Yh-
teiskuntatieteissä, taloustieteissä ja matemaattisissa tieteissä onkin toisistaan poik-
keavia tapoja näiden sanojen käytössä. Johansson et al (1995, 4) huomauttaakin, että
matemaattisessa graafiteoriassa käytetään yleisesti verkon ja verkkoanalyysin käsit-
teitä, minkä vuoksi on perusteltua jatkaa jo aiemmin vakiintuneiden verkosto ja ver-
kostoanalyysin käsitteiden käyttöä yhteiskuntatieteissä. Jokainen voi havaita käsit-
teiden välisen eron merkityksen ja mielekkyyden etsimällä kirjastojen tietokannoista
yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta hakusanoilla verkkoanalyysi, verkoteoria tai
verkot. Näistä syistä suosin verkosto-sanana käyttöä.

³ Eri tavoin tyyppiteltyjen sosiaalisten suhteiden esimerkkejä löytyy esimerkiksi teoksis-
ta Johansson et al (1995, 25) ja Wasserman ja Faust (1994, 37).

vaakarivillä ovat puolestaan vastaajien tärkeäksi nimeämät henkilöt. Matriisista voidaan nähdä, että asiamies pitää tärkeänä puheenjohtajaa (PJ), mitä merkitään numeroarvolla 1. Puheenjohtaja pitää vastavuoroisesti asiamiestä tärkeänä ja sen lisäksi jäsentä A. Samalla tavalla matriisiin on merkitty jäsenten A ja B tärkeinä pitämät henkilöt.

KUVIO 7 Esimerkkiverkosto kuvattuna matriisina ja graafisesti

Graafisesti nämä suhteet voidaan esittää nuolina. Asiamiehen ja puheenjohtajan välistä suhdetta kuvaa kaksisuuntainen nuoli ilmentäen, että he pitävät toisiaan tärkeinä (symmetrinen suhde). Jäsenestä A johtaa asiamieheen puolestaan yksisuuntainen nuoli ilmentäen, että jäsen A pitää asiamiestä tärkeänä, mutta asiamies ei pidä jäsen A:ta tärkeänä (asymmetrinen suhde). Vastaavalla tavalla voidaan koko verkosto kuvata ja tulkita joko matriisina tai graafisena kuvana.

Teoreettisemmin ja toiveikkaammin verkostoanalyysiin suhtautuville tutkijoille tämä rakenne ei ole vain joukko formaalisessa muodossa esitettyä sosiaalisista suhteista kerättyä informaatiota eikä verkostoanalyysi pelkästään sekalainen kokoelma menetelmiä ja käsitteitä. Sitä voidaan pitää myös kokonaisvaltaisena paradigmaattisena tapana ottaa sosiaalinen rakenne vakavasti. Tutkimalla sosiaalista rakennetta tästä näkökulmasta voidaan esimerkiksi selvittää, miten sosiaalisten siteiden mallit allokoivat resursseja sosiaalisessa järjestelmässä (Wellman 1988, 20).

Äärimmilleen vietyinä tämä näkemys johtaa puhtaaseen formalismiin, jossa sosiaalista siteistä koostuva rakenne määrää ennalta kollektiivien ja yksilöiden käyttäytymistä.⁴ Toisin sanoen tietyt vuorovaikutuksen muodot tai raken-

⁴ Simmelin niin sanottu formaali sosiologia perustuu muodon ja sisällön erottelulle (ks. esim. Noro 1991, 32–44). Wellman (1988) rinnastaa sosiaalisen rakenteen merkitystä korostavien formalistien ja Simmelin huomion muodon käsitteestä: samanlaiset

teet tuottavat samanlaista käyttäytymistä vuorovaikutuksen sisällöstä tai asiallisesta kontekstista riippumatta. Näin ollen formalistiselle tutkijalle ei olisi tarpeellista etukäteen tietää kuvaako kuvion 7 neljän hengen verkosto Keski-Pohjanmaan vai Varsinais-Suomen rahaston vuorovaikutusta. Tosin on huomautettava, että tuskin edes formalisti perustaisi rahastoja koskevia johtopäätöksiään pelkästään yhdenlaisesta suhteesta – tärkeänä pitämisestä – kerätylle informaatiolle. Todennäköisesti hän päättäisi kerätä lisää informaatiota muuntyyppisistä suhteista, kuten ystävyyksistä, sukulaisuuksista, lahjoituksista ja niin edelleen. Sen sijaan hän jättäisi muille rahastojen kontekstuaalisten ja historiallisten seikkojen, kuten myös jäsenten sosiaalisten taustojen selvittelyn.

Formalistisista teoretisointipyrkimyksistä poiketen Emirbayer ja Goodwin (1994) sekä Emirbayer (1997) ovat luoneet siltaa verkostanalyysin ja perinteisemmän sosiologian käsitteistön ja teoriaperinteen välille. Heidän tavoitteenaan voidaan nähdä relationaalisen sosiologian hahmotteleminen – sosiologian, joka ymmärtää sosiaalisen maailman koostuvan ensisijaisesti dynaamisista prosesseista ja kaikkialle levittäytyvien suhteiden verkostoista staattisten 'asioiden' ja substanssien sijaan (ks. Emirbayer 1997, 281). Verkostanalyysin ansio ja osuus tässä synteessä on siinä, että se on "kehittynein ja laajimmin levinnyt menetelmä [relationaalisen] sosiaalisen rakenteen analysoimiseksi" (emt., 298). Toisin sanoen verkostanalyysin avulla voidaan kuvata sosiaalista vuorovaikutusta tehokkaammin kuin muilla pelkästään yksilöiden ja kollektiivisten toimijoiden ominaisuuksiin keskittyvillä rakenteellisilla lähestymistavoilla (Emirbayer & Goodwin 1994, 1413).

Emirbayer & Goodwin (1994) kutsuvat antikategoriseksi imperatiiviksi sitä tapaa, jolla verkostanalyysissä säännönmukaisesti hylätään kaikki ne sosiaalista käyttäytymistä tulkitsevat selitysmallit, jotka lähtevät liikkeelle ihmisten tai ryhmien ominaisuuksista tai heidän normeistaan. Näin tehdessään se hylkää myös kaikki kulturalismin, essentialismin ja metodologisen individualismin erilaiset variaatiot. Se asettuu myös oppositioon suhteessa niihin rakenteellisk-funktionalistisiin teorioihin, jotka korostavat yhteiskuntien normatiivista integraatiota vaikka painottaakin rakennetta yli olemuksen. Verkostanalyytikot ottavat vakavasti sen, minkä Durkheim näki mutta hänen seuraajansa eivät, eli että sosiaalisen järjestelmän orgaaninen solidaarisuus ei lepää ihmisen kognitiivisessa kyvyssä, vaan objektiivisesti määriteltävissä olevien sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksessa ja yhteenliittymissä. Verkostanalyytikot ovat tosin omaksuneet joitakin funktionalistien käsitteitä, kuten esimerkiksi rooli ja asema, mutta antavat niille verkostanalyytisen ilmaisumuodon. Verkostanalyysi poikkeaa sosiaaliseen rakenteeseen kiinnittyneisyydessään myös radikaalin in-

vuorovaikutuksen muodot saattavat saada aikaan samanlaista käyttäytymistä asiallisesta kontekstista (sisällöstä) riippumatta. Vieden tämän näkemyksen äärimmilleen jotkut formalistit ovat katsooneet, että muoto on suurelta osin sama kuin sisältö. (emt., 25.) Teoreettisesti orientoituneisiin verkostanalyytikoihin lukeutuva Burt (1982) huomioi niin ikään Simmelin varhaisemman työn erotellessaan suhteiden sisällön ja muodon verkostoissa. Burtille kahden toimijan välisen suhteen muoto viittaa kyseisen suhteen vahvuuden asteeseen (esim. kyseisten toimijoiden tapaamistiheyteen tai keskustelujen määrään). Suhteen sisältö voidaan ymmärtää kyseisen suhteen tyyppiksi (esim. ystävyysuhde, taloudellinen suhde, valtasuhde). (emt. 22.)

dividualistisesta rationaalisen valinnan teoriasta, vaikka jotkut tutkijat käyttävätkin niitä rinnakkain. (emt. 1415–1416.)

Verkostoanalyysin ongelmaksi Emirbayer & Goodwin näkevät sen, ettei sillä ole tarjottavana vastaavankaltaista selitysmallia siitä, miten nämä sosiaaliset verkostot itsessään muotoutuvat, uusiutuvat ja muuttuvat. Subjektiivisten merkitysten ja inhimillisen toiminnan intentionaalisen luonteen sekä normatiivisten sitoumusten huomiotta jättäminen tai riittämätön käsitteellistäminen verkostoanalyysissä eivät luonnollisesti edesauta tällaisen selitysmallin luomista.⁵ Parhaimmillaan se onnistuu kuvaamaan sosiaalista todellisuutta mutta epäonnistuu viime kädessä käsitteellistämään niitä dynaamisia prosesseja, jotka tätä todellisuutta muotoilevat ajassa. (Emirbayer & Goodwin 1994, 1413.)

Verkostoanalyysillä on kiistattomat ansiot sosiaalisen rakenteen kuvaamisessa ja analysoimisessa sekä eksplisiittisesti relaationalisessa tutkimusotteessa. Teorian se ei kuitenkaan pysty uskottavasti kattamaan koko poliittisen ja sosiaalisen toiminnan luonnetta. Vakavasti otettuna se merkitsisi koko inhimillisen tietoisuuden ja kulttuurin säännönmukaista palauttamista sosiaalisiin verkostoihin (ks. Emirbayer ja Goodwin 1994, 1428).

Emirbayerin ja Goodwinin (1994) mukaan kulttuuriset ja symboliset muodot omaavat emergentin luonteen ja ne tulee käsitteellistää omiksi rakenteikseen: kulttuurisiksi rakenteiksi. Nämä rakenteet ovat merkittäviä, koska myöskin rajoittavat ja mahdollistavat historiallisia toimijoita samalla tavoin kuin verkstorakenteetkin. Ne jäsentävät toimijoiden ymmärrystä sosiaalisesta maailmasta ja itsestään konstruoimalla heidän identiteettiään, tavoitteitaan ja ihanteitaan sekä tekemällä toisista asioista merkittäviä ja toisista ei. Näistä syistä johtuen kulttuurisia rakenteita, diskursseja ja narratiiveja ei tule sitoa liian tiukasti sosiaaliseen rakenteeseen, vaan tutkimuksen on annettava niille analyttinen autonomia. Kulttuurin ja sosiaalisen rakenteen välistä vuorovaikutusta voidaan parhaiten tutkia antamalla kummallekin niistä oma analyttinen autonomiansa. (emt., 1438–1440.)

Esimerkiksi maakuntarahastojen paikantaminen nimettyjen henkilöiden ja instituutioiden muodostamaksi sosiaaliseksi verkostoksi on suureksi avuksi, mutta pelkästään näiden yhteyksien algebrallinen tulkinta ei voi millään generoida esimerkiksi niitä maakunnan symbolisia hahmoja, jotka näitä yhteyksiä liittävätkin toisiinsa tai erottavat toisistaan. Niitä olen pyrkinyt avaamaan selvittämällä maakuntarahastojärjestelmään liittyviä aluekäsitteitä, ideologioita ja yhteiskuntapoliittista kontekstia (2. luku). Olen samaa mieltä Emirbayerin ja Goodwinin (1994) kanssa siitä, että vasta näiden kulttuuristen rakenteiden selvit-

⁵ Emirbayer ja Goodwin (1994) ovat tietoisia siitä, etteivät verkostoanalyttikot itse juurikaan väitä verkostoanalyysin olevan muodollinen tai yhtenäinen teoria. Tutkimuksen sisäisestä monimuotoisuudesta johtuen keskustelua käydäänkin pääasiassa erilaisista sosiaalisten suhteiden vaihtoehtoisista malleista ja metodologisista strategioista. Emirbayer ja Goodwin (1994) kuitenkin huomauttavat, että siltikin verkostoanalyysi edellyttää tiettyjä teoreettisia perusolettamuksia, jotka ovat useimpien sitä harjoittavien tutkijoiden hyväksymiä. Näihin kuuluvat muun muassa käsitykset yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta (mikro–makro -suhde) sekä sosiaalisen toiminnan jäsentäminen objektiivisten, ”yli-yksilöllisten” sosiaalisten suhteiden mallien mukaisesti. (emt., 1414–1415.)

tämisen jälkeen tutkijan on mahdollista liittää niitä tiettyihin organisaatioihin ja toimijoihin sekä tulkita tuota yhteyttä mielekkäästi. Esimerkiksi avain valtakunnansuunnittelutoimiston, Suomalaisuuden Liiton, Suomen Kulttuurirahaston ja maakuntaliittojen yhteispelin ymmärtämiseen olivat sosiaalisten suhteiden ohella niiden jaetut käsitykset talousalueesta, aluejaosta sekä maakuntaitsehallinnosta.

3.1.2 Kenttä

Bourdieuin kentät osoittautuivat sopiviksi analyysivälineiksi etsiessäni vastaus-ta siihen, millaisia sisältöjä voisi piillä maakuntarahastojen verkostorakenteissa (muodoissa).⁶ Kentät ja niillä hallitut asemat ovat apuvälineitä, jotka liittävät verkostotoimijat paitsi toisenlaiseen rakennetulkintaan niin myös maakuntarahastoja laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin, merkityksiin ja peleihin. Käytännössä koodasin henkilö pohjaisen verkostoaineiston asema- ja sitä kautta kenttä pohjaiseksi. Samalla häivytyin kenttiin ja asemiin perustuvilta analyyseilta rahastokohtaisuuden ja jäsensin ne yhtenä kokonaisuutena, maakuntarahastojärjestelmänä. Näistä käytännön ratkaisuksista kerron enemmän luvuissa 3.3 ja 3.4. Tässä alaluvussa lähestyn kentän käsitettä ja siihen liittyviä Bourdieun lähikäsitteitä teoreettisemmin. Tuon esille verkostoanalyttisen lähestymistavan ja Bourdieun sosiologisen ajattelutavan tärkeimmät erot ja yhtäläisyydet. Tavoitteenani on perustella tapaani yhdistää verkoston ja kentän käsitteet tutkimuksessani.

Bourdieu & Wacquant (1995) määrittelevät *kentän* asemien välisten objektiivisten suhteiden verkostoksi tai konfiguraatioksi. Asemien aktuaalinen tai potentiaalinen sijoittuminen (situs) niiden vallan (tai *pääoman*) eri muotojen jakaumaan, joita tarvitaan kentällä jaossa olevien voittojen saamiseksi, ja asemien objektiivinen suhde muihin asemiin (ylivalta-, alistus- tai homologinen suhde) määrittelevät objektiivisesti asemien olemassaolon ja ne determinaatit, jotka kohdistuvat asemien haltijoihin, agentteihin tai instituutioihin. (emt.,125.) Kentän rakenteen määrittelee kunakin hetkenä agenttien tai instituutioiden (pelaajien) välisten voimasuhteiden tila (Bourdieu & Wacquant 1995, 126 ja Bourdieu 1984, 106).

Bourdieu on havainnollistanut kentän toimintaa peli-metaforan avulla. Kenttä ei ole kuitenkaan pelin tapaan keinotekoinen eikä sääntöjä ole eksplisiitisti kirjattu mihinkään sääntökirjaan. Pelaajat joka tapauksessa uskovat pelin olevan pelaamisen arvoista ja panostavat siihen. Pelissä tavoiteltu voitto ja sen kulkua ohjaavat säännöt voivat periaatteessa olla mitä tahansa.

Peruspääomalajit – taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja symbolinen – ovat yleispäteviä kaikilla kentillä. Kaikki pääomat eivät kuitenkaan ole yhtä

⁶ Siinä missä Emirbayer (1997, 281) sanoo tavoitteenaan olevan eräänlaisen relaationaalisen sosiologian hahmotteleminen niin Bourdieun voidaan sanoa harjoittaneen sitä tutkimuksissaan alusta lähtien. Emirbayer & Goodwin (1994, 1426) huomauttavat kyllä alaviitteessä Bourdieun kenttä-käsitteen ja sosiaalisten verkostojen ”silmiinpistävästä” analyttisistä samankaltaisuuksista, mutta he eivät rakenna perinteisen sosiologian ja verkostoanalyysin synteysyritystään Bourdieun tai kenenkään muun klassikon erityiselle teoreettiselle pohjalle.

kovaa valuuttaa eri kentillä, vaan niiden arvojärjestys ja keskinäiset vaihtokurssit ovat eri kentillä erilaisia, niin kuin valttikorttien arvo vaihtelee eri peleissä. Yksittäisen pelaajan (toimijan) suhteellinen vahvuus, asema ja strateginen orientaatio kentällä ovat riippuvaisia hänen pelimerkkiensä eli pääomansa volyymin ja rakenteesta. Pelkästään suuri taloudellisen pääoman volyyymi ei esimerkiksi takaa arvostettua asemaa tieteen tai taiteen kentällä. Tietyllä hetkellä omistamansa pääoman volyymin ja rakenteen lisäksi pelaajan strategiaan vaikuttaa oleellisesti se, miten ne ovat ajassa kehittyneet. Pääoman ja kentän käsitteet kytkeytyvät siis tiukasti toisiinsa, ja empiirisen tutkimuksen tulisikin aina samalla kertaa selvittää, mistä kentästä on kyse, missä sen rajat sijaitsevat sekä mitkä pääoman lajit kentällä ovat aktiivisia ja millaisin rajoituksin. (Bourdieu & Wacquant 1995, 126–127.)

Verkoston ja kentän käsitettä soveltamalla verkostotoimijat voitaisiin tulkitella toisiinsa kietoutuneiden kenttien pelaajiksi. Esimerkiksi maakuntarahastojen hoitokuntiin voidaan ajatella rekrytoituvan ihmisiä, joilla itsellään tai heidän edustamillaan organisaatioilla on paikallisen alueen tai kulttuurin kenttään liittyviä erilaisia tavoitteita tai luokitteluhaluutta – Bourdieun käsittein intressejä ja dispositioita.⁷ Kuulumalla maakuntarahaston hoitokuntaan tai sen verkostoon toimija voi saada tällä kentällä position, jossa hänellä on paremmat mahdollisuudet kentällä vaikuttamiseen. Tämä riippuu kuitenkin myös siitä, millaisessa asemassa maakuntarahasto instituutiona on suhteessa muihin vastaaviin kentän instituutioihin.

3.1.3 Verkoston ja kentän erot ja yhtäläisyydet sosiaalisen rakenteen kuvaamisessa

Näistä käsitelmäritelyistä on helppo havaita, että Bourdieun käsitys sosiaalisen rakenteen luonteesta ja relaationaalisuudesta poikkeaa verkostanalyytisestä näkemyksestä. Verkostanalyysissä sosiaalinen rakenne hahmottuu ensisijaisesti toimijoiden, yksilöiden tai instituutioiden välisten vuorovaikutussuhteiden verkostona. Bourdieulle sosiaalinen todellisuus jäsentyy puolestaan kakitasoisena rakenteena: objektiivisesti havaittavina valtasuhteiden (pääomien)

⁷ *Intressi* on se tekijä, joka saa toimijan osallistumaan jollakin kentällä käytävään peliin. Periaatteessa jokainen kenttä synnyttää oman erityisen intressimuotonsa. (Bourdieu & Wacquant 1995, 146.) *Dispositio* on yksilön sosiaaliseen maailmaan kohdistamaa luokitteluhaluutta ja -kykyä. Bourdieu olettaa, että objektiiviset rakenteet (kentät) ja subjektiiviset dispositiot vastaavat toisiaan. Tämä oletus siis kiistää niiden välisen eron ja väittää, että sisäisten rakenteiden analyysi johtaa tietoon myös ulkoisesta ja päinvastoin. Ne ovat Bourdieun mukaan geneettisessä suhteessa toisiinsa: mentaaliset skeemat ovat ulkoista koskevien sosiaalisten luokittelujen sisäistämisen tulosta. (Bourdieu & Wacquant 1995, 32–34.) Bourdieun *habituksen* käsite sulkee puolestaan dispositiot ja intressit sisäänsä. Lyhyesti sanottuna se on yksilön omaksumien erilaisten dispositioiden kokoelma. Habitus määrää Bourdieun mukaan esimerkiksi sitä, mihin sosiaalisiin ryhmiin ja muodostelmiin henkilö haluaa kuulua. Tämän ajatuksen pohjalta myös maakuntarahastojen jäseniä täytyy yhdistää toisiinsa jokin habituksensa oleva tekijä. Bourdieun (1998, 45) mukaan ei ole sattumaa, minkä ryhmän jäsen toimija on, eivätkä kaikki mahdollisuudet ole yhtä todennäköisiä: mitä lähempänä toisiaan nämä yhteen liittyneet toimijat ovat sosiaalisessa tilassa, sitä paremmin ryhmä säilyy ja pysyy koossa.

strukturoimina *kenttinä* ja yksilöiden subjektiivisten merkityssuhteiden strukturoimina *habituksina* (Bourdieu & Wacquant 1995, 26; Bourdieu 1990, 135). Nämä rakenteet eivät toimi toisistaan erillään, vaan objektiivisesti havaittava sosiaalinen todellisuus jäsentää myös yksilöiden tietoisuutta (Bourdieu 1990, 135). Tästä huolimatta objektiivisesta rakenteesta ei ole johdettavissa toimijoille *a priori* minkäänlaisia ehdottomia käyttäytymissäantöjä (Bourdieu 1990, 81; Bourdieu & Wacquant 1995, 27–28; Swarz 1997, 59).

Bourdieun rakennekäsitys poikkeaa verkostanalyttikkojen tavasta hahmottaa rakenne enemmän tai vähemmän tilapäisten interaktioiden verkostona. Bourdieulaisesta lähtökohdasta henkilöiden välisiä vuorovaikutussuhteita ei voi pitää sinällään sosiaalista tilaa konstituovana rakenteena. Bourdieu & Wacquant korostavat, että kentän rakenne määräytyy sen mukaan, miten asemat sijoittuvat keskenään kilpailevien voimien tai pääomalajien jakaumaan. Tässä mielessä kentän rakenne on perustavanlaatuisempi ja pysyvämpi kuin toimijoiden väliset verkostot, jotka kylläkin auttavat kentän havaitsemisessa. (Bourdieu & Wacquant 1995, 143.) Edellä esitetystä on tärkeintä huomata, että Bourdieu erottaa toisistaan rakenteet (kentät) ja niitä konstituovat voimat (pääomat). Tämä syiden ja seurausten erottelua muistuttava jako tekee Bourdieun teoreettisesta kielenkäytöstä dynamisempää kuin verkostanalyttikkojen. Jälkimmäisten teoreettisena ja empiirisenä huomion kohteena on ensisijaisesti rakenne (verkosto ja siinä olevat suhteet), joka on sekä toiminnan syy että sen seuraus⁸.

Keskeinen ongelma Bourdieun kenttä-käsitteessä on kentän havaitseminen, sen rajojen määrittäminen ja kentällä aktiivisina olevien pääomien tunnistaminen. Verkostanalyttikoista poiketen Bourdieun 'sosiaalisen topografian' relationaalisuus perustuu pohjimmiltaan konkreettisten ihmisten ja organisaatioiden välisten suhteiden sijaan abstraktien sosiaalisten voimien välisiin suhteisiin. Ihmisten väliset suhteet, organisaatiojäsenyydet, koulutus ja muut taustamuuttujat ovat helpommin tai ainakin yksiselitteisemmin selvitettävissä kuin niiden muovautumiseen vaikuttavien prosessien dynamiikka.

⁸ Tämä koskee erityisesti strukturalistisia deterministejä/formalisteja. Laajemmin ottaen verkostanalyysin piiristä löytyy kaksi erilaista strategiaa, joilla selitetään, miten verkstorakenteet mahdollistavat ja rajoittavat toimijoita (Emirbayer & Goodwin 1994). Niin sanottuun sosiaaliseen koheesioon perustuvat selitysmallit tukeutuvat suoraan toimijoiden välisiin suhteisiin ja niiden laadullisiin ominaisuuksiin (vahvuuteen, tiheyteen, symmetrisyyteen ja niin edelleen). Näiden olemassaolon tai poissaolon perusteella voidaan verkostosta hahmottaa erilaisia alaryhmiä, esimerkiksi klikkejä tai komponentteja. Pelkästä rakenteellisesta kuvauksesta voidaan siirtyä rakenteelliseen selittämiseen väittämällä esimerkiksi, että "yksilöt liittyvät herkemmin sellaisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, joidenka jäseniin heillä on jo ennalta olemassa olevia suhteita". Toinen selittämisstrategia on tarkastella toimijoiden keskinäisten suhteiden sijaan heidän suhdettaan kolmansiin osapuoliin. Toimijoiden rooleille voidaan esimerkiksi antaa verkstorakenteellinen ilmaisumuoto määrittelemällä kahden toimijan tai toimijaryhmän omaamat roolit identtiseksi silloin kun heidän suhteensa verkoston muihin toimijoihin tai toimijaryhmiin ovat täysin tai lähes samanlaiset. Tällöin näiden toimijoiden tai toimijaryhmien samankaltaisen käyttäytymisen selittämisperustaksi voidaan ottaa niiden identtinen rakenteellinen asema verkoston kokonaisrakenteessa, vaikka niiden välillä ei olisi minkäänlaista keskinäistä suhdetta. (Emirbayer & Goodwin 1994, 1419–1424; ks. myös Johansson et al 1995, 62–74.)

Teoriapohjansa erilaisuudesta huolimatta verkostanalyysia voidaan käyttää empiirisenä apuvälineenä apuna kentän ja siellä olevien asemien paikantamisessa. Verkostonäkökulma tarjoaakin tälle tutkimukselle empiirisen lähestymistavan, keinon aineiston jäsentämiseen ja kuvaamiseen sosiaalisiin suhteisiin perustuvalla tavalla. Mielestäni on tärkeämpää säilyttää relationaalinen ajattelutapa ja näkökulma kuin huolehtia pilkuntarkasti siitä, noudattaako puhdasoppista verkostanalyysia tai bourdieulaista kenttäanalyysia. Päinvastoin suhteiden jäsentäminen erilaisten havaintoyksiköiden ja käsitteiden kautta luo monipuolisemman ja ehkä todenmukaisemman kuvan tutkimuskohteesta. Maakuntarahastot voidaan paikantaa sosiaalisessa tilassa niin organisaatioiden, henkilöiden kuin kenttien välisten suhteiden kautta. Oleellista on asiayhteyteen sopivia havaintoyksiköitä ja käsitteitä käyttämällä löytää mielekkäitä tulkintoja maakuntarahastojen rakenteesta ja toiminnasta. Esimerkiksi kenttärakenne toimii hyvin analysoitaessa jäsenistön suhteita rahastojen ulkopuolelle mutta huomomin tarkasteltaessa rahastojen sisäisiä suhteita. Tällöin onkin parempi tarkastella hoitokuntapositioneja ja keskusrahastoyhteyksiä kuin pitää kynsin ja hampain kiinni kenttärakenteesta.

Verkoston ja kentän käsitteet ovat siis apuvälineitä maakuntarahastojen sosiaalisen rakenteen selvittämisessä. Rakenteen selvittäminen on johtolanka, joka vie kohti rahastojen toiminnan luonteen ymmärtämistä. Toiminnan prosessuaalisen, sisällöllisen ja kontekstuaalisen luonteen ymmärtämisessä sovellan kahta laajaa bourdieulaista tulkinnan kehystä ja näkökulmaa: valtaa ja vaihtoa.

3.2 Valta ja vaihto näkökulmina kamppailuun ja yhteistyöhön maakuntarahastoissa

Tarkastelen tutkimuksessani maakuntarahastoihin liittyvien henkilöiden ja organisaatioiden asettumista sosiaaliseen tilaan vallan ja vaihdon näkökulmista. Ensimmäisessä näkökulmassa toimijoiden välisissä sosiaalisissa suhteissa korostuvat konfliktit ja jälkimmäisessä yhteistyö tai työnjako. Esittelen aluksi miten otan tutkimuksessani huomioon valtaan ja kamppailuihin viittaavat piirteet. Tämän jälkeen tarkastelen vaihtoa ja työnjakoa tutkimuksen tarkastelukulmana.

3.2.1 Vallan kenttä

Tutkimusaineistoa on perusteltua katsoa vallan näkökulmasta, sillä maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenten voidaan sanoa kuuluvan maakunnalliseen eliittiin. Tutkimusaineisto osoittaa, että jäsenten yhteiskunnalliset positiot sijaitsevat sosiaalisessa tilassa vertikaalisesti lähempänä toisiaan kuin horisontaalisesti (tästä lisää luvussa 3.2.3). Toisin sanoen vaikka henkilöt tulevat hoitokuntiin (horisontaalisesti) erilaisilta yhteiskunnallisilta kentiltä niin heitä näyttäisi yhdistävän (vertikaalisesti) näillä kentillä omatut korkeat asemat. Luokkater-

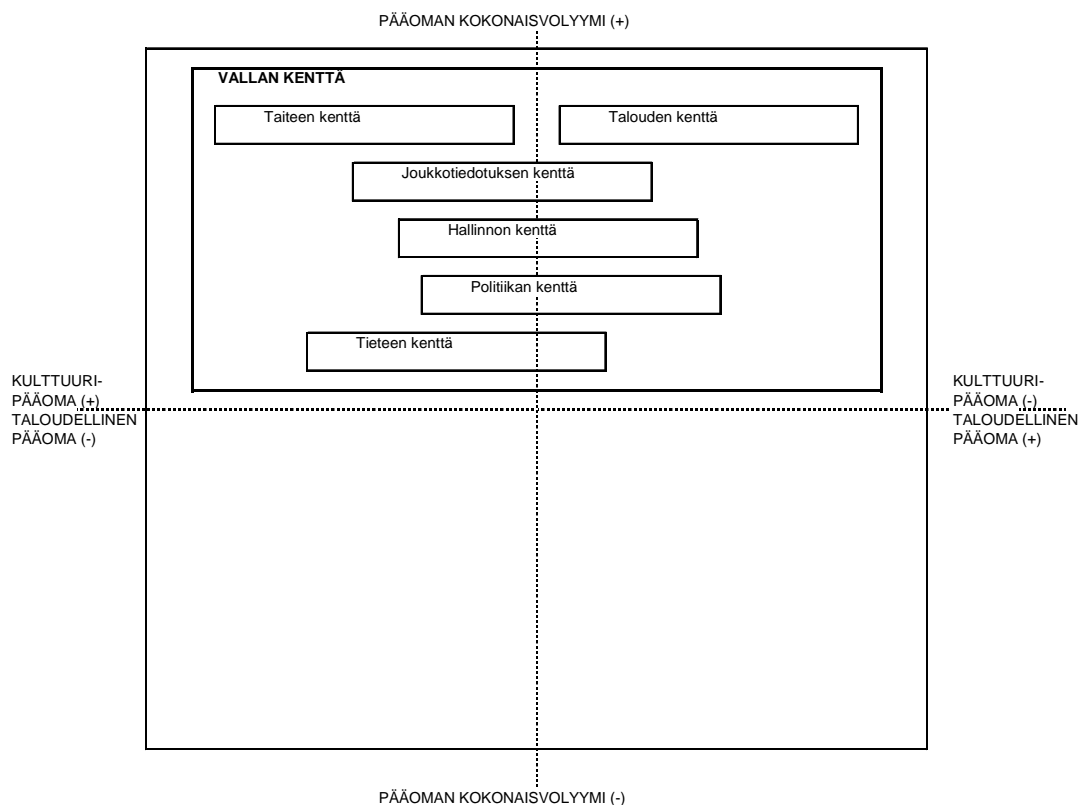
mein ilmaistuna jäsenistö kuuluu asemiensa kautta lähes kokonaisuudessaan ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan.

Bourdieuin *vallan kenttä* -käsitteen avulla voi analysoida tällaisen alueellisen tai paikallisen eliitin kamppailuun perustuvaa koostumusta ja toimintatapa. Vallan kenttä on niiden toimijoiden tai instituutioiden valtasuhteiden tila, jolle on yhteistä eri kentillä hallitsevaan asemaan riittävä pääoman määrä. Vallan kenttä ei siis sulje koko sosiaalista tilaa sisäänsä, vaan ainoastaan sen osan sosiaalisesta tilasta, jossa kokonaispääoman volyyymi on suuri. Pääoman volyymin mukaan jakautuvan sosiaalisen hierarkian alapäässä olevat toimijat jäävät vallan kentän ulkopuolelle. (Bourdieu 1992, 215.)

Vallan kenttään kuuluvat henkilöt tulevat kentiltä, joiden hallinta perustuu toisistaan poikkeaviin pääomanlajeihin. Vallan kentällä nämä henkilöt käyvät keskinäistä kamppailua muun muassa siitä, mitkä ovat näiden eri pääomien väliset vaihtokurssit. (Bourdieu 1992, 215.) Vallan kenttä ei ole kuitenkaan mikään toisista kentistä erillään oleva areena, eivätkä toimijat, jotka tätä kamppailua käyvät, toimi irrallaan sen kentän toiminnan logiikasta jolta he 'tulevat'. He osallistuvat ja hallitsevat sen kentän sisältä, joka heitä hallitsee (Bourdieu 1998, 46). Bourdieuin teoriassa vallan kenttä siis toisaalta sulkee tilassa muut kentät sisäänsä, mutta ei sulje pois muiden kenttien spesifiä toiminnan logiikkaa. Niinpä kunkin kentän oma logiikka edelleen sitoo niitä omilla kentillään hallitsevassa asemassa olevia toimijoita, jotka osallistuvat vallan kentällä tapahtuviin kamppailuihin.⁹ Sen tähden vallan kenttä voidaan esittää kuvion 8 mukaisesti tilana, jonka sisällä eri kentät säilyttävät rajapintansa.

Kuvio 8 on kuvitteellinen havainnollistus siitä, miten vallan kenttä ja sen sisältämät kentät voivat sijoittua suhteessa taloudelliseen ja kulttuuriseen pääomaan. Vallan kenttä muodostuu kuvan yläosaan eli sinne, missä pääoman kokonaisvolyyymi on suuri. Vallan kentän sisällä eri kentät sijoittuvat kuvassa vasemmalle tai oikealle sen mukaan, onko kentillä olevien asemien haltijoilla enemmän kulttuurista vai taloudellista pääomaa. Sijainnit eivät ole täsmällisiä eivätkä perustu empiirisiin mittauksiin, vaan ovat havainnollistavia esimerkkejä siitä, miten kentät voivat sijoittua.

⁹ Ranskalaiseen ja suomalaiseen todellisuuteen istuu hyvin Bourdieuin huomio siitä, että valtiota rakennetaan vallan kentän rakentamisen rinnalla. Bourdieu esittää, että valtiolle on historian saatossa kerääntynyt paljon pääomaa legitimoidun väkivalta-monopolin lisäksi, minkä vuoksi siihen on kytkeytynyt eräänlaista metapääomaa, jonka avulla voidaan jakaa valtaa toisille pääomalajeille ja niiden haltijoille. Vallan kentällä taistellaan vallasta valtioon ja samalla valtiollisen pääoman hallinnasta. (Bourdieu 1998, 92.) Vallan kentältä oman erityisen pääomalajin omaavaan valtioon johtavassa päätelyssä vallan kenttä alkaa muistuttaa muista kentistä erottautuvaa areenaa, vaikka Bourdieu sen kiistääkin. Valtio on kuitenkin vain yksi, joskin merkittävin, vallan kentän toiminnan ilmentymä. Bourdieuin ajattelua seuraten voidaan vallan kentän kamppailun katsoa alkavan aina kun eri kentiltä tulevat toimijat joutuvat mittaattamaan edustamansa pääoman vaihtokurssin (vallan määrän) suhteessa muihin toimijoihin samassa pöydässä. Tällaiset tilanteet vaihtelevat peruskoulun oppiainneiden välisestä tuntijaosta budjetin hallintoalojen väliseen menorakenteeseen.

KUVIO 8 Vallan kenttä; mukailtu Bourdieun (1992, 124) ja Swarzin (1997, 139) kuvista

Tarkasteltaessa maakuntarahastojärjestelmää vallan kentän ilmentymänä on poikettava aiemmin mainitusta Bourdieun ja Wacquantin (1995, 126–127) ohjeesta selvittää tutkimuskohteesta, mistä kentästä on kyse, missä sen rajat sijaitsevat sekä mitkä pääoman lajit kentällä ovat aktiivisia ja millaisin rajoituksin. Maakuntarahastojärjestelmää tutkittaessa tämä ei ole mahdollista, koska vallan kentän sisällä toimii edellä esitetyn mukaan useita kenttiä. Tulkitsen vallan kenttää siten, että se on foorumi, jonne eri kenttien¹⁰ toimijoita vetää samankaltainen intressi. Tulkintani mukaan vallan kentän raja ei tällöin ole kentän vaan intressin raja. Tässä tapauksessa tuo raja sulkee sisäänsä kaikkien niiden kenttien hallitsevissa asemissa olevat toimijat, joilla on maakuntarahastoihin liitettäviä eli lähinnä aluetta ja kulttuuria koskevia intressejä: esimerkiksi kaupunginjohtajia, maakunta-johtajia, professoreita, kulttuuritoimenjohtajia sekä näiden taustaorganisaatioita.

Tutkimuksen kannalta tämän tulkinnan merkitys on siinä, että hylkään vaihtoehdoisen lähtökohdan, jossa oletetaan erillinen 'valmiina' olemassa oleva alueen ja/tai kulttuurin kenttä. Tällaisessa valmiin kentän oletukseen perustuvassa lähtökohdassa ponnistelut suuntautuisivat pääosin tälle oletetulle valmiille kentälle ominaisen ja sen toimijoita yhdistävän toimintalogiikan hahmottamiseen. Sen sijaan valitsemassani tutkimusstrategiassa toimijat ovat sidottuja niiden kenttien toimintalogiikoihin ja intresseihin, joilta he astuvat vallan kentällä tapahtuviin neuvotteluihin ja näytöksiin. Vallan kentän näkökulmasta alue ja kulttuuri ikään kuin häipyvät ja esiintyvät aina vain vallan kentän toimijoi-

¹⁰ Määrittelen tutkimuksen kentät luvussa 3.3

den erityisinä 'kotikenttään' sidottuina intresseinä. Ymmärrän alueen ja kulttuurin kentät tässä tutkimuksessa avoimiksi ja aina uudestaan muodostuviksi kentiksi. Bourdieun & Wacquantin (1995, 146) väite, että periaatteessa jokainen kenttä synnyttää oman erityisen intressimuotonsa, ei tarkoita, että jokainen intressi synnyttäisi välttämättä oman kenttensä. Näin saattaa olla erityisesti sellaisissa tapauksissa, jolloin pelaajien on vaikea antaa yhteistä muotoa tuolle intressille ja siihen kytkeytyvälle voitolle, vaan ne ovat johdettavissa pelaajien kotikenttien toimintalogiikoihin. Tällöin kentän tilalle muodostuu väljempi foorumi, jossa pelaajat jakavat jossain määrin samantyyppisiä intressejä, mutta joutuvat jatkuvasti kamppailemaan ja neuvottelemaan niiden täsmällisemmistä sisällöistä. Tällaisia intressejä ovat alue ja kulttuuri, ja tällaisia foorumeja ovat maakuntarahastot.

Esimerkiksi alueeseen kohdistuva dispositio tai intressi ei tarkoita pelkästään kotiseutuhenkistä aluetietoisuutta, jossa identiteetti on vahvasti kiinnittynyt omaan alueeseen liittyviin dispositioihin ja jossa alueellinen elementti liittyisi hallitsevana kaikkiin henkilön omaamiin dispositioihin. Alueellisen disposition syntymiseen ja sen selittämiseen voi riittää myös toimijan asema jollain muulla kentällä. Esimerkiksi useille yrityksille vahva alueellinen identiteetti on tärkeä, koska ne ovat joitain muita yrityksiä enemmän paikallisuudesta riippuvaisia. Samoin politiikan toimijat ovat usein riippuvaisia paikallisesta äänestäjäkunnasta, jolloin on järkevää korostaa eroa meidän ja muiden välillä. Kotiseutuhenkiselle toimijalle dispositio saattaa tuottaa alueellisen position kun taas yritysjohtajalle, maaherralle tai maakunnanjohtajalle pelkkä positio synnyttää alueeseen kohdistuvan disposition (ks. Bourdieu 1992, 256). Eri kenttiin sidotut positiot muovaavat näiden asemien haltijoiden dispositiota ja intressejä osallistua maakuntarahastojen toimintaan. Alueeseen ja kulttuuriin kohdistuvat dispositiot sekä yhdistävät että erottavat toimijoita toisistaan.

3.2.2 Vaihto ja symbolinen talous

Maakuntarahastojärjestelmän toiminnan ymmärtämiseen ei riitä pelkkä kenttien välisten konfliktien ja intressien erilaisuuksien tarkastelu. *Vaihdon näkökulman* kautta tuon esille, miten eri kentät tarvitsevat aluetta ja kykenevät keskinäiseen yhteistyöhön omista intresseistään ja eduistaan luopumatta. Tällaisen vaihdon kehikkona näen maakuntarahastojärjestelmän. Tähän näkökulmaan liittyy oleellisesti symbolinen pääoma ja sitä generoiva vaihto, jota kutsun symboliseksi taloudeksi.

Symbolista pääomaa voi aluksi luonnehtia nimeämisen voimaksi: esimerkiksi joidenkin henkilöiden sanomisilla on heidän positioistaan tai henkilökohtaisista ominaisuuksistaan johtuen voimakas legitimizeetti yleisön joukossa. Tällainen sanomisen voima syntyy ensinnäkin jo ennestään omistetusta symbolisesta pääomasta, jota on hankittu symbolisissa taisteluissa. Toiseksi sanojen sisältämän vision täytyy perustua jollain tavalla todellisuuteen: sanoilla tai asemilla ei voi tehdä mitä tahansa. (Bourdieu 1989, 23.) Esimerkiksi funktionaalisen maakuntakäsityksen voitto historiallisesta maakuntakäsityksestä maakuntarahastojen perustamisen yhteydessä perustui paljolti siihen, että se liitettiin

vallitsevaan todellisuuteen. Historiallinen maakuntakäsitys sitä vastoin saatiin näyttämään lähinnä "historian opettajien pölyttyneissä aivoissa" (Väinämö (1960) Salosen (1998) mukaan) elävältä harhalta ja funktionaalinen käsitys tosiasioiden perustuvalla visiolla. Bourdieun (1989) mukaan symbolisen vallan avulla voidaan pyhittää tai paljastaa asioita. Jokin asia tulee havaittavaksi sosiaalisessa tilassa, "vasta kun se valitaan ja määritellään esimerkiksi ryhmäksi, luokaksi, sukupuoleksi, alueeksi tai kansakunnaksi, ketkä siihen kuuluvat ja mikä sen erottaa muista" (emt., 23).

Symbolisten taistelujen kautta vaikutetaan subjektiivisella tasolla ihmisten havaitsemisen kategorioihin ja sosiaalisen maailman arvostuksiin. Objektiviisella tasolla näitä arvostuksia voidaan manifestoida mielenosoituksin ja muilla joukkovoiman ilmauksilla, vahvistaen ryhmän kokoa, voimaa ja yhteenkuuluvuutta. (Bourdieu 1989, 20.) Esimerkiksi maakuntaitsehallintopyrkimystä tuettiin näyttävillä maakuntaseminaareilla, joissa puhui joukko maan korkeinta poliittista ja hallinnollista johtoa. Seminaarien puheet jäivät elämään niistä julkaistujen kirjojen muodossa, joista usea muistuttaa tuonaikaiseen yhteiskuntasuunnitteluun perustuvia tieteellisiä artikkeleita.

Symbolisen pääoman erityispiirre on se, että legitimaation tavoin se tulee yleisöltä, jonka reaktioihin se on sidottu. Tunnistetussa muodossaan symbolinen pääoma ei ole mitään muuta kuin taloudellista tai kulttuurista pääomaa (Bourdieu 1989, 21). Sosiaalisen maailman ja sen havaitsemisen muovaamiseen on paremmat edellytykset runsaasti näitä pääomia ja niiden tuomaa valtaa omaavilla tahoilla. Vaikuttamispyrkimyksillä, joihin on saatu rekrytoituksi mahdollisimman laaja joukko vallan kentän toimijoita, on hyvät mahdollisuudet tulla todeksi. Sellaisissa suurprojekteissa kuin kansakuntien luominen eliitin yhteistyö saattaa olla jopa välttämätöntä. Myös kulttuurin ja alueen useat ilmenemismuodot tuotetaan lopulta symbolisen pääoman avulla ihmisten ja ryhmien välisissä vuorovaikutus- ja valtasuhteiden verkostoissa. Mahdollisuus ja valta määritellä kulttuuria tai aluetta tarjoaa toimijoille mahdollisuuden ajaa omaa etuaan. Sosiaaliset luokitukset tuottavat sosiaalista erilaisuutta ja eriarvoisuutta, ja niillä voidaan tavoitella myös yhteenkuuluvuutta. Valtioiden rajat ja kansalliset identiteetit saattavat tuntua luonnollisilta, mutta tämä ainoastaan kätkee sen tosiasian, etteivät kollektiiviset identiteetit ole luonnonmukaisesti kehittyneet, vaan nekin on osittain tuotettu erilaisten ulos ja sisään sulkevien konstruktioiden avulla (Paasi 2002, 6).

Teesini on, että maakuntarahastoihin kytkeytyy niiden arvovaltaan ja intressittömyyteen (yleishyödyllisinä ja ei-voittoa-tavoittelemattomina) sidottua potentiaalista symbolista pääomaa, joka voi realisoitua niiden toimintaan osallistuvien tahojen hyväksi ja jota osallistujat voivat edelleen muuntaa kotikenttensä eniten arvostamaan muotoon. Toisin sanoen maakunnallisille toimijoille ja lahjoittajille toiminta maakuntarahastossa tuottaa symbolista pääomaa, jota he saavat vastineeksi esimerkiksi siitä taloudellisesta pääomasta, jota he luovuttavat sitä tarvitseville taiteen ja tieteen kentän toimijoille. Vaihdannassa ansaittu symbolinen pääoma on kuitenkin jälleen muutettavissa takaisin taloudelliseksi tai

joksikin muun pääoman muodoksi. Tämä on prosessi, jota kutsun *symboliseksi taloudeksi* ja joka muistuttaa eräiltä piirteiltään lahjataloutta.

Lahjatalous perustuu vaihtoon, jossa antajan lahjan ja vastaanottajan vastalahjan muoto kätkee vaihdon 'todellisena' perustana olevan spesifin intressin. Lahja on vain yksi niiden sosiaalisten muotojen joukossa, jotka vierailujen ja vastavierailujen, juhlien ja rituaalien ohella ylläpitävät sosiaalista järjestelmää. Ne myös ylläpitävät ja vakiinnuttavat yksilöiden välisiä hierarkkisia suhteita oikeuttaen muun muassa työvoiman käytön, vanhempien johtavan aseman tai miehen käskyvallan naiseen nähden antaen sosiaaliselle järjestelmälle luonnollisen järjestelmän hahmon ja luontoon sidotun oikeutuksen (Bourdieu 1990, 112). Tällaisessa yhteisössä taloudelliseen vaihdantaan ja vallan käytäntöihin sidotut intressit verhotaan symbolisin rituaalein ja niiden esille tuomista pidetään sopimattomana. Sosiaalista toimintaa luetaan kuin 'luonnon kirjaa', minkä vuoksi toimijat näyttävät intressittömiltä aivan kuin seuraisivat luonnonlakeja.

Tällaisessa taloudessa taloudellinenkin pääoma tulee tunnistetuksi muunnetussa muodossa, jossa sen todellisen periaatteen mukainen voima on tunnistamatonta. Symbolista pääomaa on juuri tämä verhottu pääoma, joka tunnustetaan legitiimiksi, mikä tarkoittaa samalla sitä, ettei sitä tunnisteta pääomana (Bourdieu 1990, 118). Swarz (1997, 90) sanoo yksinkertaisemmin, että ne toimijat ja ryhmät, jotka pystyvät muuntamaan intressinsä intressittömyydeksi, hankkivat symbolista pääomaa. Symbolinen pääoma antaa hallitsijoilleen kyvyn esiintyä intressittömänä niillä areenoilla, joilla intressien paljastaminen on sopimatonta. Periaatteessa kysymys on vallan siirrosta hallitsijoille, koska hallitsijat eivät voi toimia ilman hallittujen suostumusta. Tätä tarkoittaa siis symbolisen pääoman tuleminen yleisöltä, ja se ettei symbolinen pääoma ole tunnistetussa muodossaan mitään muuta kuin taloudellista tai kulttuurista pääomaa (Bourdieu 1989, 21).

3.2.3 Yhteenveto

Maakuntarahastojen katsominen vallan ja vaihdon paikkoina liittyy tässä tutkimuksessa toimijoiden mukanaolon syiden ja intressien tulkintaan. Valtaa korostava näkökulma kiinnittää toimijan sille kentälle, jolta hän tulee maakuntarahastoon ja jossa hän toimii ikään kuin tämän 'kotikenttänsä' edunvalvojana tai agenttina. Vallan kentällä tämä henkilö pyrkii saamaan edustamansa 'pääoman vaihtokurssin mahdollisimman korkealle'. Koska kaikki muutkin toimijat käyttäytyvät samalla tavoin, tämä tulkintakehys korostaa kenttien välisiä kamppailuja ja eturistiriitoja. Näkökulma soveltuu tutkimukseen hyvin siinä mielessä, että analysoidut maakuntarahastojen hoitokunnat ovat kenttä- ja siten myös pääomarakenteeltaan hyvin heterogeenisiä.

Symboliseen pääomaan kytkeytyvä vaihdon näkökulma auttaa puolestaan tulkitsemaan sitä, miten eri kentiltä tulevat toimijat kykenevät keskinäiseen yhteistyöhön omista intresseistään ja eduistaan luopumatta. Symbolista pääomaa tuotetaan ja vahvistetaan yhdessä toimimalla. Heterogeenisyys muuttuu voimaksi, koska järjestelmä ei ole riippuvainen pelkästään yhden kentän toimijoiden pääomarakenteesta. Sosiaalisen rakenteen analyysin kautta saadaan esille

ne kentät ja verkostot, jotka ovat maakuntarahastojärjestelmän toiminnassa mukana. Vallan ja vaihdon näkökulmien kautta esitän tulkintoja siitä, millaiset intressit ovat näitä tahoja vetäneet mukaan maakuntarahastojen toimintaan (erityisesti 8. luvussa).

3.3 Kenttien operationalisointi

Luvussa 3.2.1 esitin, että maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenet tulevat eri kentiltä ja että heillä on omilla kentillään korkeat asemat. Jäsenten voidaan siten sanoa sijoittuvan paitsi omille kentilleen myös kaikille jäsenille yhteiselle vallan kentälle. Tässä luvussa postuloin ja operationalisoin ne kentät, joille sijoitan tutkimuksen vastaajat eli maakuntarahastojen jäsenet ja heidän nimeämänsä kontaktihenkilöt. Kentän yleensä voi käytännössä määritellä eri tavoilla. Esitän aluksi muutaman erilaisen määrittelytavan ja sitten oman määrittelytapani. Lopuksi esitän luettelon käyttämästäni asemista ja kentistä sekä analysoin sen eräitä piirteitä.

Usein jonkin kentän olemassaolo määritellään lähtemällä liikkeelle jonkinlaisesta etukäteen sosiaalisesta tilasta erotettavissa olevasta institutionaalisesta tai toiminnallisesta kokonaisuudesta (esimerkiksi tiede, taide ja talous ja niiden alikentät).¹¹ Tällaisissa tutkimuksissa kohdetta tarkastellaan ainakin lähtökohdaisesti yhden kentän kontekstissa: esimerkiksi kirjailijoita ja/tai kirjallista ma- kua kirjallisuuden kentällä, professoreita ja/tai tieteellistä asiantuntemusta tie- teen kentällä, yritysjohtajia ja/tai talouden logiikkaa talouden kentällä ja niin edelleen. Tämä tarkastelutapa sopii tutkimuksiin, joissa tutkimuskohteen koti- kentästä ja sen rajoista on vahva ennakkokäsitys, eikä sitä ole tutkimuksen ta- voitteiden vuoksi tarpeellista asettaa kyseenalaiseksi. Tällainen kentän määrit- tely perustuu siis vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin, joihin liittyvä kenttä- ja asemarakenne on helppo tunnistaa.

Kentät voivat kuitenkin olla tilapäisempiä tai niille muodostuvat asemat eivät perustu edellisen kaltaiseen vakiintuneeseen asemarakenteeseen. Yhteis- kunnassa syntyy esimerkiksi toisinaan konflikteja, jotka jäsentyvät kentiksi ja asemiksi ajan kuluessa, mutta osapuolten positioita ei voi ennustaa etukäteen vakiintuneesta yhteiskuntarakenteesta käsin. Tällöin tutkijan on lähdettävä 'kentälle' tutkimaan, miten asemat siellä rakenteistuvat. Siellä hän voi paikan- taa kentän rajat ja olemassa olevat asemat tutkimalla eri tavoin konfliktissa syn- tyneitä vuorovaikutussuhteita. Tähän sopii diskursiivinen analyysi siinä missä verkostoanalyysikin, edellyttäen tietenkin että diskurssit palautetaan tiettyihin asemiin. Esimerkiksi Suopajarvi (2001) paikantaa Vuotoksen ja Ounasjoen ra- kennushankkeita koskevissa kiistoissa toimijoiden asemia ja keskinäisiä suhteita pääosin diskursiivisesta aineistosta haastatteleamalla kansalaisaktivisteja ja seuraamalla kiistan uutisointia.

¹¹ Kentiksi voi jäsentää pienempiäkin toiminnallisia kokonaisuuksia, esimerkiksi van- hojen kirjojen kenttä (Uusitalo ja Lassila 1988) tai konsertti (Salonen 1990).

Rahkonen (1999) pyrkii puolestaan määrittelemään suomalaisten intellektuaalien kentän. Intellektuaalienkaan kenttää ei voi täysin määritellä etukäteen, joskin jo lähtökohtaisesti voidaan ajatella siihen kuuluvan henkilöitä, joilla on oppineisuutta sekä muita intellektuaalilta vaadittavia ominaisuuksia. Tutkimuksessaan Rahkonen (1999) kysyy nämä ominaisuudet täyttäviltä henkilöiltä, miten he määrittelevät intellektuaalin sekä pyytää heitä nimeämään kolme merkittävintä nykyisin elävää intellektuaalia ja määrittelee näiden vastausten perusteella intellektuaalien kentän Suomessa. Tällä tavalla kentän määrittämisen apuna käytetään sekä henkilösuhdetta (nimeäminen) että diskursiivista suhdetta (intellektuaalin määrittely).

Seuraavaksi otan esille Anheierin, Gerhardsin ja Romon (1995) tutkimuksen, koska mielestäni siinä määritellään kentät ja asemat niin kuin ne tiukasti ottaen bourdieulaisessa mielessä tulisi tehdä. He myös käyvät yksityiskohtaisemman keskustelun sosiaalisen rakenteen analyysiin ja kuvaamiseen soveltuvista metodeista.

Kentän (tai tarkemmin sanoen alikentät) Anheier, Gerhards ja Romo (1995) määrittelevät vuorovaikutussuhteiden ja pääoman operationalisoinnin kautta. Omasta tutkimuksestani poiketen he eivät postuloi kenttiä vaan löytävät ne empiirisesti. Tämän he tekevät operationalisoimalla aluksi kentän sijaan Bourdieun rakennekäsitteistössä primaarimman pääoman käsitteen ja tutkimalla sosiaalisten suhteiden rakennetta (verkostoja) tutkimuskohteessaan. Heidän tutkimuksensa keskeinen pyrkimys on testata empiirisesti Bourdieun väitettä siitä, että pääomien jakautuminen ja sosiaalinen rakenne liittyvät toisiinsa merkittävällä ja mielekkäällä tavalla taiteen kentällä (emt., 860).

Anheierin, Gerhardsin ja Romon (1995) tutkimuskohteena on Kölnin kirjailijoiden muodostama sosiaalinen verkosto. Tiivistetysti sanoen he analysoivat ensin näiden kirjailijoiden välisiä sosiaalisia suhteita rakenteellisen vastaavuuden¹² näkökulmasta. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota tunnettuuteen, ystävyyteen, avunantoon ja illalliskutsuun sosiaalisten suhteiden muotoina ja asteina kirjailijoiden verkostoissa. Itse kehittämällään menetelmällä (ICON-H) he pystyvät tuottamaan sosiaalisia ryhmiä/segmenttejä sekä tietoa niiden välisestä hierarkioista sosiaalisessa tilassa. Näin syntynyttä sosiaalista rakennetta he vertaavat operationalisoimiensa pääomien (taloudellinen, kulttuurinen (formaali ja symbolinen) sekä sosiaalinen pääoma) muodostamaan rakenteeseen. Tämän vertailun he tekevät korrespondenssianalyysin avulla, jolle he pystyvät myös antamaan hyvän selitysarvon omaavan graafisen kuvauksen. Yhtäältä sosiaaliseen ja toisaalta pääomien analyysiin perustuvat rakenteet vastaavat pääpiirteissään toisiaan Bourdieun teorian ennustamalla tavalla eli toimijat sijoittuvat sosiaaliseen tilaan omistamansa kokonaispääoman määrän ja eri pääomien lajien suhteellisen rakenteen mukaisesti. Anheier, Gerhards ja Romo kritisoivat Bourdieuta siitä, ettei tämä itse koskaan operationalisoinut ja määritel-

¹² Kahden toimijan välinen rakenteellinen vastaavuus jossain verkostossa tarkoittaa sitä, että heidän suhteensa kaikkiin muihin verkostossa oleviin toimijoihin on samanlainen. Tätä hyödyntävien metodien avulla verkostosta voidaan löytää samankaltaisten toimijoiden ryhmiä (Johansson et al. 1995, 67; Wassermann ja Faust 1994, 395; Anheier et al. 1995, 861.)

lyt tutkimuksissaan sosiaalisia asemia relationaalisin käsittein ja menetelmin (emt., 891-893; ks. kritiikistä myös Mohr 2000).

Bourdieuin teorian mukaan eri kentillä olevilla asemilla ja niitä hallitsevilla henkilöillä on erilainen pääomien rakenne. Lisäksi Bourdieuin teoriassa nimenomaan pääoma tuottaa sosiaalisen rakenteen, kuten luvussa 3.1.3 ilmeni. Itse en tutki kuitenkaan *empiirisesti*, miten asemat jakautuvat sosiaaliseen tilaan pääoman käsitteen kautta, vaan postuloin kentät etukäteen ja tarkastelen niiden sekä niissä hallittujen asemien välisiä suhteita. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, ettei minulla ole tarpeeksi yksityiskohtaista tietoa vastaajien pääomarakenteesta.

Toiseksi on huomattava, että Anheier et al tutkivat kirjallisuuden kentän alikenttiä, jossa kaikki tutkittavat ovat kirjailijoita. Tällöin pelkkä aseman/ammatin tietäminen ei ole riittävä peruste alikentälle sijoittamiseen, vaan tarvitaan lisätietoa kirjailijan pääomarakenteesta. Sen sijaan omassa tutkimuksessani, jossa tarkastelen useita, keskenään hyvinkin erilaisia kenttiä, useimmiten jo pelkkä henkilön asema/ammatti kertoo hänen pääomarakenteensa suhteesta muihin henkilöihin. On oletettavaa, että yritysjohtajan taloudellinen pääoma on suurempi kuin taiteilijan, jolla puolestaan on oletettavasti enemmän kulttuurista pääomaa. Suoraviivaisemmin sanottuna suurin osa tutkijoista uskaltaisi sijoittaa yritysjohtajan talouden kentälle ja professorin tieteen kentälle, vaikka ei tietäisikään yksityiskohtia heidän henkilökohtaisesta pääomarakenteestaan.

Kolmanneksi kenttäjaon toimivuutta sosiaalisten suhteiden jäsentäjänä on mahdollista arvioida. Mikäli tutkimuksessa todennettujen sosiaalisten suhteiden ja käytetyn kenttäjaon suhde on satunnainen tai sille ei ole löydettävissä mitään selitystä, on kenttien postulointi epäonnistunut. Käyttämäni kenttäjaon toimivuus tärkeänä pidettyjen henkilöiden ja luottamustoimien erottelijana tulee testiin suhdeverkoston kenttäkohtaisessa analyysissä luvun 5.3 alussa.

Omassa tutkimuksessani oletan, että maakuntarahastojärjestelmä ei toimi vain yhdellä kentällä, vaan useilla kentillä. Tarkastelen maakuntarahastojen toimijoita sijoitettuna siihen kenttään, johon he toimensa tai institutionaalisen asemansa puolesta kuuluvat, mutta pitäen mielessä sen, että eliittiasemansa perusteella he muodostavat vallan kentän. Näin toimijat ikään kuin palautetaan niille kentille, joilta heidät nimitetään maakuntarahastoihin. Näihin taustakenttiin kytken myös heidän aluetta ja kulttuuria koskevien käsityksiensä ja intressiensä tulkitsemisen silloin kun se on mahdollista. Tässä mielessä määrittelen kentät ensimmäisenä esittelemälläni tavalla eli nojautumalla yhteiskunnassa vakiintuneisiin kenttiin ja asemiin. En kuitenkaan tarkastele yhtä kenttää vaan useita kenttiä samanaikaisesti.

Väliyhteenvetona voidaan todeta, että olen siis tähän mennessä olettanut, että vastaajat tulevat maakuntarahastoon eri kentiltä ja että maakuntarahastotoimijoissa on kysymys vallan kentästä, joka muodostuu eri kenttien eliittiaseamista. Tästä seuraa, että useiden kenttien toimijat ja pääomalajit ovat maakuntarahastojen toiminnassa aktiivisena. Lisäksi oletan, että symbolisella pääomalla ja sen muuntamisella muiksi pääoman muodoiksi on erityinen ja eri kenttiä yhdistävä merkitys maakuntarahastojärjestelmässä. Näitä oletuksia ei ole tehty

pelkästään *a priori*, vaan ne perustuvat maakuntarahastojen taustoihin ja tutkimusaineistoon tutustumiseen.

Mitkä sitten ovat täsmälleen ottaen ne kentät ja pääomat, jotka toimivat maakuntarahastoissa vallan kentän käsitteen kautta? Miten ratkaisen, mille kentälle jonkun maakuntarahastoissa toimivan henkilön asema kuuluu? Tässä kohdin käytän hyväkseni aiempaa tutkimusta ja postuloin tutkimuksessani etukäteen seitsemän kenttää: kulttuurin, politiikan, hallinnon, talouden, järjestöjen, joukkotiedotuksen ja tieteen kentät.

Ryhmitellessäni kysymyslomakkeiden vastaajia ja verkostoaineistoa kenttiin ammatin, luottamustoimen tai institutionaalisen aseman mukaan hyödynnän Ruostetsaaren (1992) valtaeliittiä koskevissa tutkimuksissa käyttämää sektorijakoa. Sektorin sijasta nimitän ryhmiä kuitenkin kentiksi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti. Vaikka sektorin ja kentän käsitteet ja niiden taustalla olevat teorit eroavat sisällöllisesti toisistaan, Ruostetsaaren ryhmittely sopii myös oman tutkimusaineistoni jäsentämiseen, sillä hänen ryhmittelynsä kuvaa sellaisia ammattiin tai institutionaaliseen asemaan perustuvia vakiintuneita sosiaalisia muodostelmia, joita omassa tutkimusaineistossanikin voidaan erottaa. Lisäksi on tärkeää, että sektorit pyrkivät kuvaamaan koko yhteiskunnan institutionalisoituneen rakenteen jättämättä mitään sen ulkopuolelle.

Taulukko 2 esittelee, minkälaisiin kenttiin ja asemiin olen luokitellut maakuntarahaston jäsenistön. Asemaluokittelu ei pyri olemaan kaikenkattava, vaan sisältää ainoastaan aineistossa mainittuja asemia.

Ruostetsaari (1992, 70) jakaa ruotsalaiseen valtanutkimukseen (SOU 1990) pohjautuen tutkimuksissaan suomalaisen yhteiskunnan seitsemään pääsektoriin, jotka on edelleen jaettu alasektoreihin. Käyttämäni kentät ovat samat kuin Ruostetsaaren nimeämät pääsektorit täydennettynä kooltaan pieneksi jäävällä kentällä 8, joka sisältää lähinnä vastaajien nimeämiä työelämästä poistuneita seniorivaikuttajia ja muutamia mainintoja, joita en ole voinut luokitella muille kentille. Asemat olen luokitellut kentille jonkin verran poikkeavasti tutkimusintresseistäni ja aineistoni laadusta johtuen.

Ruostetsaaren tutkimuksessaan hahmottelema suomalainen valtaeliitti on koostettu eri sektoreihin jaetun yhteiskunnan vaikutusvaltaisimpien tahojen keskinäisen vuorovaikutuksen perusteella. Sektorilla on puolestaan oma sisäinen rakenteensa ja myös suhteellinen autonomia (Ruostetsaari 1992, 69). Ruostetsaaren mukaan sektoreita voidaan tiettyyn rajaan asti tarkastella irrallaan toisistaan; ne ovat keskenään periaatteessa samantasoisia 'määrällisesti' (eivät 'laadullisesti') ja niitä voidaan tulkita ja tutkia perusteiltaan yhtenäisellä käsitteistöllä, mikä mahdollistaa niiden vuorovaikutuksen tutkimuksen (emt.).

Arvioni mukaan maakuntarahastojen noin 200 henkisestä jäsenistöstä Ruostetsaaren (1992, 71–72) 1 115 henkilön 'vallan ytimeen' kuuluu joko ammattitehtävänsä tai luottamustoimensa kautta noin 5–10 prosenttia. Nämä henkilöt toimivat pääasiallisesti kunta- ja aluehallinnon, niihin liittyvien järjestöjen sekä luottamuselimien alasektoreilla sekä päivälehdissä.

TAULUKKO 2 Tutkimuksessa käytetty kenttä- ja asemaluokittelu

1. KULTTUURIN KENTÄT

Taiteen tekijät:

Taiteilija, kirjailija, säveltäjä
Taiteen tai musiikin opettaja

Taide- ja kulttuurihallinto:

Kulttuurilautakunnan jäsen
Kunnan kulttuurisihteeri
Kunnan kulttuuri-toimenjohtaja/päällikkö
Kunnan kulttuurilaitoksen toimihlö/luottamusmies
Maakuntaliiton kulttuurijohtaja/-sihteeri
Alueellisen taidetoimikunnan toimihlö/jäsen
Maakunnallisen kulttuurilaitoksen toimihlö/luottamusmies
Läänin sivistysosaston johto
TKT:n tai valtion taidetoimikunnan toimihlö/jäsen
Opetusministeriön kulttuuriosaston johto, museovirasto

Taide- ja kulttuurijärjestöt:

Taiteenalo-kohtaisen järjestön tai taiteilijaseuran edustaja
Heimo/alueellisen kulttuurijärjestön edustaja
Tiet. tai tait. toimintaa tukevan rahaston tai säätiön edust.
Muun kulttuurijärjestön edustaja

Kulttuuritoimittajat ja -kriitikot:

Kulttuuritoimittaja/-kriitikko

Yleis- ja ammatillinen sivistys:

Yleissivist. ja ammatillisten oppil:n opettajat ja rehtorit

2. POLITIIKKA

Kunnanvaltuuston tai ltk:n PJ tai VPJ tai KH:n jäsen.
Kunnanvaltuuston tai lautakunnan jäsen
Puolueen paikallistason edustaja
Maakuntavaltuuston PJ tai VPJ tai MH:n jäsen
Maakuntavaltuuston jäsen
Puolueen piiritason edustaja
Ministeri
Kansanedustaja
Muu puolueen edustaja tai avustaja

3. HALLINTO

Kaupungin/kunnanjohtaja
Muu kuntatason johtava virkamies
Maakuntajohtaja
Muu maakuntaliiton johtava virkamies
Maaherra
Muu läänin johtava virkamies
Kuntainliittotason johtava virkamies (=sairaanh.p.)
Ministeriön tai hallituksen tai VN:n johtava virkamies
Oikeuslaitoksen tai puolustavoimien edustaja

4. TALOUS

Yritysjohtaja
Muu elinkeinoelämän edustaja
Elinkeinoelämän järjestön edustaja
Työmarkkinajärjestön edustaja

5. MUUT JÄRJESTÖT

Seurakunnan edustaja
Muun järjestön edustaja

6. JOUKKOTIEDOTUS

Päätöimittaja
Muu toimittaja/joukkotiedotuksen edustaja

7. TIEDE

Yliopiston tai korkeakoulun rehtori
Tutkimuslaitoksen johtaja
Professori
Tutkija tai dosentti
Muu tieteen edustaja
Yliopiston tai korkeakoulun kannatusyhdistyksen edustaja

8. SENIORIT

Tuntematon, luokittelematon
Seniorivaikuttaja

Koska maakuntarahastot toimivat taiteen ja tieteen parissa, kulttuurin kentät (ryhmä 1 taulukossa 2) ovat tutkimuksessa erityisen huomion kohteena. Ruostensaaren kulttuurisektori on hyvin taidepainotteinen. Se koostuu lähinnä taiteen huippuammattilaisista ja eri taiteenlajien luottamushenkilöpositioista. Omassa aineistossani kulttuurin eri aloilla työskentelevien jäsenten ammattien koostumus on heterogeeninen. Sama koskee myös jäsenten luottamustoimien ja jäsenten nimeämien yhteyshenkilöiden luokittelemista. Yhtenäistä kulttuurisektoria on myös vaikea erottaa työnantajan institutionaalisen aseman perusteella. Tämän vuoksi olen koonnut aineistosta kulttuurin kentille laajasti taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä ammattiasemia ja luottamustoimia sekä antanut ryhmälle monikollisen nimen kulttuurin kentät. Tieteen ammatit on kuitenkin rajattu kulttuurin kenttien ulkopuolelle omaksi kentäkseen.

Kulttuurin kentät sisältää kaikki kulttuurin tai taiteen alalla ammatissa tai luottamustehtävässä toimivat riippumatta työnantajan tai luottamuselimen institutionaalisisesta asemasta ja sektorista. Tähän ryhmään sijoitan taiteen tekijät, taide- ja kulttuurihallinnon toimijat, näiden alojen järjestöt sekä sivistys- ja ope-

tusalan työntekijät sekä kulttuuritoimittajat ja -kriitikot. *Taiteen kenttä* muodostuu puolestaan kun kulttuurin kentästä jätetään ulkopuolelle sivistystoimen ja opetustyön ammattilaiset sekä näiden alojen luottamuselimet.

On huomattava, että kulttuurin kentät sisältävät asemia, jotka voitaisiin myös luokitella hallintoon, järjestöihin ja joukkotiedotukseen. Joissakin analyyseissa onkin hyvä ottaa huomioon, että esimerkiksi taidehallinnon henkilöt toimivat pääosin kunnan hallinto-organisaatiossa. Kulttuurihallinnossa työskentelevillä hoitokuntien jäsenillä onkin merkittävästi enemmän yhteyksiä hallinnon kentällä toimiviin kuin kulttuurin kentällä toimiviin henkilöihin. Bourdieulaisesta kenttänäkökulmasta kulttuurihallinnossa, kulttuurisihteereinä, kulttuuritoimenjohtajina ja kulttuurilaitosten ja -järjestöjen työntekijöinä tai luottamushenkilöinä toimivat hoitokuntien edustajat toimivat kuitenkin kulttuurin ja taiteen kentillä.

Kulttuurin kentän sisällä ehkä suurimman kysymyksen herättää opettajien ja rehtoreiden mukanaolo. Vastanneiden opettajien koulutusta analysoidessani havaitsin, että kuudestatoista vastanneesta neljälletoista on humanistinen, kasvatustieteellinen tai taidealan koulutus, mikä vastaa lähes kaikkien muidenkin kulttuurin kenttään kuuluvien jäsenten koulutusta. Opettajien suhdeverkostokin suuntautuu osittain kulttuurin kentälle, sillä opettajilla on yhteyksiä kulttuuriin lähes yhtä paljon kuin hallintosektorille. Näiden tulosten perusteella he näyttäisivät toimivan kulttuurin kentällä ja omaksuneensa koulutuksen kautta kulttuurisen habituksen.

3.4 Tutkimusaineisto

Tässä luvussa siirryn tutkimusaineiston ja sitä koskevien analyysien yksityiskohtaisempaan esittelyyn. Pääosa aineistostani on kerätty syksyllä 1997 laatimallani kyselylomakkeella, jonka lähetin maakuntarahastojen puheenjohtajille ja asiamiehille vuoden 1998 ensimmäisinä päivinä (liite 1). Tutkimuksessa jäsenyys määräytyy toimintakertomuksen 1996–1997 jäsenluettelon perustalta, mukaan lukien ne muutokset, jotka on henkilövaihdosten osalta toimintakertomukseen sisällytetty.

3.4.1 Kyselyn vastaanotto

Kyselylomakkeen vastauksia tuli 125 kappaletta, joista neljä oli tyhjiä lomakkeita. Vastauksista pääosa tuli noin kolmena lähettämistä seuraavina viikkoina (varhaisimmat 12.1.1998 ja viimeisin 30.5.1998). Vastauksia karhuttiin kahteen otteeseen, joista ensimmäinen kerta toikin runsaasti lisävastauksia päinvastoin kuin jälkimmäinen. Vastausprosentti oli 60. Lomakkeen verkosto-osiossa kontaktejaan nimesi kaikkiaan 108 vastaajaa. Vastauksista kertyi yhteensä 826 kontaktia, joista noin puolet maakuntarahaston toimijoiden eli hoitokunnan jäsenten ja asiamiesten sisäisiä suhteita ja puolet ulos suuntautuvia. Vaikka vastaajia

olikin reilusti yli puolet, vastausprosentti on useiden verkostoanalyttisten metodien soveltamisen kannalta liian alhainen. Tässä suhteessa vastausprosentti rajoitti suoraan joidenkin metodien käyttämistä.

TAULUKKO 3 Vastausprosentti kentittäin

KENTTÄ	Kenttä N	Kenttä N	Kentän %	Kentän %
	vastanneissa	perusjoukossa	vastanneissa	perusjoukossa
Kulttuurin kentät	39	65	32 %	32 %
Hallinto	28	60	23 %	30 %
Talous	23	32	19 %	16 %
Tiede	18	26	15 %	13 %
Joukkotiedotus	8	13	7 %	6 %
Politiikka	1	3	1 %	1 %
Muut järjestöt	2	2	2 %	1 %
Luokittelemattomat	2	2	2 %	1 %
YHTEENSÄ	121	203	100 %	100 %
VASTAUSPROSENTTI	60 %			

Kenttä on tutkimuksen keskeisin luokitteleva muuttuja, ja rakennan useat tulokset kenttien välisten suhteiden pohjalle. Tämän vuoksi on tärkeää, että kenttien väliset suhteet painottuisivat vastaajien joukossa samalla tavoin kuin perusjoukossa. Toimintakertomusten sisältämien tietojen ja hoitokuntiin kuuluvien henkilöiden tunnettuuden vuoksi olen pystynyt luokittelemaan kenttiin ja asemiin myös ne henkilöt, jotka eivät ole vastanneet kyselylomakkeeseen. Näin pääsen vertailemaan kenttien välisiä osuuksia vastaajien joukossa ja perusjoukossa. Taulukon 3 kahdesta oikeanpuoleisesta sarakkeesta voidaan havaita, ettei tässä suhteessa ole merkittäviä poikkeamia ellei sellaisena pidetä hallinnon kenttää, jonka osuus on perusjoukossa seitsemän prosenttia suurempi kuin vastaajien joukossa. Tästä osan selittää se, ettei yksikään kuudesta oikeuslaitoksen ja puolustusvoimien edustajista vastannut kyselylomakkeeseen. Muuta systemaattisuutta hallinnon kentän asemakohtaisessa tarkastelussa ei ilmene kadon selittämiseksi. Kokonaisuutena pidän kuitenkin hallinnon kentän suhteellista osuutta riittävänä. Palaan lähemmin jäsenistön kenttä- ja asemakohtaiseen analyysiin luvussa 4.2.

Rahastokohtaiset vastausprosentit vaihtelivat voimakkaasti (taulukko 4). Alhaisimmat vastausprosentit saatiin Kymen ja Etelä-Karjalan rahastoista (25 %) ja korkein Pirkanmaan rahastosta (83 %). Kato (40 %) johtuu suuressa määrin tästä rahastokohtaisesta vaihtelusta. Syynä voi olla se, että joissakin rahastoissa kyselytutkimus on otettu kollektiivisesti negatiivisesti vastaan. Hoitokunnissa on ehkä keskusteltu tutkimuksesta ja ilmapiiri sitä kohtaan on syystä tai toisesta muodostunut kielteiseksi. Tietoa tästä ei ole, mutta mielestäni pelkkä henkilö-/rahastokohtainen passiivisuus ei selitä näin suuria rahastokohtaisia vaihteluja, vaikka silläkin on varmasti osuutta asiaan. Tarkastelen luvussa kuusi rahastokohtaista toimintaympäristöä. Tähän tarkasteluun olen valinnut kuusi rahastoa, jotka ovat kursivoitu taulukossa 4. Olen käyttänyt kriteereinä ensinnäkin riittävän korkeaa vastausprosenttia ja toiseksi alueellista edustavuutta, jotta tarkasteltavaksi saadaan erityyppisiä alueita.

TAULUKKO 4 Vastausprosentit maakuntarahastoittain

MAAKUNTARAHASTO	Jäsenistö Vastannut	Jäsenistö Yhteensä	Vastaus- prosentti
<i>Pirkanmaa</i>	10	12	83 %
<i>Kainuu</i>	9	12	75 %
<i>Keski-Pohjanmaa</i>	9	12	75 %
<i>Keski-Suomi</i>	10	14	71 %
<i>Pohjois-Karjala</i>	7	10	70 %
<i>Pohjois-Savo</i>	9	13	69 %
<i>Etelä-Pohjanmaa</i>	8	12	67 %
<i>Varsinais-Suomi</i>	8	12	67 %
<i>Uusimaa</i>	9	14	64 %
<i>Häme</i>	7	11	64 %
<i>Lappi</i>	6	10	60 %
<i>Satakunta</i>	7	12	58 %
<i>Mikkeli</i>	5	11	45 %
<i>Kyme</i>	5	12	42 %
<i>Pohjois-Pohjanmaa</i>	5	12	42 %
<i>Päijät-Häme</i>	4	12	33 %
<i>Etelä-Karjala</i>	3	12	25 %
YHTEENSÄ	121	203	60 %
RAHASTOKOHT. MEDIAANI	64 %		

3.4.2 Kyselylomakkeen sisältö

Kyselylomake on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tiedustellaan jäsenten henkilö- ja koulutustietoja sekä heidän luottamustehtäviään. Toisessa osassa kysytään jäsenten käsityksiä heidän yhteysverkostoistaan sekä pyydetään nimeämään siihen kuuluvia kontaktihenkilöitä. Kolmas on mielipidekysely, jossa jäsenet vastaavat maakuntarahastoa koskeviin väitteisiin. Vastaajien kommentteille on jätetty takasivulle tilaa. Seuraavassa esittelen kyselylomakkeen verkostotutkimusosioita.

Ensimmäisessä osassa kysymykset luottamustehtävistä on erotettu yhtäältä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin sekä toisaalta kansalaisjärjestöjen luottamustehtäviin. Erottelun tarkoitus on lähinnä viestiä vastaajille, että molempien tyyppiset luottamustoimet ovat tässä yhteydessä relevantteja. Vastaustilaa on rajoitettu siten, että kumpaankin ryhmään voi nimetä kuusi luottamustoi-
mea, joista kysytään toimielimen nimi ja oma asema siinä. Kysymysten tarkka muotoilu oli seuraava:

Kirjoittakaa tähän kohtaan ne luottamustehtävät ja jäsenyydet, joita Teillä on tai on ollut viimeisen kolmen vuoden aikana julkisen sektorin toimielimissä (esim. kuntien valtuustoissa, hallituksissa, lautakunnissa ja valtion komiteoissa, toimikunnissa ja työryhmissä) sekä elinkeinoelämässä (esim. jäsenyydet yritysten hallituksissa ja hallintoneuvostoissa). Mainitkaa kyseinen yritys/julkisen sektorin taho, toimielin ja asemanne siinä. Mikäli varattu tila ei riitä kaikille luottamustehtäville, mainitkaa ne joita pidätte tärkeimpinä tässä yhteydessä.

Kirjoittakaa tähän kohtaan ne luottamustehtävät ja jäsenyydet, joita Teillä on tai on ollut viimeisen kolmen vuoden aikana erilaisissa kansalaisjärjestöissä kuten esimerkiksi puolueissa, kulttuuri-, harraste-, koulutus- ja tiedejärjestöissä. Mainitkaa kyseinen järjestö, sekä tarvittaessa toimielin ja/tai luottamustehtävä. Mikäli varattu tila ei riitä kaikille jäsenyyksille, mainitkaa ne joita pidätte tärkeimpinä tässä yhteydessä.

Kyselylomakkeen toisessa osassa pyydettiin vastaajia nimeämään niitä henkilöitä, joita he pitävät rahastossa toimimisen kannalta itselleen tärkeinä. Suhteista selvitettiin yhteydenpidon kohteen nimi ja taustaorganisaatio sekä yhteydenpidon laatu ja intensiteetti.

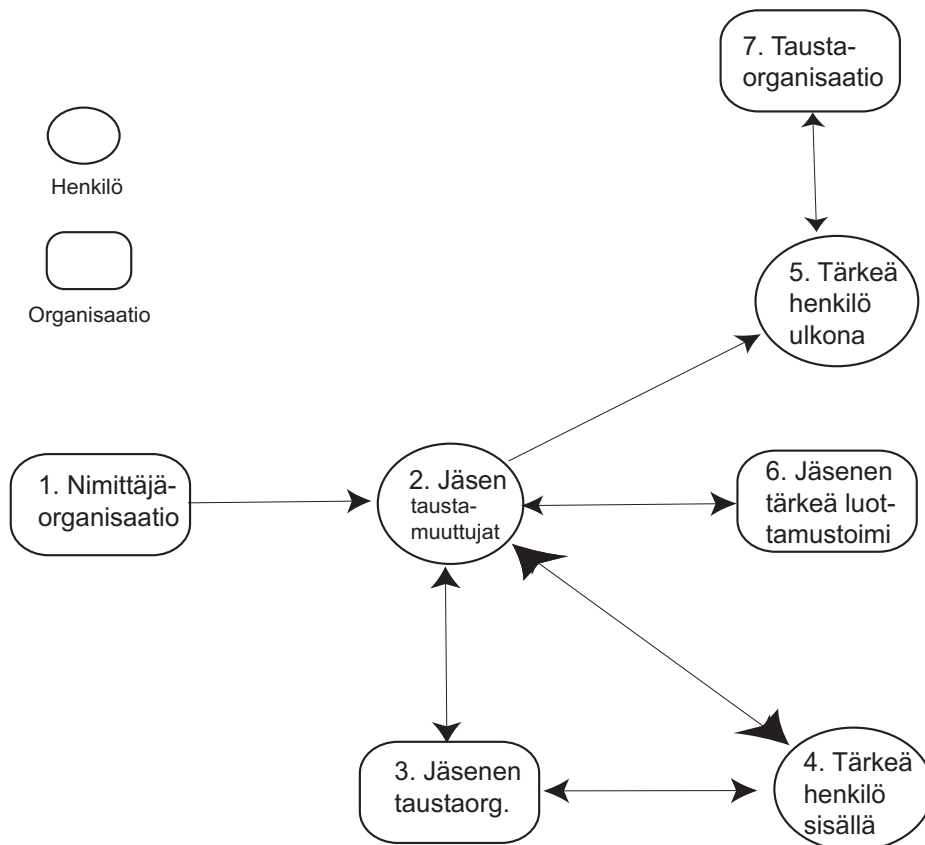
Seuraavilla neljällä sivulla Teitä pyydetään nimeämään itsellenne tärkeitä henkilöitä, joihin pidätte yhteyttä toimiessanne maakuntarahaston asioissa. Yhteydenpitokohteet on etukäteen luokiteltu neljään eri tahoon, joista kustakin Teidän tulisi nimetä korkeintaan neljä henkilöä. Nämä eri tahot ovat: yhteydet omaan maakuntarahastoon, yhteydet omaan maakuntaan, yhteydet keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin sekä lopuksi muut yhteydet.

Kirjoittakaa nimet kunkin tahon kohdalla tärkeysjärjestyksessä omien kriteerienne mukaisesti. Merkitkää (rastimalla) yhteydenpitonne tiheys kunkin keskusteluaiheen kohdalle. Älkää listatko sellaisia nimiä, joita pidätte yleisesti maakuntarahaston toiminnalle tärkeinä, mutta joihin ette pidä henkilökohtaisesti lainkaan yhteyttä.

Vastaajia pyydettiin siis nimeämään niitä henkilöitä, joita he pitävät rahastossa toimimisen kannalta itselleen tärkeinä ja joihin he myös pitävät henkilökohtaisella tasolla yhteyttä. Suhteista selvitettiin yhteydenpidon kohteen nimi ja taustaorganisaatio sekä yhteydenpidon laatu eli yhteydenpidon aihe ja yhteydenpidon tiheys eli kuinka usein yhteyttä pidetään.

3.4.3 Tutkimuksessa analysoidtavat suhteet

Tutkimusaineisto on kuviossa 9 jäsennetty organisaatioiden ja henkilöiden välisten suhteiden muotoon. Kuviossa esitän ne elementit ja suhteet, joita analysoin luvuissa 4–6 ja joiden perusteella paikannan maakuntarahastot sosiaalisessa tilassa. Tutkimus etenee seuraavissa kolmessa luvussa pääosin kuvion 9 numerointia noudattavalla tavalla. Neljännessä luvussa käsittelen kysymyksiä 1, 2 ja 3: 1. Mitkä organisaatiot nimittävät jäsenistön ja onko niiden nimittämien henkilöiden taustoissa eroja? 2. Keitä ovat hoitokuntien jäsenet ja asiamiehet, millaisilta kentiltä ja asemilta he tulevat rahastoihin, entä mikä on heidän ikänsä, sukupuolensa, koulutuksensa ja asuinpaikkansa? 3. Mikä on jäsenen nimittämiseen mahdollisesti vaikuttava taustaorganisaatio? Kysymyksiä 4, 5, 6 ja 7 tarkastelen viidennessä luvussa: 4. Keitä henkilöitä vastaaja pitää tärkeänä maakuntarahastojärjestelmän sisällä? 5. Keitä maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolisia henkilöitä hän pitää tärkeänä? 6. Mitä luottamustoimia hän pitää tärkeänä toimiessaan maakuntarahastoissa? 7. Mitkä ovat tärkeinä pidettyjen henkilöiden taustaorganisaatiot?

KUVIO 9 Tutkimuksessa analysoitavat suhteet

Kuviossa 9 ei ole yksinkertaistamisen vuoksi esitetty aivan kaikkia analysoituja suhteita ja analysointitasoja. Tarkastelen lisäksi maakuntarahastojen saamia lahjoituksia vuosina 1969–1997, joita saattaa tulla kaikilta kuviossa 4 esitetyiltä henkilöiltä ja organisaatioilta. Jäsenistön kenttien ja asemien osalta vertailen kauden 1996–1997 jäsenistöä kauden 1966–1967 jäsenistöön. Tärkeitä on myös huomata havaintoyksiköiden vaihtelu. Jäsenistön ja heidän henkilöverkostojensa tarkastelussa luvuissa 4 ja 5 ovat keskeisiä havaintoyksiköjä henkilöiden kautta avatut kentät ja asemat. Näissä yhteyksissä tarkastelen myös maakuntarahastojärjestelmää kokonaisuutena, enkä pääsääntöisesti erottele eri rahastoja koskevia havaintoja toisistaan. Luvussa 6 tarkastelen puolestaan kuuden maakuntarahaston toimintaympäristöä ja suhdeverkostoa rahastokohtaisesti. Rahastojen toimintaympäristöä havainnollistavissa kuvioissa nostan henkilöiden, kenttien ja asemien sijaan organisaatiot tarkastelun keskiöön.

Käsittelen seuraavassa vielä yksityiskohtaisemmin aineiston ominaisuuksia. Taulukossa 4 esitän tutkimuksen verkostoaineiston suhteiden tyypittelyn. Edellä esiteltyn luottamustoimen ja tärkeäksi nimettyjen henkilöiden ohella myös jäsenyyttä ja lahjoituksia käsitellään suhteina.

Wassermanin ja Faustin (1994) mukaan suhdetyypeistä voidaan analysoida yksi- tai kaksiulotteisuutta, toimijatasoja, suuntautuneisuutta sekä määrällistä sisältöä. Verkostoaineiston ulottuvuudet viittaavat verkostotutkimuksessa tarkasteltavien toimijajoukkojen lukumäärään (Wasserman & Faust 1994, 29:36;

ks. myös Johansson et al 1995, 24). Suurin osa tutkimuksesta käsittelee yksiulotteisia verkostoja eli informaatiota, joka on kerätty yhden toimijajoukon jäsenten keskinäisistä suhteista. Tällainen toimijajoukko voi olla esimerkiksi perhe, koululuokka, jalkapallojoukkue tai yritys, ja tässä tutkimuksessa siis maakuntarahastojärjestelmä. Kahden jalkapallojoukkueen pelaajien tai kahden yrityksen henkilöstöjen välisiä suhteita selvittelevä tutkimus käsittelee puolestaan kaksikulotteista verkostoaineistoa.

TAULUKKO 5 Tutkimuksessa analysoidut suhdetyypit

Suhde	Verkostoaineisto	Toimijatasot	Suunnattu/suuntaamaton	Määräll. sisältö
Nimittäminen	2-ulotteinen verkosto	organisaatio-henkilö	suunnattu	dikotominen
Jäsenyys	2-ulotteinen jäsenyy verkosto	henkilö-organisaatio	suunnattu	dikotominen
Luottamustoimi	2-ulotteinen jäsenyy verkosto	henkilö-organisaatio	suunnattu	dikotominen
Tärkeys	1- tai 2-ulotteinen verkosto	henkilö-henkilö	suunnattu	arvotettu
Lahjoitus	2-ulotteinen verkosto	organisaatio-organisaatio	suunnattu	arvotettu

Taulukon 5 ensimmäinen suhde, nimittäminen, muodostaa kaksikulotteisen suhteen nimittävän organisaation ja hoitokuntaan nimitettävän jäsenen välille. Kyseessä on suunnattu suhde nimittäjästä nimitettävään. Suhde on dikotominen, koska siihen ei liity arvoasteikkoa, vaan nimittäminen joko on tai ei ole voimassa.

Taulukon kaksi seuraavaa suhdetta, jäsenyys ja luottamustoimi, ovat kaksikulotteisen verkostoaineiston erikoistapauksia: jäsenyy verkostoja (affiliation tai membership network). Jäsenyy verkostossa toinen ulottuvuus on toimijajoukko, mutta toinen on tapahtuma tai useat tapahtumat (Wasserman & Faust 1994, 30). Tutkimuksessani tapahtumia ovat ensinnäkin maakuntarahastojen jäsenten ja asiamiesten hoitokuntajäsenyys itsessään silloin kun vaihdan tarkastelu suuntaa katsomalla, millaisia siteitä jäsenten taustaorganisaatioilla ja muilla vastauksissa esiin tulevilla organisaatioilla on maakuntarahastoihin. Toiseksi, tapahtumia ovat myös jäsenten ja asiamiesten luottamustoimet maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolisissa organisaatioissa. Samoihin tai samantyyppisiin organisaatioihin kuuluvia jäseniä ja asiamiehiä voidaan käsitellä ja analysoida erillisenä osajoukkona tutkimustarpeiden mukaisesti.

Tärkeäksi henkilöksi nimeämisen perusteella muodostuvat verkostoaineistot ovat sekä yksi- että kaksikulotteisia. Kyselylomakkeen jäsenten sosiaalisia verkostoja tiedusteleva osa on jaettu neljään vyöhykkeeseen: Yhteydet omaan maakuntarahastoon (lomakkeen kysymys numero 2.1), yhteydet keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin (kysymys 2.3), yhteydet omaan maakuntaan (kysymys 2.2) ja muut yhteydet (kysymys 2.4). Jokaiseen vyöhykkeeseen pystyi listaamaan neljä nimeä, joten maksimissaan yhdeltä vastaajalta saattoi saada 16 kontaktia. Jokaisesta kontaktista pyydettiin vielä nimeämään keskustelunaiheita ja siihen liittyen yhteydenpidon tiheys. Kaksi ensin mainitsemani vyöhykettä (2.1 ja 2.3) muodostavat toimijajoukon, jonka sisäisten suhteiden kokonaisuutta kutsun maakuntarahastojen *sisäiseksi verkostoksi*. Näin ollen sisäinen verkosto muodostaa yksiulotteisen verkostoaineiston, joka voidaan myös muusta aineistosta eristää omaksi analysoitavaksi kokonaisuudekseen. Kahdella jälkimmäisellä vyöhykkeellä annetuista yhteyksistä muodostan maa-

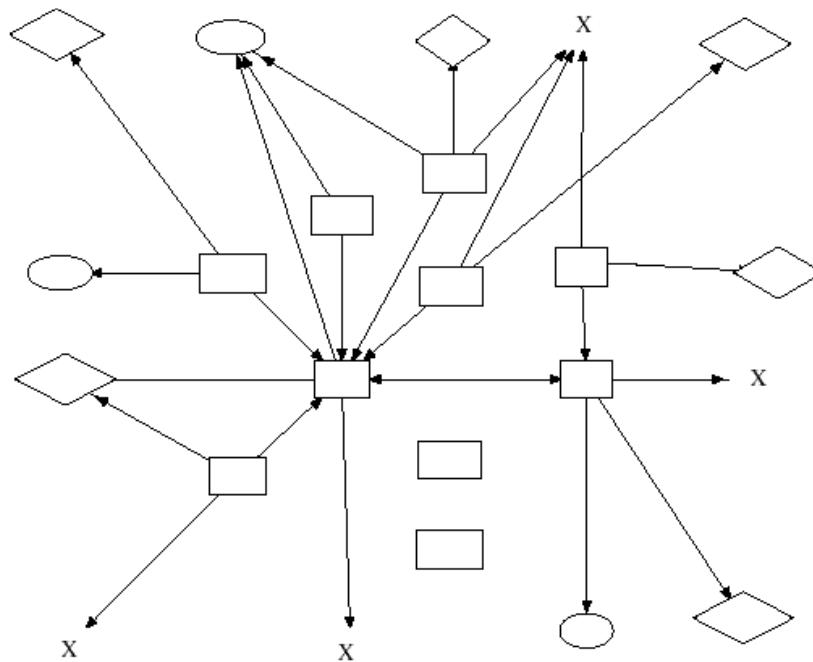
kuntarahastojen *ulkoisen verkoston*. Sen perustana ovat ne jäsenten nimeämät henkilöt, jotka kiinnittyvät maakuntarahastojen ulkopuolisiin organisaatioihin. Silloin kun tarkastelen maakuntarahastoja kollektiivina, jonka jäsenistöllä on vuorovaikutussuhteita näiden organisaatioiden edustajien kanssa, kysymys on kaksiulotteisesta aineistosta. Tähän maakuntarahastojen ulkoiseen verkostoon sisällytän myös ne organisaatiot, jotka tekevät maakuntarahastoille lahjoituksia tai joissa jäsenistöllä on luottamustoimia.

Taulukossa 5 toimijatasot kertovat, millaiset toimijat ovat suhteiden osapuolina eli ovatko suhteet esimerkiksi yksilöiden vai organisaatioiden välisiä. Tutkimukseni jäsenyy verkostot eli hoitokuntien jäsenyyttä koskevat sekä jäsenten muita luottamustoimia koskevat suhteet ovat yksilöiden ja organisaatioiden välisiä suhteita. Tärkeyttä sitä vastoin on tiedusteltu kyselylomakkeessa yksilöiden välisenä suhteena, mutta tutkimuksessa se aggregoidaan usein organisaatioiden väliseksi suhteeksi tai yksilön ja organisaation väliseksi suhteeksi. Lahjoitusten kohdalla olen kiinnostunut ennen kaikkea säännöllisesti lahjoitavista yhteisöistä tai organisaatiosta. Vaikka yksityishenkilöiden testamenttilahjoitukset ovat taloudellisesti merkittävämpiä, en tutki niitä kuin lyhyesti ja määrällisesti luvussa 6. Testamenttilahjoittajat eivät nimittäin ole yleensä maakuntarahastojen toiminnalliseen verkostoon kiinnittyneitä henkilöitä, eikä heidän lahjoituksiaan voi välittömästi siitä näkökulmasta tulkita, joten olen rajannut heidät tutkimusongelman ulkopuolelle. Olen esittänyt tässä suhteiden osapuolet siinä muodossa kuin ne on havainnoitu. Edempänä selvitän miten tulkitseen näitä havaintoja erityisesti kenttien ja asemien välisinä suhteina.

Verkostosuhteet voidaan mitata suuntaamattomina tai *suunnattuina*. Suhde, jossa henkilö a pitää henkilöä b tärkeänä, on suunnattu sisältäen suhteen lähtöpisteen (a) ja päätepisteen (b). Suhteen suuntaa voidaan kuvata graafisesti nuolella: $a \rightarrow b$. Jos myös henkilö b pitää henkilöä a tärkeänä, voidaan suhdetta kuvata molemmin puoleisella nuolella: $a \leftrightarrow b$. Tutkimuksessani ei ole suuntaamattomia suhteita, joista yleisiä esimerkkejä ovat avioliitto, maiden välinen raja ja naapuruus. (Wasserman & Faust 1994, 44; Johansson et al 1995, 27.)

Verkostosuhteet voidaan myös mitata *dikotomisina* tai *arvotettuina* (Wasserman & Faust 1994, 44; Johansson et al 1995, 27). Jäsenyys ja luottamustoimi ovat siinä mielessä dikotomisina suhteita, että ne joko ovat (1) tai eivät ole (0). Niistä suhteista, joissa vastaajat nimeävät itselleen tärkeitä henkilöitä, olen pyytänyt heitä listaamaan nimeämänsä henkilöt tärkeysjärjestykseen sekä myös kertomaan yhteydenpidon tiheydestä. Tämän ansiosta näitä suhteita voidaan arvottaa niiden tärkeyttä tai intensiteettiä kuvaavilla tunnusluvuilla. Lahjoitus-suhteita voidaan puolestaan arvottaa niiden taloudellisen arvon perusteella.

Tutkimuksen aineistoa voidaan jäsentää kuvion 10 mukaisesti. Se esittää Keski-Pohjanmaan maakuntarahaston tärkeimpiä kontakteja tutkimusaineistossa. Esimerkkikuvassa suorakaiteet esittävät maakuntarahaston jäsenistöä ja muut symbolit erityyppisiä maakuntarahaston ulkopuolisia toimijoita.

KUVIO 10 Esimerkki maakuntarahaston verkoston rakenteesta

Kuviossa kaksisuuntaisuus toteutuu ainoastaan niiden henkilöiden osalta, joille kyselylomake on lähetetty eli maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenten ja asiamiesten osalta (suorakaiteet). Sen sijaan ne henkilöt, joita jäsenet ja asiamiehet nimeävät kyselyn ulkopuolelta (kaikki muut), eivät voi luonnollisesti kertoa suhdettaan verkoston muihin jäseniin. Tämän tiedon saamiseksi olisi nyt koottava kaikki ensimmäisessä vaiheessa verkostoon nimetyt listaan, jonka jälkeen se lähetettäisiin vastattavaksi niille henkilöille, jotka eivät olleet ensimmäisessä vaiheessa mukana. Nämä merkitsisivät listaan tärkeinä pitämiensä henkilöiden kohdalle yhteydenpidon tiheyden ja luonteen. Lisäksi jos haluttaisiin jatkaa verkoston rajojen etsintää, voitaisiin näitä henkilöitä pyytää nimeämään sellaisia henkilöitä, jotka ovat heille tärkeitä mutta eivät ole mukana listassa. Lumipallo-otannan logiikan mukaisesti näille uusille henkilöille lähetettäisiin jälleen täydennetty lista. Teoreettisesti ottaen verkoston raja (siihen kuuluvat henkilöt) olisi löytynyt siinä vaiheessa kun listalle ei tulisi enää uusia nimiä.

Käytännössä tällainen tapa verkoston rajan määrittämiseen on hyvin työläs ja siksi on syytä arvioida jokaisen uuden kierroksen tuoman lisäinformaation arvoa suhteessa työmäärään. Esimerkkirahaston tapauksessa helpommalla pääsee, mikäli määrittelee verkoston kokonaisuudessaan etukäteen. Tällöin ei kuitenkaan verkoston rakenteen yllätyksellisille tai ennakkokäsityksistä poikkeaville piirteille anneta mahdollisuutta tulla esille. Tätä tutkimusta aloittaessani minulla ei ollut mitään 'mutu-tuntumaa' syvempää käsitystä siitä, keitä maakuntarahastojen jäsenien ympärille rakentuvat verkostot heidän itsensä lisäksi käsittävät, joten etukäteismäärittelyyn ei ollut edes mahdollisuuksia. Kyselyn laajentamisen kaksisuuntaisen aineiston täydentämiseksi ja verkoston rajojen tarkentamiseksi

arvioin liian raskaaksi ja intimiteettisuojan kannalta ongelmalliseksi toteuttaa suhteessa siitä mahdollisesti saatavaan lisäinformaatioon.

Olen tässä luvussa esittänyt miten käytän verkoston ja kentän käsitettä sekä miten operationalisoin ne ja millaisia suhteita esittelemästäni aineistosta analysoin. Nyt siirryn analysoimaan jäsenistöä koskevia taustamuuttujia. Siinä käyttämäni metodiikka perustuu lähinnä suoriin jakaumiin ja niistä tehtyihin tunnuslukuihin. Verkostoja käsittelevässä luvussa 5 otan käyttööni uusia menetelmiä apuvälineitä ja mittaamisen tapoja, joita selostan luvun 5.3 alussa.

4 JÄSENISTÖ

Tässä luvussa tarkastelen maakuntarahastojen jäsenistön sosiaalista rakennetta. Luvussa 4.1 käsittelen sitä, miten jäsenet nimetään hoitokuntiin. Luvussa 4.2 sijoitan jäsenet eri kentille heidän päätoimeensa liittyvän aseman perusteella. Tarkastelen kenttien suhteellisia osuuksia koko jäsenistöstä ja esittelen kunkin kentän koostumusta. Luvussa 4.3 tarkastelen jäsenistön sosiaalisia taustamuuttujia eli ikää, sukupuolta, asuinpaikkaa ja koulutustaustaa. Luvussa 4.4 esitän tiiviin yhteenvedon jäsenistön kentistä, asemista ja taustamuuttujista.

4.1 Jäsenistön nimittäminen

Maakuntarahastojen toimintaohjeessa nimittämisasioista puhutaan yleisluonteisesti, ja ne liitetään maakunnan taloudelliseen ja kulttuuriseen kehittämiseen, ja sitä kautta myös maakunnan edun ajamiseen. Toimintaohjeessa nimittämisen perustana olevia asioita ei täsmennetä eikä (ainakaan Kulttuurirahaston nimittämiä) henkilöitä myöskään velvoiteta edustamaan nimittäjäorganisaatiotaan tai joitakin tiukasti rajattuja asioita. Nimittäminen kuitenkin vaikuttaa siihen, millä perustein rahat hakijoille jaetaan ja minkälaista on se kompetenssi, jota tässä tehtävässä käytetään. Se, kuka nimittää ja keitä nimitetään, heijastuu siihen, jaetaanko rahat hallinnollisen, poliittisen, tieteellisen, taiteellisen tai jonkin muun tyyppisen asiantuntemuksen perusteella. Näitä asiantuntemukseen liittyviä kysymyksiä tarkastelen lähemmin luvussa 7.2. Nimittämisellä myös säädellessään sitä, keiden maakuntaa, tiedettä ja taidetta koskevat intressit pääsevät maakuntarahastoissa esiin.

Nykyisen, 1990-luvun loppupuolella laaditun toimintaohjeen mukaan rahaston toiminnasta juridista vastuuta kantava Kulttuurirahasto valitsee hoitokunnan jäsenten enemmistön. Toinen tärkeä nimittäjätaho rahastojen perustamisesta lähtien ovat olleet maakuntaliitot, joiden nimittämiskiintiöt poistettiin vuonna 2004. Muut nimittäjät vaihtelevat rahastosta toiseen, ja voivat olla esimerkiksi kulttuurijärjestöjä ja osakuntia. Esimerkiksi Hämeen sekä Etelä- ja

Pohjois-Karjalan maakuntarahastoihin ovat alueelliset kulttuurijärjestöt, Hämeen Heimoliitto ja Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö nimenneet omia edustajiaan. Muut nimittäjät valitsevat nimittämänsä jäsenet omien periaatteidensa mukaisesti. Myös hoitokunta voi itse tai yhdessä keskusrahaston kanssa nimittää jäseniä.

Kulttuurirahasto valitsee omat edustajansa muiden jälkeen ja niiden valitsemia tahoja täydentäen. Kulttuurirahaston edustajiksi pyritään valitsemaan ”sellaisia asianomaisessa maakunnassa asuvia henkilöitä, jotka asemansa, ammattinsa, ominaisuuksiensa ja harrastustensa puolesta täydentävät ja monipuolistavat muiden nimittäjätahojen valitsemien edustajien asiantuntemusta (...) yleisesti tunnetuista ja luottamusta nauttivista kulttuuri- ja talouselämän edustajista” (Toimintaohje 1999). Kulttuurirahaston historiassa Maritta Pohls (1989, 238) luonnehtii, että hoitokuntien kokoonpanossa pyritään tasapainottamaan talouselämän, kunnalliselämän, tieteen, taiteen ja koulutoimen ja maakunnan eri osien edustus. Helsingin yliopiston osakuntien edustajilla on haluttu luoda yhteys alueen akateemiseen nuorisoon (emt., 238).

Taulukosta 6 voidaan nähdä, että sekä kaudella 1966–1967 että kaudella 1996–1997 maakuntaliitot ja Suomen Kulttuurirahasto (Keskusrahasto) ovat nimittäneet suurimman osan maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenistä.

TAULUKKO 6 Hoitokuntien nimittäjät kausilla 1966–1967 ja 1996–1997¹

	Kausi 1966-1967	Kausi 1996
Keskusrahasto	52 %	50 %
Keskusrahasto ja hoitokunta	0 %	4 %
Maakuntaliitot	40 %	28 %
Hoitokunnat	0 %	14 %
Osakunnat	5 %	3 %
Kulttuurijärjestöt	2 %	0 %
Muut	0 %	1 %
Yhteensä	100 %	100 %

Keskusrahasto (Suomen Kulttuurirahaston hallitus) on nimittänyt suurimman osan, hieman yli puolet hoitokuntien jäsenistöstä kausina 1966–1967 ja 1996–1997 laskettuna maakuntarahastokohtaisesti erittelemättömästä summasta. Kaudella 1966–1967 oli kuitenkin vielä seitsemän maakuntarahastoa, joissa keskusrahaston ja muiden tahojen nimitysosuudet olivat yhtä suuret. Pohjois-Savon rahastossa muilla tahoilla oli enemmistö. Suurin muutos 1960-luvulta 1990-luvulle on maakuntaliittojen osuuden lasku. Kaudella 1996–1997 maakuntaliitot nimittivät vielä reilun neljänneksen jäsenistöstä, mistä niiden osuus on edelleen laskenut. Vapautunutta nimitysvaltaa on siirretty erityisesti maakuntarahastojen hoitokunnille itselleen.

¹ Keskusrahaston nimittämiksi on laskettu varsinaisten jäsenten ohella myös hoitokunnissa keskusrahastoa edustavat toimihenkilöt, joista valtaosa on maakuntarahastojen asiamiehiä.

Maakuntaliittojen nimitysosuuden lasku liittyy maakuntaliittojen aseman ja luonteen muutokseen. Maakuntien liitot muuttuivat 1990-luvun alussa julkishallinnollisiksi viranomaisiksi (ks. luku 2.4.5). Keskustelu maakuntaliittojen nimittäjän asemasta käynnistyi asiamiesten neuvottelukokouksessa Tampereella jo vuoden 1990 loppupuolella. Neuvottelukokouksessa päätettiin, että hoitokunnat täydentävät toistaiseksi itse itseään maakuntaliittojen nimittämien jäsenten osalta (SKR: vuosikatsaus 1990–1991, 128). Keskustelua jatkettiin Kulttuurirahaston hallituksen kokouksessa. Hallitus päätti odottaa uusien liittojen perustamista ja säilyttää vapauden nimittäjätahojen määrittämiseksi uudelleen (ks. s. 53)². Tämän jälkeen maakuntien liittojen nimittäjäkysymys oli vakituinen keskustelunaihe 1990-luvun asiamiesten ja hoitokuntien puheenjohtajien tapaamisissa. Muutokset tapahtuivat asiassa kuitenkin hitaasti, ja maakuntien liittojen nimittämisoikeus säilyi edelleen. Vuonna 1994 päätettiin Helsingin asiamieskokouksessa ratkaista hoitokuntien nimeämiskysymykset tapaus kerrallaan kuitenkin siten, että hoitokuntien itsensä nimittämien jäsenten määrä tulisi lisätä. Käytännössä nimittäjäkysymyksiä ratkaistiin sitä mukaa kun maakuntarahastojen ohjesääntöjä vuorollaan uudistettiin 1990-luvulla. Maakuntien liittojen nimeämien jäsenten määrän prosentuaalinen osuus hoitokunnan kaikista jäsenistä pieneni vuosikymmenen kuluessa noin puoleen siitä, mitä se oli ollut 1980-luvun loppupuolen jäsenistöstä. Rahastojen välillä on kuitenkin tässä asiassa toisistaan poikkeavia käytäntöjä. Vuonna 2004 maakuntien liittojen nimityskiintiöistä lopulta luovuttiin kokonaan.

Vastaaajien selkeä enemmistö (74 %) on nykyiseen 1990-luvun lopulla muotoutuneeseen nimityskäytäntöön tyytyväinen. Nykyiseen nimityskäytäntöön kriittisesti suhtautuvat henkilöt (mp307) suhtautuvat myös keskimääräistä kriittisemmin yhteistyöhön keskusrahaston kanssa (mp324), jonka asemia nykyinen nimityskäytäntö vahvistaa.

Nimityskäytännön muuttamista (mp321) eivät kannata ne, jotka katsovat hoitokunnassa edustavansa nimittäjäorganisaatiotaan (mp315c). Tämän lisäksi nimittäjäorganisaatio -vaihtoehto korreloi merkittävästi ainoastaan sen väitteen kanssa, että hoitokunnan jäsenten vaihtuvuus tulisi olla suurempi (mp319). Nimityskäytännön muuttaminen voidaan kokea myös mahdolliseksi uhkatekijäksi, mikäli nimittäjäorganisaatio edustaa maakuntarahastolle kaukaista tahoaa tai sille vieraaksi koettua puoluepoliittista intressiä.

”Nimeäjinä a)maakuntarahastot itse b)keskusrahasto c) Wiipuril.osakunta (hgin yo). Edustanevat siis rahastoa (+wio:a) tietysti!. Muissa rahastoissa on ulkopuolisia nimeäjiä (maakunnan liitto, ehkä muitakin?) - se voi olla sekava asia. Me emme halunneet puoluepoliittisin perustein ulkopuolelta nimettyjä "edustajia" juuri tästä syystä.” (12/1/mp315c)

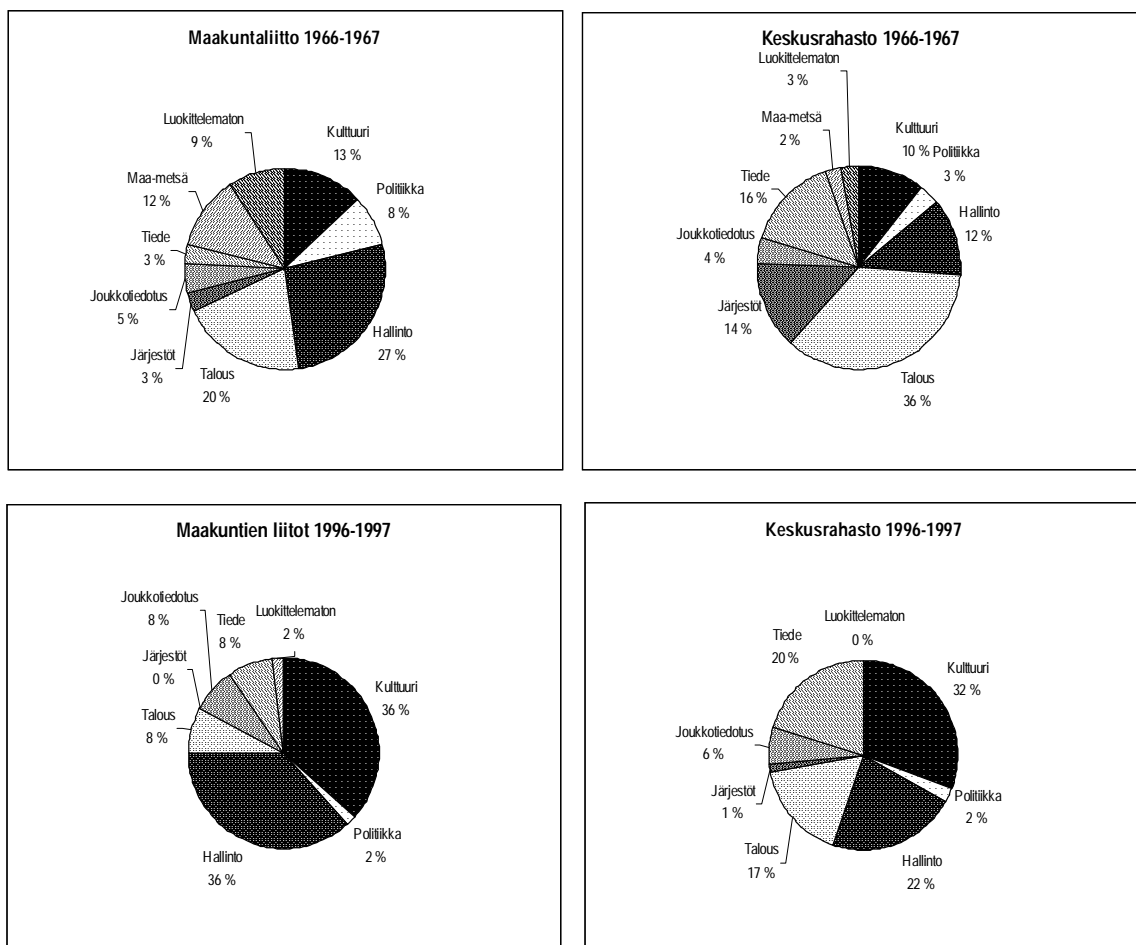
”Maakuntaliitto -käytäntö ei aina toimi” (110/9/mp321)

Mielenkiintoista ensimmäisessä kommentissa on myös se, että nykyjäsenet voivat kokea maakuntaliiton ulkopuoliseksi, eikä Kulttuurirahastoon rinnastetta-

² Nimittäjäkysymyksessä kehoitettiin ottamaan huomioon myös maakunnissa sijaitsevat yliopistot, korkeakoulut sekä muut kulttuuriorganisaatiot.

vaksi perustajatahoksi. Suhtautumistavan muuttumisella maakuntaliittoon on ilmeisesti pohjansa jo niiden 1970-luvulla tapahtuneessa politisoitumisessa, mitä liittojen 1990-luvulla saavuttama julkisviranomaisen asema on edelleen syventänyt. Tässä tutkimuksessa ei ole selvitelty sitä, onko maakuntaliitto nimitänyt edustajiaan maakuntarahastoihin puoluepoliittisin perustein. Tutkimuksen teon varrella käymissäni keskusteluissa on kuitenkin usein tuotu tämä seikka esille. Tämä saattaa myös osittain selittää sitä politiikan pelkoa ja vierastamista, jota ilmeisestikin maakuntarahastojen piirissä koetaan.

Keskusrahaston ja maakuntaliittojen nimityspolitiikka on ollut jossain määrin toisistaan poikkeava. Kuviossa 11 on esitetty erikseen näiden kahden toimijan nimeämien jäsenten suhteelliset osuudet kausilla 1966–1967 ja 1996–1997 vuosikatsauksista saatujen tietojen perusteella.

KUVIO 11 Maakuntaliittojen ja keskusrahaston nimittämien jäsenten kentät kausilla 1996–1997 (ylempi kuvapari) ja 1966–1967 (alempi kuvapari)

Maakuntaliitot ovat kaudella 1966–1967 nimittäneet eniten jäseniä hallinnon kentältä. Seuraavina tulevat talouden, kulttuurin ja maa- ja metsätalouden kentät. Samalla kaudella keskusrahaston nimittämistä jäsenistä suurin osa tulee talouden kentältä. Seuraavaksi suurimmat osuudet ovat tieteen, järjestöelämän, hallinnon

ja kulttuurin kentillä. Alle kymmenen prosentin kenttiä ovat keskusrahaston nimittämistä jäsenistä joukkotiedotus, politiikka ja maa- ja metsätalous.

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin maakuntien liitot ovat nimenneet hoitokuntiin yhtä paljon kulttuurin kuin hallinnon kentiltä. Tieteen, joukkotiedotuksen ja talouden osuudet tulevat seuraavina kukin kahdeksan prosentin osuudella. Poliitiikan kenttää edustaa kaksi prosenttia maakuntien liiton nimittämistä jäsenistä kaudella 1996–1997.

Keskusrahaston nimittämistä jäsenistä samalla kaudella reilu kolmasosa tulee kulttuurin kentiltä. Seuraavaksi suurimmat kentät ovat hallinto, tiede ja talous. Alle kymmenen prosentin kenttiä ovat joukkotiedotus, politiikka ja järjestöelämä.

Selkein muutos niin maakuntaliittojen kuin keskusrahastonkin nimittämislinjassa on kulttuurin kenttien osuuden voimakas kasvu ja talouden kentän osuuden pienentyminen. Huomattavaa on myös yhteiskunnan sosiaalis-taloudellisessa rakenteessa tapahtuneen muutoksen heijastuminen maakuntarahastojen jäsenistöön. Kauden 1966–1967 jäsenistössä oli vielä niin paljon (6 %) tilanomistajia, maanviljelijöitä, metsänhoitajia ja muita maa- ja metsätalouden piirissä toimivia henkilöitä, että erotin heidät omaksi ryhmäkseen. Näistä valtaosa oli maakuntaliiton nimittämiä paikallisia tilallisia. Kolmekymmentä vuotta myöhemmässä jäsenistössä on enää kolme näissä ammateissa toimivaa henkilöä.

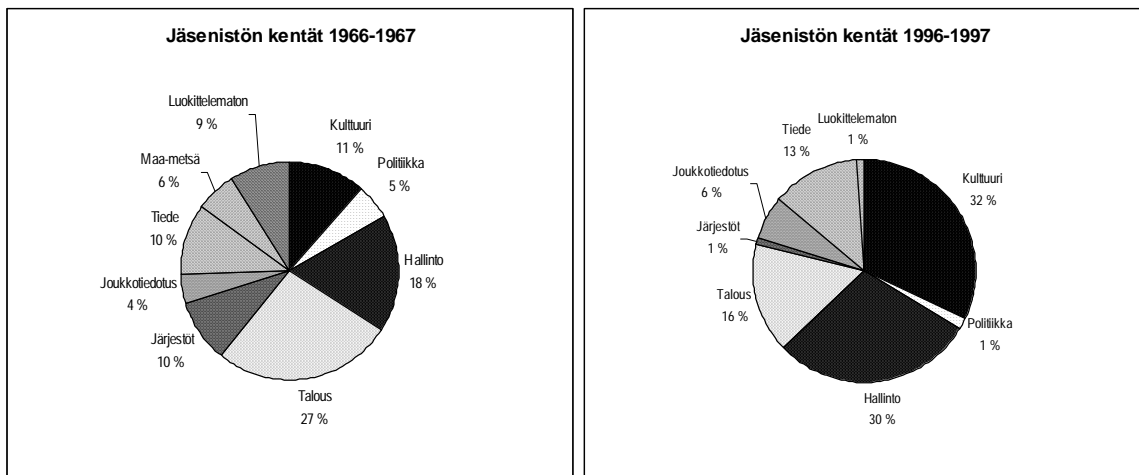
4.2 Jäsenistön kentät ja asemat

Tässä alaluvussa tutkin kauden 1996–1997 jäsenistön kenttiä ja asemia ja vertaan niitä kauden 1966–1967 jäsenistöön. Päähuomio kohdistuu kauteen 1996–1997, jolta ajalta on käytettävissä myös jäsenistön verkostoaineisto. Varhaisempi jäsenistön poikkileikkaus on tehty vuosikatsauksen perusteella, ja se täsmentää luvussa 2 annettua kuvaa maakuntarahastojärjestelmästä sen ollessa rahastopohjaltaan lähes nykyisessä muodossa ja poliittisesti aktiivisimmillaan.³ Millaiselta pohjalta jäsenistö tarkalleen ottaen toimi ja vaikutti tuolloisessa yhteiskuntapolitiikassa? Kiinnostava kysymys on myös se, onko jäsenistö kolmen vuosikymmenen aikana muuttunut, ja jos on, niin miten ja miksi?

Tutkimuksessa käyttämäni kenttien ja asemien luokittelun perusteena on taulukko 1 (ks. luku 3.3). Kauden 1966–1967 osalta jäsenistöstä jäi luokittelematta noin 9 prosenttia. Näistä pääjoukko on sellaisia henkilöitä, jotka ovat esiintyneet ainoastaan tutkintonimikkeellään (esimerkiksi filosofian maisteri) tai ovat vielä opiskelijoita (esimerkiksi valtiotieteen yo).

³ Kaudella 1966–1967 toimi 14 rahastoa. Seuraavalla kaudella Pohjois-Suomen rahasto jakaantui Pohjois-Pohjanmaan, Lapin ja Kainuun rahastoiksi. Vuonna 1971, kun perustettiin Päijät-Hämeen rahasto, maakuntarahastojärjestelmä sai rahastokoostumukseltaan nykyisen muodon.

Seuraavassa käsittelen lyhyesti kutakin kenttää ja sen sisältämiä asemia. Pääpaino on tässä vaiheessa jäsenistön koostumuksen määrällisessä erittelyssä, vaikka tuonkin esille alustavia tulkintoja joidenkin kenttien ja asemien rooleista maakuntarahastojärjestelmässä. Tarkastelen koko jäsenistön, sekä kyselyyn vastanneiden että vastaamatta jättäneiden, asemia ja vertaan niitä keskenään. Tällä tavalla jatkan edellisessä luvussa aloittamaani katoanalyysia, jonka kautta voi pohtia aineiston edustavuutta suhteessa koko jäsenistöön. Tällä on vaikutusta erityisesti verkostoaineistoon, joka on luonnollisesti käytettävissä vain kyselyyn vastanneiden osalta.

KUVIO 12 Jäsenistön kentät vuosina 1966–1967 ja 1996–1997

Kuviossa 12 on esitetty jäsenistön kenttäjakauma vuosilta 1966–1967 ja 1996–1997. Molempien vuosien luvut on koottu kyseisten vuosien vuosikatsauksista ja niissä ovat mukana kaikki jäsenet ja asiamiehet. Jälkimmäisen kauden luvuissa ovat siis mukana myös ne, jotka eivät vastanneet kyselyyn. Kyselyyn vastanneiden osuus koko jäsenistöstä kentittäin on esitetty sivulla 101.

4.2.1 Kulttuurin kentät

Kulttuurin kentät koostuvat opettajista ja rehtoreista, taiteen tekijöistä, taidehallinnosta sekä taide- ja kulttuurijärjestöjen edustajista. Näin määriteltyjen kulttuurin kenttien osuus on 32 prosenttia koko jäsenistöstä (perusjoukosta) kaudella 1996–1997. Niiden yhteenlaskettu osuus on yhtä suuri myös vastanneiden joukossa.

Kulttuurin parissa työskentelevien suhteellinen osuus on kasvanut rahastoissa merkittävästi verrattuna kolmekymmentä vuotta varhaisempaan aikaan, jolloin se oli 11 prosenttia. Erityisesti taide- ja kulttuurihallintoa edustavien määrä on kasvanut voimakkaasti taiteen tekijöiden ohella. Tämä on seurausta julkisten, lähinnä kunnallisten kulttuuripalveluiden yhteyteen perustetuista viroista. Taidelaitosten toimihenkilöt, kulttuuritoimenjohtajat ja kulttuurisihteerit muodostavat kaudella 1996–1997 suhteellisen ison, vajaan kymmenen prosentin ryhmän rahastojen hoitokunnissa.

Kulttuurin kentillä suurimman ryhmän muodostavat kuitenkin sekä kaudella 1966–1967 että kolmekymmentä vuotta myöhemmin yleis- ja ammatillisen sivistyksen parissa työskentelevät opettajat ja rehtorit. Heistäkin suurin osa on kunnan palveluksessa. Näin ollen jäsenistön kulttuurin kentälle sijoittuvista ammateista valtaosa on kunnan virkoja. Kaksi kolmasosaa kulttuurin kenttien edustajista työskentelee joko kuntien kulttuurihallinnossa tai sivistystoimessa.

Taide- ja kulttuurijärjestöjen toimijaryhmä koostuu molemmilla kausilla yksinomaan Kulttuurirahaston keskusrahaston edustajista. Keskusrahaston toimihenkilöillä on 10 hoitokuntaposiitiota. Tämä on viisi prosenttia kaikista hoitokuntaposiitioista kaudella 1996–1997. Maakuntarahastojen toiminnan alkuvaiheissa keskusrahaston toimihenkilöiden osuus maakuntarahastojen hoitokunnissa oli huomattavasti suurempi. Kolmekymmentä vuotta aikaisemmin kaudella 1966–1967 Suomen Kulttuurirahaston edustajat varasivat kaikkiaan 48 hoitokuntaposiitiota. Tuolloin esimerkiksi yliasiamies Erkki Salonen istui 12 ja toiminnanjohtaja Matti Ilmanen 9 maakuntarahaston hoitokunnassa.

Kaudella 1966–1967 oli jäsenistössä vain viisi taiteilijaa, joista ainoastaan yksi oli maakuntaliiton nimeämä. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin rahastojen hoitokunnissa oli 13 taiteen tekijää. Tätäkään ei voi pitää suurena määränä. Esimerkiksi opettajia ja rehtoreita on hoitokunnissa lähes puolta enemmän. Samoin taide-elämän edustus on vaatimatonta verrattuna tiede-elämään.

Kaikkiaan kulttuurin kenttien suhteellinen osuus jäsenistössä on kasvanut noin 20 prosenttiyksikköä. Kulttuurin osuutta ovat kasvattaneet suhteessa 1960-luvun puoliväliin erityisesti julkinen taide- ja kulttuurihallinto. Myös taidetta tekevien määrä on kasvanut. Siltikin noin 80 prosenttia hoitokuntien kulttuurin kenttien asemista on kulttuuria tai sivistystä välittäviä, ei tuottavia asemia kaudella 1996–1997. Apurahoina jaetut summat olivat vielä melko vaatimattomia 1960-luvun puolivälissä, eikä tieteen ja taiteen apurahojen jakaminen tuolloin ehkä edes ollut maakuntarahastojärjestelmän tärkein kulttuuripoliittinen tavoite. Jäsenistön vahvin asiantuntemus ei niin muodoin ollut tieteen ja taiteen apurahojen jakamisessa. Verrattuna tuohon aikaan 1990-luvun puolivälissä jaetaan apurahoja moninkertaisesti, joista noin puolet taiteelle. Taiteen kentän tuottavan fraktion osuus jäsenistössä on edelleen pieni verrattuna tieteeseen.

4.2.2 Hallinto

Erityisesti maakuntaliiton nimityksissä näkyy kaudella 1966–1967 alueellisen ja paikallisen hallinnon painotus. Johtopaikoilla istuivat pääosin politiikan ja hallinnon edustajat – eivät yritysjohtajat – jotka useimmiten olivat keskusrahaston nimittämiä. Tämä kertoo tuon ajan maakuntarahastoihin liittyvistä aluehallinnon kehittämiseen liittyvistä pyrinnoista (ks. luku 2). Näin ollen myös maakuntarahastojen jäsenistön rakenteen perusteella voi päätellä rahastojen toiminnan suuntautuneen varojen hankkimisedellytysten luomisen ohella jonkinlaisena epämuodollisena hallinnon foorumina olemiseen.

Maakuntarahastojen toiminnan alkuvuosina hoitokunnan jäsenyysajalle ei ollut mitään rajoituksia. Tästä syystä samat henkilöt saattoivat istua hoitokunnassa jopa vuosikymmenien ajan. Yhdistyspohjaisten maakuntaliittojen toimin-

nanjohtajat toimivat usein rahastojen asiamiehinä. Maakuntarahastot eivät kuitenkaan kuuluneet pelkästään maakuntaliittojen intressipiiriin, myös lääninhallinnolle jäi sijaa rahastoissa. Hoitokuntien jäsenenä oli seitsemän maaherraa, joista viisi toimi hoitokunnan puheenjohtajana. Maaherroista kuusi oli nimennyt maakuntaliitto ja yhden kulttuurijärjestö (Hämeen Heimoliitto). Tässä suhteessa ei ollut minkäänlaisia kategorisia vastakkainasetteluja lääninhallinnon ja maakuntahallinnon välillä.⁴

Mikäli hallinnossa toimivien osuutta vertaa kolmekymmentä vuotta myöhempien hoitokuntien rakenteeseen voi havaita heidän osuutensa kasvaneen nimityksissä entisestään: hallinnon kentän suhteellinen osuus on kauden 1996–1997 jäsenistössä noin 12 prosenttiyksikköä suurempi kuin kauden 1966–1967 jäsenistössä. Kunnan-, alue- ja keskushallinnon parissa työskenteleviä on maakuntarahaston jäsenistössä kaudella 1996–1997 reilu neljännes. Tähän joukkoon ei ole luettu kulttuurihallinnossa työskenteleviä. Tämä siitä huolimatta, ettei maakuntarahastojen ja aluehallinnon suhdetta voi enää pitää yhtä läheisenä. Kasvu onkin tullut erityisesti kunnan virkamiesten osuuden kasvun myötä. Hallinnon suhteellisen osuuden kasvu kertoo hyvinvointivaltion hallintosektorilla toimivan virkamieskunnan moninkertaisesta määrästä verrattuna 1960-luvun puoliväliin.

Kunnanhallinnossa työskentelee noin puolet hallinnon kentän toimijoista. Ryhmästä puolet on kaupungin- tai kunnanjohtajia ja toinen puolisko lähinnä muita kunnan johtavia virkamiehiä. Yhdessä kunnan kulttuurihallinnon kanssa he vahvistavat kuntainstituution asemia jäsenistössä. Kunnan yleisjohtoa edustavista jäsenistä valtaosalla on taustallaan yhteiskuntatieteellinen koulutus, kun taas kulttuurihallinnon edustajilla on opetuksen piirissä työskentelevien tavoin humanistinen tai kasvatustieteellinen koulutus. Erottavista tekijöistä huolimatta saattaa näiden ryhmien luottamustehtävistä ja verkostoista löytyä kuntataustasta selittyvää samankaltaisuutta.

Aluehallinnon toimijoiden pienehkö ryhmä jakautuu käytännössä kahtaalle, neljään kuntainliittotasolla työskentelevään terveydenhuollon ammattilaiseen ja viiteen maakuntaliiton johtavaan virkamieheen. Maakuntahallinnon edustajien osuus hoitokunnissa on siten pieni. Kauden 1996–1997 jäsenistössä näkyy jo maakuntarahastojen ja maakuntahallinnon historiallisten ja käytännöllisten siteiden murentuminen vanhojen maakuntaliittojen lakattua olemasta. Kaikkiaan hoitokunnissa vaikuttaa kolmetoista kunnanjohtajaa ja vain yksi maakuntajohtaja eikä yhtään maaherraa. Toisaalta on muistettava kuntien suurempi lukumäärä ja se, että vastanneilla kunnanjohtajilla on myös maakunnallisia luottamustehtäviä.

⁴ Vahvoina yksilövaikuttajina tunnetut presidentti Kekkonen nimittämät maaherrat loivat alueellisesti yhtenäistä rintamaa – ehkä juuri sen ansiosta, että heidän toimensa ylittivät helposti maakunta-, läänin-, ja keskushallinnon väliset rajalinjat. Ei ollut mitenkään poikkeuksellista, että keskushallinnon nimittämä maaherra oli myös maakuntaliiton hallituksen puheenjohtaja. Kauden 1966–1967 hoitokuntien jäsenistä ainakin Pohjois-Karjalan maaherra Esa Timonen, Lapin maaherra Martti Miettunen ja Oulun maaherra Kalle Määttä toimivat myös toimialueidensa maakuntaliittojen puheenjohtajina. Häyrynen (2003, 196–197) on käsitellyt Pohjois-Karjalan hallintoalueen vallan keskittymisestä Timoselle.

Kyselyyn vastanneiden joukossa keskushallinnon suhteellinen osuus laskee verrattuna kunnan- ja aluehallinnon osuuksiin. Tämä johtuu siitä, että yksikään kuudesta oikeuslaitoksessa ja puolustusvoimissa työskentelevästä ei vastannut kyselyyn kun taas kaikki muut vastasivat.

4.2.3 Poliitiikka ja järjestöt

Maakuntarahastojen yhteiskuntapoliittisen aktiivisuuden laantumisesta kertoo se, että ammattipoliitikkoja on maakuntarahastoissa kaudella 1996–1997 huomattavasti vähemmän kuin kolmekymmentä vuotta aikaisemmin. Tuolloin mukana olivat jäsenet ja varajäsenet mukaan luettuna 16 kansanedustajaa ja 3 ministeriä. Kaudella 1996–1997 jäsenistössä on kolme kansanedustajaa, joita voitaisiin pitää politiikan kentän edustajina, mikäli politiikan kentälle kuulumiiseen edellytetään ammattimaista tai täysipäiväistä politiikan parissa työskenteilyä tai korkeimpia luottamusmiestehtäviä puolueorganisaatiossa kuten Ruostesaaren (1992, 73) määrittelyssä.

Rahastoissa on kuitenkin suuri joukko jäseniä, joilla on runsaasti poliittisia luottamustoimia. Tällöin tulee kuitenkin ongelmaksi se, että nämä luottamustoimet ovat enemmän tai vähemmän sivutoimisia. Jos henkilö luetaan tiettyyn kenttään kuuluvaksi vain kerran, olen pitänyt ammattia luottamustoimea tärkeämpänä määrittäjänä. Tässä tutkimuksessa erotan luottamustoimet ja ammatit (toistaiseksi) selkeästi toisistaan siten, että tarkastelen niitä erikseen. Tässä luvussa tarkastelen ammatteja, mistä johtuen sijoitan siis järjestösektorille ja politiikan kentälle vain sellaisia henkilöitä, joiden ammatti tai toimeentulo liittyy näillä kentillä hallittuihin asemiin.

Politiikan kentälle sijoittuu siis ammatillisessa mielessä kolme kansanedustajaa, joista yksi vastasi kyselyyn ja on siten jatkotarkasteluissa mukana. Järjestösektorilla toimii ammattimaisesti yksi kirkon edustaja⁵ ja yksi järjestöjohtaja. Näiden nämä kentät jäävät hyvin pieniksi ja niiden merkitys tulee esille paremmin luottamustoimia tarkasteltaessa (ks. luku 5.5).

4.2.4 Talous

Maakuntarahastot olivat 1960-luvun puolivälissä, valtiollistumisen kiihtyessä, vielä varoiltaan kapealla pohjalla. Rahastojen hoitokuntien kenttäkohtaisessa poikkileikkauksessa kaudella 1966–1967 hoitokuntien kokoonpano näyttää hyvin talouselämäpainotteiselta. Yritysjohtajat olivat siinä ylivoimaisesti suurin ammattiryhmä. Kaikista keskusrahaston nimittämistä jäsenistä lähes puolet tuli talouselämästä. Suurin osa yritysjohtajista oli arvonimin punnittua ja palkittua talouseliittä. Jäsenten ja varajäsenten joukossa oli mukana muun muassa neljä vuorineuvosta, kymmenen teollisuusneuvosta, neljä talousneuvosta sekä kym-

⁵ Ruostesaari (1992, 70) lukee kirkon valtiollisena instituutiona hallintosektoriin kuuluvaksi ”vaikka se myös käyttää ehdollista valtaa” – siis pyrkimystä vaikuttaa ihmisten uskomuksiin. Itse olen pitänyt jälkimmäistä kriteeriä tutkimukseni kannalta oleellisempänä, mistä johtuen olen sijoittanut kirkon järjestösektorille.

menen kauppaneuvosta. Hallinnon ja talouden kentiltä tulevat toimijat olivat selkeästi runsaimmin edustettuina hoitokunnissa.

Talouselämäpainotteisuudessaan maakuntarahastojen luottamusmiesrakenne ei juuri poikkea tuon ajan keskusrahaston toimitelmistä (ks. Pohls 1989, liite 3). Talouselämän toimijoiden yhteiskunnallisten suhteiden avulla pyrittiin todennäköisesti luomaan hyviä mahdollisuuksia maakuntarahastojen varojen kartuttamiseksi sekä viestimään rahastoista pääomien hoidon kannalta luotettavana lahjoituskohteena.

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin yrityselämän edustajia on mukana lähes puolet vähemmän. Kyselyyn vastanneista maakuntarahastojen jäsenistä noin joka viides työskentelee elinkeinoelämän parissa. Kaikkien jäsenten joukossa heitä on kolme prosenttiyksikköä vähemmän. Käytännössä kaikki kentän toimijat työskentelevät yrityksen johtotehtävissä ja heistä kaksi kolmannesta toimitusjohtajan tai vastaavan nimekkeellä. Yli puolella heistä on kaupallinen korkeakoulututkinto ja muutamalla tekniikan alan korkeakoulututkinto; loput tutkinnot hajautuvat eri aloille. Yli 60 prosenttia sektorin jäsenistä ilmoittaa puoluekannakseen Kokoomuksen, kun taas muilla kentillä puolueiden kannatus on heterogeenisempää.

Pelkkien taustatietojen perusteella on vaikea sanoa täsmällisesti, miksi juuri tämä joukko on rekrytoitunut elinkeinoelämästä maakuntarahastojen hoitokuntiin. Voidaan kylläkin arvioida, että suurimmalle osalle heidän edustamistaan yrityksistä on alueellisuus jollain tavalla tärkeää. Usealla näistä yrityksistä on lisäksi maakuntarahaston yhteydessä toimiva nimikkorahasto. Jos pohditaan sitä, ovatko sektorin jäsenet mukana rahastoissa henkilökohtaisessa vai yritysjohtajan roolissa on painopiste ehkä enemmän jälkimmäisessä, katsottiin asiaa sitten jäseneksi nimittäjän tai yrityksen näkökulmasta. Yritykselle saattaa alueellisuus tai alueidentiteetti olla tärkeä tekijä, jonka vuoksi sen on järkevää olla mukana muussakin alueellisessa toiminnassa kuin alueen elinkeinoelämän edistämässä. Maakuntarahastojen nimikkorahastojärjestelmä mahdollistaa tämän toteuttamisen siten, että yritys saa oman nimensä esille tässä yhteydessä. Edelleen maakuntarahasto saattaa tarjota yritysjohtajille yhden foorumin yhteiskunnallisten suhteiden hoitoon muiden sektoreiden kanssa. Tähän viittaa myös se, että elinkeinoelämän edustajien tärkeinä pitämät kontaktit suuntautuvat heidän oman kenttensä ulkopuolelle (tästä lisää luvussa 5).

4.2.5 Joukkotiedotus

Kaudella 1996–1997 joukkotiedotuksessa työskentelevien osuus kaikista maakuntarahastojen jäsenistä on pienehkö, noin 6 prosenttia. Osuus on pari prosenttiyksikköä suurempi kuin kaudella 1966–1967. Kentän edustus muodostuu lähinnä maakunnallisista lehdistä. Puolet eli kahdeksan jäsentä on päätoimittajia ja loput muita toimittajia. Maakuntalehdelle maakuntarahasto on luonteva paikka olla esillä aina terävintä kärkeä myöten. Lehti on ehkä tärkein maakunnallisten symbolien tuottaja ja yleisen 'maakunnallisen mielipiteen' muokkaaja. Maakuntalehdet ovat vaikuttaneet maakuntarahastoissa jo koko järjestelmän syntyproses-

sista lähtien. Joukkotiedotuksen käyttämän symbolisen vallan vuoksi kentän painoarvo on suurempi kuin mitä pelkkä henkilöluku ilmaisee.

4.2.6 Tiede

Tieteen parissa työskentelee kaikista hoitokuntien jäsenistä kolmetoista prosenttia kaudella 1996–1997. Osuus on kolme prosenttiyksikköä suurempi kuin kaudella 1966–1967. Tuolloin tieteen edustajia hoitokuntiin nimitti lähinnä keskusrahasto, maakuntaliitot sen sijaan harvemmin. Korkeakoululaitoksen alueellinen laajentuminen oli vielä alkuvaiheissaan.

Tieteen osuus on pieni, jos sitä vertaa esimerkiksi hallinnon tai elinkeinoelämän osuuteen. Tieteilijöitä on kuitenkin kauden 1996–1997 rahastossa huomattavasti enemmän kuin taiteilijoita, kolmekymmentä vuotta aikaisemmista maakuntarahastoista puhumattakaan. 1990-luvulla kentän painoarvoa on nostanut se, että seitsemästätoista rahaston hoitokunnan puheenjohtajuudesta kahdeksaa hoitaa tiedesektorin edustaja. Rahastot näyttävät luottavan puheenjohtajavainnassaan tieteelliseen asiantuntijuuteen tai yliopistolliseen statukseen.

TAULUKKO 7 Puheenjohtajan nimittäjät ja yleisimmät kentät kausina 1966–1967

	Puheenjohtajan nimittäjänä		Puheenjohtajan kenttänä	
	Maakuntaliitto	Keskusrahasto	Hallinto	Tiede
Kausi 1966-1967	64 %	28 %	57 %	7 %
Kausi 1996-1997	6 %	82 %	29 %	47 %

Taulukko 7 havainnollistaa puheenjohtajanimityksissä tapahtunutta muutosta. Kaudella 1966–1967 puheenjohtaja oli tavallisesti maakuntaliiton nimittämä ja hallinnon edustaja. Viittä maakuntarahastoa johti maaherra. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin puheenjohtajan, kuten selkeästi suurimman osan muustakin jäsenistö on nimittänyt keskusrahasto. Puheenjohtajan kenttä on tavallisimmin tiede. Hallinto on edelleen selkeästi toiseksi yleisin puheenjohtajan kenttä.

Myöhemmissä verkosto- ja luottamustoimitarkasteluissa tieteen kenttä näyttää sijoittuvan etäälle muista kentistä ja niiden muodostamasta keskuksesta. Saattaa olla, että tämä ei ole osoitus niinkään tieteen ulkopuolisuudesta vaan siitä, että heillä on oma selkeä roolinsa maakuntarahastoissa. Kentän edustajat ovat lähinnä professoreita, jotka edustavat suhteellisen tasaisesti tieteen eri aloja.

4.3 Jäsenistön sosiaaliset taustamuuttujat

4.3.1 Ikä ja sukupuoli

Taulukossa 8 on esitetty neljän ikäryhmän osuudet maakuntarahastoissa, valtaeliitissä ja koko väestössä. Valtaeliittiä koskevat tiedot ovat peräisin Ruostetsaaren (1992) teoksesta.⁶

TAULUKKO 8 Eri ikäryhmien osuus maakuntarahastoissa, valtaeliitissä ja koko väestössä

IKÄ	Maakuntarahastot	Valtaeliitti	Väestö
	1997	1991	1991
yli 64 v.	8 %	6 %	14 %
52-64 v.	46 %	41 %	14 %
42-51 v.	37 %	40 %	15 %
alle 42 v.	9 %	13 %	58 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %

Maakuntarahaston ja valtaeliitin iän perusteella muodostetut ikäryhmät ovat suhteellisilta osuuksiltaan lähellä toisiaan. Vanhempien ikäryhmien osuus maakuntarahastoissa on tosin selkeästi suurempi kuin valtaeliitissä. Valtaeliittiä nuorentaa voimakkaasti poliittikaeliitin selvästi muita eliittiryhmiä alhaisempi keski-ikä, joka on 43 vuotta (Ruostetsaari 1992, 89). Ilman tätä ryhmää, jonka edustus maakuntarahastoissa on pieni, maakuntarahastojen ja valtaeliitin ikäryhmät vastaisivat vielä paremmin toisiaan. Koko valtaeliitin keski-ikä on 51 vuotta, kun taas maakuntarahastoissa se on vuoden korkeampi.

Näyttäisi siltä, että eliittiin nousee keskimäärin ennen viidettäkymmenettä ikävuotta, mikäli muut henkilön ominaisuudet ovat kohdallaan, ja sieltä siirrytään sivuun tai eläkkeelle liukuvasti kuudettakymmenettä ikävuotta lähestyessä. Iällä on siis merkitystä niin maakuntarahastoihin kuin eliittiinkin rekrytoitumisessa. Sen sijaan on mahdotonta arvioida ilman elämäkertatietoja, mikä merkitys sukupolvien yhteisillä kokemuksilla ja sukupolvirajoilla on tässä.⁷

⁶ Ruostetsaari (1992) tarkastelee valtaeliittiä Roosin (1987) kuvaamien sukupolvien kautta. Ruostetsaari (1992, 88) on erotellut sukupolvet toisistaan pelkästään iän perusteella. Ruostetsaaren aineisto on kerätty pääasiassa vuoden 1991 aikana, ja maakuntarahastoja koskeva aineisto on poikkileikkaus hoitokuntien toimikauden 1996–1997 jäsenistöstä. Tutkimusten välisenä aikana sukupolvien osuudet ovat ihmisten ikääntymisen vaikutuksesta muuttuneet. Vuosisadan alkupuolella syntyneiden ensimmäisen ja toisen sukupolven edustajien osuudet ovatkin eläkkeelle siirtymisistä johtuen maakuntarahastoissa selvästi pienempiä. Tutkimusten välisestä aikaerosta johtuen onkin mielekkäämpää vertailla aineistoja iän kuin sukupolven perusteella. Taulukossa 11 olen muuntanut Ruostetsaaren käyttämät sukupolvet niiden syntymävuosirajojen perusteella ikäryhmiksi sen mukaan, minkä ikäisiä he ovat vuonna 1991 olleet. Tämän jälkeen olen sijoittanut maakuntarahaston jäsenet näihin ikäryhmiin välittämättä siitä, mihin sukupolveen he kuuluvat. Kukin ikäryhmä on kuitenkin yhden sukupolven mittainen.

⁷ II ja III sukupolven henkilöt olivat yhtä vahvasti edustettuina valtaeliitissä vuonna 1991 (Ruostetsaari 1992, 88). Yksinkertainen selitys tälle on se, että tuolloin toisen ja

Maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenistöstä ja asiamiehistä yli puolet asettautuu kymmenen vuoden sisään 52 ikävuoden kahden puolen. Tässä se ei poikkea oleellisesti Ruostetsaaren määrittelemästä valtaeliitistä. Sen sijaan naisten osuus on maakuntarahastoissa selkeästi suurempi. Kaikkien maakuntarahastojen koko jäsenistöstä naisia on 28 %, kun taas koko valtaeliitissä naisten osuus on 13 prosenttia. Maakuntarahastotutkimukseen vastanneiden joukossa on 32 prosenttia eli hieman enemmän kuin koko jäsenistössä. Naisten osuus on kasvanut merkittävästi verrattuna kolmenkymmenen vuoden takaisin maakuntarahastoihin. Kauden 1966–1967 jäsenistössä naisten osuus oli vain neljä prosenttia.

Valtaeliitissä sektoreiden väliset sukupuolierot ovat suuret. Poliitiikka- (33 %) ja kulttuurieliitissä (24 %) naisten osuus on suurimmillaan, ja pienimmillään se on tiede- (8 %) ja hallintoeliitissä (5 %) (Ruostetsaari 1992, 90). Miesvaltaisuus on kuitenkin selkeästi kulttuurieliitinkin ominaispiirre. Koko kulttuurityövoimasta on naisia vuoden 1999 kulttuuritilaston mukaan hieman vajaa puolet. Naisten osuus taiteen eri alueilla voidaan esittää pyramidina, jossa naisten osuus vähenee ja taiteellisen luovuuden osuus kasvaa kapenevaa huippua lähestyttäessä (Kangas 1998, 269). Naisten roolia kuvaa kulttuurityössä hallinnollinen hoiva, asiantuntijuus sekä yleisöpositio, mutta ei niinkään taiteellista luovaa toimintaa määrittelevä positio (emt, 270).

TAULUKKO 9 Maakuntarahaston hoitokuntien kaikkien jäsenten sukupuolijakauma kentittäin

KENTTÄ	Mies	Nainen
Kulttuuri	68 %	32 %
Politiikka	33 %	67 %
Hallinto	73 %	27 %
Talous	84 %	16 %
Järjestöt	100 %	0 %
Joukkotiedotus	77 %	23 %
Tiede	69 %	31 %
Luokittelematon	50 %	50 %
YHTEENSÄ	72 %	28 %

kolmannen sukupolven rajakohta osui 51 ja 52 ikävuoden kohdalle. Maakuntarahastotutkimuksen ajankohtana vuonna 1997 tuo raja puolestaan osuiksi 57 ja 58 ikävuoden välille, ja kolmannen ja neljännen sukupolven raja 47 ja 48 ikävuoden välille, jolloin kolmas sukupolvi näyttäytyisi selkeästi suurimpana ryhmänä. Tällä haluan kuvata sitä, että ikä on mielestäni tärkeämpi tekijä kuin sukupolvi silloin kun tarkastellaan eliittiasemiin nousua. Iän myötä ihmiset nousevat näihin aseisiin sukupolven katsomatta, ja kahden- kolmenkymmenen iässä eliittiin nousta harvemmin. Sukupolven käsitteen kautta sen sijaan tulisi tarkastella yhdessä koettujen historiallisten tapahtumien vaikutusta tarkasteltuun kysymykseen. Käytettynä pelkästään ikään verrattavana luokittelumuuttujana sukupolven käsite kadottaa teoreettisen selitysvoimansa. Bourdieu (1985, 128) jopa väittää, että kaikki ikäjaottelut ovat mielivaltaisia ja vallankäyttöä, jolla on tarkoitus saada aikaan haluttu järjestys.

Tarkasteltaessa sukupuolijakaumia kentittäin (taulukossa 9) havaitaan, että suurin osa naisista rekrytoituu maakuntarahastoihin kulttuuri- ja tiedealoilta. Tieteessä naisten huomattavasti suurempi osuus (31 %) maakuntarahastoissa verrattuna valtaeliittiin (8 %) on seurausta siitä, että maakuntarahastojen hoitokuntiin on nimetty myös muita kuin korkeimpia akateemisia asemia omaavia henkilöitä. Tästä johtuen pelkkä kenttäkohtainen tarkastelu ei kerro, millainen sukupuolijako on hierarkkisesti eritasoisissa tehtävissä. Tarkasteltaessa maakuntarahastoaineistoa työtehtävän mukaan, vahvistaa se myös tieteen osalta sen yleisesti tunnetun tosiseikan, että miesten suhteellinen osuus kasvaa hierarkian huippua lähestyttäessä. Maakuntarahastojen kaikista kahdestakymmenestä professorista, yliopistojen rehtorista, tutkimuslaitosten johtajista on naisia kolme (15 %). Muista neljästätoista tieteen edustajasta – pääasiassa tutkijoista ja lehtoreista – on puolestaan naisia 57 %. Sama toistuu myös muilla sektoreilla: kaupunginjohtajat, yritysjohtajat, päätoimittajat ovat pääsääntöisesti miehiä. Myös taiteen tekijöistä ja ammattilaisista suurempi osa on miehiä. Naisten osuus on keskimääräistä suurempi yleissivistävien oppilaitosten opettajissa ja kunnallisissa kulttuurilaitoksissa työskentelevissä sekä muissa kuin kunnan yleishallinnon johtavissa virkamiehissä.

Naiset eivät siis rekrytoitu maakuntarahastoihin johtavista asemista yhtä usein kuin miehet, sillä eliittipositiot ovat rekrytointipohjana olevassa yhteiskunnassa pääasiallisesti miesten hallussa. Määrätietoinen ja itseisarvoinen naisten ja nuorten osuuden kasvattaminen saattaisi siten heikentää maakuntarahastojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, mutta myös niiden mahdollisesti herättämää elitististä mielikuvaa. Toinen, työläämpi vaihtoehto on luonnollisesti löytää maakunnista ne harvat maakuntarahastojen kannalta relevanteissa johtavissa asemissa olevat naiset ja nuoret.

Kyselytutkimuksen mielipideosiossa kysyttiin maakuntarahaston jäsenten suhtautumista väitteisiin, joiden mukaan hoitokunnan jäsenenä tulisi olla enemmän nuoria (mp 311) ja naisia (mp 317). Suhtautuminen nuorten osuuden kasvattamiseen on myönteisempää kuin naisten osuuden. Jäsenistä 63 % yhtyy osittain tai täysin tähän väitteeseen. Suhtautuminen naisten osuuden kasvattamiseen jakaa vastaajat tarkalleen kahteen yhtä suureen ryhmään. Molemmat väitteet ovat nuotoiltu koskettamaan omaa hoitokuntaa, mistä johtuen sen koostumus tarkasteltavan asian suhteen vaikuttaa jonkin verran, kuitenkin hyvin vähän. Identifioituminen väitteen kohderyhmään vaikuttaa mielipiteisiin sen sijaan merkittävästi. Nuoret tahtovat enemmän nuoria hoitokuntaan ja naiset naisia.

TAULUKKO 10 Syntymävuosikymmenen vaikutus nuorten osuuden kasvattamiseen hoitokunnissa

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä	
Syntymävuosikymmenen	1920	0 0 %	1 50 %	1 50 %	0 0 %	2 100 %
	1930	4 12 %	8 24 %	16 48 %	5 15 %	33 100 %
	1940	5 10 %	30 59 %	15 29 %	1 2 %	51 100 %
	1950	4 16 %	17 68 %	4 16 %	0 0 %	25 100 %
	1960	2 40 %	2 40 %	1 20 %	0 0 %	5 100 %
	1970	0 0 %	1 100 %	0 0 %	0 0 %	1 100 %
	Yhteensä	15 13 %	59 50 %	37 32 %	6 5 %	117 100 %

Taulukosta 10 voidaan havaita iän (syntymävuosikymmenen) vaikutus väitteeseen nuorten osuuden lisäämisestä hoitokunnissa: myönteinen suhtautuminen väitteeseen kasvaa vastaajan iän laskiessa. Naisten osuuden lisäämistä hoitokunnissa kannattaa miehistä ainoastaan 28 prosenttia ja naisista 72 prosenttia. Suhtautuminen ajatukseen iän (nuoruuden) erityisestä arvosta sinänsä on ongelmattomampaa kuin sukupuolen (naiseuden). Kysymys naisten osuuden lisäämisestä koettiin ehkä provosoivaksi, koska se oli eniten kommentoitu mielihopekysymys. Kommenttien pääasiallinen sanoma oli se, ettei sukupuoli saa olla nimittämisen peruste sinänsä ja mennä esimerkiksi asiantuntemuksen edelle jäseniä valittaessa. Ikä ei kuitenkaan herättänyt tällaisia kommentteja.

”Hoitokunta ei parane sillä, että sinne laitetaan naisia. Tärkeämpää on saada eri alojen edustajia, päteviä ja keskustelukykyisiä ihmisiä hoitokuntiin. Se ovat nämä ihmiset naisia vai miehiä on sivuseikka” (154/14: mp317)

4.3.2 Asuinpaikka

Maakuntarahastojärjestelmä kattaa koko maan suomenkieliset alueet maakunnittain. Hoitokuntien jäsenet pyritään rekrytoimaan pääosin kunkin maakuntarahaston toimialueella asuvasta väestöstä. Maakuntarahastojen toimialueesta johtuen hoitokuntaan valikoituvien jäsenten maakuntaan identifioitua aluetietoisuus saattaa olla korkeampi kuin väestössä keskimäärin ja he saattavat pitää maakuntaa keskeisempänä kuin muita alueellisia yksiköitä. Maakuntarahastoille suunnatussa kyselylomakkeessa ei ollut suoraan jäsenten aluetietoisuuteen kohdistuvia kysymyksiä. On kuitenkin perusteltua olettaa Paasin (2001, 144) tavoin, että ihmisten pitkäaikainen samalla alueella tai paikalla asuminen muo- vaa heidän arvojaan ja asenteitaan annetun sosiaalisen ympäristön mukaisiksi. Arvioisin, että kaksi samalla seudulla asuvaa henkilöä omaavat ainakin jossain määrin ja joissakin asioissa samankaltaisia dispositioita sekä yhteenkuuluvuut-

ta. Seuraavassa analysoin pääosin maakuntarahastokohtaisesti hoitokunnan jäsenten sidoksia omaan maakuntaansa. Missä ja millaisessa maakunnan osassa he asuvat ja mistä ja kuinka kauan aikaa sitten he ovat mahdollisesti maakuntaan saapuneet sekä missä he ovat opiskelleet?

TAULUKKO 11 Maakuntarahastojen jäsenten siteitä omaan maakuntaan

Jäsenten siteitä omaan maakuntaan	Maakunnassa syntyneiden osuus	Naapurimaakunnassa synt. osuus	Maakunnassa nykyisin asuvien osuus	Maakunnassa asumisvuosien osuus iästä	Maakunnassa opiskelleita
Uusimaa	44 %	11 %	100 %	75 %	71 %
Varsinais-Suomi	50 %	25 %	100 %	76 %	67 %
Satakunta	71 %	14 %	86 %	66 %	14 %
Häme	29 %	29 %	86 %	53 %	0 %
Pirkanmaa	27 %	27 %	73 %	57 %	27 %
Päijät-Häme	25 %	0 %	100 %	31 %	0 %
Kymenlaakso	20 %	80 %	80 %	46 %	0 %
Etelä-Karjala	0 %	33 %	100 %	38 %	0 %
Etelä-Suomi	37 %	26 %	89 %	58 %	26 %
Mikkeli (Etelä-Savo)	60 %	20 %	80 %	79 %	0 %
Pohjois-Savo	50 %	25 %	88 %	61 %	11 %
Pohjois-Karjala	13 %	50 %	88 %	69 %	38 %
Keski-Suomi	20 %	70 %	100 %	57 %	50 %
Etelä-Pohjanmaa	38 %	38 %	63 %	63 %	0 %
Keski-Pohjanmaa	44 %	56 %	67 %	74 %	11 %
Keski-Suomi	35 %	46 %	81 %	66 %	21 %
Pohjois-Pohjanmaa	40 %	40 %	100 %	68 %	50 %
Kainuu	63 %	25 %	100 %	53 %	0 %
Lappi	67 %	0 %	100 %	64 %	40 %
Pohjois-Suomi	58 %	21 %	100 %	61 %	22 %
Yhteensä	40 %	33 %	88 %	62 %	23 %

Taulukossa 11 on esitetty viisi hoitokunnan jäsenten asumiseen liittyvää muuttajaa suhteessa omaan maakuntarahastoon. Maakuntarahastot, joiden vastausprosentti on alle viidenkymmenen, ovat taulukossa kursivoituna, eikä niitä oteta seuraavissa vertailuissa huomioon. Taulukosta nähdään, että selvästi alle puolet (40 %) jäsenistä on syntynyt rahastonsa toimialueena olevassa maakunnassa. Maakuntien väliset erot ovat suuria.

Läntisen ja pohjoisen Suomen rahastoissa sekä Uudellamaalla ja Pohjois-Savossa maakunnassa syntyneiden osuudet ovat selkeästi suurimmat. Kolmannes jäsenistä on syntynyt rahastonsa toimialueena olevan maakunnan naapurimaakunnassa. Myös naapurimaakunnassa syntyneiden osuus vaihtelee voimakkaasti rahastoittain. Maakunnan alueellisen sijainnin keskeisyys näyttäisi vaikuttavan naapurimaakunnassa syntyneiden hoitokunnan jäsenten määrään. Esimerkiksi sijainniltaan keskeisen ja pinta-alaltaan laajan Keski-Suomen maakunnan jäsenistä peräti 70 prosenttia on peräisin naapurimaakunnista. Ainoastaan Pohjois-Pohjanmaan naapurinaan omaavassa Lapin maakuntarahastossa yksikään jäsen ei ole peräisin naapurimaakunnan puolelta. Keski-Pohjanmaan rahastossa kaikki jäsenet ovat rekrytoituneet 'historiallisen Pohjanmaan' maakunnasta. Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden jäsenet ovat pääosin viettäneet akateemisten opintojen parissa, useimmiten muualla kuin syntymäpaikkakunnallaan.

Etelä-Suomen alueella Varsinais-Suomi, Satakunta ja Uusimaa ovat jäsenistön asuinpaikan suhteen 'omavaraisempia' kuin Häme ja Pirkanmaa. Kun

siirrytään tarkastelemaan kotimaakunnassa vietettyjen asuinvuosien suhteellista osuutta koko iästä, ovatkin Hämeen ja Uusimaan osuudet suurimmat. Tämä merkitsee sitä, että näiden rahastojen maakunta-alueiden ulkopuolella syntyneet ovat asettuneet maakuntaan jo varhaisessa vaiheessa, todennäköisesti opintojensa tai niiden päättymisen yhteydessä. Kaikkien vastausprosenttiltaan viidenkymmenen ylittäneiden rahastojen hoitokuntien jäsenet ja asiamiehet ovat asuneet yli puolet eliniästään toimialueensa maakunnassa. Jäsenistön keski-ikä suhteutettuna pelkkä opiskelu ei voi täysin selittää maakunnan ulkopuolella asumista, mutta se antaa kuitenkin ilmeisimmän syyn siihen. Peräti 80 prosenttia kaikista seitsemästätoista maakuntarahaston jäsenestä on saanut koulutuksensa kahdessa (Uudenmaan ja Pirkanmaan) maakunnassa. Opiskeluun liittyviä asioita tarkastellaan lähemmin seuraavassa osassa.

Tiivistäen voi sanoa, että maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenet ja asiamiehet ovat syntyneet pääosin toimialueensa maakunnassa tai sen naapurimaakunnassa ja ovat asuneet toimialueensa maakunnassa myös pääosan elämästään. Keskimäärin yli 30 vuoden asumisaika maakunnan alueella on enemmän kuin riittävä luottamustehtävässä tarvittavien sosiaalisten verkostojen luomiseksi.

Kyselyyn vastanneiden asuinvuodet maakunnassa lisääntyvät johtuen iästä ja ihmisten elinkaareen liittyvistä tekijöistä. Taulukossa 11 käytetty suhteellisten asuinvuosien tarkastelu loiventaa kuitenkin ikävuosien vaikutusta. Syntymämaakunnan suhteessa rahaston maakuntaan ei iällä näytä olevan mitään yksiselitteistä erottelevaa merkitystä.

Mikäli halutaan verrata maakuntarahastojen jäsenten syntymäalueita valtaeliittiin, on luovuttava rahastokohtaisesta tarkastelusta. Tämä ei kuitenkaan edellä esitetyistä tuloksista voimakkaasti poikkea johtuen syntymämaakunnan ja maakuntarahaston toimialueen muodostavan maakunnan välisestä tiiviistä suhteesta. Lisäksi on oletettava, että maakuntarahastotutkimukseen vastanneiden syntymäpaikka on myös ollut heidän nuoruusajan paikkakuntansa. Maakuntarahastoinstituution luonteenomainen piirre on alueellinen kattavuus, mikä johtaa myös sen jäsenistön syntymäpaikkojen alueelliseen kattavuuteen. Taulukossa 12 on esitetty tämän vertailun tulokset.

TAULUKKO 12 Syntymä- ja nuoruusajan asuinalueet

	Etelä-Suomi	Keski-Suomi	Pohjois-Suomi	YHTEENSÄ
Koko maa II sukupolvi	51 %	34 %	15 %	100 %
Mkr II sukupolvi	63 %	21 %	16 %	100 %
Koko maa III sukupolvi	50 %	33 %	16 %	100 %
Mkr III sukupolvi	37 %	39 %	24 %	100 %
Koko maa IV sukupolvi	48 %	34 %	18 %	100 %
Mkr IV sukupolvi	32 %	36 %	32 %	100 %
Koko maa V sukupolvi	55 %	25 %	20 %	100 %
Mkr V sukupolvi	0 %	75 %	25 %	100 %
KOKO MAA KAIKKI	51 %	31 %	17 %	100 %
MKR KAIKKI	43 %	34 %	23 %	100 %
VALTAEELIITTI KAIKKI (nuoruus)	74 %	18 %	6 %	100 %

Ruostetsaaren (1992, 99) tutkiman valtaeliitin nuoruusajan asuinalueena⁸ on Etelä-Suomi selvästi yliedustettuna ja Keski-Suomi puolestaan aliedustettuna suhteutettuna koko väestöön. Maakuntarahastojen jäsenten kohdalla tilanne on Etelä-Suomen osalta jokseenkin päinvastainen. Etelä-Suomen maakuntiin sijoituvien rahastojen hoitokunnissa on noin puolet kaikista hoitokuntien jäsenpaikoista, mutta syntymäpaikkana Etelä-Suomi siis jää jonkin verran, joskaan ei merkittävästi, alhaisemmaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että se noin viidesosa rahaston jäsenistöstä, joka on syntynyt maakuntarahastonsa toimialueena olevan maakunnan ja sen naapurimaakunnan ulkopuolella, on tullut pääosin Keski- ja Pohjois-Suomesta Etelä-Suomeen. Tarkempaa analyysia näistä maakunnan vaihdoksista en ole niiden vähäisyydestä johtuen tehnyt, mutta vaikutelma on se, että ne noudattavat muutoinkin yleisiä muuttovirtausten suuntia.

Sukupolvien välillä syntymäalueiden osuudet pysyvät erittäin samankaltaisina. Niiden välillä on ainoastaan muutaman prosentin suuruisia eroja (viidettä sukupolvea edustavien osuus on niin pieni ettei sitä tule tässä tarkastelussa huomioida). Kokonaisuutena maakuntarahaston jäsenten syntymäalueet vastaavat paremmin koko väestön syntymäalueita kuin valtaeliitin. Sen sijaan kun tarkastellaan syntymäpaikkakunnan tyyppejä, on ero valtaväestöön erityisesti varhaisemmissa sukupolvissa maakuntarahastojen jäsenistössäkin selkeä. Ensimmäisen ja vielä toisen sukupolven aikaisessa Suomessa lähdettiin tai päätettiin maaseudulta harvemmin akateemisten tai muiden korkeampien opinahjojen pariin, jotka ovat käytännössä lähes jokaisen maakuntarahastoon rekrytoituneen jäsenen taustalla.

Maakuntarahastojen toisessa sukupolvessa kaupungeissa ja kauppaloissa syntyneitä on yli neljä kertaa enemmän kuin koko väestössä. Kolmannen, murroksen sukupolven syntymäpaikkakuntatyyppit jakautuvat maakuntarahastoissa suunnilleen tasan. Tästä rahastojen valtasukupolvesta on siis noin puolet maalla syntyneitä, mikä on sukupolvikohtaisista osuuksista suurin mutta jää kuitenkin vielä selkeästi koko väestön osuutta pienemmäksi. Mikäli katsotaan hieman lyhyempää ajanjaksoa eli sodan jälkeen vuoteen 1952 asti syntyneitä, on maalla syntyneiden osuus suurempi kuin kaupungeissa ja kauppaloissa syntyneiden. Tämä kehitys onkin tiivistettävissä siten, että kaupungissa syntyneiden osuus on suurin 1920- ja 1930 -luvulla syntyneiden keskuudessa, mutta laskee epätasaisesti

⁸ Olen jakanut asuinalueet suuralueisiin, jotka on muodostettu joko vanhan läänijaon tai toiminnallistaloudellisen maakuntajaon perusteella, joka vastaa maakuntarahastojen jakoa. Maakuntajako noudattelee vanhan läänijaon rajoja lukuun ottamatta Päijät-Hämeen aluetta, joka jakautui vanhan Mikkelin ja Hämeen läänin kesken. Koska Lahden seutu on Päijät-Hämeelle keskeinen, olen liittänyt sen kokonaisuudessaan vanhaan Hämeen lääniin, jolloin se lukeutuu Etelä-Suomen suuralueeseen kuuluvaksi, jota se luonnollisemmin onkin. Seuraava luettelo sisältää ne vanhat läänit, joista suuralueet muodostuvat. Vanhan läänin nimen perässä on puolestaan mainittu ne maakunnat joista lääni koostui. **Etelä-Suomi:** Uudenmaan (Uusimaa); Turun ja Porin (Varsinais-Suomi ja Satakunta); Hämeen (Häme, Päijät-Häme ja Pirkanmaa); Viipurin lääni (vuoteen 1944) ja Kymen lääni (vuodesta 1944, Kymenlaakso ja Etelä-Karjala). **Keski-Suomi:** Keski-Suomen (Keski-Suomi); Vaasan (Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa); Kuopion (Pohjois-Savo) ja Mikkelin (Etelä-Savo) läänit. **Pohjois-Suomi:** Pohjois-Karjalan (Pohjois-Karjala); Oulun (Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu) ja Lapin (Lappi) läänit.

kohti 1950-luvun alkua, jolloin heidän osuutensa on alhaisin, kääntyäkseen jälleen tämän jälkeen voimakkaaseen nousuun. Todennäköisesti juuri 1950-luvulla maalla syntyneiden suuri osuus ei nosta kaupungissa syntyneiden osuutta aivan niin suureksi kuin valtaeliitissä, joskin ero siihen jää silti melko pieneksi.

Ruostetsaari (1992, 101) havaitsi melko suuria sektoreiden välisiä eroja nuoruusajan asuinpaikkatyyppin suhteen. Kulttuurisektorin valtaeliittiin rekrytoituneet ihmiset ovat esimerkiksi pääosaltaan kotoisin pelkästään suurista (yli 35 000 asukasta) kaupungeista, kun taas politiikkaeliitissä on puolet peräisin maaseudun taajamista ja haja-asutusalueilta. Vastaavia eroja ei ole nähtävissä maakuntarahastoaineistossa. Sen sijaan alueelliset erot ovat selkeät. Pohjanmaan seutu on selkeästi maaseutuvaltais. Kolmen Pohjanmaan rahaston 32 vastaajasta ainoastaan kaksi on syntynyt kaupungissa. Maaseudulla syntyneiden pääosa on siis peräisin tältä alueelta. Pohjanmaan maaseutu ei olekaan ollut korpiseutua, vaan kouluttautumisen mahdollisuudet ovat olleet suhteellisen lähellä. Muu Suomi Keski-Suomen ja Lapin rahastoja lukuun ottamatta on kaupunkikeskeistä.

Nykyisin maakuntarahaston jäsenistä neljä viidesosaa asuu kaupungissa. Heistä yli puolet asuu maakunnan pääkaupungissa. Näistä merkittävimmät keskittymät ovat Helsingissä, Kuopiossa, Jyväskylässä, Kajaanissa, Porissa ja Turussa. Toisin sanoen siellä missä ovat ne suurimmat yritys-, hallinto- ja opetuskeskittymät, joissa jäsenet ammattiaan harjoittavat.

4.3.3 Koulutus

Taulukosta 13 nähdään, että noin 85 prosentilla rahastojen jäsenistä on akateeminen koulutus. Tohtoritasoinen tutkijakoulutus on joka viidennellä. Näiden osuus vastaa melko tarkasti valtaeliitin vastaavia osuuksia (Ruostetsaari 1992, 94).

TAULUKKO 13 Maakuntarahastojen jäsenten koulutusaste

OPINTOASTE	VASTANNEET
Kouluaste	2 %
Opistoaste	6 %
Ylempi opistoaste	2 %
Alempi korkeak. tutkinto	8 %
Ylempi korkeak. tutkinto	56 %
Lisensiaatintutkinto	1 %
Tohtorin tutkinto	20 %
Ei tietoa	6 %
Yhteensä	100 %

Opiskelu on keskittynyt Etelä-Suomeen. Vastanneista hieman yli 60 prosenttia on suorittanut tutkintonsa Uudenmaan ja Pirkanmaan maakunnissa. Suurimmat yksittäiset opiskelupaikat ovat Helsingin ja Tampereen yliopistot. Tarkasteltaessa korkeakoulutettujen opintoaloja ja opiskelupaikkoja sukupolvittain, on nähtävissä muutamia selkeitä eroavaisuuksia tai kehityslinjoja.

Jälleenrakennuksen sukupolven (vuonna 1997 yli 58-vuotiaiden) kaikista korkeakoulututkinnoista reilu puolet on suoritettu Helsingin yliopistossa. Seuraavan, murroksen sukupolven, tutkinnoista sille lankeaa enää 17 prosenttia ja lähiön sukupolvesta 15 prosenttia tutkinnoista. Kysymys on yleisestä kehityslinjasta, jossa korkeakouluopetus laajenee määrällisesti ja alueellisesti ja Helsingin yliopiston merkitys vähenee. Maakuntarahastojen alueellisesta kattavuudesta johtuen tämä kehitys näkyy maakuntarahastojen jäsenistössä jyrkempänä kuin kaikissa suoritetuissa tutkinnoissa.⁹ Murroksen ja lähiön sukupolvessa Helsingin yliopiston paikan ottaa Tampereen yliopisto suurimpana jäsenistön tutkintojen suorituspaikkana (noin 30 %). Sitä täydentävät Oulun ja Jyväskylän yliopistot. Turun yliopiston osuus laskee sukupolvittain, mutta jää sukupolvet yhteensä laskettaessa vielä Oulua ja Jyväskylää suuremmaksi. Tekniikan ja kaupan korkeakoulujen osuus jää yhteensä noin kymmeneen prosenttiin. Tampereen yliopiston varsin suuri osuus (25 %) maakuntarahastojen jäsenten korkeakoulututkinnon suorituspaikkana on ehkä merkittävin yksittäinen poikkeama verrattuna muihin korkeakoulututkinnon suorittaneisiin.

TAULUKKO 14 Korkeakoulututkintojen suhteelliset osuudet oppialoittain

TUTKINNOT	Kaikki	Mkr II	Kaikki	Mkr III	Kaikki	Mkr IV	Kaikki	Mkr V	Kaikki	Mkr	Eliitti
SUHT. OSUUDET	63/64	jälleenr	73/74	murros	84/85	Lähiö	93/94		yht.	yht.	yht.
Luonnontieteet	16 %	11 %	17 %	4 %	18 %	0 %	18 %	0 %	17 %	5 %	11 %
Tekniset tieteet	7 %	9 %	8 %	6 %	14 %	9 %	9 %	0 %	10 %	7 %	12 %
Taloustieteet	11 %	11 %	13 %	12 %	10 %	18 %	10 %	0 %	11 %	13 %	15 %
Lääke- ja hoitotieteet	18 %	6 %	16 %	8 %	10 %	9 %	15 %	0 %	15 %	7 %	5 %
Oikeustiede	4 %	6 %	4 %	4 %	6 %	14 %	4 %	33 %	4 %	7 %	20 %
Yhteiskuntatieteet	3 %	11 %	8 %	37 %	10 %	23 %	14 %	0 %	10 %	25 %	23 %
Hum. ja kasv.tieteet	42 %	31 %	35 %	24 %	32 %	18 %	30 %	33 %	34 %	25 %	13 %
Taidekorkeakoulut	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	2 %
Muut opinalat	0 %	14 %	0 %	4 %	0 %	9 %	0 %	33 %	0 %	9 %	4 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Toinen selkeä sukupolvittainen kehityslinja koskee oppialoja (taulukko 14). Jälleenrakennuksen sukupolvella on vielä humanististen tutkintojen osuus selkeästi suurin (31 %). Sen osuus kuitenkin laskee sukupolvesta toiseen, mikä on myös yleinen ilmiö, joka näkyy jälleen jyrkempänä maakuntarahaston jäsenistössä. Murroksen sukupolven (49–58-vuotiaita vuonna 1997) kuuluvilla jäsenillä suosituin oppiala on yhteiskuntatieteet, ja ero kaikkiin suoritettuihin tutkintoihin on erittäin suuri. Valtaosa näistä yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista on suoritettu Tampereen yliopistossa. Yhteiskuntatieteet säilyttävät suosituimman opinalan aseman myös lähiön sukupolven (26–48-vuotiaita vuonna 1997) jäsenissä. Huomattavaa on, että myös taloustieteiden tutkinnot tulevat tässä vaiheessa humanististen tutkintojen kanssa osuudeltaan yhtä suuriksi.

⁹ Kaikkien korkeakoulututkintojen vertailuvuodeksi on valittu tarkasteltavan sukupolven tutkinnon suoritusvuoden mediaani. Jälleenrakennuksen sukupolvella tämä on lukuvuosi 1963/1964, murroksen sukupolvella 1973/1974 ja lähiön sukupolvella 1984/1985. Helsingin yliopiston osuus on tässä sarjassa 51 %, 31 % ja 26 %. Viiden sukupolven kuuluu vain 2 vastaajaa.

Mikäli tämä kehityslinja kulkee maakuntarahastoissa sukupolvien välillä, on murroksen sukupolven rekrytoituminen hoitokuntiin merkinnyt suurta muutosta maakuntarahastojen jäsenistön koulutustaustassa. Kategorisoiden voidaan sanoa että, vanhempi Helsingin yliopistossa tutkintonsa suorittanut humanistipolvi väistyy vähitellen tamperelaisten yhteiskuntatieteilijöiden tieltä. Yhteiskuntatieteellisen koulutuksen tarjonnan määrä on lisääntynyt ja humanistisen laskenut myös yleisesti 1960-luvulta 1980-luvulle, mikä tietenkin jo sinällään saattaa heijastua potentiaalisten rekrytoitavien tutkintojen jakaumaan. Jakauman muutos on kuitenkin huomattavasti jyrkempi jäsenistön tutkinnoissa kuin kaikissa suoritetuissa tutkinnoissa. Myös maakunnallisissa yliopistoissa suoritettujen tutkintojen määrän lisäys saattaa vähentää humanististen tutkintojen osuutta, koska kaikissa niissä ei sitä mahdollisuutta ole tai humanististen aineiden valikoima on hyvin suppea. Näitä mahdollisia vaikuttavia tekijöitä on kuitenkin turha erotella maakuntarahastojen toiminnassa. Ajanjaksona on tapahtunut laajoja yhteiskunnallisia muutoksia taloudessa, politiikassa ja yhteiskuntasuunnittelussa, jotka ovat myös väistämättä heijastuneet asiantuntijatarpeeseen ja korkeakouluopetukseen.

Vertailtaessa rahastojen jäsenten opinaloja Ruostetsaaren (1992) valtaeliittiin opinaloihin havaitaan sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Jo aiemmin todettiin, että akateemisesti koulutettujen määrät vastaavat niissä toisiaan. Myös yhteiskuntatieteilijöiden osuudet vastaavat niissä lähes täsmälleen toisiaan, mikä on siten molemmissa ryhmissä merkittävästi suurempi kuin kaikissa suoritetuissa tutkinnoissa. Myös taloustieteilijöiden osuudet vastaavat suurin piirtein toisiaan. Humanistien ja kasvatustieteilijöiden osuus on sen sijaan huomattavasti suurempi rahastoissa kuin koko valtaeliitissä, mikä onkin varsin odotettavaa. Oikeustieteilijöiden osuus on taas valtaeliitissä huomattavasti korkeampi. Vaikka molempien jäsenistössä hallintosektori onkin hyvin edustettuna, rahastojen edustajat tulevat lähinnä kuntien ja maakuntien hallinnosta ja valtaeliitin lähinnä valtion hallinnosta, jossa oikeustieteilijöillä on vahvat perinteet. Tärkeä on kuitenkin se huomio, että enemmän kuin yhtäkään erityissektorin valtaeliittiä maakuntarahaston jäsenistö muistuttaa koulutukseltaan valtaeliittiä kokonaisuudessaan. Jäsenistöllä ei ole millekään erityissektorille ominaista koulutuksen keskittyneisyyttä tiettyyn oppialaan, vaan se on koulutukseltaan suhteellisen heterogeeninen. Erityissektoreista jäsenistö poikkeaa vähiten kulttuurisektorista, josta sen kuitenkin erottaa lähinnä taidekorkeakoulututkintojen vähäisyys. Myös ero joukkotiedotussektoriin on suhteellisen pieni.

4.4 Yhteenveto

Maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenet ja asiamiehet ovat syntyneet pääosin toimialueensa maakunnassa tai sen naapurimaakunnassa. He asuvat ja ovat asuneet pääosan elämästään maakuntarahastonsa toimialueella, mikä mahdollistaa luottamustehtävässä tarvittavien sosiaalisten verkostojen luomisen. He ovat iältään hieman Ruostetsaaren (1992) määrittelemää valtaeliittiä vanhem-

pia, keski-ikältään 52-vuotiaita. Jäsenistöstä on kolme neljäsosaa miehiä. Naisten osuus on kuitenkin noin kaksi kertaa suurempi kuin Ruostetsaaren (1992) tutkimassa valtaeliitissä ja seitsemän kertaa suurempi kuin kolmenkymmenen vuoden takaisissa maakuntarahastoissa. Naiset eivät kuitenkaan rekrytoidu maakuntarahastoihin johtavista asemista yhtä usein kuin miehet, koska nämä asemat ovat myös rekrytointipohjana olevassa yhteiskunnassa pääasiallisesti miesten hallussa.

Maakuntarahastojen jäsenistä 85 prosentilla on akateeminen koulutus. Tohtoritasoinen tutkijakoulutus on joka viidennellä. Näiden osuus vastaa melko tarkasti valtaeliitin vastaavia osuuksia (Ruostetsaari 1992, 94). Opiskelu on keskittynyt Etelä-Suomeen, Uudenmaan ja Pirkanmaan maakuntiin, joissa hieman yli 60 prosenttia on suorittanut tutkintonsa. Suurimmat yksittäiset opiskelupaikat ovat Helsingin ja Tampereen yliopistot. Jäsenistöllä ei ole erityissektorille ominaista koulutuksen keskittyneisyyttä tiettyyn opinalaan vaan se on suhteellisen heterogeeninen. Humanistisen koulutuksen saaneiden määrä laskee vähitellen jäsenistön vanhemman sukupolven siirtyessä sivuun. Jäsenistön nuoremmissa sukupolvilla ovat yhteiskuntatieteet suosituimmat oppialat. Samalla maakunnallisissa yliopistoissa suoritettujen tutkintojen määrä kasvaa ja Helsingin yliopiston merkitys kouluttajana vähenee. Nämä korkeakoulututkintoja koskevat yleiset kehityslinjat näkyvät maakuntarahastojen jäsenistön koulutuksessa voimakkaampina kuin muussa korkeakoulututkinnon suorittaneessa väestössä.

Keskusrahasto on nimittänyt enemmistön maakuntarahastojen jäsenistöstä ja sen nimitysosuus on kasvanut entisestään 1990-luvulla. Maakuntien liittojen nimitysosuus on puolestaan laskenut vähitellen 1990-luvun aikana vanhojen yhdistyspohjaisten maakuntaliittojen lakattua olemasta. Keskusrahaston ja vanhojen maakuntaliittojen nimitysprofiilit poikkesivat kaudella 1966–1967 toisistaan siten, että keskusrahasto nimitti jäseniä tiede-elämän sekä talouselämän parista ja maakuntaliitot enemmän politiikan ja hallinnon parista. Tuolloin hoitokuntien puheenjohtajuus oli hallinnon, usein maaherrojen käsissä. Mikäli hoitokunnan koostumusta kaudella 1966–1967 ajatellaan sen tehtävän 'maakunnan kulttuurisen ja taloudellisen kehittämisen' kannalta, niin parhaiten edustettuina olivat maakunnallisuus/alueellisuus aluehallinnon kautta ja talous yritysjohtajien kautta.

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin, kaudella 1996–1997 maakuntarahastojen jäsenistön ammatillinen jakauma on edelleen laaja. Suurin osuus eli reilu kolmannes jäsenistöstä sijoittuu laajasti määritellyille kulttuurin kentille. Hallinnon kentältä tulee noin neljäsosa jäsenistä ja talouden kentältä noin viidesosa. Tieteen kentän osuus on 13 % ja joukkotiedotuksen 6 %. Poliitiikan ja järjestöelämän edustajia on jäsenistössä vain muutama. Suhteessa valtaeliittiin jäsenten ammatillinen jakauma vastaa paremmin sitä kokonaisuudessaan kuin jotain yksittäistä eliittisektoria.

Tieteen ja taiteen ammattilaisten määrä on hieman kasvanut mutta ei merkittävästi, kaikkiaan heitä on noin viidennes jäsenistöstä. Näistä kolme neljäsosaa on tieteilijöitä. Hoitokuntien kokoonpano poikkeaa tieteen ja taiteen pro-

fessionaalisista organisaatioista, kuten esimerkiksi alueellisista taidetoimikunnista. Maakuntarahastojen toimialojen, tieteen ja taiteen asiantuntemus sekä niiden kentillä hankitut asemat eivät ole ainoa nimityksiä määrittelevä kriteeri. Apurahamenettelyssä tätä korvaa osaltaan asiantuntijoiden käyttö, joiden valtaa hoitokunnan 'maallikkojäsenyys' myös mahdollisesti kasvattaa. Tieteen edustajien määrä hoitokunnissa on kuitenkin taiteen edustukseen verrattuna merkittävästi suurempi. Tieteen merkitystä kasvattaa erityisesti se, että lähes puolet hoitokuntien puheenjohtajapositioista on tieteen edustajilla.

Suurimpina yksittäisinä asemina ja ammatillisina ryhminä jäsenistössä ovat kaudella 1996–1997 päätoimittajat, kaupunginjohtajat, yritysjohtajat ja opettajat. Ammattipoliitikot ovat siirtyneet syrjään rahastojen jäsenistöstä, mutta ovat edelleen keskeinen osa heidän suhdeverkostoaan, kuten seuraavasta verkostoja käsittelevästä luvusta ilmenee. Jäsenten voi ajatella edustavan eri tavoin aluetta. Yritysjohtajat edustavat paikallista elinkeinoelämää, hallinnon työntekijät paikallishallintoa, joukkotiedotus maakunnallista lehdistöä sekä opettajat ja rehtorit maakunnan oppilaitoksia ja sivistyselämää. Nämä kentät tekevät rahastoista nimenomaan *maakuntarahastoja* eikä pelkästään tiede- ja taiderahastoja.

5 VERKOSTO

Tässä luvussa syvennyn maakuntarahastojen jäsenten verkostoihin, niiden merkityksiin, sisältöihin ja etenkin rakenteeseen. Kartoitan luvussa 5.1 verkostojen vuorovaikutuksen sisältöä sekä sitä, kuinka tärkeinä jäsenet pitävät verkostojaan.

Verkostojen rakenteen tarkastelun olen jakanut kolmeen analysoitavaan osakokonaisuuteen: sisäiseen verkostoon, ulkoiseen verkostoon ja luottamustoimiin. Sisäinen verkosto tarkoittaa hoitokunnan sisäisiä kontakteja sekä yhteyksiä keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin. Kaikki muut henkilökontaktit sekä luottamustoimet muissa organisaatioissa kuuluvat ulkoiseen verkostoon. Luvussa 5.2 analysoin sitä, minkälainen verkosto muodostuu jäsenten nimeämistä yhteyksistä maakuntarahastojärjestelmän sisällä. Erityistä huomiota saavat maakuntarahastojen ja Suomen Kulttuurirahaston keskusrahaston väliset suhteet. Luvussa 5.3 analysoin jäsenten tärkeäksi nimeämistä yhteyksistä punoutuvaa verkostoa maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolella. Tämän jälkeen tarkastelen luvussa 5.4 jäsenten tärkeäksi kokemia luottamustoimia.

Näiden strukturoituihin kysymyksiin pohjautuvien verkostanalyysien jälkeen vertaan niistä muodostuvaa verkostokuvaa avoimen kysymyksen kautta muodostettuun verkostokuvaukseen (5.5). Tämän jälkeen seuraa koko pääluokua 5 koskeva tulosten yhteenveto (5.6).

5.1 Verkostojen merkitys ja vuorovaikutussisältö

Tarkastelen aluksi kuinka tärkeinä jäsenet pitävät omia sosiaalisia verkostojaan. Kyselylomakkeen verkosto-osiota (kyselylomakkeen osa 2) laatiessani heräsi kysymys siitä, millaisen merkityksen rahaston jäsenet itse antavat niille henkilöyhteyksille, joita heitä pyydettiin nimeämään. Verkostotutkimuksen analyttisessä haarassa ei näille subjektiivisille tulkinnoille ole annettu huomiota. Tällaisessa tutkimuksessa verkostojen merkitys avautuu rationaalisen käyttäytymisen teorian pohjalta, jossa yksilöiden tai organisaatioiden asema sosiaalisten

suhteiden 'avaruudessa' rajoittaa näiden rationalistisia pyrkimyksiä. Omassa tutkimuksessani pyrin subjektiivisten merkityksenantojen kautta ymmärtämään, ovatko nämä epäviralliset henkilösuhteet jäsenten mielestä ylipäättään oleellisia maakuntarahastojen toiminnan kannalta.

Käyttämällä kyselylomakkeessa sanaa *merkitys* haluan korostaa sitä, että vastaukseen haetaan vastaajan subjektiivista tulkintaa. Vastausvaihtoehtojen esittäminen kaventaisi liikaa tulkintavaihtoehtoja, sillä vastaajien tulkinnot voivat poiketa tutkijan oman tulkintahorisontin tarjoamista vaihtoehdoista (vastaukset eivät esimerkiksi sijoitu välttämättä *tärkeä/vähemmän tärkeä/ei lainkaan tärkeä* - ulottuvuuteen). Tämän vuoksi olen käyttänyt suljetun sijaan avointa kysymystä:

Vastatkaa aluksi seuraaviin kysymyksiin. Mikäli vastaustila ei riitä, voitte jatkaa vastaustanne tämän kysymyslomakkeen viimeiselle sivulle. Pitäkää kaikkien näiden kysymysten ja siten myös vastaustenne kontekstina toimintanne maakuntarahaston yhteydessä.

Toimiessanne maakuntarahaston hoitokunnan jäsenenä/asiamiehenä...

2a) ...millainen merkitys epävirallisilla henkilötason yhteyksillä ja yhteydenpidolla on Teille?

Vastausten perusteella ihmiset hahmottavat epävirallisista henkilötason yhteyksistä kolmenlaisia merkityksiä. Ensinnäkin lähes kaikkien vastauksista voidaan erottaa verkoston tärkeys tai painoarvo määrällisesti ilmaistuna, ainoastaan käytetyt ilmaisut eroavat hieman toisistaan, kuten esimerkiksi: "Suhteellisen vähäinen"; "Erittäin suuri merkitys"; "Ei kovin suurta merkitystä"; "Hyvin merkittävä".

Toiseksi monet (36 prosenttia vastanneista) ovat määritelleet vastauksessaan jollain tavalla sitä, mihin he näitä verkostoja tarvitsevat eli ovat määritelleet verkostojen merkitystä myös niiden funktion mukaisesti.

"Tärkeä taustatietojen hankkimiseksi päätöksenteon pohjaksi."

"Melko tärkeä merkitys, yhteys esim. näyttelyiden avajaisten yhteydessä, koulutuksen ja tiedotuksen yhteydessä."

"Informatiivinen, luo kuvaa ympäristöstä"

"Asioiden hoitaminen ja eteenpäin vieminen on huomattavasti mutkattomampaa, jos niissä mukana eläviin tahoihin on epävirallisia yhteyksiä."

"Merkitystä, siltä osin kun mielipidettä muodostin jostakin hakijasta."

Kolmanneksi joissakin vastauksissa määritellään tai täsmennetään sitä, mitä kyseisellä verkostolla tarkoitetaan tai keitä siinä toimii tai millä alueella se toimii. Näissä vastauksissa viitataan esimerkiksi maakunnan ilmapiiriin, kansalaisyhteiskuntaan, hoitokunnan jäseniin, asiantuntijoihin, kulttuurin kenttään tai todellisiin toimijoihin.

"Tärkeä: ne säilyttävät pitämään tuntumaa kenttään, elävään ja luovaan kulttuuri-toimintaan."

”Erinomaisen tärkeä. Niiden avulla saa yhteyden todellisiin toimijoihin.”

”Henkilötason yhteyksillä maakunnan kulttuurihenkilöihin on merkitystä.”

”Nämä yhteydet muodostavat asiantuntijaverkoston, jonka avulla olen selvinnyt kaikista toimeissani esiin tulleista pulmista”

Kolmanteen luokkaan kuuluvia vastauksia on kuitenkin niin vähän, ettei niiden määrällinen luokittelu ole hedelmällistä. Kaikissa vastauksissa ei siis suinkaan ilmene jokaista kolmea merkitystyyppiä, vaan esimerkiksi noin 40 prosenttia on antanut henkilökohtaisille yhteyksille pelkästään ensimmäiseen tyyppiin kuuluvia merkityksiä.

Vastausten luokittelussa verkostojen merkityksen tai painoarvon kannalta (1.) ovat ongelmallisia ne vastaukset, joissa yhteyksien merkitys on ilmaistu *ainoastaan* niiden funktion (2.) kautta, kuten ”auttavat päätöksenteossa”, ”konsultoiva”, ”valistava”, ”niiden kautta saa taustatietoa” ja niin edelleen. Olen kuitenkin päättänyt luokittelemaan nämä vastaukset myös määrällisemmälle painoarvoasteikolle, sillä sanavalintoja ja ilmaistutapoja analysoimalla voidaan nähdä, miten tärkeitä nämä verkostot vastaajille ovat. Siksi olenkin katsonut vastausten kokonaisuutta näissä tapauksissa ja käyttänyt omaa harkintaani luokitellessani niitä.¹

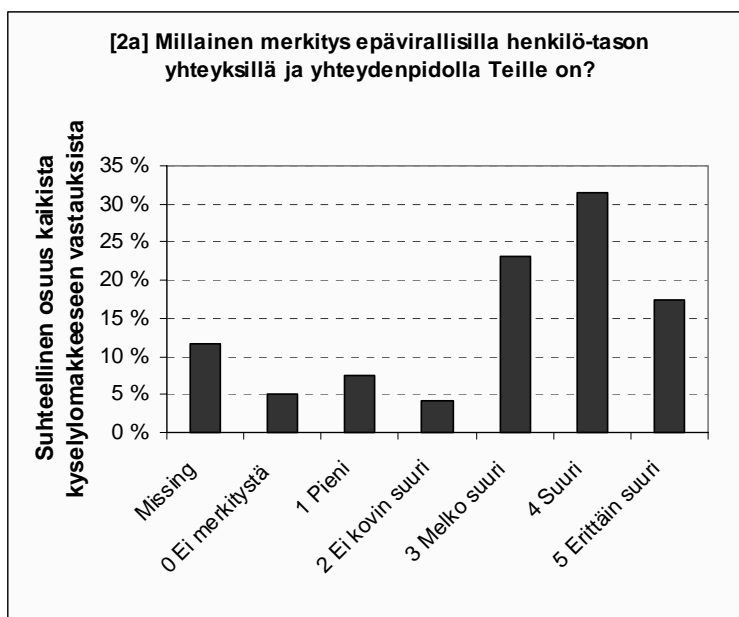
Olen jakanut verkostojen merkitystä koskevat vastaukset kuuteen luokkaan seuraavasti:

YHTEYKSIEN MERKITYKSEN LUOKAT

5	Erittäin suuri/Hyvin tärkeä
4	Suuri/Tärkeä
3	Melko suuri/Melko tärkeä
2	Ei kovin suuri/Pienuhkö/Ei erityisen tärkeä
1	Pieni/Ei tärkeä
0	Ei merkitystä
Tyhjä/Miss	Vastauksesta ei ilmene painoarvo

Kuvio 13 osoittaa selkeästi, että epävirallisilla henkilökontakteilla on suuri merkitys maakuntarahaston hoitokunnan jäsenille ja asiamiehille. Hieman yli 70 prosenttia heistä pitää niiden merkitystä melko suurena, suurena tai erittäin suurena.

¹ Näitä rajatapauksia on kaikkiaan 15 kpl, joista luokittelin viisi luokkaan 4, yhdeksän luokkaan 3 ja yhden luokkaan 0. Tämän jälkeen annetusta 111 vastauksesta jäi ainoastaan neljä sellaisiksi, joita ei voinut mitenkään sijoittaa merkityksen ’määrälliselle asteikolle’.

KUVIO 13 Verkostojen merkitys vastaajille

Verkostojen merkityksen ymmärtämistä auttaa kontaktien funktioiden analysointi. Yhteyksien funktiota ei kysytty kyselylomakkeen tässä kohdassa, mistä johtuen suurin osa ei ole sitä myöskään vastauksessaan täsmentänyt. Vastaajista 36 % on kuitenkin pohtinut verkostojen merkitystä myös niiden funktioiden kannalta. Verkostojen merkitys -kohdassa annetut funktiot ryhmittelin seuraaviin luokkiin, joiden suhteellinen osuus kaikista vastauksista on ilmaistu suluisa.

VERKOSTOJEN FUNKTIOT

6 (16 %)	Taustatietojen hankinta, tiedonsaanti yleensä päätöksentekoa varten, epäviralliset asiantuntijayhteydet
5 (7 %)	Mielipiteiden ja kritiikin kuuleminen oman kannan muodostamisessa ja tarkistamisessa
4 (5 %)	Tuntuma ja yhteys kulttuurin ja sen toimijoiden kenttään sekä siellä vallitsevaan ilmapiiriin
3 (6 %)	Asioiden hoidon ja toteuttamisen apuna
2 (2 %)	Suunnitelmien ja ideoinnin lähde
1	Vastaajan itsensä antaman informaation jakaminen
Tyhjä/Miss. (64 %)	Vastauksesta ei ilmene funktio

Vastausten jakauma osoittaa, että yhteyksien pääasiallinen tarkoitus on auttaa hoitokunnan jäseniä jollain tavalla apurahojen jakoa koskevassa päätöksenteossa. Luokkaan 6 kuuluvissa vastauksissa ilmaistaan selkeästi tiedon hankinta yleensä apurahan hakijoita koskien, kun taas luokan 5 vastauksissa on erilainen vivahde siinä mielessä, ettei haluta kuulla niinkään 'objektiivisia faktoja' kuin hakea vahvistusta tai kritiikkiä jo mielessä olevalle valinnalle. Luokan 4 vastauksissa kontaktien merkitys suhteessa päätöksentekoon on jo etäisempi ja yleisempi. Kaikki näihin luokkiin kuuluvat vastaukset osoittavat, että rahaston sisäisestä toiminnasta (työvaliokunta, viralliset asiantuntijaelimet) saatavan in-

formaation lisäksi tietoa hankitaan päätöksentekoa varten epävirallistenkin kontaktipintojen kautta. Näin saadut tiedot saattavatkin olla ainoa vertailu- peruste niille työvaliokuntaan kuulumattomille jäsenille, jotka joutuvat tekemään päätöksiä työvaliokunnan valmistelemista esityksistä. Epävirallisten yhteyksien suuren merkityksen voidaan ajatella pääasiallisesti johtuvan siitä, ettei jäsenten keskinäiseen vuorovaikutukseen rahaston 'virallisen' toiminnan puitteissa ole usein riittävästi mahdollisuutta. Tästä johtuen tietoa hankitaan myös muista lähteistä tai muiden kanavien ja foorumeiden kautta.

Tarvittava tieto ei välttämättä ole 'neutraalia asiantuntemustietoa' hakemuksen tieteellisen tai taiteellisen arvon arvioimista varten, vaan se voi olla myös oman mielipiteen tarkistamista ja itselle tärkeäksi koetun kentän ilmapiirin tunnustelua. Myös kyselylomakkeen apurahapäätöksiin liittyvät mielipidekysymykset tukevat käsitystä siitä, etteivät apurahapäätösten perustana ole ainoastaan hakemuksen tieteelliset tai taiteelliset ansiot. Edelleen hoitokunnan jäsenet ovat pääosin maakunnassa yleisesti tunnettuja henkilöitä, joille toiminta maakuntarahastossa on yksi luottamustehtävä muiden ohella. Oletettavasti tällainen henkilö saa jatkuvasti ympäristöstään sellaisia tietoa ja kontakteja, jotka ovat maakuntarahaston toiminnassa mukana olemisen kannalta relevantteja, eikä niitä ole yksilön kannalta mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan erottaa muista yhteyksistä. Tällaisten henkilöiden kautta tulevat sosiaaliset kontaktit ovat tärkeitä resursseja rahaston ja sen toimintaympäristön vuorovaikutuksen kannalta.

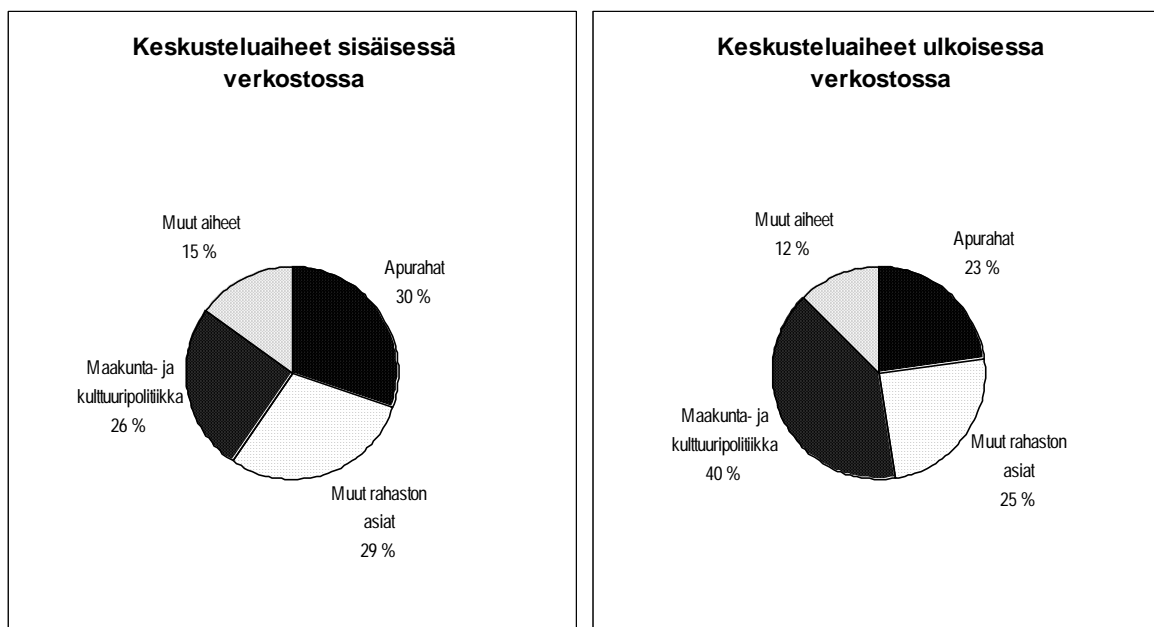
Yhteenvedona voidaan todeta, että selkeästi suurimmalle osalle maakuntarahastojen edustajista verkostojen merkitys on suuri ja että niiden tarkoitus on jollain tavalla auttaa heitä päätöksenteossa. Tutkimuksen kannalta tulos on merkittävä, koska se vahvistaa siinä käytetyn näkökulman mielekkyyttä myös tutkittaviensa puolelta.

Vuorovaikutuksen *sisältöä* kysyttiin lomakkeessa tärkeiden henkilöiden nimeämisen yhteydessä. Vaihtoehtoina oli kolme ennalta määrättyä mutta asiasisällöltään laajaa aihepiiriä:

1. Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista ('apurahat').
2. Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista ('muut rahaston asiat').
3. Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta ('maakunta- ja kulttuuripolitiikka').

Lisäksi oli tila yhdelle vapaasti määräytyvälle aiheelle ('muut aiheet').

Tärkeäksi koettujen henkilöiden kanssa käytyjen keskustelujen sisältö on yhteydessä siihen kuuluuko kyseinen henkilö rahaston sisäiseen vai ulkoiseen verkostoon. Vuorovaikutuksen sisällöt painottuvat eri tavoin sisäisessä ja ulkoisessa verkostossa, pääpiirteittäin kontaktihenkilöiden kenttiä ja asemia vastaten. Sisäinen ja ulkoinen verkosto toimivat maakuntarahastojärjestelmän kokonaisuudessa siis osittain eri tavoin.

KUVIO 14 Keskustelunaiheet sisäisessä ja ulkoisessa verkostossa.

Mielenkiintoisin lähemmän analyysin kohde vuorovaikutusta koskevista kysymyksistä on avoimella kysymyksellä tiedusteltu 'muut aiheet'. Kaikki jäsenien nimeämät muut keskustelunaiheet on luokiteltu taulukkoon 15.

TAULUKKO 15 Muut keskustelunaiheet

Muut keskustelunaiheet	Ulkona	Sisällä	YHTEENSÄ
Rahaston talous, pääomat	10	20	30
Yhteistyö ja työnjako muiden kanssa	18	11	29
Rahaston tukipolitiikka	14	9	23
Rahaston toimintalinja	9	10	19
Maakunnan taide- ja tiedepolitiikka	14	1	15
Taide- ja tiedepolitiikka yleensä	11	4	15
Hoitokunnan kokoonpano, henkilöt	1	12	13
Rahaston käytännön asiat	0	10	10
Muut talous- ja yhteiskuntapol. aiheet	8	2	10
Rahaston näkyvyys, tiedotus	2	7	9
Hankkeet ja tapahtumat	2	7	9
Mainintoja yhteensä	89	93	182

Jälkikäteen tarkasteltuna olisi ollut metodisesti parempi, mikäli keskustelunaiheeksi ei olisi tarjottu mitään valmiita vaihtoehtoja. Tämä olisi tarjonnut mahdollisuuksia monipuolisempaan analysointiin erityyppisten asemien ja sektoreiden kanssa käydyistä keskusteluista. Lisäksi valmiiksi tarjotut vaihtoehdot ovat ainakin ilmoitettujen muiden keskustelunaiheiden valossa liian yleispiirteisiä.

Vastaajat ovat kuitenkin kirjanneet muihin aiheisiin sellaisiakin aiheita, jotka voitaisiin luokitella valmiiksi tarjoiltuihin vaihtoehtoihin. Rahastojen pääomista keskustelu sen sijaan vaikuttaisi olevan hoitokunnissa oma aihepiirinsä. Näistä keskusteluista suurin osa käydään rahastojen sisällä. Tämä näyttäisi myös selit-

tävän sitä, että yritysjohtajilla rahan ja pääomien asiantuntijoina on suhteellisen keskeinen asema sisäisessä verkostossa (ks. luku 5.2). Keskustelujen aiheeksi mainitaan esimerkiksi "rahaston varallisuus", "talouteen liittyvät asiat", "rahaston talouden erityiskysymykset", "maakuntarahaston taloudesta ja lahjoituksista". Ulkoiseen verkostoon kuuluvien henkilöiden kanssa käydyissä taloutta koskevissa keskusteluissa kyseessä ovat yleensä lahjoitusten hankinta tai pääomien hoito. Näitä keskusteluita vastaajat ovat kuitenkin kirjanneet suhteellisen vähän.

Ulkoisessa verkostossa keskustellaan erityisesti yhteistyöstä ja työnjaosta muiden toimijoiden kanssa. Keskusteluja käydään esimerkiksi alueellisten taidetoimikuntien kanssa "koordinointitarkoituksessa myös taidetm:n vast. asioista" tai "lähinnä apurahojen jakoon liittyvistä asioista"; kaupungin kulttuurijohtajan kanssa "yhteistyökuvioista" tai "apurahoista, erityisesti taiteilijoiden", kirjailijayhdistyksen kanssa "Kuinka taiteilijajärjestöt voisivat hankkeistaa maakunnallisia taideprojekteja" ja niin edelleen. Kuten esimerkeistäkin voi nähdä niin useimmiten tämän käytännöllisen aihepiirin keskustelukumppani toimii kulttuurin kentällä (10/18). Mielenkiintoista on, että näitä keskusteluja ei ole käyty lainkaan tieteessä toimivien henkilöiden kanssa. Todennäköisesti tähän on syynä se, että taide-elämä on alueella tyypillisesti paljon vuorovaikutusta vaativa usean organisaation muodostama mosaiikki, kun taas tiede-elämä keskittyy lähinnä paikalliseen yliopistoon tai korkeakouluun. Toiseksi tiede on huomattavasti taidetta paremmin edustettuna rahastojen sisällä, joten yhteistyökuvioista voidaan keskustella sisäpiirissä.

5.2 Sisäinen verkosto

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä pohjustan aluksi sitä, miten verkostoaineistoa mitataan ja analysoidaan luvuissa 5.2–5.4. Tarkastelen vastaajien kontakteja yhdessä, ikään kuin olisi olemassa yksi maakuntarahasto, josta käsin sen ympärille levittäytyvää suhteiden verkostoa tarkastellaan. Tämän verkoston piirteiden määrittämiseksi käytän apunani *kentän* ja *aseman* käsitettä. Näihin eri kenttiin ja asemiin olen luokitellut ensinnäkin itse hoitokuntien jäsenet ja asiamiehet, toiseksi heidän nimeämänsä henkilöt ja kolmanneksi heidän luottamustoimensa. Kenttäkohtainen luokitus on tehty pääasiallisesti henkilön työnantajan tai edustaman instituution mukaan ja asemakohtainen luokitus henkilön viran tai toimen mukaan.

Palautan mieleen sen, että tässä tutkimuksessa käytetyt kentät ja asemat on etukäteen postuloitu. Toisin sanoen en ole tuottanut niitä analysoitavasta aineistosta vaan soveltaen lainannut muiden tutkijoiden yhteiskunnan sektorirakennetta koskevista tutkimuksista. Tätä ratkaisua olen perustellut luvussa 3.3. Tästä johtuen voisi olla mahdollista, että käyttämäni kenttäluokittelu ei jäsentäisi millään järkevällä tavalla keräämääni suhdeaineistoa. Tällöin voisin todeta 826 kontaktin ja 619 luottamustoimen luokittelun jälkeen lakonisesti, ettei kenttärakenteella ole merkitystä tutkimuksen verkostoaineiston suhteen ja että joko käyt-

tämäni kenttäjako on virheellinen tai etteivät kentät (pääomat) rakenteista sosiaalisia suhteita ja ryhmittymistä Bourdieun (esim. 1985, 199) väittämällä tavalla.

Jäsenten ja heidän suhdeverkostonsa kenttärakenteen merkitystä ja sen tutkimisen mielekkyyttä voidaan arvioida Pearsonin khi-testillä. Nollahypoteesina on vastaajan kentän ja hänen nimeämiensä yhteyshenkilöiden kenttien sekä vastaajan kentän ja hänen luottamustoimiensa kenttien välinen riippumattomuus. Toisin sanoen vastaajien kentillä ei olisi vaikutusta tai yhteyttä siihen, miltä kentiltä he nimeävät yhteyshenkilöitä ja saavat luottamustoimia. Näiden muuttujien väliset prosenttijakaumat jakautuisivat todennäköisyyslaskennan (odotetut arvot) periaatteiden mukaisesti toistensa luokissa. Testisuureen arvo ja nollahypoteesin kumoutumisen mahdollisuus on sitä suurempi mitä suurempi on odotettujen arvojen ja havaittujen arvojen välinen ero.

TAULUKKO 16 Kenttien välinen riippumattomuustesti

Pearsonin X ² -testi	Testiarvo	Merkitsevyys
Luottamustoimi	579,50221	0,000
Ulkoisen verkosto	115,54028	0,000
Sisäinen verkosto	66,51598	0,049

Taulukossa 16 on esitetty kolmen muuttujaparin välisten khi-testien testiarvot ja niiden tilastolliset merkitsevyydet. Ensin on vertailtu vastaajan kenttää ja hänen omaamiensa luottamustoimien kenttää, toiseksi vastaajan kenttää ja hänen ulkoisesta verkostosta nimeämiensä tärkeiden henkilöiden kenttää, kolmanneksi vastaajan kenttää ja hänen sisäisestä verkostosta nimeämiensä tärkeiden henkilöiden kenttää. Taulukon 16 mukaan ulkoisen verkoston ja luottamustoimien osalta khi-testin tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ja sisäisen verkoston osalta melkein merkitsevä. Tulosten mukaan kenttärakenteella on kaikkien kolmen verkostollisen osakokonaisuuden kannalta selvästi satunnaisuudesta poikkeava merkitys. Sisäisessä verkostossa kenttärakenteen merkitys ei ole kuitenkaan yhtä suuri kuin ulkoisessa verkostossa ja luottamustoimissa. Sen vuoksi tarkastelenkin siinä pääosin muita kuin kenttään liittyviä piirteitä.

Testi ei paljasta sitä, millaiset kenttien väliset yhteydet tarkalleen ottaen ovat ja onko tuossa satunnaisuudesta poikkeavassa yhteydessä sellaista säännönmukaisuutta, jolle voitaisiin antaa mielekäs tulkinta. Se antaa kuitenkin tilastollisesti perustellun lähtöpisteen kenttärakenteen lähemmälle tarkastelulle jäsenistön suhdeverkostossa.

Verkostoaineistosta mittaan kolmea pääasiassa kenttään ja asemaan liittyvää ominaisuutta: määrää, hierarkiaa ja suhdetta. Toisin sanoen lasken kenttiin ja asemiin kohdistuvien mainintojen lukumäärät, vertaan niitä toisiinsa ja tutkin, miltä kentiltä kohdistuu mainintoja mihinkin kenttään. Yksinkertaisimmillaan tarkastelen kuinka paljon jäsenistöllä on suhteita johonkin kenttään tai asemaan. Määrä lasketaan henkilökontaktien summana. Tämän kuvaamiseen riittää suhteellisia osuuksia esittävä ympyräkuvio.

Asemien välistä hierarkiaa sisäisessä ja ulkoisessa verkostossa ei mitata pelkästään asemaan kohdistuvien suhteiden määrällä. Aineisto antaa mahdolli-

suuden painottaa linkkejä kahdella eri tavalla. Ensinnäkin vastaajia pyydettiin listaamaan henkilöt tärkeysjärjestyksessä siten, että ensin mainitaan tärkeimmät. Toiseksi heitä pyydettiin merkitsemään vuorovaikutuksen tiheys kunkin henkilön osalta. Kaikkiaan eri perusteiden kontakteista luotuja ryhmiä voidaan painottaa siis niiden määrän, tärkeyden, tiheyden tai niiden yhdistelmistä laskettujen tunnuslukujen perusteella. Olen muodostanut seuraavia tunnuslukuja:

Henkilöt/linkkien määrä

Asemaan, alakenttään tai kenttään kohdistuvien henkilökontaktien kokonaismäärä.

Tärkeys/listajärjestys

Aseman, alakentän tai kentän tärkeyden mediaani kun listan ensimmäinen=1, toinen=2, kolmas=3 ja neljäs=4.

Tiheys/vuorovaikutuksen määrä

Aseman, alakentän tai kentän tiheyden summa kun *lähes päivittäin=5, 1 – 2 kertaa viikossa=4, 1 – 2 kertaa kuukaudessa=3, harvemmin=2 ja emme juuri koskaan=1*. Tunnuksluvuun vaikuttaa siis kyseiseen asemaan, alakenttään tai kenttään kuuluvien henkilöiden lukumäärä sekä yhteydenpidon tiheys.

Näistä tunnusluvuista käytän tiheyttä asemien välistä hierarkiaa kuvaavana mittarina. Aseman paikka hierarkiassa riippuu siis paitsi siihen kohdistuvien kontaktien määrästä myös yhteydenpidon tiheydestä. Hierarkian kuvaamiseen käytän sektorikuviota Ruostetsaaren (1992) tutkimuksen antaman mallin mukaisesti. Käyn kuvion muodostamisperiaatteen lävitse samalla kun otan sen ensimmäisen kerran käyttöön sisäisen verkoston analyysin yhteydessä (Kuvio 14). Tärkeyden eli listajärjestyksen suhteen en tee systemaattista analyysia, ainostaan joitakin asemia koskevia huomautuksia. Tiheyttä ja tärkeyttä kuvaavat tunnusluvut eivät koske luottamustoimia, joiden osalta on käytettävissä ainostaan lukumäärät.

Suhteet voidaan raportoida tyhjentävästi matriisilla, jonka vaakarivillä ovat vastaajien asemat kentittäin ja pystysarakkeissa yhteyshenkilöiden tai luottamustoimien asemat kentittäin. Matriisin rivien ja sarakkeiden välisissä soluisissa on kyseisten kenttien/asemien välisten suhteiden määrä. Suhteiden mittarina on siis määrä tiheyden sijaan. En ole halunnut painottaa suhteita millään tavalla, vaan asettaa jokaisen suhteen tavallaan samalle viivalle riippumatta siitä, kuinka usein henkilöt tapaavat toisiaan. Minua kiinnostaa lähinnä onko joidenkin kenttien/asemien välillä suhde vai ei, ja jos on niin kuinka monen henkilön välillä nostamatta mitään yksittäistä suhdetta muiden yläpuolelle.

Suhteiden tulkitseminen matriisin (ristiintaulukoinnin) kautta on suhteellisen vaikeaselkoista ja työlästä etenkin silloin kun matriisien rivi- ja sarakemuuttujien määrä on suuri. Tämän vuoksi käytän korrespondenssianalyysiin perustuvia graafisia esityksiä kenttien välisten suhteiden kuvaajina. Korrespondenssianalyysi tiivistää moniulotteisen matriisin kahteen ulottuvuuteen, jolloin sen voi esittää graafisesti. Tällaisessa redusoinnissa katoaa tietenkin informaatiota eikä kaksiulotteisen esityksen selitysarvo nouse aina sille tasolle, että sitä kannattaisi hyödyntää. Näin kävi esimerkiksi sisäisen verkoston henkilösuhteiden kohdalla, joten päädyin analysoimaan sisäistä verkostoa asemien ja kenttien välisistä ristiintaulukoinneista ilman korrespondenssianalyysia. Myös

ulkoisen verkoston ja luottamustoimien tarkastelun yhteyteen olen sisällyttänyt samanlaiset ristiintaulukoinnit, joista ilmenee suhteiden määrällinen sisältö täsmällisesti. Käyn korrespondenssi-analyysin muodostamisperiaatteen yksityiskohtaisemmin läpi kun hyödynnän sitä ensimmäisen kerran ulkoisen verkoston käsittelyn yhteydessä. Se selviää parhaiten käytännön esimerkin avulla.

Poikkean edellä esitetyistä analyysi- ja mittaustavoista kaksi kertaa haluessani tarkastella aineistosta jotain muuta kuin kenttiin ja asemiin liittyviä piirteitä. Näin käy ensimmäisen kerran sisäisen verkoston analyysin yhteydessä: nostan siinä tarkasteluun maakuntarahastojen keskinäiset suhteet ja erityisesti niiden suhteet keskusrahastoon. Toisen kerran analysoin jäsenistön luottamustoimia järjestötyypeittäin voidakseni muun muassa vertailla jäsenten järjestäytymistä muihin suomalaisiin.

5.2.1 Kontaktien määrä kentittäin ja kenttien väliset yhteydet

Taulukossa 17 kuvataan vastaajien ja heidän maakuntarahastojärjestelmän sisältä nimeämiensä henkilöiden kenttien välisiä suhteita. Vasemmalla riveillä ovat jäsenten kentät ja ylhäällä sarakkeissa nimettyjen henkilöiden kentät. Kenttien luokitteluperusteena on ilmoitettu taustaorganisaatio ja siitä johdetut henkilön ammattia ja toimipaikkaa koskevat tiedot. Luettaessa ylempää taulukon osaa vasemmalta oikealle havaitaan esimerkiksi, että kulttuurin kentillä toimivat maakuntarahastojen jäsenet ovat nimenneet 41 yhteyttä kulttuurin kentille. Alemmasta taulukon osasta voidaan havaita, että tämä on 35 prosenttia kaikista kulttuurin kenttien toimijoiden kontakteista, joita on 118 yhteyttä. Ylempää taulukon osaa ylhäältä alas luettaessa saadaan puolestaan selville, että eri kentiltä tulevat rahaston jäsenet ovat nimenneet kulttuurin kentillä yhteensä 149 kontaktia. Alemmasta taulukon osasta voidaan havaita, että tämä on 37 prosenttia kaikista 404 nimetystä yhteydestä.

Kenttäkohtaisesti tarkasteltuna sisäisessä verkostossa on vuorovaikutusta eniten kulttuurin kenttien toimijoihin (Taulukko 17). Tästä yli puolet suuntautuu keskusrahaston toimihenkilöihin. Heillä on maakuntarahastoissa kaikkiaan kymmenen hoitokuntaposiitiota eli noin viisi prosenttia kaikista hoitokuntaposiitioista. Tähän suhteutettuna vuorovaikutuksen määrä on noin nelinkertainen. Yhteydet keskusrahastoon ovat tärkeitä erityisesti taiteen tekijöille, opettajille ja rehtoreille sekä talouden ja joukkotiedotuksen toimijoille. Näille kaikille yhteydenpito keskusrahaston kanssa on määrällisesti suurinta.

TAULUKKO 17 Sisäisen verkoston suhdematriisi

		Nimetyt tärkeän henkilön kenttä													
Vastaajan kenttä		Taiteen tekijät	Taide- ja kulttuurihallinto	Keskusrahasto	Yleis- ja ammatillinen sivistys	Kulttuurin kentät	Politiikka	Hallinto	Talous	Muut järjestöt	Joukkotiedotus	Tiede	Luokittelematon	YHTEENSÄ	
		Taiteen tekijät	2	1	7	1	11	0	3	3	0	4	4	0	25
Taide- ja kulttuurihallinto	0	4	4	1	9	1	5	9	0	2	8	6	40		
Taide- ja kulttuurijärjestöt	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	5	1	8		
Yleis- ja ammatillinen sivistys	3	1	12	4	20	1	8	10	0	2	2	2	45		
Kulttuurin kentät	5	6	23	7	41	2	17	22	0	8	19	9	118		
Politiikka	1	0	1	1	3	1	0	1	0	0	1	0	6		
Hallinto	0	8	19	12	39	5	26	15	0	10	10	7	112		
Talous	3	4	18	6	31	1	15	14	0	2	10	7	80		
Muut järjestöt	0	1	1	2	4	0	0	1	1	0	0	0	6		
Joukkotiedotus	1	0	9	3	13	0	4	2	0	2	7	2	30		
Tiede	0	2	10	0	12	0	6	3	0	2	17	2	42		
Luokittelematon	0	0	3	3	6	0	2	1	0	0	1	0	10		
YHTEENSÄ	10	21	84	34	149	9	70	59	1	24	65	27	404		
Taiteen tekijät	8 %	4 %	28 %	4 %	44 %	0 %	12 %	12 %	0 %	16 %	16 %	0 %	100 %		
Taide- ja kulttuurihallinto	0 %	10 %	10 %	3 %	23 %	3 %	13 %	23 %	0 %	5 %	20 %	15 %	100 %		
Taide- ja kulttuurijärjestöt	0 %	0 %	0 %	13 %	13 %	0 %	13 %	0 %	0 %	0 %	63 %	13 %	100 %		
Yleis- ja ammatillinen sivistys	7 %	2 %	27 %	9 %	44 %	2 %	18 %	22 %	0 %	4 %	4 %	4 %	100 %		
Kulttuurin kentät	4 %	5 %	19 %	6 %	35 %	2 %	14 %	19 %	0 %	7 %	16 %	8 %	100 %		
Politiikka	17 %	0 %	17 %	17 %	50 %	17 %	0 %	17 %	0 %	0 %	17 %	0 %	100 %		
Hallinto	0 %	7 %	17 %	11 %	35 %	4 %	23 %	13 %	0 %	9 %	9 %	6 %	100 %		
Talous	4 %	5 %	23 %	8 %	39 %	1 %	19 %	18 %	0 %	3 %	13 %	9 %	100 %		
Muut järjestöt	0 %	17 %	17 %	33 %	67 %	0 %	0 %	17 %	17 %	0 %	0 %	0 %	100 %		
Joukkotiedotus	3 %	0 %	30 %	10 %	43 %	0 %	13 %	7 %	0 %	7 %	23 %	7 %	100 %		
Tiede	0 %	5 %	24 %	0 %	29 %	0 %	14 %	7 %	0 %	5 %	40 %	5 %	100 %		
Luokittelematon	0 %	0 %	30 %	30 %	60 %	0 %	20 %	10 %	0 %	0 %	10 %	0 %	100 %		
YHTEENSÄ	2 %	5 %	21 %	8 %	37 %	2 %	17 %	15 %	0 %	6 %	16 %	7 %	100 %		

Nimetyt kentän osuus kaikista yhteyksistä

Vastaajan kentän osuus kaikista yhteyksistä

Huomattavaa on, että ilman keskusrahastoa vuorovaikutus kulttuurin kenttien toimijoiden kanssa olisi sisäisessä verkostossa vähäistä. Taiteen kentän toimijat (taiteen tekijät sekä taide- ja kulttuurihallinto) ovat suhteellisesti ottaen marginaalisessa asemassa verrattuna esimerkiksi tieteen kenttään. Taiteen tekijöitä, taiteen opettajia sekä kulttuuri- ja taidehallinnon toimihenkilöitä on jäsenistössä enemmän kuin tieteen edustajia, mutta siinä, missä tieteilijöiden hoitokuntaposition lukumäärään suhteutettu painoarvo vuorovaikutuksessa korostuu, taiteilijoiden supistuu. Vastaajat eivät siis pidä taiteen kentän toimijoita sisäisessä verkostossaan yhtä tärkeinä henkilöinä kuin tieteen kentän toimijoita. Suuri osa tieteen kentän vuorovaikutuksesta on kuitenkin kentän sisäistä, eli tieteen kentältä tulevat jäsenet ovat nimenneet maakuntarahastojärjestelmässä tärkeiksi henkilöiksi toisia tieteen kentän toimijoita. Tällaista kentän sisäistä henkilösuhteista muodostuvaa verkostoa kutsun autonomiseksi kenttärakenteeksi.

Tieteen kentän kanssa painoarvoltaan suunnilleen samansuuruisia kenttiä ovat hallinnon ja talouden kentät. Hallinnon kentän painoarvo suhteessa kentän hallitsemiin hoitokuntapositioneihin on kuitenkin pieni. Hallinnon kentän vuorovaikutuksesta suuri osa on kentän sisäistä, eli myös hallinnon kentällä vallitsee

autonominen kenttärakenne. Kunnan hallinnon osuus vuorovaikutuksesta on sisäisessä verkostossa suurempi kuin maakuntahallinnon. Selkeästi tärkein asema hallinnon kentällä on kaupungin-/kunnanjohtaja. Vuorovaikutuksen tiheys on heidän kohdallaan professorien ohella kaikkein tiiveintä. Toisin sanoen näiden asemien vuorovaikutuksen määrällä mitattu keskeisyys ei ole niinkään seurausta kontaktihenkilöiden lukumäärästä vaan tapaamisten tiheydestä.

Talouden kenttään kohdistuvan vuorovaikutuksen osuus jää pienemmäksi kuin kentän hallitsemien hoitokuntapositionien osuus antaisi olettaa. Yritysjohtajilla on kuitenkin merkitystä sisäisessä verkostossa. Tieteen, hallinnon ja talouden kenttien jälkeen seuraavana, joskin selvästi painoarvoltaan pienempänä, kenttänä sisäisessä verkostossa tulee joukkotiedotus. Joukkotiedotuksen kentällä yhteydet kohdistuvat lähinnä maakuntalehtien päätoimittajiin.

5.2.2 Asemien hierarkia

Kuvaa maakuntarahastojärjestelmän sisäisen verkoston rakenteesta voidaan täydentää tutkimalla yhteydenpidon määrää ja tiheyttä asemittain. Tarkastelen tässä alaluvussa, mihin asemiin yhteyttä pidetään paljon ja mihin vähemmän sekä mille kentille asemat sijoittuvat.

KUVIO 15 Asemien hierarkia sisäisessä verkostossa kentittäin

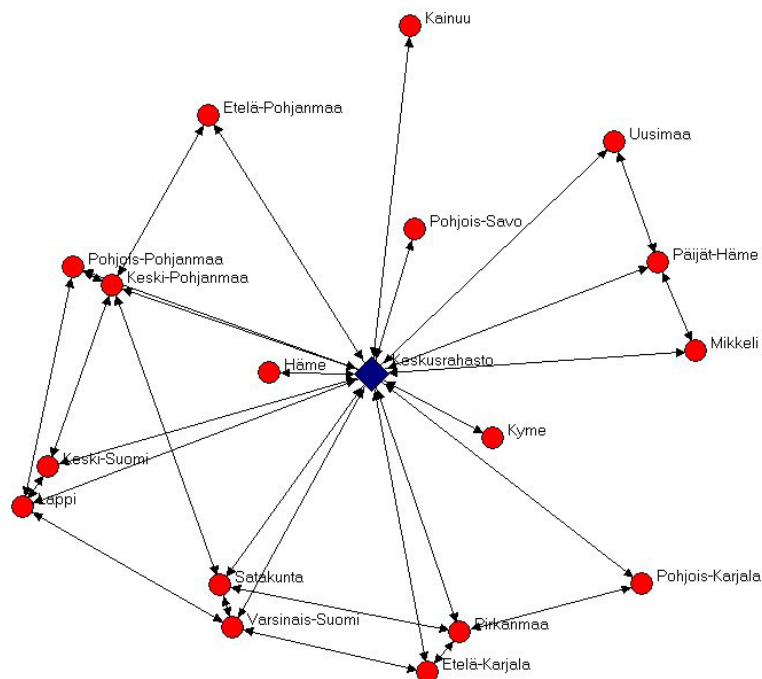
Kuviossa 15 on muodostettu asemien hierarkiaa esittävä sektorikuvio, jossa on jälleen otettu huomioon sekä mainintojen lukumäärä että yhteydenpidon tiheys. Siinä korkeimman tiheysarvon omaava asema (keskusrahasto) saa indeksiarvon sata ja muut lasketaan suhteellisesti siitä, jolloin kuvion keskipisteen arvo on sata ja kehän arvo nolla. Keskipisteeseen sijoittuu siis asema, jonka kanssa on eniten vuorovaikutusta, ja muiden etäisyyden keskipisteestä määrää niiden indeksi-arvo (0–100). Ympyrän alue on jaettu viipaleisiin, jotka edustavat niitä kenttiä, joiden sisälle asemat sijoittuvat. Kulttuuriin ja taiteeseen liittyvät asemat ovat merkitty kuvioon tähdellä. Kaikki muut asemat ovat merkitty kuvioon mustalla pisteellä. Kuviossa mainittuihin asemiin kohdistuu noin 80 prosenttia vuorovaikutuksen yhteismäärästä.

Sisäisen verkoston keskeisimmät asemat ovat keskusrahastossa, ja niitä hallitsevat siis keskusrahaston toimihenkilöt. Yhteydenpito professoreihin ja yritysjohtajiin on suhteelliselta määrältään puolta pienempää. Opettajien ja rehtoreiden ohella nämä asemat muodostavat kuitenkin määrällisesti muista erotuvan 'kakkosryhmän'. Niistä jälleen puolta pienemmän vuorovaikutuksen määrän omaavat muut elinkeinoelämän vaikuttajat, tutkijat sekä kaupungin- ja kunnanjohtajat, kansanedustajat, seniorivaikuttajat sekä maakuntaliiton johtavat virkamiehet.

Sekä kenttäkohtainen tarkastelu (taulukko 17) että asemakohtainen tarkastelu (kuvio 15) asettaa keskusrahaston toimihenkilöineen sisäisen verkoston keskipisteeseen. Näyttää siltä, että sisäisessä verkostossa henkilön tärkeys muodostuu maakuntarahastojärjestelmässä omatun aseman, ei niinkään toimeen liittyvän aseman perusteella. Kenttien sijasta tulevat esiin erityisesti maakuntarahastojen puheenjohtajat ja asiamiehet sekä keskusrahastojen toimihenkilöt. Esimerkiksi kulttuurin kentän keskeisyys määräytyy keskusrahastolinkkien kautta ja tieteen kentän keskeisyys siitä, että puolet puheenjohtajista on professoreita. Kenttärakenne ohjaa siis vuorovaikutusta sisäisessä verkostossa vain heikosti. Näistä syistä johtuen syvemmän analyysiani pohtimalla seuraavassa alaluvussa kenttärakenteen sijasta maakuntarahastojen ja keskusrahaston välistä suhdetta sisäisen verkoston erityisenä piirteenä.

5.2.3 Maakuntarahastojen ja keskusrahaston väliset suhteet

Keskusrahaston keskeiseen asemaan jäsenten sisäisissä verkostoissa vaikuttaa maakuntarahastojärjestelmän rakenteellinen luonne. Kuviossa 16 on esitetty jäsenten nimeämistä kontakteista muodostuvat maakuntarahastojen väliset yhteydet sekä yhteydet keskusrahastoon.

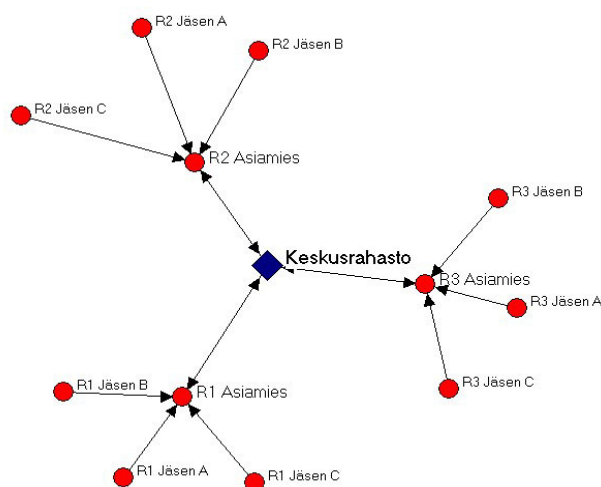

KUVIO 16 Maakuntarahastojen ja keskusrahaston väliset yhteydet

Mikäli kaikilla kuviossa olevilla rahastoilla (solmuilla) olisi samanlaiset yhteydet kaikkiin muihin rahastoihin, jokaisen rahaston verkostoasema olisi yhdenmukainen. Tällöin niillä olisi rakenteellisesti ottaen samanlaiset mahdollisuudet informaation saannin ja kontrolloinnin suhteen. Kuitenkin 17 maakuntarahaston välillä on yhteensä vain 19 tärkeäksi koettua kontaktia.² Useimpien rahastojen välillä ei tällaisia kontakteja ole lainkaan. Sen sijaan keskusrahastoon linkejä on kaikkiaan 84.

Vastaajien nimeämät kontaktit osoittavat, kuvion 16 mukaisesti, että maakuntarahastojen horisontaaliset suhteet ovat vähäiset. Keskusrahasto on eri maakuntarahastot yhteen liittävä tekijä. Tässä tarkasteltujen yhteyksien perusteella ilman keskusrahastoa maakuntarahastojärjestelmästä puhuminen voisi olla vaikeaa, ehkä olisi vain joukko toisistaan irrallaan olevia rahastoja. Tämä perustuu kuitenkin oletukseen siitä, että niiden keskinäiset kontaktit itsenäisinä rahastoina olisivat yhtä vähäiset kuin mitä tässä tutkimuksessa on ilmennyt. Voisihan olla myös niin, että itsenäisempinä rahastoina niille olisi kehittynyt enemmän välitöntä, keskusrahastosta riippumatonta keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä kuin keskitetyssä järjestelmässä.

² Vastaajia pyydettiin nimeämään keskusrahaston ja muiden maakuntarahastojen tärkeät henkilöt samaan 'vyöhykkeeseen' (ks. johdanto s. 28), joten ne asettuivat ikään kuin toistensa vaihtoehdoiksi.

KUVIO 17 Kuvitteellinen esimerkki keskusrahaston kannalta tehokkaasta organisaatiosta

Verkostoteoreettisesti tulkiten maakuntarahastojärjestelmän verkstorakenteessa on aukkoja. Burtin (1992, 18) muotoilema sosiaalisen rakenteen aukkojen teoria käsittelee järjestelmissä olevien verkostosuhteiden puutteita.³ Maakuntarahastojen välillä olevien rakenteellisten aukkojen johdosta keskusrahastolla on periaatteessa hyvät mahdollisuudet tiedon kontrollointiin ja järjestelmän toimintaa koskevien linjanäkemyksensä läpiviemiseen. Burtin (1992, 20) teorian mukaan keskusrahasto voisi edelleen maksimoida verkostoasemansa hyötyjä pyrkimällä rakentamaan maakuntarahasto-organisaation kuviossa 17 esitetyn kuvitteellisen esimerkin mukaisesti.

Esimerkissä on keskusrahaston lisäksi kolme rahastoa (R1, R2, R3), joissa kussakin on yksi asiamies ja kolme jäsentä. Poiketen kuvion 16 esitystavasta, kunkin rahasto-organisaation sisäiset verkostosuhteet ovat paljastettuina kuviossa 17. Rahastojen R1, R2 ja R3 väliset horisontaaliset suhteet puuttuvat, minkä vuoksi yhteydet rahastojen välillä kulkevat keskusrahaston kautta.⁴

Kontaktien ylläpitoon kuluvista kustannuksista ja muista ongelmista johtuen kuvitteellisen keskusrahaston ei kannata kuitenkaan pitää yhteyttä kunkin rahaston jokaiseen jäseneseen ja asiamieheen. Optimaalisinta on valita vain yksi kontaktihenkilö kustakin rahastosta. Tämän henkilön tulee olla ensinnäkin sellainen jonka verkostoasema on kyseisen rahaston suhdeverkostossa keskeisin. Mieluummin siten, että kunkin rahaston jäsenet a, b ja c joutuvat kommunikoimaan keskenään epäsuorasti tämän henkilön kautta. Toiseksi henkilön on oltava keskusrahaston edustamille näkemyksille uskollinen ja toimeensa luotettava, koska toisaalta keskusrahaston kontaktit rahastoihin ovat 'yhden kortin varassa' kustannusten minimoinnista johtuen. Maakuntarahastoissa asiamies

³ Katso myös Ruuskasen (2003, 65–69) arvio Burtin teoriasta.

⁴ Keskusrahasto toimii *siltana* eli yhdistää sellaisia alaryhmiä tai komponentteja, jotka eivät muutoin voisi olla yhteydessä toisiinsa. Organisaation toimintaa siltana määrittelevät Wasserman & Faust (1994, 114).

voi todennäköisimmin olla sopiva kontaktihenkilö. Tällainen teoreettinen keskusrahaston kannalta optimaalinen rakenne on kuvattu kuviossa 17.

Onko maakuntarahastojärjestelmä sitten todellisuudessa organisoitunut kuvion 17 mukaisesti? Asiamiesjärjestelmä sinällään voisi olla tästä viite edellyttäen, että asiamiehet olisivat maakuntarahastoissa keskeisessä asemassa ja keskusrahastoon tiiviisti kytkeytyneitä. Tämän tutkimuksen mukaan asiamiehet ovat kaikkein tärkeimpiä henkilöitä jäsenten sisäisissä verkostoissa, joten ensimmäinen edellytys täyttyy.

Myös toinen edellytys täyttyy, sillä asiamiehet ovat vastanneet perinteisesti rahastojen käytännön toiminnasta ja sen koordinoinnista keskusrahaston kanssa. Kaikkien rahastojen asiamiehet ovat myös kokoontuneet kerran tai kaksi vuodessa keskustelemaan yhdessä keskusrahaston edustajien kanssa hakemuksista, hoitokunnan kokopanosta, tiedottamisesta, varainhankinnasta sekä muista kausittaista ja juoksevista asioista. Tieto rahaston käytännön asioista onkin keskittynyt paljolti asiamiehille. Sen sijaan heillä ei ole ollut varsinaista päätöksentekovaltaa. Päätökset tekee hoitokunta asiamiesten esityksistä.

Vuodesta 1997 lähtien asiamiesten tapaamiseen ovat osallistuneet myös hoitokuntien puheenjohtajat. Jo tuolloin käytännön asioista ja niiden esittelystä hoitokunnalle vastasivat asiamiesten lisäksi kussakin rahastossa erikseen valittava työvaliokunta. Työvaliokuntaan kuuluu yleensä puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, asiamies sekä yksi tai kaksi jäsentä. Tutkimusaineistossani sisäisessä verkostossa tärkeinä pidetyt henkilöt kuuluvat yleensä työvaliokuntaan. He muodostavat kunkin rahaston ytimen. Käsittelen kuudennessa luvussa hieman lähemmin tätä rahaston sisäpiirin koostumusta kuuden rahaston osalta.

Burtin (1992) teorian soveltamisen kannalta olisi tärkeää osoittaa, että keskusrahaston ja paikallisen keskuksen välillä vallitsee tiivis yhteistyö ja molemminpuolinen luottamus. Tutkimusaineistostani puuttuu tieto työvaliokuntajäsenyydestä, jonka oletan muodostavan paikallisen keskuksen ytimen. Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja asiamies muodostavat kuitenkin yleensä työvaliokunnan enemmistön. Näiden asemien keskeisyys sisäisessä verkostossa kuvaa hyvin myös työvaliokunnan keskeisyyttä. Taulukon 18 sarakkeissa on esitetty vasemmalta lukien vaakarivillä olevan aseman kokonaislukumäärä kaikissa rahastoissa, sen saamien mainintojen määrä sisäisessä verkostossa (tärkeäksi nimetty henkilö) ja edellisten osamäärä, joka kuvaa aseman suhteellista keskeisyyttä. Oikeanpuoleisimman sarakkeen prosenttiluku kertoo, kuinka suuri osuus kullakin rivillä mainittujen asemien haltijoiden nimeämistä sisäisistä yhteyksistä kohdistuu keskusrahastoon.

TAULUKKO 18 Hoitokunta-asemien keskeisyys ja asemien yhteyksien keskusrahasto-osuus

	Positiot yhteensä	Tärkeäksi mainintoja	Positiot/maininnat	Yhteyksien keskusrahasto-osuus
Asiamies	17	96	5,6	41 %
Puheenjohtaja	17	64	3,8	30 %
Varapuheenjohtaja	17	37	2,2	14 %
Jäsen	152	207	1,4	17 %
Yhteensä	203	404	2,0	24 %

Tärkeäksi henkilöksi mainintojen lukumäärän perusteella asiamies on maakuntarahastojen keskeisin hoitokunta-asema sisäisessä verkostossa. Asiamiehet ovat saaneet kolmanneksen enemmän mainintoja kuin puheenjohtajat. Taulukon ulkopuolelta voidaan todeta, että kun kysymyslomakkeessa pyydettiin listaamaan tärkeät kontaktihenkilöt tärkeysjärjestykseen, ei näillä kahdella asemalla ole merkittävää eroa, vaan molemmat ovat saaneet suhteellisesti ottaen yhtä paljon tärkeimmäksi asemaksi listauksia. Ero on siis mainintojen lukumäärässä. Varapuheenjohtajat ovat saaneet selvästi näitä kahta positiota vähemmän mainintoja, mutta kuitenkin selkeästi enemmän kuin perusjäseninä toimivat.

Mielenkiintoista taulukossa 18 on erityisesti se, että keskeisimpien asemien haltijat eli asiamiehet ja puheenjohtajat ovat nimenneet yhteyksiä keskusrahastoon enemmän kuin varapuheenjohtajat ja perusjäsenet. Toisin sanoen paikallisen verkoston ytimessä pidetään keskustaa suhteellisesti ottaen tärkeämpänä kuin paikallisen verkoston perifeerisemmissä osissa. Tässä suhteessa maakuntarahastojärjestelmän suhteiden todellisuus muistuttaa kuvion 17 keskusrahaston kannalta optimoitua teoreettista verkostoa.

Vaikka Burtin (1992) teoria soveltuukin maakuntarahastojärjestelmän sosiaalisessa rakenteessa olevien piirteiden esittelyyn ja tulkintaan, se ei edistä siinä olevien toimijoiden motivaatioiden ja toiminnan kontekstin ymmärtämiseen. Ennen kaikkea tämä johtuu siitä, että Burtin mielenkiinto kohdistuu rakenteellisten aukkojen oman edun mukaiseen hyväksikäyttöön kilpailutilanteissa (Ruuskanen 2003, 68). Keskusrahaston ja maakuntarahastojen välistä suhdetta ei vastausten perusteella voi jäsentää kilpailutilanteena. Rationaalista teoriaa haettaessa sitä voisi pikemminkin jäsentää keskinäiseksi resurssiriippuvuudeksi (Pfeffer 1982, 193; Pfeffer 1978). Ne kytkeytyvät samaan järjestelmään tuottaen siihen toisistaan poikkeavia resursseja. Järjestelmän kokonaisuutta hallitsee ja koordinoi keskusrahasto, jolla on siihen paremmin soveltuvat resurssit – ennen kaikkea päätoimiset toimihenkilöt.

Verkostoaineiston perusteella työvaliokuntaan kuulumaton rivijäsen voi todella jäädä etäälle sekä paikallisesta että samalla järjestelmän keskukselta. Tälle tulokselle voidaan löytää ainakin osittaista tukea myös jäsenten keskusrahastosuhdetta koskevista mielipiteistä. Kyselylomakkeen mielipideosiossa oli kaksi keskusrahastoa koskevaa väitettä:

324 Maakuntarahastoilla tulisi olla nykyistä itsenäisempi rooli suhteessa keskusrahastoon.

307 Keskusrahasto pyrkii ohjailemaan liikaa maakuntarahaston apurahapäätöksiä.

Vastaaajien enemmistö kiisti väittämissä esitetyt kannat. Keskusrahastolla on selkeästi legitiimi asema hoitokuntien jäsenten keskuudessa. Ensimmäinen väite on jälkimmäistä yleisluontoisempi ja myös maltillisemmin muotoiltu. Vastaaajista noin 60 prosenttia oli väitteestä täysin tai osittain eri mieltä kun taas jälkimmäistä, suorasukaisempaa väitettä vastusti peräti yli 90 prosenttia vastaajista. Mikäli ongelmia onkin ollut, ne ovat nykyisin käyneet harvinaisiksi elleivät kadonneet.

”Ei enää!” (25/2)

”En ole havainnut ongelmia tässä suhteessa ---> on hyväksytty se mistä on päätetty.” (110/9)

Valtaosa jäsenistä kokee siis ilmeisestikin suhteen keskusrahastoon ongelmattomaksi ja ottaa myös mielellään vastaan keskusrahaston rahallisen tuen. Kysymysten välillä on erittäin merkitsevä positiivinen korrelaatio mikä vahvistaa edelleen sisällöllistä tulkintaa siitä, että ne mittaavat samaa keskusrahastomyönteistä asennetta.

Maakuntarahaston itsenäisyyden ja keskusrahaston kanssa harjoitettavan yhteistyön välillä ei koeta ristiriitaa. Päinvastoin keskusrahaston taloudellisen tuen nähdään kasvattavan maakuntarahaston itsenäisyyttä ja kykyä vaikuttaa omalla toimialueellaan.

”Se uusi käytäntö, että keskusrahasto antaa maakuntarahaston jaettavaksi 100 tmk, merkitsee mielestäni maakuntarahaston itsenäisyyden kasvua, mutta samalla myös vaatimusta mkr:n, sen hoitok ja hoitok jäs. vastuun ja pätevyyden kasvusta.” (49/5)

”Keskusrahaston ja maakuntarahastojen välistä yhteistyötä voitaisiin lisätä. Keskusrahaston viimeaikaiset päätökset osoittaa maakuntarahastojen jaettavaksi huomattava summa ovat tervetulleita. Jakopäätös on täysin maakuntarahastoilla itsellään. Keskusrahastossa jopa toivotaan maakuntarahastoissa enemmän maakunnallisia hankkeita, joita voitaisiin tukea keskusrahastosta.” (73/6)

Tuen suhteen haluttaisiin kulkea mahdollisesti vieläkin pidemmälle:

”Maakuntarahastojen painoarvoa tulisi kasvattaa siirtämällä osa päärahaston myöntämistä stipendeistä jaettavaksi maakuntarahastojen jaon yhteydessä.” (119/10)

Miksi kuitenkin suhteellisen huomattava vähemmistö (40 %), ajattelee, että maakuntarahastojen olisi oltava itsenäisempiä suhteessa keskusrahastoon? Ensinnäkin tällä kysymyksellä (mp324) on merkittävä positiiviseen korrelaatioon perustuva yhteys väitteeseen, jonka mukaan maakuntarahaston tulisi tavoitella merkittävämpää roolia omalla toimialueellaan (mp318). Erityisesti suuri joukko niistä, jotka ovat voimakkaimmin merkittävämpään rooliin pyrkimisen takana (täysin samaa mieltä), haluavat myös maakuntarahastolle itsenäisemmän roolin suhteessa keskusrahastoon. Ne, jotka ovat vain osittain samaa mieltä merkittävämpään roolin suhteen kallistuvat pääosin olemaan osittain eri mieltä itsenäisempään rooliin pyrkimisen suhteen. Toiseksi molemmat suhdetta keskusrahastoon mit-

taavat väitteet (mp307 merkitsevästi ja mp324 erittäin merkittävästi) ovat kytkeytyneet väitteeseen siitä, että nimityskäytäntöä tulisi muuttaa (mp321).

Jos muodostetaan kaksi ryhmää sen perusteella, pidetäänkö itsenäisempää suhdetta keskusrahastoon tarpeellisenä ('itsenäiset') vai ei ('keskusrahastolaiset'), ovat näiden ryhmien välisten keskiarvojen erot kaikkien kolmen tässä tarkastellun väitteen osalta tilastollisesti merkitseviä (mp307, mp321 ja mp324). Tätä voidaan tulkita siten, että mahdollisesti osa 'itsenäisten' ryhmästä kokee keskusrahastoyhteistyön tavalla tai toisella ehkäisevän merkittävän roolin rakentamisesta maakuntarahastolle siinä merkityksessä kuin he itse sitä toivovat. Lisäksi voidaan olettaa, että tämä ryhmä ei ole tyytyväinen nykyiseen nimityskäytäntöön, jossa keskusrahasto nimittää hoitokunnan enemmistön.

Keskusrahaston toiminnan pääkaupunkikeskeisyys saa myös kritiikkiä osakseen. Kritisoijat katsovat Helsingissä sijaitsevan keskusrahaston toimivan kuin pääkaupunkiseudulle keskittyvä maakuntarahasto, vaikka tuen kohteena tulisi olla koko maa. Tällä tavalla he katsovat sen jyrkentävän muutoinkin kulttuurielämän yleispiirteinä olevaa pääkaupunkikeskeisyyttä, vaikka sen pitäisi toimia sitä vastaan.

"Maakuntarahastojen asemaa ja tehtäviä maakuntansa keskeisenä kulttuurivaikuttajana tulisi tehokkaasti kehittää. Keskusrahaston tulisi tukea voimakkaammin taloudellisesti maakuntarahastoja, sillä nykyisin keskusrahaston apurahat keskittyvät aivan liian paljon pääkaupunkiseudulle. Keskusrahaston apurahapolitiikka tukee pääkaupunkiseudun muodostumista entistä vahvemaksi taiteen ja kulttuurielämän keskuksiksi ja näin maakuntien kulttuurielämä näivettyy. Maakuntarahastoille tulisi luoda vahva ja keskeinen asema oman maakuntansa kulttuurin ja koulutuksen tukijana. Keskusrahaston tulisi teettää tutkimus apurahapolitiikkansa vaikutuksesta kulttuurielämän keskittymiseen ja alueellisen kulttuuritoiminnan kehittymiseen. Maakuntarahastojen asiamiestoiminta olisi saatava vakinaisemmalle kannalle ja jokaiseen maakuntarahastoon päätoiminen asiamies." (60/5)

"Päärahaston apurahojen jaossa on liikaa Helsinki-keskeistä" (89/8)

Kriittisissä kommentteissa välittyy toiseksi keskusrahaston etäisyys ja tietämättömyys maakuntarahaston ja keskusrahaston välisen suhteen luonteesta. Tyhjiä vastauksia oli näissä kysymyksissä keskimääräistä enemmän. Tämä siitä huolimatta, että keskusrahastolla on jokaisessa maakuntarahastossa oma edustajansa.

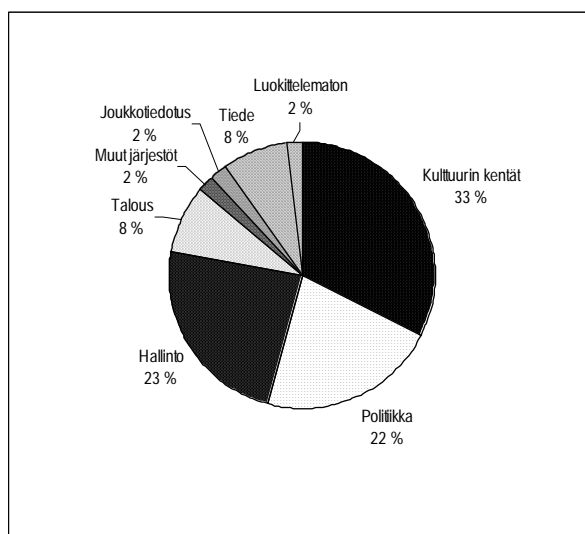
Mielestäni sekä sisäisen verkoston suhderakenne että rahastojen toimintaa koskevat mielipiteet heijastelevat samaa pragmaattista asennetta: rakenteen ja toiminnan keskittyminen on toiminnan tehokkuuden kannalta tarkoituksenmukaista vaikka se ei tarjoa kaikille jäsenille yhdenmukaisia osallistumismahdollisuuksia. Sisäisen verkoston rakentamisen pääprinsiippi on toiminnan toteuttamiseen eivätkä niinkään toiminnan päämäärien asettamiseen liittyvät näkökohdat. Tähän viittaa erityisesti asiamiesten listamainintojen perusteella saama puheenjohtajia keskeisempi asema.

5.3 Ulkoisen verkoston henkilösuhteet

Vastaajien ulkoisella verkostolla tarkoitetaan ensinnäkin niitä henkilöitä, joita vastaajat pitävät tärkeinä hoitokunnan ja keskusrahaston ulkopuolella. Toiseksi sisällytän ulkoiseen verkostoon myös vastaajien luottamustoimet, sillä luottamustoimien kautta syntyy kontakteja maakuntarahastotoiminnan ulkopuolelle. Tässä alaluvussa tarkastelen vastaajien tärkeänä pitämien henkilöiden asemia ja kenttiä ja luvussa 5.4 luottamustoimia.

5.3.1 Kontaktien määrä kentittäin ja kenttien väliset yhteydet

Ulkoiseen verkostoon kuuluvien *tärkeinä pidettyjen henkilöiden* osuus on hieman yli puolet kaikista nimetyistä henkilösuhteista. Siihen lukeutuvia henkilöitä on kaikkiaan 422. Kuviossa 18 olen kuvannut maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolisten kontaktihenkilöiden osuudet kentittäin. Siihen on sisällytetty ainoastaan ne asemat, jotka vastaajat kokevat tärkeiksi. Tieteen osuus ulkopuolisista kontakteista on 8 prosenttia ja laajasti määritellyn kulttuurin osuus 33 prosenttia. Kulttuurin kentät jakautuvat siten, että taide- ja kulttuurihallinnon osuus on 14 prosenttia, taide- ja kulttuurijärjestöjen 8 prosenttia, taiteen tekijöiden 7 prosenttia ja yleis- ja ammatillisen sivistyksen 3 prosenttia. Hallinnollinen asema ilmoitetaan kontaktihenkilön taustaorganisaatioksi 23 prosentin osalta ja poliittinen asema 22 prosentin osalta. Ne yhdessä ovat siis 45 prosenttia eli hieman enemmän kuin on kulttuurin ja tieteen kenttien yhteenlaskettu osuus kaikista kontakteista (41 %). Elinkeinoelämän osuus henkilöyhteyksistä on tieteen luokkaa eli 8 prosenttia. Sekä joukkotiedotuksen että muiden järjestöjen osuus on vain kaksi prosenttia. Saman verran on myös niiden henkilöiden osuus, joiden kenttää en voinut paikallistaa tai luokitella ainoastaan yhdelle kentälle. Jälkimmäiset henkilöt ovat pääasiassa eläkkeellä olevia mutta edelleen hallinnon, politiikan ja kulttuurin kentillä toimivia vaikuttajia.

KUVIO 18 Kontaktihenkilöiden määrä ulkoisessa verkostossa kentittäin

Taulukossa 19 kuvataan vastaajien ja heidän maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolelta nimeämiensä henkilöiden kenttien välisiä suhteita. Vasemmalla rivillä ovat jäsenten kentät ja ylhäällä sarakkeissa nimettyjen henkilöiden kentät. Kenttien luokitteluperusteena on ilmoitettu taustaorganisaatio ja siitä johdetut henkilön ammattia ja toimipaikkaa koskevat tiedot. Luettaessa ylempää taulukon osaa vasemmalta oikealle havaitaan esimerkiksi, että kulttuurin kentillä toimivat maakuntarahastojen jäsenet ovat nimenneet ulkoisessa verkostossaan 65 yhteyttä kulttuurin kentille. Alemmasta taulukon osasta voidaan havaita, että tämä on 54 prosenttia kaikista kulttuurin kenttien toimijoiden kontakteista, joita on 121 yhteyttä. Ylempää taulukon osaa ylhäältä alas luettaessa saadaan puolestaan eri kenttiä edustavien rahaston jäsenten kyseiselle kentälle nimettyjen linkkien yhteismäärä eli kulttuurin kentillä yhteensä 138 kontaktia. Alemmasta taulukon osasta voidaan havaita, että tämä on 33 prosenttia kaikista 422 yhteydestä.

TAULUKKO 19 Ulkoisen verkoston suhdematriisi

		Nimetyt tärkeän henkilön kenttä										YHTEENSÄ			
		Taiteen tekijät	Taide- ja kulttuurihallinto	Taide- ja kulttuurijärjestöt	Kulttuuritoimittajat ja -kriitikot	Yleis- ja ammatillinen sivistys	Kulttuurin kentät	Politiikka	Hallinto	Talous	Muut järjestöt		Joukkotiedotus	Tiede	Seniorivaikuttajat
Vastaajan kenttä	Taiteen tekijät	7	5	0	0	1	13	2	6	2	0	0	2	0	25
	Taide- ja kulttuurihallinto	5	11	7	1	1	25	4	11	1	1	1	3	0	46
	Taide- ja kulttuurijärjestöt	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2
	Yleis- ja ammatillinen sivistys	7	8	6	0	5	26	5	9	4	0	0	3	1	48
	Kulttuurin kentät	19	24	14	1	7	65	11	26	7	1	1	9	1	121
	Politiikka	0	4	2	0	0	6	1	0	0	0	0	0	1	8
	Hallinto	5	16	10	0	4	35	37	37	8	5	2	5	3	132
	Talous	1	4	0	0	0	5	15	14	13	2	3	7	1	60
	Muut järjestöt	0	2	0	0	0	2	2	1	0	1	1	0	0	7
	Joukkotiedotus	1	1	4	0	1	7	15	9	3	0	1	2	0	37
	Tiede	3	5	1	1	1	11	7	10	4	0	1	10	2	45
	Luokittelematon	0	2	4	0	1	7	3	2	0	0	0	0	0	12
	YHTEENSÄ	29	58	35	2	14	138	91	99	35	9	9	33	8	422
	Taiteen tekijät	28 %	20 %	0 %	0 %	4 %	52 %	8 %	24 %	8 %	0 %	0 %	8 %	0 %	100 %
	Taide- ja kulttuurihallinto	11 %	24 %	15 %	2 %	2 %	54 %	9 %	24 %	2 %	2 %	2 %	7 %	0 %	100 %
Taide- ja kulttuurijärjestöt	0 %	0 %	50 %	0 %	0 %	50 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	50 %	0 %	100 %	
Yleis- ja ammatillinen sivistys	15 %	17 %	13 %	0 %	10 %	54 %	10 %	19 %	8 %	0 %	0 %	6 %	2 %	100 %	
Kulttuurin kentät	16 %	20 %	12 %	1 %	6 %	54 %	9 %	21 %	6 %	1 %	1 %	7 %	1 %	100 %	
Politiikka	0 %	50 %	25 %	0 %	0 %	75 %	13 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	13 %	100 %	
Hallinto	4 %	12 %	8 %	0 %	3 %	27 %	28 %	28 %	6 %	4 %	2 %	4 %	2 %	100 %	
Talous	2 %	7 %	0 %	0 %	0 %	8 %	25 %	23 %	22 %	3 %	5 %	12 %	2 %	100 %	
Muut järjestöt	0 %	29 %	0 %	0 %	0 %	29 %	29 %	14 %	0 %	14 %	14 %	0 %	0 %	100 %	
Joukkotiedotus	3 %	3 %	11 %	0 %	3 %	19 %	41 %	24 %	8 %	0 %	3 %	5 %	0 %	100 %	
Tiede	7 %	11 %	2 %	2 %	2 %	24 %	16 %	22 %	9 %	0 %	2 %	22 %	4 %	100 %	
Luokittelematon	0 %	17 %	33 %	0 %	8 %	58 %	25 %	17 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %	
YHTEENSÄ	7 %	14 %	8 %	0 %	3 %	33 %	22 %	23 %	8 %	2 %	2 %	8 %	2 %	100 %	

Nimetyt kentän osuus kaikista yhteyksistä

Vastaajan kentän osuus kaikista yhteyksistä

Ristiintaulukoinnin kautta on vaikea luoda kokonaiskuvaa siitä, miten kentät sijoittuvat sosiaalisessa tilassa ja millaiset niiden väliset suhteet ovat. Tällaiseen sosiaalisen rakenteen kuvaamisen soveltuu paremmin korrespondenssi-

analyysi. Sen avulla voidaan taulukoiden rivit ja sarakkeet projisoida ulottuvuuksiltaan pienempään tilaan (ks. Anheier, Gerhards, Romo 1995, 882). Käytännössä tämä tarkoittaa, että ristiintaulukoinnin esille tuomat erot voidaan pyrkiä siirtämään kaksiulotteiselle pinnalle graafisena esityksenä.

TAULUKKO 20 Vastaajan kentän ja ulkoisen verkoston yhteyshenkilön kentän korrespondenssi-analyysin ratkaisumalli⁵

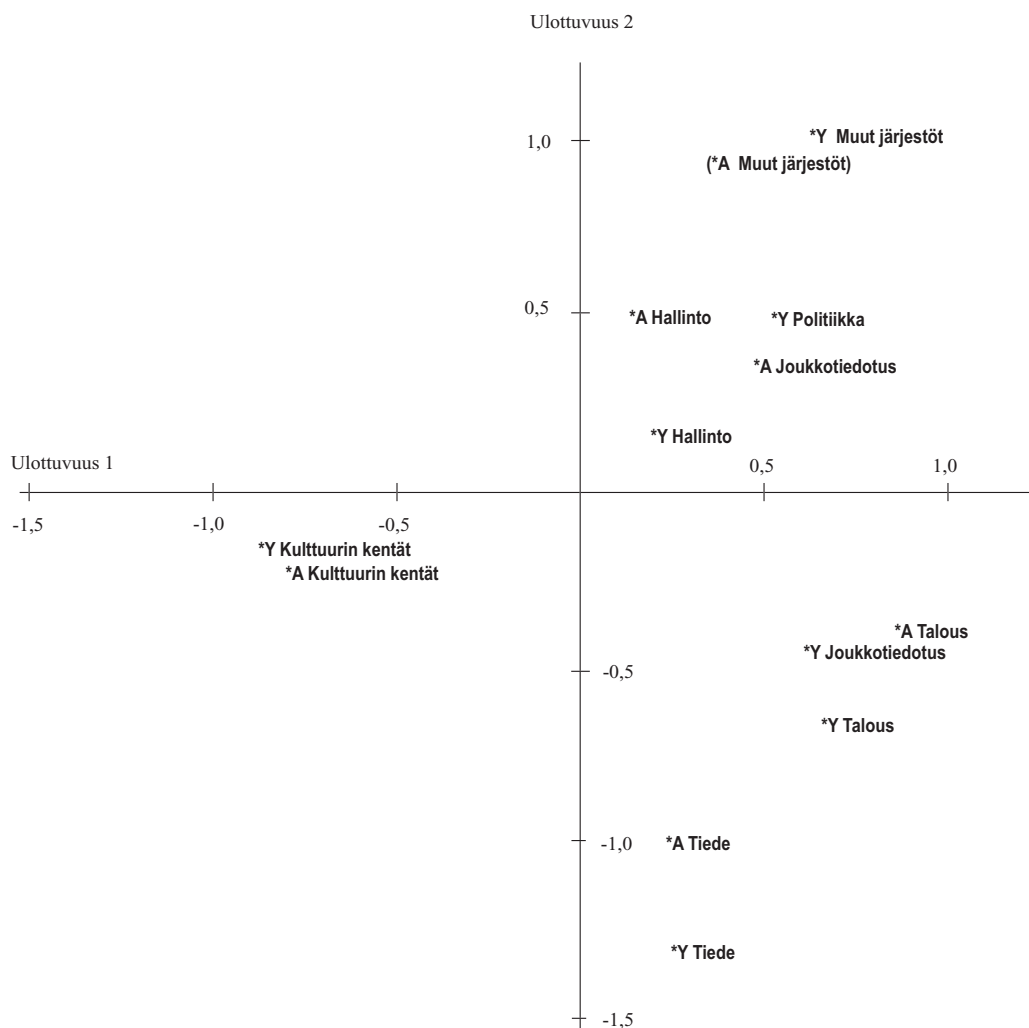
Tiivistelmä								
Ulottuvuus	Singulaariarvo	Inertia	Khin neliö	Merkitsevyys	Inertian osuus		Singulaariarvon luotettavuus	
					Ulottuvuuksille	Kumulatiivinen	Keskihajonta	Korrelaatio
								2
1	,373	,139			,540	,540	,045	,021
2	,265	,070			,273	,813	,050	
3	,155	,024			,093	,906		
4	,115	,013			,051	,957		
5	,100	,010			,039	,996		
6	,032	,001			,004	1,000		
Yhteensä		,258	104,493	,000 ^a	1,000	1,000		

^a36 vapausastetta

Graafisessa esityksessä ei pystytä esittämään kaikkia mallin ratkaisuun tarvittavia ulottuvuuksia. Taulukosta 20 havaitaan, että kuvion 19 kahden ulottuvuuden avulla pystytään esittämään yli 80 prosenttia välisistä suhteista (kumulatiivinen inertian osuus). Muiden ulottuvuuksien merkitys on vähäinen.

Tarkastelen ristiintaulukointia (Taulukko 19) ja sen pohjalta rakennettua korrespondenssi-mallia samanaikaisesti. Kuvio 19 on siis periaatteessa graafinen esitys taulukosta 19, jossa nimeäjien omat kentät muodostavat rivit ja tärkeäksi nimetyt yhteyshenkilöt kentät. Kenttien sijoittuminen kokonaisuutena suhteessa toisiinsa hahmottuu nopeammin kuvion 19 graafisesta esityksestä kuin taulukosta 19, josta löytyy sen sijaan täsmällinen arvo jokaiselle kentän väliselle suhteelle. Yleisenä havaintona voidaan sanoa, että vastaajan (A) asema ja yhteyshenkilön (Y) asema sijaitsevat usein samalla kentällä. Sisäisessä verkostossa kenttärakenne ei ollut yhtä voimakas, ja sen vuoksi sitä ei ollut mielekästä tarkastella korrespondenssin kautta.

⁵ Ratkaisumallin taulukon otsikot ja selitykset on suomennettu SPSS:n (versio 11) englanninkielisestä taulukosta. Kiitän tilastotieteen professori Antti Pentikäistä saamastani suomennosavusta.

KUVIO 19 Vastaajan kentän (A) ja ulkoisen verkoston yhteyshenkilön kentän (Y) välinen korrespondenssikuvio⁶

Kuljettaessa kuvion 19 vertikaalista akselia (Ulottuvuus 2) alhaalta ylöspäin tulee ensimmäisenä muuttujana vastaan yhteydet tieteen kentän toimijoihin (Y Tiede). Yhteyksien määrä tieteen kentälle, pääasiassa professoreihin, on ulkoisessa verkostossa suhteellisesti ottaen pieni. Kolmannes näistä yhteyksistä on kentän sisäisiä (taulukko 19). Muiden kenttien vastaajien yhteyshenkilöiden joukossa tieteen kentän painoarvo on vähäinen. Esimerkiksi hallinnon vastaajien (A Hallinto) nimeämien 132 yhteyshenkilön joukossa on vain viisi tieteen kentän toimijaa. Kuten sisäisessä verkostossa, tieteen kentällä autonominen kenttärakenne on siis ulkoisessakin verkostossa selkeä, sillä tieteen kentän edustajat nimeävät tärkeiksi toisia tieteilijöitä myös maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolella.

⁶ SPSS:n (versio 11) korrespondenssitesti antaa rivi- ja sarakemuuttujille koordinaattiarvot ja piirtää myös niistä joko kaksi- tai kolmiulotteisen graafisen esityksen niin valittaessa. Ohjelman tarjoaman – jokseenkin epäselvän – kuvion sijaan olen sijoittanut muuttujien koordinaattiarvot (ulottuvuudet 1 ja 2) piirrosohjelmaan ja tulostanut kuvat 19 ja 21 sen avulla.

Hallintoon kohdistuu paljon yhteyksiä ulkoisessa verkostossa. Eniten on yhteyksiä maakuntajohtajiin ja kaupungin/kunnanjohtajiin (Y Hallinto). Instituutiasolla maakuntien liittoihin on selvästi enemmän yhteyksiä kuin kuntien ja kaupunkien hallintoon päinvastoin kuin sisäisessä verkostossa. Lisäksi nämä yhteydet ovat peräisin useilta eri kentiltä eivätkä ainoastaan hallinnon kentän sisältä. Näistä syistä hallinnon yhteydet (Y hallinto) asettuvat lähelle kuvion 19 keskipistettä. Oman kentän ulkopuolelta saattaa olla helpointa nimetä juuri maakunnan tai alueen päättäjiä.

Eri kenttien yhteisesti tärkeäksi nimittämien asemien kasautumista hallinnon kentälle voisi tulkita niin, että alueellinen aspekti nousee ennen tiedettä ja taidetta suhdeverkoston yhteisesti jaetuksi nimittäjäksi. Hallinnon kentän asemien haltijat muodostavat arvovaltaisen joukon, jolla on institutionaaliseen asemaan perustuvaa symbolista pääomaa määritellä maakunnalliseksi olioituvan hahmon olemusta, luonnetta ja tahtoa. Johdannossa pidin maakuntarahastoja, muun muassa niiden heterogeenisen kenttärakenteen vuoksi, vallan kentän ilmentyminä. Vallan kentällä henkilöt käyvät keskinäistä kamppailua siitä, mitkä ovat eri kentillä dominoivassa asemassa olevin eri pääomien lajien väliset vaihtokurssit (Bourdieu 1992, 215). Tätä bourdieulaista ajatuskulkua jatkaen tulkitseen, että alueen määrittelyyn liittyvä symbolinen pääoma on jäsenille ulkoisessa suhdeverkostossa tärkeämpää kuin 'hyvän' taiteen ja tieteen määrittelyn tarvittava symbolinen ja kulttuurinen pääoma. Ulkoisessa verkostossa siis 'maakunta' ohittaa 'säätion'.

Hallinnon kentällä toimivat vastaajat (A Hallinto) pitävät kentän sisäisten yhteyksien lisäksi tärkeänä myös politiikan kentällä toimivia henkilöitä kuten kansanedustajia ja ministereitä (Y Poliitikka). Kuvion 19 oikeassa ylälohkossa oleva asemien ja yhteyksien keskittymä (A Hallinto, Y Hallinto, Y Poliitikka, A Joukkotiedotus) on sosiaaliselta statukseltaan korkea.

Kuvion 19 oikeassa ylälohkossa olevaan keskittymään kuuluvat myös rahastojen joukkotiedotuksen kentältä tulevat jäsenet, jotka ovat pääasiassa maakunnan alueella ilmestyvien sanomalehtien toimittajia ja päätoimittajia. Ryhmä ei ole määrällisesti suuri: se koostuu kaikkiaan 14 henkilöstä. Näistä kyselyyn vastasi yhdeksän henkilöä. Vastanneiden henkilöiden verkottuneisuus on kenttien välisessä vertailussa suurin (mikäli ei oteta huomioon politiikan kenttää, jolta ei ollut kuin yksi vastaaja). Tästä johtuen vaikka joukkotiedotuksen osuus vastanneiden joukosta on seitsemän prosenttia, kentän vastaajien linkit muodostavat yli kymmenen prosenttia niiden kokonaismäärästä. Heidän ulkoiset yhteytensä suuntautuvat pääosin politiikkaan (41 %) ja muuhun hallintoon (24 %). Ruostesaaren (1992, 190) eliittitutkimuksessa joukkotiedotusvälineet sijoittuivat selkeästi kaikkein lähimmäksi vuorovaikutusverkoston keskustaa, jolloin ne pystyvät muiden keskeisten instituutioiden ohella kontrolloimaan tiedon kulkua ja käyttämään vaikutusvaltaansa. Poliittiseen eliittiin suuntautuvat suhteet, varsinkin päätoimittajien kohdalla, eivät tässä valossa tunnu yllätyksellisiltä.

Joukkotiedotukseen on ulkoisessa verkostossa kaikkein vähiten yhteyksiä (taulukko 19). Syynä on todennäköisesti se, että maakuntalehdistö on edustettuina rahastojen hoitokunnissa, jolloin hoitokuntien jäsenillä ei ole suurta tarvet-

ta luoda lisäkontakteja niiden edustajiin. Maakuntarahastojen ja maakuntalehdistön välillä on ollut rahastojen perustamisesta lähtien hyvät yhteydet ja maakunnallisuutta korostava yhteinen intressi.

Myös talouselämään (Y Talous) suuntautuu vähän yhteyksiä ulkoisessa verkostossa. Sen osuus kaikista yhteyksistä on vain 8 prosenttia. Pääosa näistäkin on elinkeinoelämän edustajien (A Talous) itsensä nimeämiä. Tarkasteluun vaihdettaessa havaitaan kuitenkin, että myös yritysjohtajien linkeistä valtaosa kohdistuu hallinnon ja politiikan kentille. Toisin sanoen tässä kontekstissa myös heille rahaston ulkopuoliset tärkeät henkilöt löytyvät kollegojen ohella paikallisen poliittis-hallinnollisen eliitin parista. Sen sijaan tämä eliitti, lähinnä hallinnon edustajat, ei pidä yritysjohtajia (Y Talous) vastavuoroisesti yhtä tärkeänä, minkä vuoksi se sijoittuu suhteellisen etäälle alueen poliittis-hallinnollisesta ytimeistä kuviossa 19. Talouden kentän ja kulttuurin kenttien välillä on erityisen vähän keskinäisiä yhteyksiä. Tämän vuoksi kuvion 19 horisontaalinen akseli (Ulottuvuus 1) erottelee nimenomaisesti nämä kaksi kenttää toisistaan. Näiltä osin tutkimukseni todentaa Bourdieun oletuksen yhtäältä kulttuurisen ja toisaalta taloudellisen pääoman lajien sosiaalisia asemia toisistaan erottelevaa voimaa.

Korrespondenssianalyysi-mallin graafisesti esitetyille ulottuvuuksille ei ole useinkaan mahdollista antaa tulkintaa. Ulottuvuudet ovat vain välineitä muutettaessa muuttujien (ristiintaulukoituja) keskinäisiä eroavaisuuksia tilalliseksi etäisyyksiksi. Analyysi keskittyy muuttujien välisten suhteiden laskentaan, jonka perusteella koordinaatit annetaan. Kysymys ei ole siis muuttujan arvon sijoittamisesta esimerkiksi jotakin ominaisuutta kuvaavalle asteikolle, jollaisia näkee usein mielipidekysymysten analyysien yhteydessä. Korrespondenssi-analyysin tila on etukäteen kuin reunaton avaruus, jolle koordinaatit syntyvät vasta kun kappaleiden etäisyydet on saatu selvitettyksi.

Esimerkiksi sille, että kuviossa 19 kunkin kentän asema (A) ja yhteyshenkilö (Y) asettuvat lähelle toisiaan, ei voi antaa mitään ulottuvuuksiin kiinnittyvää sisällöllistä tulkintaa. Kysymys on vain näiden muuttujien keskinäisestä läheisyydestä, jonka voimme ymmärtää sosiaaliseen tilaan liittyvänä perusilmiönä: vastaaja pitää tärkeänä niitä henkilöitä ja asemia, jotka ovat lähellä häntä itseään ja omaa asemaansa, koska he toimivat samankaltaisessa sosiaalisessa ympäristössä ja siten heillä on hyvät mahdollisuudet yhdenmukaisten dispoitioiden ja intressien omaamiseen (ks. Bourdieu 1989, 17).

Tärkeintä on havaita, että vastaajan asema ja yhteyshenkilön asema sijaitsevat usein samalla kentällä. Näin ollen maakuntarahaston jäsenten ulkoisissa verkostoissa voidaan hahmottaa *autonomista kenttärakennetta* samaan tapaan kuin sisäisessäkin suhdeverkostossa esimerkiksi tieteen kentällä. Ulkoisessa verkostossa autonominen kenttärakenne on usein vahvempikin kuin sisäisessä verkostossa. Hallinnon kentällä tosin tilanne on päinvastoin. Ulkoisen verkoston kentät sijoittuvat siis sosiaaliseen tilaan sekä pääomarakenteen (kulttuuri-/taloudellinen) että autonomisen kenttärakenteen edellyttämällä tavalla.

5.3.2 Asemien hierarkia

Seuraavaksi analysoin kentillä olevia asemia, jotka ovat käytännössä ammattiin tai luottamustehtäviin perustuvia positioita tai ammattiryhmiä kyseiselle kentälle ominaisissa orgaaneissa. Näitä asemia hallitsevien henkilöiden henkilökohtaisia ominaisuuksia ei tässä tarkastelussa oteta huomioon.

KUVIO 20 Asemien hierarkia ulkoisessa verkostossa kentittäin

Tarkastelen eri asemien suhdetta toisiinsa lähinnä mainintojen lukumäärän ja yhteydenpidon tiheyden perusteella, kuten sisäisessä verkostossa luvussa 5.2, koska jokainen asema saa luonnollisen painotuksensa siinä olevien henkilöiden lukumäärän ja heihin kohdistuvan yhteydenpidon tiheyden kautta.

Kuviota hallitsevat hallinnon ja politiikan kenttien asemat. Vuorovaikutuksen määrältään tärkeimmät asemat ovat kansanedustajat, maakuntajohtajat ja kunnanjohtajat. Kansanedustajien ylivoimaisesti vahvin asema on tässä yhteydessä ehkä pieni yllätys. Hoitokuntien vastanneilla jäsenillä ja asiamiehillä on viisikymmentä linkkiä kaikkiaan 41 eri kansanedustajaan. Kansanedustajiin kohdistuvien kontaktien henkilötason pintapuolinen analyysi osoittaa, että yhteyksiä on nimenomaan oman maakunnan kansanedustajiin. Maakuntajohtajien aseman keskeisyyden voi ymmärtää maakuntarahaston maakuntaliittoihin liittyvien historiallisten ja nimityskäytännöistä johtuvien siteiden kautta.

Lähimmäksi vuorovaikutuksen määrän ydintä hallinnollis-poliittisella sektorilla näyttävät asettuvan sellaiset asemat, joiden positio yhteiskunnallisessa hierarkiassa on korkea. Kulttuurihallinnon asiantuntijat ja virkamiehet sijoittuvat näiden taakse. Tästä ei voi suoraan päätellä, että tässä kuviossa tietyn aseman tärkeyden määrä korreloisi suoraan sen hierarkkisen korkeuden asteen kanssa, koska siihen sijoittuminen tapahtuu vuorovaikutuksen määrän perusteella. Kyse on yksinkertaisesta summatoimituksesta: näitä tahoja edustavia henkilöitä maakuntarahaston jäsenet ja asiamiehet tapaavat eniten. Tämä ei tarkoita sitä, että tapaamistiheys henkilöä kohden olisi näillä ryhmillä automaattisesti korkein (T/N, ks. s. 120) eikä sitä, että he olisivat aina mainittuna vastaajien listauksissa ensimmäisenä (Tärkeys, ks. s. 120). Esimerkiksi henkilötasolla kansanedustajia ei tavata niin usein kuin maakuntajohtajia eikä heidän listasijoittumisensa mediaani myöskään ole yhtä korkea, mutta koska vastaajat ovat nimenneet heitä enemmän, he sijoittuvat tässä kuviossa keskemmälle kuin maakuntajohtajat. Tällaisen asematasoisen aggregaatin ongelmana tämän tyyppisen kuvion tulkinna on se, että eri asemia on yhteiskunnassa edustettuna eri määriä. Kansanedustajia on parisataa ja maakuntajohtajia parikymmentä, joten yhteyksien muodostumisen mahdollisuudet näihin asemiin ovat erilaiset. Toinen ongelma liittyy siihen, kuinka spesifi ja sisäisesti koherentti tietty asema on: mikä liittää eri kansanedustajat tai maakuntajohtajat yhteen siten, että niissä asemassa olevat toimijat voidaan niputtaa yhteen. Vasta tämän ymmärtäminen voi antaa mahdollisuuden tiettyyn asemaan kohdistuvan yhteyden tulkinnaalle.

Kuviossa 20 hallinnon kentälle sijoittuvista kulttuurihallinnon asemista vastaajat ovat maininneet kulttuurisihteerit, kunnan ja maakunnan taidelaitosten hallinto- ja luottamushenkilöt, kulttuuritoimenjohtajat ja -päälliköt sekä alueellisten taidetoimikuntien edustajat. Kulttuurihallinnon osalta kuntaporttaaseen keskittyy hieman maakuntaporrasta enemmän yhteyksiä, vaikka tilanne on päinvastainen kun tarkastellaan koko hallintoa ulkoisessa verkostossa.

Kuvion 20 järjestösektoriin olen sijoittanut vastaajien mainitsemia kulttuurijärjestöihin liittyviä asemia. Alueelliset kulttuurijärjestöt tarkoittavat tässä sellaisia järjestöjä kuten esimerkiksi Karjalan Kulttuurin Edistämisseätiö, Suomen Kotiseutuliitto ja Järvisoutu-seura ry. Muut kulttuurijärjestöt koostuvat esimerkiksi Savonlinnan Oopperajuhlien, Kansantaiteenkeskuksen ja Kaustisen Kansanmusiikki -yhdistyksen edustajista.

Kulttuurin kentälle olen sijoittanut tässä kuviossa ainoastaan taiteen tekijät ja taiteen opettajat eli suoraan taiteesta elantonsa saavat henkilöt. Hoitokuntien jäsenten vuorovaikutuksen määrä varsinaisten taiteen tekijöiden kanssa on samaa luokkaa kuin kunnanjohtajien kanssa. Yhteydenpito tieteen kentän asemiin jää vielä näitäkin vähäisemmäksi. Tieteen osalta tätä puutetta kompensoi professoreiden ja muiden tieteen toimijoiden keskeinen asema sisäisessä verkostossa. Voi olla, että maakuntarahastojen tieteellinen edustus ja asiantuntemus on järjestelmän sisällä riittävä, mistä johtuen ulkopuolisia yhteyksiä ei koe ta tältä osin tarpeellisiksi.

Kerätessä kaikki institutionaalisen luokituksen perusteella eri kenttiin hajautetut kulttuurin muttei tieteen parissa toimivat kontaktihenkilöt yhteen

muodostaa heidän osuutensa (110 mainittua yhteyttä) neljänneksen kaikista yhteyksistä kuten myös vuorovaikutuksen määrästä. Se on vain hieman enemmän kuin hallinnon asemiin kohdistuva vuorovaikutus silloin kun hallinnosta on suljettu ulos kulttuurihallinto (103).

5.4 Luottamustoimet osana ulkoista verkostoa

Maakuntarahaston hoitokuntien jäsenten ulkoiseen verkostoon sisällytän henkilökontaktien lisäksi myös jäsenten luottamustoimet, luovathan ne yhteyksiä maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolelle. Näillä yhteyksillä on merkitystä jäsenen toiminnalle maakuntarahastossa, sillä kyselylomakkeessa vastaajia ei pyydetty nimeämään kaikkia luottamustoimiaan ja järjestöjäsenyyksiään, vaan ainoastaan maakuntarahastotoiminnan kannalta tärkeimmät. Näen luottamustoimet jäsenen henkilökohtaisena sosiaalisena pääomana, joka on hankittu maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolella ja jonka jäsen tuo mukanaan maakuntarahastotoimintaan.

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin nimeämään tärkeimmät luottamustehtävänsä kahteen eri kohtaan. Ensimmäiseen kohtaan pyydettiin nimeämään elinkeinoelämässä ja julkisella sektorilla olevat luottamustoimet. Toiseen kohtaan pyydettiin nimeämään luottamustoimet ja jäsenyydet kansalaisjärjestöissä. Kummassakin kohdassa oli varattu tilaa neljälle jäsenyydelle. Tarkastelen ensin jäsenistön yhdistysjäsenyyksiä koko väestön yhdistysjäsenyyksien antamaa taustaa vasten. Tämän jälkeen tarkastelen luottamustehtävien ja jäsenyyksien suhdetta kenttärakenteeseen.

Tutkimuksessa nousi esille kaikkiaan 619 maakuntarahastojen jäsenistön luottamustehtävää tai jäsenyyttä. Tämän lisäksi täydensin tietoja muista lähteistä, pääosin *Kuka on kukin* -kirjasta 141 luottamustoimella. Taulukkoon 21 perustuvissa analyyseissä ei näitä eri lähteistä olevia tietoja ole erotettu toisistaan.

Luottamustehtävien institutionaalisen luokittelun mukaan suurin tutkimuksessa esiin tullut ryhmä on voittoa tavoittelemattomat yhteisöt, joiden osuus on 54 prosenttia kaikista luottamustoimista ja jäsenyyksistä. Tässä luvussa ovat mukana myös elinkeinoelämän yhdistykset. Julkisen sektorin luottamustehtävien osuus on 27 prosenttia, ja loput 19 prosenttia ovat pääasiassa osakeyhtiöiden hallitusten ja hallintoneuvostojen jäsenyyksiä.

5.4.1 Jäsenistön luottamustoimien järjestötyypit

Kansalaisjärjestöjen määrä on Suomessa tunnetusti suuri ja niiden kirjo laaja. Hahmottaakseni mitkä järjestötyypit nousevat vastauksissa esille, olen luokitellut ne Martti Siisiäisen (1999) tutkimuksen mukaisesti luokkiin. Taulukossa 21 esitetään kuinka monta prosenttia vastaajista kuuluu rivillä olevaan järjestötyyppiin ja sitä verrataan Siisiäisen tutkimuksesta saatuun koko Suomea edustavan otoksen prosenttilukuun. Luvut poikkeavat voimakkaasti toisistaan.

Maakuntarahastojen jäsenistö ei edusta 'keskivertokansalaista', vaan pikemminkin sosiaaliselta statukseltaan korkeampaa maakunnallista eliittiä, kuten jäsenistön taustamuuttujien käsittelystä ilmeni luvussa 4. Lisäksi järjestötyyppien jakaumaan vaikuttaa se, että tutkimukseni vastaajat ovat maininneet vain maakuntarahastossa toimimisen kannalta tärkeimmät jäsenyydet. Näistä syistä johtuen prosentuaalisten jakautumien tuleekin poiketa näiden kahden ryhmän kesken. Keskimääräiset järjestötyyppikohtaiset jäsenyysprosentit tarjoavat kuitenkin taustan, johon tätä eroa voi peilata.

Maakuntarahaston jäsenten vastauksissa erottuu kolme järjestötyyppiä, joissa heidän järjestäytymisasteensa näyttää olevan selkeästi keskimääräistä korkeampi. Nämä ovat kulttuurin edistämiseen liittyvät yhteisöt, puoluejärjestöt sekä kauppakamarilaitos. Niitä järjestötyyppejä, joissa jäsenten järjestäytymisaste on keskimääräistä pienempi, on enemmän. Tämä viittaa jäsenten vastauksen kasautumiseen eli kun vastaustila on rajoitettu, valinnoissa korostuvat samat järjestötyypit. Jäsenistä kuuluu ainakin 75 prosenttia johonkin kulttuuria edistävään järjestöön, yhdistykseen, säätiöön tai rahastoon. Lähes kaikki näistä ovat luottamustoimia eli jäsenyyksiä näiden yhdistysten hallituksissa, valtuuskunnissa, johtokunnissa ja niin edelleen. Tämä osoittaa sen, ettei jäsenyys maakuntarahastossa ole ainoa erillisenä saarekkeena oleva kulttuuriin liittyvä luottamustoimi. Toisaalta ryhmässä on mukana hyvin erityyppisiä järjestöjä. Varsinaisesti maakuntarahastojen kaltaisia yksityisiä kulttuuria rahoittavia järjestöjä on olemassakin hyvin vähän.

TAULUKKO 21 Maakuntarahastojen jäsenistön jäsenyydet eri yhdistyksissä.

JÄSENYEDET ERI YHDISTYKSISSÄ	Maakuntarah. jäs.	Suomi	Ero
Urheilu (sports)	10,5 %	23,1 %	-12,6 %
Nuoriso (youth)	0,8 %	4,9 %	-4,1 %
Charity (Hyväntekeväisyys)	5,6 %	11,6 %	-6,0 %
Uskonto (Religious)	8,1 %	9,5 %	-1,4 %
Taide ja opiskelu (Study & Art)	11,3 %	15,3 %	-4,0 %
Taide	4,8 %		
Opiskelu	6,5 %		
Aluehistoria (Region. history)		3,5 %	-3,5 %
Kulttuuri ja sen edistäminen (Cultural)	75,0 %	4,4 %	70,6 %
Tieteellistä ja taiteellista toimintaa tukevat rahastot ja säätiöt	16,9 %		
Muulla tavoin kulttuuria edistävät yhteisöt	17,7 %		
Perinne-, ympäristö ja museoyhdistykset	11,3 %		
Tieteelliset seurat ja lehdet	21,0 %		
Kotiseutujärjestöt ja -säätiöt	8,1 %		
Osuustoiminta (Co-operational)	1,6 %	22,8 %	-21,2 %
Ympäristö- ja luonto (Environ./nature prot.)	0,8 %	5,9 %	-5,1 %
Ystävyys, rauha ja maanpuolustus (Friendship/peace)	13,7 %	3,7 %	10,0 %
Rauhanjärjestöt			
Maanpuolustukseen liittyvät yhdistykset	4,8 %		
Kansainväliset ystävyysseurat	8,9 %		
Kylä ja asukas (Village/residents)	0,8 %	11,1 %	-10,3 %
Maanviljelys (Farmer)	2,4 %		2,4 %
Puolue (Party)	24,2 %	7,7 %	16,5 %
Vaihtoehtoiset sos. liikkeet (Alternative soc. mov.)		1,1 %	-1,1 %
Työntekijä- ja työnantajajärjestöt (Trade Union) sekä elinkeinoelämä	22,6 %	53,0 %	-30,4 %
Työntekijäjärjestöt	3,2 %		
Työnantajajärjestöt	3,2 %		
Elinkeinoelämän järjestöt (kauppakamarilaitos)	16,1 %		
Kansallisuus (National)			
Naisjärjestöt (Women's)	4,0 %	3,6 %	0,4 %
Vammaisjärjestöt (Handicapped)	1,6 %	4,6 %	-3,0 %
Ammattijärjestöt (Professional)	10,5 %	12,0 %	-1,5 %
Muut (other)	30,6 %	21,1 %	9,5 %
Lions Club, Rotary, Vapaamuurarit	8,1 %		
Muut (Other)	22,6 %		
N	124	1 788	

Kyselytutkimuksen jäsenistön taustoja kartoittavassa osassa kysyttiin myös vastaajien puoluekantaan. Hieman yli puolet ilmoitti kannattavansa jotakin puoluetta. Kokoomusta kannatti 22 prosenttia, Keskustaa 15 prosenttia, Sosialidemokraattista puoluetta 12 prosenttia, Vasemmistoliittoa 4 prosenttia ja Vihreitä 2 prosenttia. Kokoomuksen kannatusprosenttia nostavat erityisesti elinkeinoelämän sektorin edustajat, joista 60 prosenttia ilmoitti kannattavansa puoluetta. Luottamustehtäviä puoluejärjestöissä on jäsenistä noin neljänneksellä (taulukko 21). Näistä luottamustehtävistä 40 prosenttia on puoluejärjestön paikallistasolla, piiritasolla 15 prosenttia, sekä keskushallinnossa ja puolueen erityisjärjestöissä 20 prosenttia kummassakin. Elinkeinoelämän etua alueella ajavaan kauppareilaitokseen kuuluu hoitokuntien jäsenistöstä noin 16 prosenttia. Näistä jäsenyyksistä on 62 prosenttia maakuntarahastojen elinkeinoelämän sektorin edustajilla ja 25 prosenttia hallintosektorin edustajilla.

5.4.2 Jäsenistön tärkeänä pitämät luottamustoimet kentittäin ja kenttien väliset yhteydet

Olen ristiintaulukoinut luottamustehtävät ja jäsenyydet kansalaisjärjestöissä kentittäin taulukossa 22. Tässä tarkastelussa olen jättänyt syrjään muut kuin kyselylomakkeen kautta saadut tiedot, koska oleellista on se, mitä jäsenet itse pitävät tässä kontekstissa tärkeänä. Johdannossa esittämieni perustelujen mukaan kansalaisjärjestöistä on jätetty järjestösektorille ainoastaan ne järjestöt, joita en voinut millekään kentälle luokitella. Maakuntien, kaupunkien ja kuntien hallitusten, valtuustojen ja erilaisten lautakuntien luottamustoimet on tässä taulukossa erotettu puolueorganisaatioiden luottamustoimista.

Matriisi osoittaa, että kulttuurin kentän osuus kaikista luottamustehtävistä ja jäsenyyksistä on 20 prosenttia. Merkillepantavaa on, että tieteen ja kulttuurin kenttien yhteenlaskettu osuus on 26 prosenttia kaikista luottamustehtävistä ja jäsenyyksistä eli hieman vähemmän kuin hallinnon ja politiikan kenttien luottamustehtävien osuus (yhteensä 28 %). Poliitiikan kentällä lukumääräisesti merkittävin ryhmä on kuntatason poliittiset luottamustoimet ja hallintosektorilla luottamustehtävät aluehallinnon eri orgaaneissa. Mikäli luokittelemattomat muut järjestöt (urheiluseurat, hyväntekeväisyys...) jätetään tarkastelusta syrjään, niin yksittäisistä kentistä suurimman osuuden ottaa talous. Jäsenillä on kaikkiaan 129 jäsenyyttä elinkeinoelämän järjestöissä ja yrityksissä, esimerkiksi osakeyhtiöiden hallituksissa ja hallintoneuvostoissa, mikä on 21 % kaikista luottamustoimista.

Matriisin alaosasta ilmenevät vastaajan kentän ja luottamustehtävän kentän väliset suhteet. Esimerkiksi kulttuurin kentän osuus kaikista hallinnon kentän vastaajien luottamustoimista on 11 prosenttia. Tarkastelen vastaajan kentän ja luottamustoimen välisiä suhteita nyt lähemmin korrespondenssianalyysin avulla. Taulukossa 22 eikä niin ollen kuviossa 21 eivät ole mukana sellaiset järjestöt, joita ei ole voinut luokitella millekään erityiselle kentälle.

TAULUKKO 22 Luottamustoimien suhdematriisi

		Luottamustoimen kenttä											
		Taide- ja kulttuurijärjestöt		Taide- ja kulttuurihallinnon luottamustoimet		Kulttuurin kentät		Puoluepolitiikka		Hallinnon poliittinen luottamustoimi			
												YHTEENSÄ	
Vastaajan kenttä	Taiteen tekijät	5	2	7	0	2	2	0	0	2	0	0	11
	Taide- ja kulttuurihallinto	18	8	26	6	2	8	5	3	15	0	1	58
	Taide- ja kulttuurijärjestöt	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	Yleis- ja ammatillinen sivistys	21	4	27	10	11	21	14	12	17	0	4	95
	Kulttuurin kentät	46	14	62	16	15	31	19	15	34	0	5	166
	Politiikka	4	0	4	4	1	5	0	0	0	1	0	10
	Hallinto	16	4	23	19	16	35	39	49	48	0	11	205
	Talous	4	2	7	8	17	25	9	46	30	3	4	124
	Muut järjestöt	1	2	3	2	0	2	1	1	6	0	1	14
	Joukkotiedotus	3	1	6	0	0	0	3	7	6	5	3	30
	Tiede	11	2	13	0	0	0	6	8	16	2	14	59
Luokittelematon	4	1	6	0	1	1	0	3	1	0	0	11	
YHTEENSÄ	89	26	124	49	50	99	77	129	141	11	38	619	
	Taiteen tekijät	45 %	18 %	64 %	0 %	18 %	18 %	0 %	0 %	18 %	0 %	0 %	100 %
	Taide- ja kulttuurihallinto	31 %	14 %	45 %	10 %	3 %	14 %	9 %	5 %	26 %	0 %	2 %	100 %
	Taide- ja kulttuurijärjestöt	100 %	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
	Yleis- ja ammatillinen sivistys	22 %	4 %	28 %	11 %	12 %	22 %	15 %	13 %	18 %	0 %	4 %	100 %
	Kulttuurin kentät	28 %	8 %	37 %	10 %	9 %	19 %	11 %	9 %	20 %	0 %	3 %	100 %
	Politiikka	40 %	0 %	40 %	40 %	10 %	50 %	0 %	0 %	0 %	10 %	0 %	100 %
	Hallinto	8 %	2 %	11 %	9 %	8 %	17 %	19 %	24 %	23 %	0 %	5 %	100 %
	Talous	3 %	2 %	6 %	6 %	14 %	20 %	7 %	37 %	24 %	2 %	3 %	100 %
	Muut järjestöt	7 %	14 %	21 %	14 %	0 %	14 %	7 %	7 %	43 %	0 %	7 %	100 %
	Joukkotiedotus	10 %	3 %	20 %	0 %	0 %	0 %	10 %	23 %	20 %	17 %	10 %	100 %
	Tiede	19 %	3 %	22 %	0 %	0 %	0 %	10 %	14 %	27 %	3 %	24 %	100 %
	Luokittelematon	36 %	9 %	55 %	0 %	9 %	9 %	0 %	27 %	9 %	0 %	0 %	100 %
	YHTEENSÄ	14 %	4 %	20 %	8 %	8 %	16 %	12 %	21 %	23 %	2 %	6 %	100 %

Luottamustoimen kentän osuus kaikista luottamustoimista

Vast. kentän osuus kaikista luottamustoimista

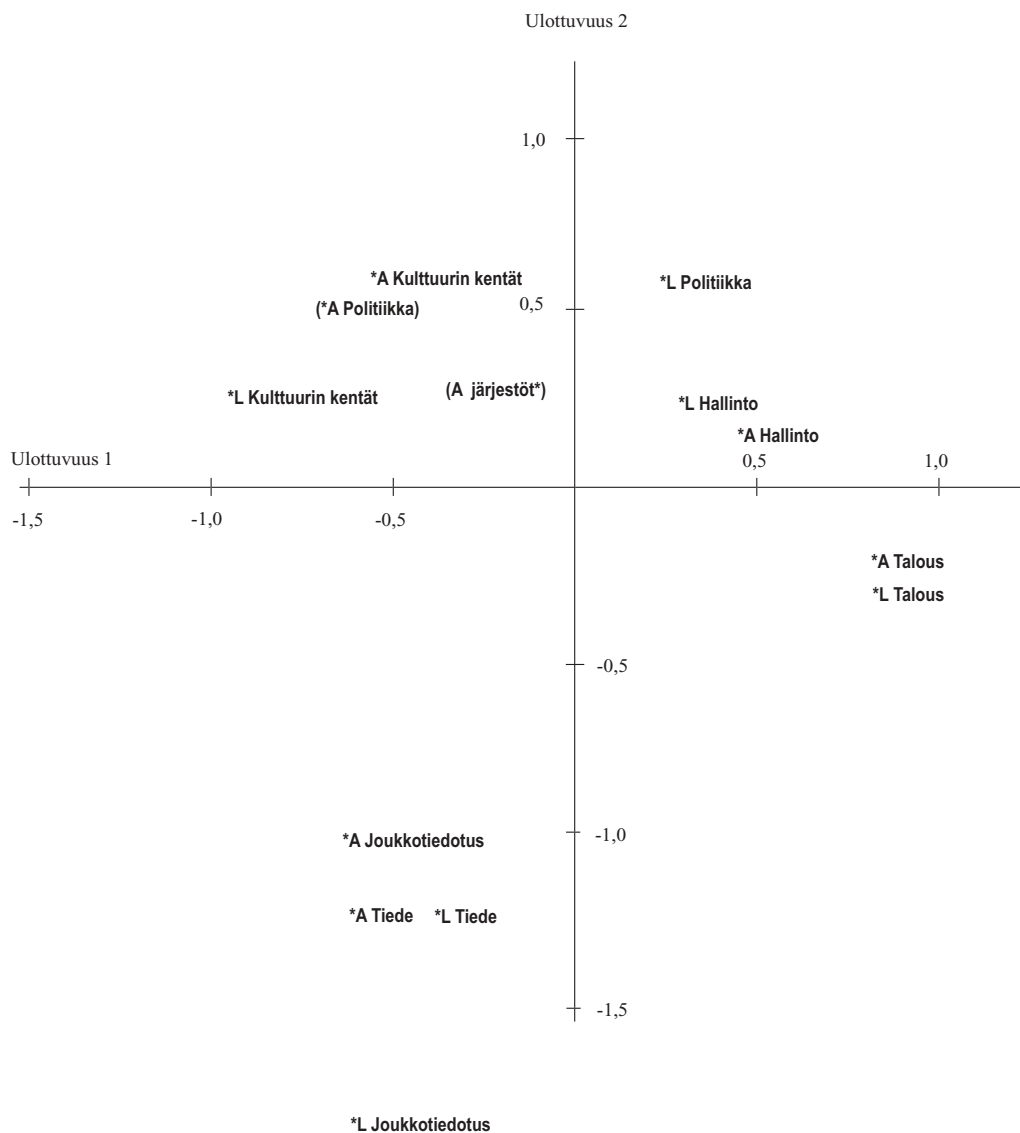
TAULUKKO 23 Vastaajan kentän ja luottamustoimen kentän korrespondenssi-analyysin ratkaisumalli

Tiivistelmä								
Ulottuvuus	Singulaari-arvo	Inertia	Khin neliö	Merkitsevyys	Inertian osuus		Singulaariarvon luotettavuus	
					Ulottuvuuksille	Kumulatiivinen	Keskihajonta	Korrelaatio
1	,409	,167			,408	,408	,040	,064
2	,353	,125			,305	,713	,047	
3	,293	,086			,210	,923		
4	,135	,018			,044	,968		
5	,115	,013			,032	1,000		
Yhteensä		,409	197,15	,000 ^a	1,000	1,000		

^a36 vapausastetta

Taulukosta 23 havaitaan, että ratkaisumalliin on tarvittu kaikkiaan viisi ulottuvuutta. Kaksi ensimmäistä ulottuvuutta määrittää kuitenkin näistä 71,3 % (kumulatiivinen inertian osuus). Kolmiulotteisella graafisella esityksellä päästäisiin jo yli 90 prosentin selitysarvoon. Tällainen esitystapa on kuitenkin vaikeasti hahmotettavissa, minkä vuoksi tyydyn kaksiulotteiseen esittämistapaan (kuvio 21).

Kuvio 21 on siis periaatteessa graafinen esitys taulukosta 22, jossa nimeäji- en omat kentät muodostavat rivit ja luottamustoimien kentät muodostavat sarakkeet.

KUVIO 21 Vastaajan kentän (A) ja luottamustoimen kentän (L) välinen korrespondenssikuvio

Kuviosta 21 käy ilmi, että vastaajien kysymyslomakkeessa ilmoittamat luottamustoimipositiot sijoittuvat sille kentälle, jolla heillä itsellään on asema. Esimerkiksi yritysjohtajat (A Talous) pitävät kyselylomakkeen sanamuodon mu-

kaan ”tärkeimpinä tässä yhteydessä” luottamustoimiaan yritysten hallituksissa ja hallitusneuvostoissa (L talous). Tästä syystä muuttajat asettuvat lähelle toisiaan kuviossa 21. Taulukosta 22 voidaan tarkistaa, että talouden kentällä toimivien henkilöiden ilmoittamista luottamustoimista 37 prosenttia on talouden kentällä. Sen sijaan heillä on vähän (6 %) luottamustoimia kulttuurin kentällä, minkä vuoksi malli sijoittaa nämä muuttajat toistensa ääripäihin horisontaalisella ulottuvuudella (Ulottuvuus 1). Hallinto ja talous asettuvat kuviossa suhteellisen lähelle toisiaan, koska hallinnon toimijoilla (A Hallinto) on paljon (24 %) luottamustoimia taloudessa.

Se, että vastaajan asema ja hänen tärkeänä pitämänsä luottamustoimi sijaitsevat usein samalla kentällä, kertoo suhdeverkoston *autonomisesta kenttärakenteesta*. Autonominen kenttärakenne on luottamustoimissa vieläkin selväpiirteisempi kuin ulkoisen verkoston henkilösuhteissa, mikä voi selittyä sillä, että kentän luottamustoimiin rekrytoituminen vaatii enemmän kyseisen kentän sisäisiä ansioita kuin kontaktin luominen siellä toimivaan henkilöön. Toinen tulkinnallinen syy tälle vastaajien asemien ja luottamustoimien kytkeytymiselle voi joissakin tapauksissa olla yksinkertaisesti se, ettei vastaaja ole pystynyt hankkimaan muita kuin oman kenttensä luottamustoimia, vaikka saattaisikin pitää niitä tässä kontekstissa tärkeänä. Esimerkiksi pääsy tieteen kentän luottamustoimiin on kentän ulkopuolisilta hyvin rajoitettua.

Vastaajan kenttää ja luottamustoimen kenttää kuvaavien muuttujien keskinäinen läheisyys kuviossa 21 kertoo samasta sosiaalista tilaa luonnehtivasta perusilmioistä, johon viittasin jo ulkoisen verkoston henkilöyhteyksiä käsitellessä: vastaaja pitää tärkeänä niitä luottamustoimia, joissa hänen tapaamansa henkilöt ja heidän edustamansa asemat ovat lähellä häntä itseään ja omaa asemaansa, koska he toimivat samankaltaisessa sosiaalisessa ympäristössä ja siten heillä on hyvät mahdollisuudet yhdenmukaisten dispositioiden ja intressien omaamiseen (ks. Bourdieu 1989, 17).

Jatkettaessa ensimmäistä ulottuvuutta vasemmalle päin huomataan, että poliittiset luottamustoimet (L Poliittikka) sijoittuvat lähelle kulttuurin kenttien toimijoita (A Kulttuurin kentät). Poliittiset luottamustoimet muodostavat taulukon 22 mukaan 19 prosenttia kaikista kulttuurin kenttien toimijoiden luottamustoimista. Ero on huomattava verrattuna tieteen kentällä toimiviin, jotka eivät tässä yhteydessä ole ilmoittaneet yhtään puoluepoliittista tai hallinnon poliittista luottamustoimea. Kuvio erottelee ne vertikaalisessa ulottuvuudessa (Ulottuvuus 2) etäälle toisistaan. Myöskään joukkotiedotuksen edustajat eivät ole ilmoittaneet yhtään poliittista luottamustoimea. Lähinnä tämä etäinen suhde poliittisiin luottamustoimiin erottelee joukkotiedotuksen ja tieteen kuviossa samalla alueelle. Joukkotiedotuksen ja tieteen edustajien muutamalla ristikkäisellä luottamustoimella on mallin kannalta vähemmän merkitystä.

Kuvion 21 horisontaaliselle akselille voidaan antaa Bourdieun (esim. 1984, 128; 1996, 124) mukainen tulkinta, jonka mukaan se erottelee vasemmalle kulttuurista pääomaa vaativat positiot ja oikealle taloudellista pääomaa vaativat positiot. On täysin sattumaa, että nämä kaksi poolia asettuvat kuviossa 21 juuri horisontaaliselle akselille ja vielä samoin päin kuin Bourdieulla on tapana ne

esittää. Vain niiden sijoittautuminen etäälle toisistaan on oleellista. Omassa aineistossani luottamustoimet erottelevat asemat ja kentät toisistaan oikealta vasemmalle seuraavasti: Talous → Hallinto → Opetus → Taide- ja kulttuurihallinto → Taiteen tekijät. Kuvion perusteella voidaan siis tehdä sama tulkinta kuin ulkoisen verkostonkin kohdalla eli että *jäsenistön luottamustoimet sijoittuvat sosiaaliseen tilaan autonomisen kenttärakenteen mukaisesti ja sen lisäksi Bourdieun pääomarakenteen ennustamalla tavalla.*

5.5 Vapaamuotoisen ja strukturoidun verkostokuvauksen väliset erot

Miten se tapa ja metodi, jolla kontakteja kysytään, vaikuttaa vastauksiin? Tähän tutkimukseen perustuva vastaus on, että kontaktikohteen nimetön ja verbaalinen kuvaus tuottaa erilaisen lopputuloksen kuin strukturoitu kontaktikohteen nimeäminen. Verkostojen merkitystä selvittävien kysymysten yhteydessä oli kaksi avointa kysymystä, jotka myös koskivat niitä asemia, joihin jäsenet pitivät tai haluaisivat pitää yhteyttä. Kysyin: toimiessanne maakuntarahaston hoitokunnan jäsenenä/asiemiehenä,

...millaisissa asemissa ja millaisia tahoja edustavat henkilöt Teille tällä hetkellä tärkeimpiä?

...millaisissa asemissa oleviin ja millaisia tahoja edustaviin henkilöihin haluaisitte lisätä yhteyksiä?

Halusin vastaajien kuvaavan omia verkostojaan verbaalisesti, omin sanoin ennen suljetumpia ja yksityiskohtaisempia kysymyksiä tärkeiden henkilöiden nimeämisestä, joita olen edellä käsitellyt. Tällä oli kaksi metodista tarkoitusta. Ensinnäkin vastaajien valmistaminen seuraaviin tarkempaa 'sosiaalista muistia' vaativiin kysymyksiin. Toiseksi halusin verrata tätä verbaalisesti ilmaistua verkostoa ja henkilönimien ilmaistua verkostoa. Onko kysymistavalla vaikutusta siihen, millainen verkostorakenne voidaan hahmottaa?

Henkilön ja hänen taustaorganisaationsa nimeäminen antaa täsmällisen kuvan vastaajan verkostosta ja sen sijoittumisesta sosiaalisessa tilassa. Lisäksi näin annetut vastaukset ovat yhteismitallisia, helposti vertailtavia ja jatkotarkasteltavia. Yhteydenottotahojen verbaalisessa kuvailussa on sen sijaan aina tulkinnanvaraisuutta ja vastaajista riippuvaa vaihtelua. Näistä syistä henkilönimien ja verbaalisesti ilmaistujen verkostojen vertailu ei ole yksiselitteistä. En ole esimerkiksi pakottanut verkostojen verbaalisia kuvauksia mahtumaan samoihin kenttiä ja asemia kuvaaviin luokkiin kuin henkilönimien yhteydessä käyttämäni. Olen kyllä muodostanut luokituksen, mutta en etukäteen, vaan siten, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin useimpien vastaajien yhteydenottotahoista käyttämiä ilmaisuja. Osa näistä ilmaisuihin voidaan kuitenkin tulkita myös kenttien ja asemien kannalta mielekkäästi.

Tarkasteltaessa vastaajien tällä hetkellä tärkeimpinä pitämiä tahoja taulukossa 24 voidaan havaita ainakin yksi merkittävä ero suhteessa henkilönimien

ilmaistuun verkostoon. Eniten mainintoja saavat eri alojen taiteilijat ja kulttuurihallinnon ihmiset. Henkilöverkostossa näillä tahoilla toimivia ihmisiä ei kuitenkaan koeta samalla tavoin tärkeiksi. Taiteen ohella myös tiede nousee esille verbaalisessa verkostossa. Näyttää siltä, että apurahan jakoon liittyvät asiantuntijakysymykset olisivat olleet vastausten kontekstina. Mielenkiintoista on se, että näihin tahoihin, erityisesti taiteilijoihin haluttaisiin myös lisää yhteyksiä. Tämä avaa sen mahdollisen tulkinnan, että henkilöverkostossa taiteilijat jäivät vähille maininnoille, koska heitä ei tunneta niin hyvin ja osata tai muisteta nimeltä mainita. Ainakin osa jäsenistöstä kokisi taide-elämän tärkeäksi tahoksi, mutta jostain syystä henkilökohtaiset suhteet sinne puuttuvat.

TAULUKKO 24 Verbaalisesti kuvatut tärkeät tahot ⁷

Tällä hetkellä tärkeimmät tahot		Haluaisin lisää yhteyksiä	
Taiteilijat, kulttuurihallinto	36	Taiteilijoihin, kulttuurihallintoon	22
Päätäjät	31	Tieteen asiantuntijoihin	10
Tieteen asiantuntijat	25	Yritysten johtoon	10
Yritysten johto	17	Päätäjiin	9
Hoitokunnan jäsenet ja asiamies	16	Alueen kultt.elämän toimijoihin	8
Alueen kultt.elämän toimijat	11	Keskusrahaston toimihenkilöihin	6
Kansa	7	Nuoriin	3
Tiedotusvälineiden edustajat	6	Hoitokunnan jäseniin ja asiamieheen	2
Kansalaisjärjestöjen toimijat	4	Tiedotusvälineiden edustajiin	2
Keskusrahaston toimihenkilöt	3	Kansainvälisiä asioita tunteviin	2
Apurahahakijat, 'asiakkaat'	2	Kansalaisjärjestöjen toimijoihin	1
Läheiset työtoverit	2	Läheisiin työtovereihin	1
		Kansaan	1
Mainintoja yhteensä	160	Mainintoja yhteensä	77

Toiseksi tärkeimpänä tahona mainitaan päätäjät, jotka sitä vastoin nousevat esille hyvin myös henkilöverkostossa. Tyypillisiä ilmauksia tälle taholle ovat "kunnalliset päätäjät", "poliittiset päätäjät", "julkisen sektorin päätäjät" ja yleisempänä "johtavissa asemassa olevat henkilöt". Mielestäni nämä viittaavat henkilöverkostossa nimeltä mainittuihin poliittis-hallinnollisiin asemiin, kuten kaupungin- ja maakuntien johtajiin sekä kansanedustajiin. Taiteen ja tieteen asiantuntijoiden ohella jäsenistössä koetaan tärkeäksi ne henkilöt, joilla on valta tehdä päätöksiä ja vaikuttaa asioihin. Jäsenistön lisäyhteyksin tarve päätäjiin on pienempi kuin maakuntarahastojen toimialan asiantuntijoihin. Tämä on ymmärrettävää, koska suuri osa jäsenistöstä kuuluu tähän päätäjäkuntaan. Tätä ilmentää myös henkilöverkosto, johon päätäjiä on pystytty nimeämään suuri joukko. Myös niille jäsenille, jotka eivät kuulu maakunnalliseen päätäjäkuntaan, saattaa olla helpompi nimetä tunnettuja päätäjiä kuin yksittäisiä taiteilijoita ja tieteilijöitä.

⁷ Useimmiten yhdessä vastauksessa on ilmaistu useampia tahoja kuten 'Yliopisto, tieteelliset seurakirjailijat, taiteilijat'. Yhden henkilön vastauksissa on siten useita mainintoja. Tästä syystä mainintojen lukumäärä on suurempi kuin vastaajien lukumäärä.

5.6 Yhteenveto

Luvussa 5.1 tehdyn analyysin nojalla voidaan todeta, että useimpien vastaajien mielestä verkostojen merkitys on maakuntarahastossa toimimisen kannalta suuri. Vuorovaikutuksen sisällöt koskettelevat enimmäkseen apurahojen jakamista, mutta myös yleisempiä aiheita. Luvut 5.2, 5.3 ja 5.4 osoittivat, että vastaajien sisäisen ja ulkoisen verkoston rakenteet ovat samansuuntaiset, mutta painotuseroja on. Varsin yllättävänä tuloksena voidaan pitää sitä, että tieteen ja taiteen kentälle on vähän kontakteja sekä sisäisessä että ulkoisessa verkostossa.

Sisäistä verkostoa hallitsevat hallinnon ja politiikan kentillä sijaitsevat asemat. Luottamustoimien analyysit kuitenkin osoittavat, että jäsenten verkostot ulottuvat laajemmalle sosiaalisessa tilassa, esimerkiksi taide ja talous tulevat vahvemmin esiin tarkasteltaessa jäsenten luottamustoimia. Jatkossa onkin pohdittava sitä, miksi juuri hallinnossa ja politiikassa olevat asemat koetaan tässä yhteydessä tärkeiksi.

Keskeisen osan sisäistä verkostoa muodostavat suhteet keskusrahastoon. Siihen suuntautuu suuri osa henkilösuhteista. Maakuntarahastojen keskusrahastosuhdetta analysoidessani havaitsin, ettei maakuntarahaston itsenäisyyden ja keskusrahaston kanssa harjoitettavan yhteistyön välillä koeta ristiriitaa. Keskusrahastoa ei selvästikään koeta ulkopuoliseksi ohjailijaksi. Päinvastoin enemmistö kokee sen taloudellisen tuen kasvattavan maakuntarahaston itsenäisyyttä ja kykyä vaikuttaa omalla toimialueellaan. Näin kuitenkin viitteitä siitä, että osa jäsenistöstä kokee keskusrahastoyhteistyön tavalla tai toisella ehkäisevän merkittävän roolin rakentamista maakuntarahastolle siinä merkityksessä kuin he itse sitä toivovat.

Tarkasteltaessa hoitokuntien jäsenten ja asiamiesten nimeämiä yhteyshenkilöitä ulkoisessa verkostossa voidaan havaita, että pääasiassa alueellisen hallinnon yleisjohtossa ja politiikkasektorilla vaikuttavat henkilöt muodostavat 46 prosenttia jäsenistön kyselyssä nimeämistä yhteyshenkilöistä. Erityisesti hallintosektoria edustavien kontaktihenkilöiden suhteellinen osuus kaikista nimitettyjen henkilöiden sektoreista on suuri riippumatta nimittäjän omasta sektorista.

Hallinto- ja politiikkasektoriin verrattuna jäsenistön linkkien määrä tieteen kentälle ja taiteen kentälle on suhteellisen vähäinen, yhteensä 27 prosenttia linkkien kokonaismäärästä. Se on vain hieman korkeampi kuin tieteen ja taiteen edustajien osuus maakuntarahastojen jäsenistössä. Oletus siitä, että maakuntarahastojen suhdeverkosto kietoutuisi pääosin tieteen ja taiteen edustajien ympärille, ei osoittautunut oikeaksi. Luottamustehtävien tarkastelu antaa kuitenkin aiheen olettaa, ettei kyseessä ole kontaktien totaalinen puute näille kentille, sillä kolme neljästä vastanneesta jäsenestä kuuluu johonkin kulttuuria edistävään järjestöön, yhdistykseen, säätiöön tai rahastoon.

Elinkeinoelämän ja joukkotiedotuksen osuus jää ulkoisessa suhdeverkostossa vähäisemmäksi. Elinkeinoelämän kontakteista on merkittävä osa elinkeinoelämän edustajien itsensä nimittämiä. Luottamustehtäviä elinkeinoelämässä on sen sijaan myös hallintosektorin edustajilla elinkeinoelämän edustajien li-

säksi. Joukkotiedotussektorilla vaikuttavien henkilöiden suhteellisen pienen määrä verrattuna muihin tässä tarkasteltuihin sektoreihin vähentää todennäköisesti siihen kohdistuvien kontaktien määrää. Pääasiassa maakunnallisia lehtiä edustavat joukkotiedotussektorin henkilöt ovat kuitenkin parhaiten verkotuneita, mikäli sitä tarkastellaan jakamalla nimettyjen kontaktien määrä nimeävien vastaajien määrällä.

Tarkasteltaessa maakuntarahastojen ulkoista suhdeverkostoa asemittain sitä hallitsevat hallinnollis-poliittisen sektorin statukseltaan korkeat asemat; kansanedustajat, maakuntajohtajat ja kunnanjohtajat. Eniten mainintoja saanut asema on kansanedustaja. Maakuntajohtajan asemaa pidetään kuitenkin tärkeysjärjestyksen perusteella tärkeämpänä kuin kansanedustajan asemaa. Maakuntajohtajien keskeisyyttä selittää maakuntarahastojen maakuntaliittoihin liittyvät historialliset ja nimityskäytäntöihin liittyvät siteet. Kunnanjohtajia on myös maakuntarahastojen hoitokunnissa jäsenenä suhteellisen paljon. Sen sijaan maakuntajohtajia ja kansanedustajia on hoitokunnissa huomattavasti vähemmän: edellisiä on yksi ja jälkimmäisiä kolme. Tilanne on muuttunut 1960-luvun puolivälistä siten, että näissä asemissa toimivat henkilöt ovat siirtyneet maakuntarahastojen jäsenistä näiden jäsenten yhteyshenkilöiksi, osaksi ulkoista suhdeverkostoa.

Sisäisessä ja ulkoisessa verkostossa eri lailla painottuvien asemien tulkitaan tuo apua vuorovaikutuksen sisällön analyysi. Jäsenistön sisäisessä verkostossa tärkeinä asemina ovat keskusrahaston edustajat, professorit ja yritysjohtajat. Tästä johtuen siinä keskustellaan ulkoista verkostoa enemmän apurahahoista ja muista rahastoon liittyvistä asioista. Ulkoisessa verkostossa puolestaan hallinnollis-poliittisissa asemissa olevat henkilöt koetaan tärkeiksi. Rahastojen ulkoisessa verkostossa käydyissä keskusteluissa painottuvatkin maakunta- ja kulttuuripolitiikkaa koskevat aiheet. Verkostojen välinen toiminnallinen ero on selkeä mutta ei toisiaan poislukeva, kummassakin keskustellaan kaikista tarjotuista aiheista.

Maakuntarahastojärjestelmällä on kaksi aatteellista tavoitetta tai yleishyödyllistä piirrettä, ensinnäkin *taiteen ja tieteen tukeminen* ja toiseksi *maakunnallisuus*. Sisäisen verkoston tärkeät asemat näyttävät liittyvän toiminnan ensin mainittuun tavoitteeseen, ja myös vuorovaikutuksen sisältöanalyysin perusteella voidaan tulkita, että sisäisessä verkostossa painottuvat informatiiviset, apurahojen jakoon liittyvät vuorovaikutussuhteet. Ulkoinen verkosto assosioituu sitä vastoin enemmän yhteyshenkilön statukseen ja maakunnallisuuteen. Siinä korostuvat maakunnan eliittipositiot ja niihin liittyvä alueen määrittelyyn tarvittava pääoma. Ulkoista verkostoa voisi luonnehtia myös eräänlaiseksi pr-verkostoksi, jonka kautta maakuntarahastojärjestelmä kytkeytyy paikallisen päättäjäkunnan tietoisuuteen. Sisäisessä verkostossa taas suuntaudutaan enemmän käytännöllisiin asiakysymyksiin, ja se rakentuu voimakkaasti Helsingissä olevan keskusrahaston ympärille. Keskusrahasto toimii siltana maakuntarahastojen välillä korvaten maakuntarahastojen välille jäävät rakenteelliset aukot eli puuttuvat horisontaaliset yhteydet. Keskusrahastoyhteyksien lukumäärä on suuri erityisesti asiamiesten ja puheenjohtajien suhdeverkostoissa,

mikä korostaa tiedon kasautumista ja kontrolloinnin mahdollisuutta paikalliseen keskukseen ja järjestelmän keskukseen kuuluville henkilöille. Sisäistä verkostoa tarkastelemalla maakuntarahastot näyttävät lähinnä tiedettä ja taidetta tukevinä säätiöinä, kun taas ulkoinen verkosto vahvistaa rahastojen maakunnallista aspektia.

Seuraavaksi vedän yhteen muutamia kenttiin ja asemiin liittyviä rakenteellisia seikkoja lähinnä korrespondenssianalyysien pohjalta. Kansanedustajia, maakuntajohtajia ja kunnanjohtajia pidetään ulkoisen verkoston tärkeinä asemina vastaajan omasta kentästä riippumatta. Sitä vastoin lähes kaikki muut asemat ovat nimeäjän omasta kentästä riippuvaisia siten, että omaa kenttää edustavat henkilöt ovat useammin yhteyshenkilöitä kuin muita kenttiä edustavat henkilöt. Toisin sanoen jäsenet nimeävät toimintansa kannalta tärkeiksi niitä henkilöitä, joiden kanssa he ovat ammattinsa tai toimipaikkansa puolesta muutoinkin tekemisissä. Tätä kutsun suhdeverkoston autonomiseksi kenttärakenteeksi. Luottamustehtävän kentän ja vastaajan kentän välillä vallitsee vielä voimakkaampi yhteys kuin yhteyshenkilön kentän ja vastaajan kentän välillä. Tästä johtuen voidaan olettaa, että tietyllä kentällä toimivaan henkilöön kohdistuva maininta kertautuu kyseisen henkilön suhdeverkostossa kentän asemaa edelleen vahvistavasti.

Kenttärakenteen autonomisuuden toteutuminen on tulos, jota osasin odottaakin. Sen sijaan yllätys oli se, että kentät asettuivat sosiaaliseen tilaan tavalla, joka muistuttaa Bourdieun teoriaa ja tutkimuksia kulttuurisen ja taloudellisen pääoman erottelevasta voimasta: Talous → Hallinto → Opetus → Taide- ja Kulttuurihallinto → Taiteen tekijät. Esimerkiksi yritysjohtajat ja taiteilijat näyttäisivät todella asettuvan sosiaalisen tilan ääripäihin silloin kun erottelevana mittarina käytetään tärkeinä pidettyjä luottamustoimia ja ulkoisen verkoston yhteyshenkilöitä. Sisäisessä verkostossa kenttärakenne näyttää menettävän osan merkityksestään.

Luvussa 5.5 esitin, miten avoimen ja strukturoidun kysymyksen kautta muodostetut verkostokuvaukset poikkeavat toisistaan. Tässä tutkimuksessa erityisesti taiteilijat ja kulttuurihallinto nousevat paremmin esiin avoimen kysymyksen kuin strukturoidun kysymyksen kautta. Strukturoidussa kysymyksessä näitä tahoja ei jostain syystä nimetä. Saattaa olla, että avoimen kysymyksen kautta muodostuva verkostokuvaus on ainakin jossain määrin ihanteellinen ja epärealistinenkin. Tästä johtuen strukturoitu kysymys soveltuu todellisuutta vastaavien verkostokontaktien kartoittamiseen avointa paremmin.

6 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tässä luvussa pyrin tavoittamaan tiivistetyssä muodossa sen organisaatioverkon olennaisimmat piirteet, jossa maakuntarahastot välittömästi toimivat. Tarkastelen kuutta maakuntarahastoa, joiden valintaperusteena on ollut korkea vastausprosentti ja alueellinen edustavuus (ks. luku 3.4). Korkea vastausprosentti on tarpeen, jotta rahastojen kontaktipinnoista muodostuva kuva olisi mahdollisimman luotettava. Alueellisen edustavuuden huomioimisen kautta tuon puolestaan esille rahastoja, joiden toimintaympäristöt ja toiminnan edellytykset poikkeavat toisistaan.

Organisaatioiden väliset suhteet nousevat tässä tarkastelussa henkilösuhteita tärkeämmäksi tekijäksi. Henkilökeskeisen tarkastelun sijaan analysoin henkilösuhteita, lahjoituksia ja luottamustoimia niitä kantavien organisaatioiden perusteella. Tärkeiden kenttien ja asemien sijaan tarkastelun keskipisteessä ovat nyt tärkeimmät maakuntarahastojen välittömässä toimintaympäristössä toimivat organisaatiot. Jokaista maakuntarahaston kanssa kosketuksissa olevaa tai ollutta organisaatioita ei kuitenkaan näissä analyyseissa tuoda esille. Esimerkiksi luottamustoimien kautta esille nousevat vapaa-ajan harrastuksiin viittaavat järjestöt eivät ole tämän tarkastelun kannalta kaikkein oleellisimpia. Myös esityksen selvyuden kannalta on tehtävä joitakin ennakkorajauksia eli jaettava organisaatioita maakuntarahaston kannalta enemmän ja vähemmän tärkeisiin.

Tärkeäksi arvottamisen lähtöpisteenä ovat hoitokunnan jäsenten, erityisesti asiamiehen, puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan edustamat organisaatiot. Tärkeisiin organisaatioihin sisällytän myös merkittävimmät nimikkorahastot ja suurimmat lahjoittajat. Jos jäsenen edustamalla organisaatiolla on nimikkorahasto tai se on muutoin merkittävä lahjoittaja, se on ilman muuta maakuntarahaston kannalta tärkeä instituutio. Toisinaan tietojen saatavuudesta riippuen voidaan tässä yhteydessä tarkastella sitä, onko lahjoitustoiminta edeltänyt vai seurannut instituution hoitokuntapositiona maakuntarahastossa. Hoitokuntaposition jatkuvuuden selvittämiseksi asiamiehen, puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan edustamia instituutioita on tarkasteltu myös jonkin verran ajassa taaksepäin, vähintään 1990-luvun osalta.

Nimikkorahastoja ja lahjoittajia tarkastelen vuosilta 1969–1997. Analysoin lahjoituksia lahjoittajaluokittain. Havainnollistan kunkin lahjoittajaluokan antamia lahjoituksia sädekuviolla, jonka muodostamisperiaatetta selvitän alaluvussa 6.1. Tässä kohdin muistutan lukijaa siitä, että saatujen lahjoitusten ja myönnettyjen apurahojen tarkastelu päättyy vuoteen 1997. Tämän ajankohdan jälkeen rahastot ovat kasvaneet näillä mittareilla mitattuna moninkertaisesti.

Tämän selvitystyön kautta olen saanut selville tarkasteltavan maakuntarahaston keskeisimmät organisaatiot. Seuraavassa vaiheessa kiinnitän huomiota hoitokunnan jäsenten näihin organisaatioihin kohdistuviin ristikkäisiin henkilö- ja luottamustoimisuhteisiin. Usein nämä keskeisimmät organisaatiot muodostavat myös ristikkäisten suhteiden verkoston, jossa useammalla kuin yhdellä hoitokunnan jäsenellä on henkilösuhde tai luottamustoimi näihin keskeisiin instituutioihin. Tämä verkosto kattaa tyypillisesti valtaosan maakuntarahastojäsenten kyselyssä nimeämistä henkilösuhteista. Ilmoitetut luottamustoimet sen sijaan levittäytyvät yleensä keskeisiä instituutioita laajemmalle alueelle. Näistä jäljellejääneiden suhteiden mukanaan tuomista organisaatioista on analyysieihin otettu mukaan ne, joiden osuus hoitokunnan jäsenten suhteiden kokonaisuudesta on suuri tai suhteen esilletuomisen informaatioarvo on suuri.

Lisäksi tarkastelen tässä luvussa hoitokunnan suhdeverkoston sisäistä rakennetta. Käsittelin aiemmin sisäistä verkostoa luvussa 5.2, mutta tuolloin havainnoinnin kohteena oli koko maakuntarahastojärjestelmää eli kaikkia maakuntarahastoja ja keskusrahastoa koskevat piirteet. Tässä luvussa teen huomioita yksittäisten rahastojen sisäisen verkoston rakenteesta. Lisäksi analysoin tätä rakennetta vasten hoitokunnan päätöksentekoa ja koostumusta koskevia mielipiteitä ja kommentteja. Yksilötasolla kunkin jäsenen mielipiteitä hoitokunnan toiminnasta tarkastellaan suhteessa hänen asemaansa rahaston sisäisessä suhdeverkostossa.

6.1 Kainuun Rahasto

Kainuun Rahasto syntyi vuonna 1968 Pohjois-Suomen rahaston jakamisen yhteydessä. Jaossa syntyivät Lapin rahasto, Pohjois-Pohjanmaan rahasto sekä Kainuun rahasto. Jaon syynä oli muun muassa rahaston pieni koko suhteessa alueen pinta-alaan (ks. lähemmin Pohls 1989, 223).

Kainuun Rahaston seitsemän kyselylomakkeen verkosto-osioon vastaanutta jäsentä nimesivät 27 henkilöyhteyttä. Verkosto-osioon jätti vastaamatta kaksi jäsentä, jotka vastasivat lomakkeen muihin osioihin. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia jäsenillä on niin ikään 27. Kuviossa 22 esitetyt instituutiot kattavat 63 prosenttia ulkopuolisista henkilösuhteista ja 26 prosenttia luottamustoimista. Suurin osa kuvion ulkopuolelle jätetyistä luottamustoimista on elinkeinoelämän piirissä hajaantuen eri yrityksiin ja yritysjärjestöihin.

Kainuun Rahasto

Kajaanin kaupungin taidelaitokset	Kainuun Liitto	Oulun Kauppakamari
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 4 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: 3 (25 %) Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
Kansanedustuslaitos	Oulun yliopisto, Kajaanin op.yks. Kajaanin AMK	Korkeakoulu yhdistys, kesäyliopisto
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: AS, J Henkilöyhteyksiä: 3 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 2 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
Kainuun Sanomat	Kainuun Valo Oy	Rautaruukki Oy
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 1 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: PJ Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 2 Nimikkorahasto: 1997 Lahj. 90-97: 313 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 74 tmk
	UPM-Kymmene Kajaani	Oulujoki Oy (IVO)
	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: VPJ Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: 1989 (Kajaani Oy) Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: 1992 Lahj. 90-97: 287 tmk
	Kajaanin kaupunki	
	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: 5 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 117 tmk	

KUVIO 22 Kainuun Rahaston toimintaympäristö (AS = asiamies, J = jäsen, PJ = puheenjohtaja, VPJ = varapuheenjohtaja, tmk = tuhatta markkaa)

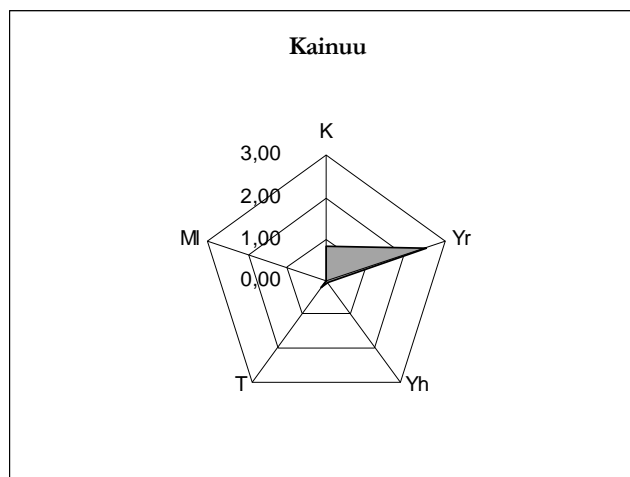
Rahaston sisäisestä verkostosta voidaan erottaa laaja kuuden henkilön muodostama ydinryhmä. Tästä ryhmästä voidaan vielä erottaa muita keskeisempi kolmen henkilön ryhmä, johon kuuluu asiamiehen ja puheenjohtajan lisäksi yksi muu henkilö. Koska viisi hoitokunnan jäsentä yhdestätoista ei ole vastannut verkostokysymyksiin, niistä tehtäviin päätelmiin on suhtauduttava varauksella. Vaikka rahaston sisäinen verkosto on linkittynyt suhteellisen laajan ydinryhmän kesken, neljä hoitokunnan jäsentä näyttäisi kuitenkin jäävän sen ulkopuolelle. Neljä viidestä vastanneesta katsoo, että apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp 323). Näistä kaksi on laajemmassa ydinryhmässä ja kaksi sen ulkopuolella. Poikkeuksellisempaa on se, että kaikki yhdeksän vastannut-

ta jäsentä katsovat, että apurahapäätökset tehdään demokraattisesti ja vain yksi on osittain vastaan väitettä, jonka mukaan apurahapäätöksistä ollaan harvoin erimielisiä (mp 320 ja mp 316). Järkevä apurahapolitiikka ei johdonmukaisesti tyrehdy kenenkään mielestä erimielisyyteen (mp 314). Päätöksentekoa ja hoitokunnan toimintaa koskevia kriittisiä kommentteja eivät vastaajat ole myöskään antaneet, ellei sellaiseksi lueta kahta kommenttia hoitokunnan välttämättömyyteen pitävästä toiminnasta.

Vaikka perussuhtautuminen ja rakenteellinenkin valmius yhteistyöhön näyttää hoitokunnassa myönteiseltä, joissakin mielipidekysymyksissä tapahtuu hieman eriytymistä ydinryhmän ja sen ulkopuolelle jäävien välillä. Muutoshalukkuus kaikissa seuraavissa mielipidekysymyksissä on suurempi reunalla kuin ytimessä. Neljä hoitokunnan jäsentä on ainakin osittain sitä mieltä, että hoitokunnan nimityskäytäntöä tulisi muuttaa ja että vaihtuvuuden tulisi olla hoitokunnassa suurempi (mp 321 ja mp 319). Viiden henkilön mielestä hoitokunnassa tulisi olla enemmän naisia ja seitsemän mielestä enemmän nuoria (mp317 ja mp 311). Vain kahden jäsenen mielestä keskusrahasto ohjailee liiaksi apurahapäätöksiä, mutta neljä yhtyy osittain mielipiteeseen, jonka mukaan maakuntarahastolla tulisi olla itsenäisempi rooli suhteessa keskusrahastoon (mp 307 ja mp 324).

Yhdeksästä mielipidekysymykseen vastanneesta jäsenestä seitsemän pitää rahaston nykyistä toimintaa liian passiivisena ja sama määrä jäseniä yhtyy väitteeseen, jonka mukaan rahaston tulisi pyrkiä merkittävämpään kulttuuripoliittiseen rooliin maakunnassa (mp 310 ja mp 318). Näissä mielipidekysymyksissä ei vastaajan positiolla rahaston sisäisessä verkostossa ollut merkitystä.

Kuvio 23 esittää Kainuun rahastolle annettujen lahjoitusten markkamäärää lahjoittajaluokittain. Kuvion tummennettu pinta-ala kertoo maakuntarahaston profiilin suhteessa lahjoittajaluokkiin. Keskellä kuviota on nollapiste ja sen reunoilla (säteillä) eri lahjoittajaluokat. Mitä kauemmaksi kuvio tiettyä sädettä pitkin kurottuu, sitä suurempi on kyseiseltä lahjoittajaluokalta vuosien 1969–1997 aikana saatujen lahjoitusten yhteissumma (skaala rahastokohtaisissa kuvioissa 0–3 mmk). Kaikki markkamääräiset summat ovat muutettu vuoden 1997 rahaksi elinkustannusindeksiä (1951 = 100) hyväksikäyttäen. Julkisyhteisöt on laskettu yhteen yksityisten yhdistysten kanssa, sillä niiden osuus lahjoitusten kokonaissummasta osoittautui lähes olemattomaksi. Kuviossa lahjoittajaluokat on merkitty seuraavasti: K = kunnat ja kaupungit; Yr = yritykset; Yh = julkisyhteisöt ja yksityiset yhdistykset; T = muut ja tuntemattomat; Ml = maakuntaliitot. Yksityishenkilöiden myöntämät testamenttilahjoitukset eivät ole *kuvioissa* mukana. Ne ovat kuitenkin mukana rahastojen saamien lahjoitusten lukuna esitetyssä kokonaissummassa. Yksityishenkilöiden testamenttilahjoitukset ovat yksittäistapauksia, eivätkä ne yleensä kytkeydy yhteisölahjoitusten tavoin hoitokuntajäsenyyteen ja rahastojen sisäpiiriin. Taloudelliselta arvoltaan ne ovat kuitenkin yhteisölahjoituksia suurempia, mutta tutkimuksen pääongelman, verkostotarkastelujen, kannalta niillä ei ole merkitystä.

KUVIO 23 Kainuun Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetty lahjoitukset lahjoittajaluokittain

Kainuun Rahasto on saanut lahjoituksia vuosien 1969–1997 aikana 3,6 miljoonaa markkaa. Kokonaismäärä on pienin tässä analyysissä mukana olevista kuudesta rahastosta. Syy kokonaismäärän pienuuteen on se, ettei rahasto ole saanut ainoatakaan testamenttilahjoitusta tai muuta yksityishenkilön antamaa suurempaa lahjoitusta.

Kainuun alueen suuryritysten lahjoitukset muodostavat rahaston tärkeimmän tulolähteen. Yrityssektorin osuus saaduista lahjoituksista on 69 % vuosina 1969–1997. Yrityssektorin suhteellinen osuus on selkeästi näiden rahastojen korkein. Markkamääräisesti ainoastaan Keski-Suomen rahaston yrityksiltä saamat lahjoitukset ylittävät sen. Tärkeimmät rahastoa tukevat yritykset ovat Kajaani Oy, Kainuun Valo Oy, Oulujoki Oy sekä Rautaruukki Oy. Näistä kolme ensimmäistä on perustunut rahaston yhteyteen nimikkorahaston: Kajaani Oy vuonna 1989, Oulujoki Oy vuonna 1992 ja Kainuun Valo Oy vuonna 1997. Nykyään Kajaani Oy on osa UPM-kymmenen konsernia, Oulujoki Oy on osa Imatran Voimaa ja Kainuun Valo muodosti Kajaanin kaupungin energialaitoksen kanssa Kainuun Sähkö Oy:n. Näiden yritysten toiminta näyttäisi olevan alueella vakiintunutta ja ainakin Kajaani Oy ja Kainuun Sähkö Oy ovat myös jatkaneet säännöllisiä lahjoituksiaan maakuntarahastolle. Kainuun Valo Oy:llä on hoitokunnassa puheenjohtaja- ja UPM-Kymmenellä varapuheenjohtajapositioni. Muita henkilöyhteyksiä ei näihin yrityksiin tutkimuksessa ilmennyt. Myös Rautaruukki Oy on tehnyt lahjoituksen rahastolle vuosittain yhtä vuotta lukuun ottamatta koko jakson ajan.

Kainuun alueen kunnista erityisesti Kajaani, Kuhmo ja Suomussalmi ovat tukeneet maakuntarahastoa säännöllisesti. Rahaston hoitokunnassa on myös edustaja kaikkien näiden kuntien alueelta. Kajaani erottuu näistä maakunnan keskuspaikkana selkeästi myös henkilöyhteyksien määrän puolesta. Kuviossa 22 kaupungin taidelaitokset on erotettu muusta organisaatiosta. Myös korkeakoulumaailmaan liittyvät kontaktit keskittyvät Kajaaniin. Kuntien muodostaman kollektiivin, maakuntaliiton, kautta tukea on rahastolle kertynyt varsin niukasti, ainoastaan kahtena vuotena.

Henkilösiteitä kansanedustuslaitokseen ja maan hallinnolliseen johtoon tuli tutkimuksessa ilmi hyvin niukasti. Tämä liittyy todennäköisesti siihen, että vain yksi yhdeksästä vastanneesta jäsenestä ilmoitti kannattavansa jotakin puoluetta eikä yksikään ilmoittanut kuuluvansa puoluejärjestöön.

6.2 Keski-Pohjanmaan Rahasto

Keski-Pohjanmaan Rahastosta vastasi kyselyyn yhdeksän jäsentä, jotka nimesivät rahaston ympärille 49 henkilöyhteyden verkoston. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia jäsenillä on kaikkiaan 55. Kuviossa 24 esitetyt instituutiot kattavat 88 prosenttia rahaston ulkopuolisista henkilösuhteista ja 38 prosenttia luottamustoimista. Sisäisessä verkostossa keskeisiä ovat asiamies, puheenjohtaja ja keskusrahaston edustaja, jotka muodostavat 60 prosenttia kaikista maininnoista nimettäessä itselle tärkeitä henkilöitä rahaston sisältä. Vaikka asiamiehen ja puheenjohtajan keskeinen asema rahaston ytimessä on hyvin selkeä, kyselyssä annetut henkilömaininnat sitovat kaikki jäsenet kahta lukuun ottamatta sisäisen vuorovaikutuksen piiriin. Kolme jäsentä yhdeksästä yhtyy kuitenkin osittain väitteeseen rahaston avainhahmojen dominoivuudesta (mp 323), ja yksi on osittain eri mieltä siitä, että rahaston päätökset tehdään demokraattisesti (mp 320).

Suomen Kulttuurirahaston toimijoilla näyttäisi olevan vahva rooli Keski-Pohjanmaan rahaston toiminnassa. Muiden maakuntarahastojen edustajat, entiset Keski-Pohjanmaan Rahaston edustajat ja myös muut kuin hoitokuntaan kuuluvat keskusrahaston edustajat tulevat kyselyssä esille. Tähän voidaan vielä lisätä Suomen Kulttuurirahaston keskusrahaston edustajien keskeinen asema hoitokunnan sisäisessä verkostossa. Sitä, että myös muiden maakuntarahastojen edustajat ja entiset Keski-Pohjanmaan rahaston edustajat tulivat kyselyssä esille ja profiloituvat nimetyltä taustaltaan maakuntarahastojärjestelmään eivätkä esimerkiksi työnantajaorganisaatioonsa, kuten useiden muiden rahastojen tapauksessa, voidaan pitää merkkinä maakuntarahastojärjestelmän vahvasta institutionaalisesta asemasta. Mieliptidekysymysten valossa keskusrahaston keskeistä asemaa ei koeta ohjailuna: kukaan vastanneista jäsenistä ei yhdy väitteeseen keskusrahaston apurahapäätösten ohjailusta (mp 307). Kuitenkin neljä vastaajaa yhdeksästä on osittain samaa mieltä siitä, että rahastolla tulisi olla itsenäisempi asema suhteessa keskusrahastoon (mp 324). Jälkimmäistä väitettä voidaan tietenkin tulkita useammalla tavalla kuin edellistä, joka liittyy nimenomaan apurahapäätösten itsenäisyyteen. Yksi rahaston jäsenistä pitää esimerkiksi keskusrahaston maakuntarahastoille itsenäisesti jaettavaksi myöntämää 100 000 markan avustusta maakuntarahaston itsenäisyyttä lisäävänä mutta samalla myös vaatimuksena sen hoitokunnan vastuun ja pätevyyden kasvusta.

Keski-Pohjanmaan Rahasto

Kansanedustuslaitos	Keski-Pohjanmaan liitto	Keski-Pohjanmaan Osuuskauppa, SOK
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 7 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: 3 (25 %) Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 10 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 307 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: 1 Luottamustoimia: 4 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 121 tmk
Ministeriöt, valtioneuvosto	Keski-Pohjanmaan kunnat	"Kansanmusiikki-instituutio"
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 4 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J,J,J Henkilöyhteyksiä: 7 Luottamustoimia: 3 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 309 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: 4 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
	Chydenius-insituutti	K-P Amk ja konservatorio
	Nimitysoikeus: 1 (8 %) Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: 3 Luottamustoimia: 2 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 1 Luottamustoimia: 4 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
	Muut maakuntarahastot, ex-jäsenet, keskusrahasto	Keski-Pohjanmaan Kulttuuriliitto
	Nimitysoikeus: 6 J + AS (SKR) Hoitokuntapositio: J,J (SKR:n edustajat) Henkilöyhteyksiä: 8 (SKR:n edustajien lisäksi) Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 2 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 19 tmk
		Kokkolan Osuuspankki
		Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: pv. 1978 Lahj. 90-97: -

KUVIO 24 Keski-Pohjanmaan Rahaston toimintaympäristö

Kokkolassa toimipaikkaansa pitävä Keski-Pohjanmaan liitto on henkilöyhteyksien määrällä mitattuna keskeisin instituutio. Se on myös tukenut rahastoa lahjoituksin erityisesti 1990-luvulla. Rahaston hoitokunnassa ei ole kuitenkaan liiton toimihenkilöitä. Kokkolan kaupunginjohtaja toimii rahaston puheenjohtajana. Kaupunki ei kuitenkaan nouse henkilö- ja luottamusmiesyhteyksien kautta mitenkään muista poikkeavasti esille, kuten ei mikään muukaan Keski-Pohjanmaan kaupunki tai kunta. Ne maakunnalliset toimijat, joiden työnantajaorganisaatio on jokin Keski-Pohjanmaan kunta tai jotka on vain nimetty tietyn kunnan edustajaksi, hajaantuvat koko maakunnan alueelle. Kokkola on jo mitakaavaltaan maakunnan ehdoton pääkaupunki, mutta maakuntaa edustava henkilöverkosto leviää koko alueelle. Maakunnallista periferiaa ei tässä mielessä ole olemassa.

Keski-Pohjanmaan korkeakoulutusta edustavat Kokkolassa sijaitseva Chydenius-instituutti sekä neljällä eri paikkakunnalla toimiva Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu. Näistä edellinen on hallinnollisesti Jyväskylän yliopistoon kuuluva erillislaitos, mutta se toimii läheisessä yhteistyössä myös Oulun yliopiston kanssa. Instituutin johtaja on hoitokunnan jäsen ja hänestä ovat lähtöisin myös instituutin piiriin suuntautuvat henkilökontaktit. Rahaston puheenjohtaja on puolestaan instituutin hallituksen jäsen ja kannatusyhdistyksen puheenjohtaja. Chydenius-instituutin nimissä toimiva yhteistyöryhmä nimittää hoitokuntaan yhden jäsenen. Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakouluun yhteydet eivät ole aivan yhtä likeiset, mutta oppilaitoksen rehtori kuuluu kuitenkin rahaston henkilöverkostoon. Kolmella rahaston jäsenellä on myös asema ammattikorkeakoulun luottamuselimissä.

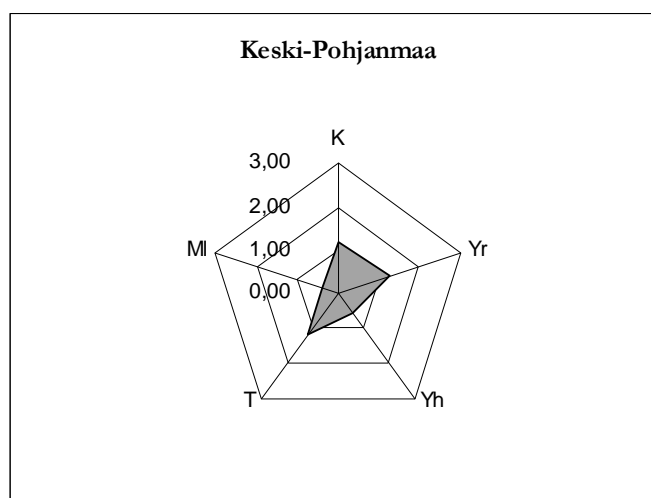
Kulttuurin saralta nousevat esille voimakkaimmin yhteydet keski-pohjanmaalaiseen kansanmusiikki-instituutioon, jolla tarkoitan Kansantaiteenkeskuksen ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlien organisaatioita. Nämä yhteydet keskittyvät kylläkin pääosaltaan yhden jäsen ympärille, mutta eivät täysin. Kaksi hoitokunnan jäsentä on myös Keski-Pohjanmaan Kulttuuriliiton jäseniä. Yksittäisinä linkkeinä tulevat myös esille läänintaiteilija, kotiseutuliiton kulttuurisihteerin ja Keski-Pohjanmaan nuorisoseuran toiminnanjohtaja. Laajahko kokkolalaisen ammattitaiteen joukko ei rahaston henkilöverkostossa tullut esille. Rahaston jäsenistä viisi yhdeksästä pitää kuitenkin yhteyksiä kulttuurin, kuvataiteen, musiikin tai taiteen opetukseen itselleen tärkeinä verkostojen merkitystä kysyttäessä. Kolme jäsentä kokee lisäksi kontaktien määrän kasvattamisen tarpeellisuutta näihin piireihin. Toisaalta kolme jäsentä näkee kontaktien lisäämisen tarpeellisuutta myös elinkeinoelämän suuntaan, mutta vain yhdellä jäsenellä on maininta elinkeinoelämän päättäjistä tämän hetken tärkeinä yhteyksinä.

Rahaston jäsenillä on suhteellisen runsaasti yhteyksiä valtakunnan korkeimpaan poliittiseen johtoon. Tyypillisesti keskustelunaiheiksi näiden tahojen kanssa on merkitty maakuntapolitiikka, maakunnan olojen kehittäminen tai kulttuuripolitiikka laajemmin kuin pelkästään maakuntarahastoon viittaavassa merkityksessä. Kyselyn mukaan maakuntarahaston jakamista apurahoista ja palkinnoista ei näiden tahojen kanssa keskustella juuri koskaan. Keskusteluja käydään paria poikkeusta lukuun ottamatta harvemmin kuin kerran kuukaudessa.

Keski-Pohjanmaan Rahaston saamien lahjoitusten kokonaismäärä on 6,5 mmk vuosina 1969–1997. Lahjoittajajoukko on lukuisa. Lisäksi lahjoitusten kokonaissumma jakaantuu melko tasaisesti eri lahjoittajaluokkien välille (kunnat – yritykset – yksityishenkilöt – muut). Yksityishenkilöiden lahjoitukset muodostavat suurimman ryhmän, noin 30 % kokonaislahjoitusten määrästä. Rahasto ei ole kuitenkaan saanut yhtään miljoonalahjoitusta. Suurimmat lahjoitukset (Torkkola 1981 ja Hietavuoret 1979) ovat nykyrahassa hieman alle puoli miljoonaa markkaa kumpainenkin. Kuusi suurinta yksityislahjoitusta muodostavat noin 83 % niiden kokonaissummasta.

Yritykset ovat rahaston toiseksi suurin lahjoittajaryhmä muodostaen noin 20 % lahjoitusten kokonaissummasta vuosina 1969–1997. Tästä huolimatta rahastolla ei ole kuitenkaan kuin yksi yrityksen nimeä kantava nimikkorahasto,

vuonna 1978 perustettu Kokkolan Osuuspankin rahasto. Tämän lisäksi yksi hoitokunnan jäsenistä kuuluu sen hallintoneuvostoon, mutta henkilöyhteyksiä yritykseen ei ole. Muutkin yritykset ovat kyllä tehneet suurlahjoituksia, mutta ne ovat suuntautuneet nimikkorahastoihin, jotka kantavat sellaisen henkilön nimeä, jolla on ollut ilmeisesti läheinen suhde kyseiseen yritykseen. Keski-Pohjanmaan Osuuskauppa on lahjoittanut Aili ja Viljo S. Määttälän rahastolle. Yrityksen toimitusjohtaja on hoitokunnan jäsen ja toinen hoitokunnan jäsen toimii yrityksen hallintoneuvoston puheenjohtaja. Pukumies Oy puolestaan perusti lahjoituksellaan vuonna 1983 Kerttu ja Juhani Marttilan rahaston. Muita yrityslahjoittajista kannattaa mainita vielä Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy.

KUVIO 25 Keski-Pohjanmaan Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnettyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain

Kaupunkien ja kuntien lahjoitukset muodostavat 18,2 % lahjoitusten kokonaissummasta vuosina 1969–1997. Tästä Kokkolan kaupungin osuus on peräti 85 %. Nykyrahassa mitattuna Kokkolan kaupunki on lahjoittanut rahastolle hieman yli miljoona markkaa, mikä on enemmän kuin minkään muun rahaston kaupunkilahjoittajan lahjoitussumma. Kaupunki on selkeästi rahaston suurin ja uskollisin yksittäinen lahjoittaja.

Hoitokunnan käsitykset Keski-Pohjanmaan Rahaston suurista linjauksista hajaantuvat mielipidekysymysten valossa. Nykyistä toimintaa pitää neljä jäsentä aivan liian passiivisena niukan enemmistön ollessa asiasta eri mieltä (mp 310). Maakuntarahastolle merkittävämpää kulttuuripoliittista roolia maakunnassa havittelee seitsemän jäsentä (mp 318). Yhtä suuri joukko haluaisi panostaa uusien lahjoittajien hankkimiseen (mp 304). Nimikkorahastojen hoitokuntaa sitovista jakoesityksistä haluaa mahdollisuuksien mukaan päästä eroon kolme jäsentä kuuden jäsen ollessa kuitenkin eri mieltä (mp 327). Näiden kolmen joukossa ovat kuitenkin rahaston kaksi keskeisintä henkilöä. Mielipide-eroista huolimatta kenenkään mielestä järkevää apurahapolitiikkaa eivät estä sisäiset erimielisyydet (mp314).

6.3 Keski-Suomen Rahasto

Keski-Suomen Rahastosta vastasi kyselyyn kymmenen jäsentä, jotka nimesivät 41 henkilöyhteyden verkoston rahaston ympärille. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia jäsenillä on kaikkiaan 57. Kuviossa 26 esitetyt instituutiot kattavat 73 prosenttia ulkopuolisista henkilösuhteista ja 33 prosenttia luottamustoimista. Tarkastelun ulkopuolelle jätetyt luottamustoimet ovat hajaantuneet eri organisaatioihin tai vaihtoehtoisesti keskittyvät ainoastaan yhden sellaisen jäsenen ympärille, joka ei asetu rahaston sisäisessä verkostossa keskeiseen asemaan.

Rahaston sisäisessä verkostossa keskeisiä ovat asiamies, varapuheenjohtaja, puheenjohtaja ja keskusrahaston edustaja, jotka muodostavat 70 prosenttia kaikista maininnoista nimettäessä itselle tärkeitä henkilöitä rahaston sisältä. Tämä rahaston sisäpiiri tai ydin erottautuukin selkeästi rahaston muista jäsenistä. Tutkimuksen verkostoja koskevista avoimista kysymyksistä ja kommenteista sekä sisäisestä verkostosta voi päätellä, että ainakin noin kolmannes rahaston jäsenistä on tai kokee olevansa etäällä rahaston toiminnasta. Kaksi näistä näkee puutteita omassa aktiivisuudessaan. Neljä jäsentä on osittain samaa mieltä siitä, että apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp 323). Tälle kannalle asettuu myös kaksi rahaston ytimeen kuuluvaa jäsentä. Apurahapäätöksiä dominoivat hahmot ja rahaston henkilöverkoston ytimessä olevat henkilöt eivät ole välttämättä samoja. Myös esimerkiksi vähäisen vaihtuvuuden vuoksi keskeiseen asemaan nousseet asiantuntijat voivat olla apurahapäätösten suhteen käytännössä, joskaan eivät muodollisesti dominoivia. Keski-Suomen Rahastossa neljä vastaajaa kahdeksasta oli osittain samaa mieltä siitä, että apurahapäätökset perustuvat liikaa asiantuntijoiden lausuntoihin (mp 326). Toisaalta vain kaksi jäsentä on osittain eri mieltä siitä, että asiantuntijoiden apua tulisi käyttää yleisesti ottaen nykyistä enemmän (mp 309). Siitä, että apurahapäätökset tehdään demokraattisesti on osittain samaa mieltä kolme jäsentä ja osittain eri mieltä kuusi jäsentä (mp 320). Asiasta täysin samaa mieltä olevien puuttumista voitaneen tulkita muun muassa sillä, ettei apurahapäätösten luonteeseen soveltu pelkkä mies ja ääni -periaate. Kukaan ei ole kuitenkaan yhdy edes osittain väitteeseen siitä, että sisäiset erimielisyydet vaikeuttaisivat apurahapäätösten tekemistä.

Keski-Suomen Rahasto

Jyväskylän kaupunki	Keski-Suomen Liitto	K-S Kauppakamari ja Keskusk.
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiö: 3 Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 19 tmk	Nimitysoikeus: 1 (7 %) Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiö: 9 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: 127 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiö: - Luottamustoimia: 3 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
Keski-Suomen Valo	Keskisuomalainen, Väli-Suomen Media	Jyväskylän Messut Oy, Jykes Oy
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: 1997 Lahj. 90-97: 226 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: VPJ, AS Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: 1971 Lahj. 90-97: 608 tmk	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: - Luottamustoimia: 2 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -
Keskusrahasto	Jyväskylän yliopisto, yliopistoyhd.	Keski-Suomen OP ja OKO
Nimitysoikeus: 7 J + As (57 %) Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: 3 (pois lukien J) Luottamustoimia: - Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: PJ, J Henkilöyhteyksiä: 2 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: 1 Luottamustoimia: 3 Nimikkorahasto: (98-99) Lahj. 90-97: -
Opetusministeriö	Maakunnan muut kunnat	Keskimaa, SOK
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 3 Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J,J,J,J,J,J, Henkilöyhteyksiä: Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: - Lahj. 90-97: -	Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: J Henkilöyhteyksiä: Luottamustoimia: 1 Nimikkorahasto: 1996 Lahj. 90-97: 202 tmk
Kansanedustuslaitos		
Nimitysoikeus: - Hoitokuntapositio: - Henkilöyhteyksiä: 7 Luottamustoimia: Nimikkorahasto: Lahj. 90-97:		

KUVIO 26 Keski-Suomen Rahaston toimintaympäristö

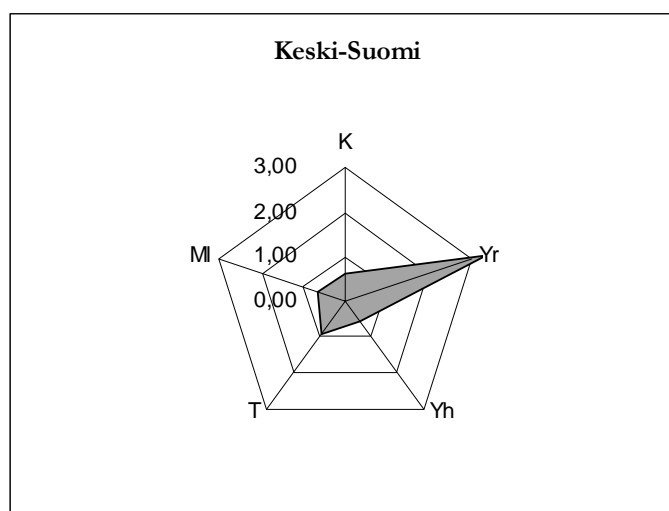
Kuvion 26 instituutiota valittaessa on lähdetty liikkeelle rahaston paikallisesta sisäpiiristä. Keski-Suomen maaherran tultua erovuoroon puheenjohtajapositio siirtyi Jyväskylän yliopiston rehtorille. Yliopistolta vapautunut varapuheenjohtajapositio siirtyi puolestaan sanomalehti Keskisuomalaisen päätoimittajalle. 1990-luvun loppupuolella asiamiehen positio on ollut Keskisuomalaista lähellä olevalla Väli-Suomen Media Oy:llä. Sanomalehti Keskisuomalainen perusti nimikkorahaston rahaston yhteyteen jo vuonna 1971. Kuudesta tässä luvussa lähemmin tarkasteltavasta rahastosta on sanomalehti Keskisuomalainen suurin yritystukija. Keski-Suomen Rahaston saamista yrityslahjoituksista vuosina 1969–1997 ne muodostavat noin kolmanneksen.

Keski-Suomen Liittoon suuntautuu merkittävä osa rahaston ulkopuolisista henkilösuhteista. Liitolla on myös rahastossa yksi jäsenpositio. Maakuntaliiton

tuki rahastolle lahjoitusten muodossa on jatkunut keskeytymättömänä aina vuodesta 1972 lähtien. Maakuntarahaston suhteet samassa toimituksessa, Keski-Suomen Talossa sijaitsevaan maakuntaliittoon näyttävät olevan hyvät. Maakuntaliiton alueella sijaitsevien kuntien johtavilla ja kulttuurisektorin virkamiehillä on viisi hoitokunnan jäsenpaikkaa. Jyväskylän kaupunkia lukuun ottamatta nämä eivät juuri muulla tavoin näy maakuntarahaston suhdeverkostossa. Maakuntaliitto ja maakunnan pääkaupunki ovat tässä suhteessa keskeisempiä.

Keski-Suomen rahastolle kertyneiden lahjoitusten kokonaismäärä vuosina 1969–1997 on noin 8,1 mmk. Lahjoitusten määrällä mitattuna se on selvästi suurempi kuin Kainuun rahasto, mutta kuuluu silti maakuntarahastojen joukossa pienimpien joukkoon. Rahaston testamenttilahjoituksina saama summa on noin 1,9 mmk, mikä on noin 25 prosenttia ajanjakson lahjoitusten kokonaismäärästä. Testamenttilahjoitusten lukumäärä ja koko eivät ole olleet suuria. Suurin niistä on Elsa ja Frans Marpion vuonna 1985 saatu testamenttilahjoitus, jonka arvo on noin 1,2 mmk vuoden 1997 rahassa.

Tarkasteltaessa saatuja lahjoituksia sektoreittain Keski-Suomen Rahaston ominaispiirteitä voidaan pitää suurta yrityssektorin osuutta. Yritysten lahjoitukset ovat 41 prosenttia niiden kokonaismäärästä ollen noin 3,3 mmk, mikä on tässä tarkastelussa mukana olevista rahastoista korkein summa. Merkittävin yritystukija on jo edellä mainittu Keski-suomalainen Oy. Parina viime vuotena myös Osuuskauppa Keskimaa (1996), Gummerus Kirjapaino (1997) ja Keski-Suomen Valo (1997) ovat perustaneet rahaston yhteyteen oman nimikkorahastonsa. Mainittakoon, että myös Keski-Suomen Osuuspankki on perustanut nimikkorahaston yhteyteen vuosi tarkasteltavan ajanjakson jälkeen (1998). Näihin kaikkiin yrityksiin Gummeruksen Kirjapainoa lukuun ottamatta on rahastolla myös luottamustoimeen, henkilösuhteeseen tai jäsenyysposition perustuva suhde. Yritysten maakunnallisia intressejä ja kehittämishankkeita koordinoi Keski-Suomen kauppakamari, joka myös toimii Keski-Suomen Talossa Jyväskylässä.

KUVIO 27 Keski-Suomen Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnettyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain

Yritysten suuri lukumäärä selittyy osin vuonna 1980 kuolleen STK:n puheenjohtajan Päiviö Hetemäen muistoksi perustetun rahaston vetovoimasta. Rahaston keräyksellä onnistuttiin saamaan rahastolle kokoon 0,4 mmk:n alkupääoma ja se sai yrityslahjoittajia koko maan laajuisesti työmarkkina- ja kansalaisjärjestöjen lisäksi. Myös Jyväskylän yliopistoyhdistyksen alkuun panema keräys ja lahjoitus vuonna 1986 toi rahastolle lahjoituksia noin puolen miljoonan markan edestä.

Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta tukivat rahastoa lähes joka vuosi aina vuoteen 1991 asti, jonka jälkeen rahasto ei ole saanut alueen kunnilta lainkaan suoraa tukea. Kuntien tuki (maakuntaliiton kautta kanavoitu tuki mukaan lukien) on muodostanut noin 15 prosenttia vuosien 1969–1997 lahjoituksista.

Pääosa (6/9) rahaston jäsenistä ei yhdy kantaan, jonka mukaan nimikko-rahastojen sitovista jakoesityksistä tulisi pyrkiä eroon ja keskittää kaikki päätösvalta hoitokunnalle (mp 327). Yhden hoitokunnan jäsenen kommentin mukaan nimikkorahastojen kartuttaminen onnistuu parhaiten, jos nimikkorahastolla on todellista valtaa. Kaikki vastanneet jäsenet suhtautuvat nykyistä aktiivisempaan lahjoitusten hankintaan myönteisesti (mp 304).

Kuten muissakin maakuntarahastoissa myös ”Keski-Suomen maakunnan edustajat” kansanedustuslaitoksessa nousevat esille pyydetessä nimeämään muita itselle tärkeitä henkilöyhteyksiä maakuntarahaston asiamiehenä tai hoitokunnan jäsenenä. Opetusministeriön kautta esille nousevat neljä henkilösuhdetta kohdistuvat kahteen henkilöön, joista toinen toimi aiemmin Keski-Suomen maaherrana ja toinen Keski-Suomen lääninhallituksen kansliapäällikkönä sekä Jyväskylän yliopiston apulaisprofessorina.

Yhdeksästä kysymyksiin vastanneesta jäsenestä viisi pitää rahaston nykyistä toimintaa liian passiivisena, ja seitsemän jäsentä yhtyy väitteeseen, jonka mukaan rahaston tulisi pyrkiä merkittävämpään kulttuuripoliittiseen rooliin maakunnassa (mp 310 ja mp 318). Maakuntarahastossa kukaan ei koe keskusrahaston roolia ohjailevaksi, ja vain yksi yhtyy osittain mielipiteeseen, jonka mukaan maakuntarahastolla tulisi olla itsenäisempi rooli suhteessa siihen (mp 307 ja 324). Yhdessä kommentissa keskusrahaston ja maakuntarahastojen välistä yhteistyötä toivottiin lisää ja pidettiin keskusrahaston viimeaikaisia päätöksiä maakuntarahastojen itsenäistä päätöksentekovaltaa lisäävinä.

6.4 Pirkanmaan Rahasto

Pirkanmaan Rahaston kymmenen kyselyyn vastannutta jäsentä nimesivät 41 henkilöyhteyttä. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia jäsenillä on kaikkiaan 61. Kuviossa 28 esitetyt instituutiot kattavat 88 prosenttia ulkopuolisista henkilösuhteista ja 67 prosenttia luottamustoimista. Rahaston sisäisestä verkostosta voidaan helposti erottaa suhteellisen laaja viiden henkilön muodostama ydinryhmä.

Pirkanmaan Rahasto

Kansanedustuslaitos

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio:
 Henkilöyhteyksiä: 6
 Luottamustoimia:
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Pirkanmaan Liitto

Nimitysoikeus: 4 (33 %)
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: 6
 Luottamustoimia: 3
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: 21 tmk (mkl)

Tampereen Kauppakamari

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: VPJ
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Aamulehti

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio:
 Henkilöyhteyksiä: 2
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: 1981
 Lahj. 90-97: 421 tmk

Tampereen Kaupunki

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: 4
 Luottamustoimia: 2
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: 431 tmk

Tampereen Teknologiakeskus Oy Pirkanmaan TE-keskus Oy Tampereen Messut Oy

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio:
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 4
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Tampereen Teknillinen Korkeakoulu

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 3
 Luottamustoimia: 1
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Maakunnan muut yritykset

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio: As, J
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 10
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: 155 tmk

Tampereen Yliopisto

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: PJ, J
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Maakunnan muut oppilaitokset

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio:
 Henkilöyhteyksiä:
 Luottamustoimia: 5
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Muut yliopistot ja korkeakoulut

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 3
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Puoluejärjestöt

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio:
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 4
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97:

Maakunnan muut kunnat

Nimitysoikeus:
 Hoitokuntapositio: J, J, J
 Henkilöyhteyksiä: 8
 Luottamustoimia: 3
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: 77 tmk

KUVIO 28 Pirkanmaan Rahaston toimintaympäristö

Ydinryhmään kuuluvat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, asiamies sekä kaksi muuta hoitokunnan jäsentä. Rahaston sisäinen verkosto on kuitenkin linkitty-nyt hyvin siten, että kyselyn tuottaman kokonaisinformaation perusteella vain yksi hoitokunnan jäsenistä näyttäisi jäävän sen ulkopuolelle. Kuitenkin puolet vastanneista katsoo, että apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp 323). Jossain määrin paradoksaalisesti nimenomaan rahaston ydinryhmään kuuluvat jäsenet yhtä lukuun ottamatta yhtyvät tähän väitteeseen ja sen ulkopuolelle jäävät eivät. Todennäköisesti tällä viitataan rahaston työvaliokunnan

jäsenten keskeiseen rooliin apurahapäätösten valmistelussa. ”Työvaliokunta valmistelee jaon keskustelua vaille valmiiksi”, ydinryhmään kuuluva jäsen kommentoi. Toisen jäsenen mukaan ”hoitokunta päättää vain näennäisesti asioistaan” ja ”todellinen päätöksenteko tapahtuu välillä keskusrahasto – aluerahaston asiamies, PJ ja työvaliokunta”. Kolmas, systeemiä hyvänä pitävä jäsen toteaa, että ”vaikuttamaan pääsee mukaan vasta vuosien jälkeen”. Ydinryhmään kuulumattomat näkevät mahdollisesti tämän työnjaon toimivana. Kaksi tähän ydinryhmään kuuluvaa jäsentä eivät myöskään yhdy väitteeseen jonka mukaan apurahan saajista ei olisi hoitokunnan kesken erimielisyyttä (mp 316). Kaikkien muiden mukaan erimielisyyttä ei ole. Edelleen kolmen ydinryhmään kuuluvan jäsenen mielestä apurahapäätöksiä ei tehdä demokraattisesti (mp 320). Näyttäisi siltä, että tämän mahdollisesti työvaliokunnan muodostaman ydinryhmän omakuva on hioutunut rahaston arjessa käytännön realistiseksi.

Pirkanmaan Rahaston kaksitoista hoitokuntapositiota jakautuvat siten, että yliopistoilla ja elinkeinoelämällä on rahastossa kummallakin kolme jäsentä, maakunnan kunnilla neljä jäsentä sekä Pirkanmaan Maakuntaliitolla ja Pirkanmaan TE-keskuksella kummallakin yksi jäsen. Pirkanmaan maakunta nimittää kolmanneksen hoitokunnan jäsenistä. Neljällä rahaston jäsenellä on luottamustoimia tai henkilöyhteyksiä maakuntaliittoon. Neljällä rahaston jäsenellä on kontakteja Tampereen kaupunkiin muiden alueen kuntakontaktien rajoituksessa kyseisen kunnan edustajaan hoitokunnassa.

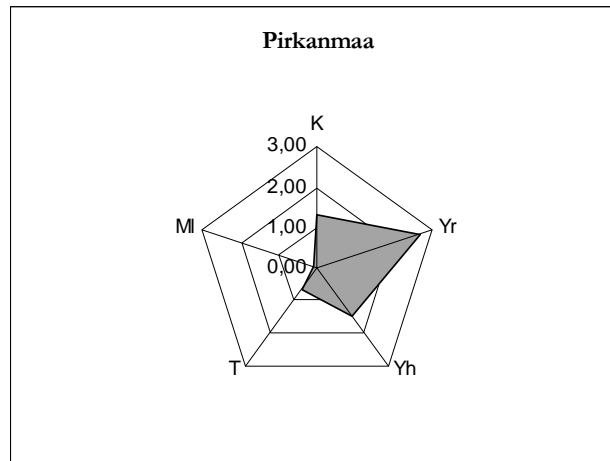
Hoitokunnan puheenjohtajapositio on 1990-luvulla ollut Tampereen teknillisen korkeakoulun tai Tampereen yliopiston edustajalla. Näistä edellisellä näyttäisi olevan muun muassa hoitokunnan ulkopuolisten henkilöyhteyksien kautta keskeisempi rooli rahastolle. Toisaalta yliopistolla on rahaston sisällä tällä hetkellä vahvempi asema puheenjohtaja- ja jäsenposition kautta, millä on ehkä suurempi merkitys. Rahaston korkeakouluun liittyvät kontaktit tulevat hoitokunnan kolmen elinkeinoelämässä toimivan edustajan kautta. Korkeakoulu kytkeytyy tai ainakin on profiloitunut yliopistoa selkeämmin maakunnan elinkeinoelämän kehittämiseen. Rahaston hoitokunnassa vaikuttaa tällä hetkellä kaksi oikeustieteen professoria, jonka vuoksi eri tyyppisiä oikeustieteeseen ja oikeustieteelliseen asiantuntemukseen liittyviä luottamustehtäviä on hoitokunnassa suhteellisen runsaasti. Ne eivät kuitenkaan muodosta sellaista rahaston toimintaan liittyvää temaattista kokonaisuutta kuten esimerkiksi lääketiede Pohjois-Savon Rahastossa, minkä vuoksi ne on jätetty kuvioista 28 pois.

Lähes jokaisella hoitokunnan jäsenellä on siteitä elinkeinoelämään. Kahdella elinkeinoelämän edustajalla on myös hoitokunnassa keskeinen asema. Kolme rahaston ydinryhmään kuuluvaa jäsentä lukee elinkeinoelämää edustavat tahot tärkeimpiin kontakteihinsa. Yrityselämän edustajien saama keskeinen asema Pirkanmaan Rahastossa poikkeaa siitä koko maakuntarahastojärjestelmää koskevasta kokonaiskuvasta, jossa elinkeinoelämän edustajat jäävät hallinnon ja politiikan edustajien varjoon tärkeitä tahoja nimettäessä.

Kolmella hoitokunnan jäsenellä on henkilöyhteyksiä kansanedustuslaitokseen ja neljällä on henkilö- tai luottamustoimiyhteyksiä puoluejärjestöön. Jäsenistä seitsemän ilmoittaa kannattavansa jotakin puoluetta loppujen ollessa si-

toutumattomia tai ilmoittamatta kantaansa. Tässä suhteessa rahaston jäsenet näyttävät taustaltaan puoluepoliittisesti aktiivisempina kuin keskimäärin muiden maakuntarahastojen jäsenet. Puoluejärjestöihin kuuluvilla jäsenillä on tyypillisesti runsaammin yhteyksiä maan poliittiseen ja hallinnolliseen johtoon kuin muilla jäsenillä. Maakuntarahastojen kohdalla nämä yhteydet eivät kuitenkaan ole välttämättä sidottu oman puolueen edustajiin, vaikka useissa tapauksissa näin onkin. Oma maakunta voi olla omaa puoluetta olennaisempi yhteyden nimittäjä.

Pirkanmaa on saatuina lahjoituksina mitattuna näistä kuudesta rahastosta suurin. Pirkanmaan rahastolle kertyneiden lahjoitusten suuri markkamäärä pohjautuu testamenttilahjoituksiin. Rahaston saamien lahjoitusten kokonaissumma on ajanjaksolla 25,5 mmk, josta yksityishenkilöiden lahjoitusten osuus on 76 prosenttia. Testamenttilahjoituksia on kertynyt yli 18 mmk:n edestä, joista kolme suurinta lahjoitusta muodostavat noin 90 prosenttia (saatu vuosina 1988, 1989 ja 1997).

KUVIO 29 Pirkanmaan Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetty lahjoitukset lahjoittajaluokittain

Vaikka yrityssektorin edustajilla on keskeinen asema hoitokunnassa, yritysten antamien lahjoitusten osuuteen sillä ei ole ilmeisesti ollut kasvattavaa vaikutusta. Yritysten myöntämät lahjoitukset ovat 10 % lahjoitusten kokonaismäärästä vuosina 1969–1997. Niiden markkamäärä (2,66 mmk) on Kainuun rahaston saamien yrityslahjoitusten (2,48 mmk) luokkaa. Rahaston suurin yritystukija on Aamulehti-yhtymä, jolla on rahaston yhteydessä oma 100-vuotisnimikkorahastonsa. Myös Hämeen Sähkö lahjoittanut rahastolle säännöllisesti.

Pirkanmaan Sydäntutkimusrahassto on kerännyt lahjoittajia alueen kansanterveysyhdistyksistä kuten Keski-Suomen rahaston Hetemäen muistorahasto keräsi työmarkkinajärjestöistä. Yksityisten yhteisöjen lahjoitukset ovat yleisesti ottaen näiden maakuntarahastojen keskuudessa melko harvinaisia lukuun ottamatta näitä kahta nimikkorahastoa. Tampereen Sydänleikkauspalvelu Oy on tehnyt vuodesta 1990 lähtien huomattavia lahjoituksia Pirkanmaan Sydäntutkimusrahasstoon.

Maakuntaliitto on tukenut rahaston toimintaa satunnaisesti, vuosina 1969–1997 ainoastaan viisi kertaa. Kaupunki on selkeästi vastannut valtaosasta rahastolle kuntien kautta suuntautuvasta tuesta. Noin 1,3 mmk:n kuntien kokonaislahjoituksista Tampereen osuus on noin 0,9 mmk vuosina 1969–1997.

Kaikki kyselyyn vastanneet hoitokunnan jäsenet haluaisivat panostaa uusiin lahjoittajien hankkimiseen nykyistä enemmän (mp 304). Kaksi kolmasosaa vastanneista ei kuitenkaan halua rahaston yhteyteen hoitokunnan apurahapäätöksiä sitovia nimikkorahastoja (mp 327).

Kymmenestä kysymyksiin vastanneesta jäsenestä puolet pitää rahaston nykyistä toimintaa liian passiivisena ja seitsemän jäsentä yhtyy väitteeseen, jonka mukaan rahaston tulisi pyrkiä merkittävämpään kulttuuripoliittiseen rooliin maakunnassa (mp 310 ja mp 318). Vain yhden jäsenen mielestä keskusrahasto ohjailee liiaksi apurahapäätöksiä (mp 307). Tämän henkilön lisäksi yksi muu jäsen yhtyy osittain mielipiteeseen, jonka mukaan maakuntarahastolla tulisi olla itsenäisempi rooli suhteessa keskusrahastoon (mp 324).

6.5 Pohjois-Savon Rahasto

Pohjois-Savon Rahaston yhdeksän kyselyyn vastannutta jäsentä nimesivät 30 henkilöyhteyttä. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia jäsenillä on kaikkiaan 24. Kuviossa 30 esitetyt instituutiot kattavat 80 prosenttia ulkopuolisista henkilösuhteista ja 75 prosenttia luottamustoimista. Rahaston sisäisen verkoston rakenteesta ei voida tehdä luotettavia arvioita, koska kaksi muiden vastausten perusteella keskeisimpään asemaan asettuvaa hoitokunnan jäsentä ei vastannut kyselyyn. Toista näistä henkilöistä jokainen kyselyyn vastannut piti itselleen tärkeänä henkilönä rahaston sisällä, mikä on poikkeuksellista tutkittujen rahastojen joukossa. Tältä osin rahaston sisäinen verkosto on yhtenäinen.

Kuopion yliopistolla ja lääketieteellä on rahaston toiminnassa keskeinen merkitys. Sen juuret johtavat vuoteen 1973, jolloin A. A. Laaksosen testamentin (5,3 mmk) pohjalta perustettiin lahjoittajan nimeä kantava nimikkorahasto. Kysymyksessä oli ensimmäinen yli miljoonan markan lahjoitus maakuntarahastoille. A. A. Laaksosen rahasto jakaa apurahoja ensisijassa lääketieteelliseen tutkimukseen. 1990-luvun puolella saatu Natalia ja Frederik Truben testamenttilahjoitus (noin 4,3 mmk) on kasvattanut rahaston kokonaislahjoitusten määrää merkittävästi. Natalia ja Frederik Truben nimikkorahasto tukee sydän- ja verisuonitautien tutkimusta, näin lääketieteen ala painottuu selvästi koko rahaston toiminnassa. Yksityislahjoitusten osuus on Pirkanmaan rahaston tavoin korkea, 76 prosenttia.

Pohjois-Savon Rahasto

Kuopion kaupunki

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 5
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: 1981
 Lahj. 90-97: 178 tmk

Pohjois-Savon Liitto

Nimitysoikeus: 1 (8 %)
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 4
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: 1976
 Lahj. 90-97: 22 tmk

Kuopion kauppakamari

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia:
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Muu kulttuuri ja taide

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 2
 Luottamustoimia: 4
 Nimikkorahasto:
 (Kuopion kons. naistmk:n rahasto 1997)
 Lahj. 90-97: 45 tmk

Kuopion yliopisto

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: PJ, VPJ, AS, J, J
 Henkilöyhteyksiä: 5
 Luottamustoimia: 1
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Lääke- ja hoitot. seurat ja professiot

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 9
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Pohjois-Savon taidetoimikunta

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 3
 Luottamustoimia: 1(tdmk:n PJ)
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Savon Sanomat

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: 1980
 Lahj. 90-97: -

Väli-Suomen Media,
Maakuntalehtien Liitto

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: 2
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Kansanedustuslaitos

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 2
 Luottamustoimia: -
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Maakunnan muut kunnat

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: 1
 Luottamustoimia: 3
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

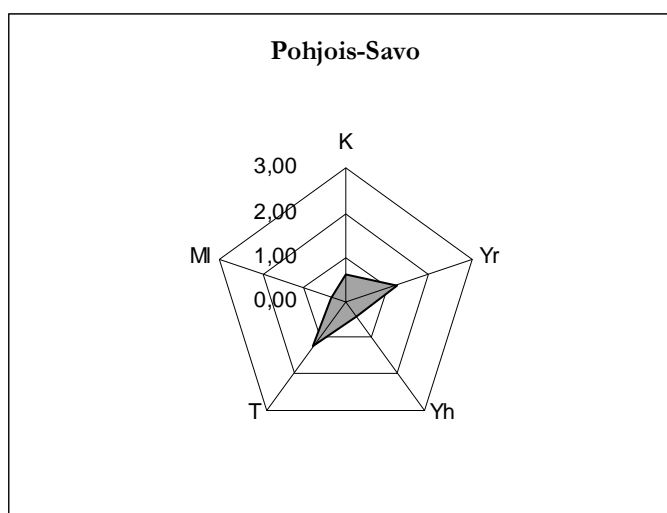
KUVIO 30 Pohjois-Savon Rahaston toimintaympäristö

Kuopion yliopistolla on kaikkiaan viisi hoitokuntapositiota mukaan luettuna puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja asiamiehen keskeiset asemat. Kokonaisuutena minkään muun maakuntarahaston toimialueella sijaitsevalla yliopistolla ei ole yhtä keskeistä asemaa. Puutteellisistakin hoitokunnan sisäistä verkostoa koskevista tiedoista voidaan havaita, että yliopistoa edustavien henkilöiden keskinäinen vuorovaikutus tiiviimpää kuin muiden vuorovaikutus muiden kanssa. Myös nämä muut pitävät yliopistoa edustavia henkilöitä itselleen keskeisempinä kuin toisiaan. Tietoa puuttuu siitä, miten tämä ydinryhmä sitoo yliopiston ulkopuolisia tahoja itseensä ja rahaston toimintaan mukaan. Nyt olemassa olevien tietojen perusteella kaikkiaan kuusi hoitokunnan jäsentä jää

ilman mainintoja nimitettäessä itselle tärkeitä henkilöitä rahaston sisältä. Näistä kolme katsoo, että apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp 323). Sinänsä haittaavaa erimielisyyttä apurahapolitiikasta ei ole lainkaan, ja vain kolmen vastaajan mielestä apurahan saajien suhteen on jossain määrin erimielisyyttä (mp 316 ja mp 314). Tämä saattaa kertoa sopeutumisesta siihen, että suurin osa rahaston apurahapäätöksistä koskee lääketieteellistä tutkimusta ja tässä mielessä myös päätöksiä valmisteleavassa työvaliokunnassa on alan asiantunteumuksen korostuttava mahdollisesti muiden alojen kustannuksellakin. ”Koen, että työvaliokunta tekee päätökset ja se vähän turhauttaa. Omasta aktiivisuudesta kaikki kiinni”, yksi jäsenistä kommentoi.

Rahastolla on, ikään kuin lääketieteen vastapainona, verrattain paljon henkilöyhteyksiä taiteen ja kulttuurin alan toimijoihin. Merkittävin näistä yhteyksistä on kuitenkin hoitokunnan sisäinen, koska taidealan oppilaitosta edustava Pohjois-Savon taidetoimikunnan puheenjohtaja on hoitokunnan jäsen. Koska myös toisella rahaston jäsenellä on henkilöyhteys taidetoimikuntaan, olen sisällyttänyt sen institutionaalista toimintaympäristöä kuvaavaan kuvioon. Rahaston sisäisestä verkostosta voidaan keskinäisen vuorovaikutuksen perusteella erottaa kolmen henkilön ”humanistisiipi”, jonka suhde hoitokunnan ydinryhmään jää yksisuuntaiseksi.

Yhdeksästä mielipidekysymyksiin vastanneesta jäsenestä viisi pitää rahaston nykyistä toimintaa osittain liian passiivisena, ja seitsemän jäsentä yhtyy väitteeseen, jonka mukaan rahaston tulisi pyrkiä merkittävämpään kulttuuripoliittiseen rooliin maakunnassa (mp 310 ja mp 318). Neljä henkilöä on osittain samaa mieltä siitä, että maakuntarahastolla tulisi olla itsenäisempi rooli suhteessa keskusrahastoon (mp 324), mutta kenenkään mielestä keskusrahasto ei ohjaile liiaksi apurahapäätöksiä (mp 307).

KUVIO 31 Pohjois-Savon Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnettyjen lahjoitusten jakautuminen laajuokittain

Kuopion kaupunki on tukenut rahastoa säännöllisesti ja sen markkamääräinen tuki vuosina 1969–1997 on näiden maakuntarahastojen toiminta-alueiden keskuskaupungeissa Kokkolan ja Tampereen jälkeen kolmanneksi suurin. Rahaston

yhteydessä toimii 1981 perustettu Kuopion kaupungin 200-vuotisjuhlarahasto. Rahaston Kuopio-keskeisyydestä saattaa kertoa se, että muut kunnat eivät ole tukeneet suoraan rahastoa, yhtä Varkauden kaupungin tekemää lahjoitusta lukuun ottamatta. Kolmella hoitokunnan jäsenellä on henkilöyhteys Kuopion kaupungin johtoon. Pohjois-Savon maakuntaliiton kautta kuntien tukea on kuitenkin rahastolle virrannut lähes säännöllisesti aina vuoteen 1991 asti, jonka jälkeen sieltä ei ole lahjoituksia saatu. Maakuntaliitolla ei ole hoitokuntapositiona, mutta kolmella hoitokunnan jäsenellä on henkilöyhteys sen johtoon.

Rahaston saaduilla lahjoituksilla mitattuna suuresta koosta huolimatta sen yhteisötukijoiden joukko on hyvin kapea. Erityisesti tämä näkyy yrityssektorilla. Varsinaisesti ainoa yrityslahjoittaja on ollut Savon Sanomain Kirjapaino. Savon Sanomilla on myös oma nimikkorahasto sekä edustus hoitokunnassa. Nimikkorahasto on kuitenkin selvästi pienempi kuin Keski-suomalaisen ja Aamulehden 100-vuotisrahastot. Muiden hoitokunnan jäsenten kontakteja yritysmaailmaan ei tutkimuksessa tullut esille eikä lisäyhteyksiin nähty tarvetta (2d). Rahaston saamat yrityslahjoitukset ovat olleet satunnaisia ja vuoden 1990 jälkeen se ei ole saanut niitä lainkaan (ellei mahdollisia pienlahjoituksia oteta huomioon).

6.6 Varsinais-Suomen Rahasto

Varsinais-Suomen Rahaston kahdestatoista jäsenestä verkosto-osioon vastasi kuusi ja mielipideoosioon kahdeksan jäsentä. Vastanneet nimesivät kaikkiaan 36 henkilöyhteyttä. Tutkimuksessa esiin tulleita luottamustoimia heillä on kaikkiaan 46. Kuviossa 32 esitetyt instituutiot kattavat 76 prosenttia ulkopuolisista henkilösuhteista ja 43 prosenttia luottamustoimista. Verkosto-osiota koskevien vastausten pienen lukumäärän vuoksi rahaston sisäisestä verkostosta voidaan todeta ainoastaan se, että aineisto tukee oletettavaa asiamies-puheenjohtaja-varapuheenjohtaja-työvaliokunnan jäsen -kokoonpanoa rahaston ydinryhmäksi. Kuusi kahdeksasta jäsenestä katsoo, että apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp 323). Myös kaksi rahaston ydinryhmään kuuluvaa jäsentä yhtyy tähän väitteeseen. Kommenteista ei löydy erityisiä terveisiä siitä, viitataanko näillä avainhenkilöillä työvaliokunnan jäseniin. Kuuden jäsenen mukaan apurahapäätökset tehdään demokraattisesti ja niistä ollaan harvoin erimielisiä (mp 320 ja mp 316). Kenenkään mielestä erimielisyydet eivät estä järkevää apurahapolitiikkaa (mp 314). Avainhahmojen dominanssia lukuun ottamatta jäsenten suhtautuminen näihin päätöksentekoa koskeviin mielipiteisiin on pääosin hoitokunnan yksimielisyyttä korostava.

Viisi hoitokunnan jäsentä on ainakin osittain sitä mieltä, että hoitokunnan nimityskäytäntöä tulisi muuttaa ja että vaihtuvuuden tulisi olla hoitokunnassa suurempi (mp 321 ja mp 319). Neljä henkilön mielestä hoitokunnassa tulisi olla enemmän naisia ja peräti kuuden mielestä enemmän nuoria (mp317 ja mp 311).

Yhden kommentin mukaan rahaston päättäjien miesylivoima saattaa vinouttaa päätöksiä.

Varsinais-Suomen Rahasto

Turun kaupunki

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 3
 Luottamustoimia: 1
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: 5 tmk

Turun yliopisto

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: PJ, J, J
 Henkilöyhteyksiä: 3
 Luottamustoimia: 1
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Varsinais-Suomen Liitto

Nimitysoikeus: 5 (41 %)
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 3
 Luottamustoimia: 3
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Kansanedustuslaitos

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: 4
 Luottamustoimia: 2
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

Puoluejärjestö

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: J
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: 7
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: -

"Turun taide ja kulttuuri"

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: -
 Henkilöyhteyksiä: 4
 Luottamustoimia: 5
 Nimikkorahasto: -
 Lahj. 90-97: ei tietoa tällä luokituksella

TS-yhtymä:

Turun Sanomat, Salon Seudun San.

Nimitysoikeus: -
 Hoitokuntapositio: VPI
 Henkilöyhteyksiä: -
 Luottamustoimia: 1 (ei VPI)
 Nimikkorahasto: TS 1964, SSS 1979
 Lahj. 90-97: yht. 333 tmk (lisäksi
 Uudenkaupungin Kirjapaino Oy 22 tmk)

KUVIO 32 Varsinais-Suomen Rahaston toimintaympäristö

Varsinais-Suomen rahastolla on pienestä vastaajajoukosta huolimatta suhteellisen runsaasti henkilösuhteita keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin. Nämä kymmenen suhdetta ovat kerääntyneet rahaston kolmelle eri jäsenelle. Myös vastaajien suhtautuminen keskusrahastoon 'emorahastona' on poikkeuksellisen myönteinen, sillä kenenkään mielestä keskusrahasto ei ohjaile liiaksi apurahapäätöksiä eikä maakuntarahastolla tule olla liioin itsenäisempää roolia suhteessa keskusrahastoon (mp 307 ja mp 324).

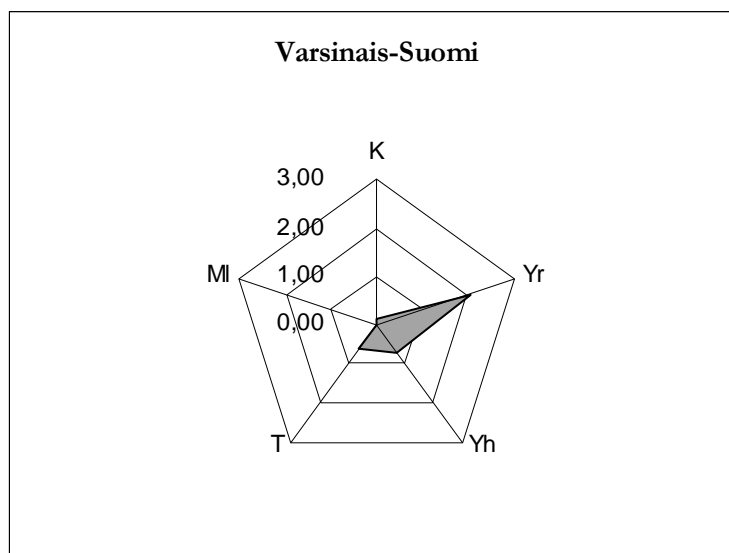
Turun yliopistolla on hoitokunnassa puheenjohtaja- ja kaksi jäsenpositiota. Kun vielä lisäksi hoitokunnan kahdella muulla jäsenellä on muita kuin näihin henkilöihin kohdistuvia henkilökontakteja yliopistoon, niin sitä voidaan pitää hoitokunnan ehkä keskeisimpänä sidosorganisaationa.

Hoitokunnalla on varsin hyvä kontaktipinta Turun kaupungin taideinstituutioihin ja -järjestöihin. Heillä on myös paljon kulttuurin alaan luettavia kontakteja kaupungin ulkopuolella, jotka on jätetty kuvion 32 ulkopuolelle. Viisi kuudesta kommentoijasta lukee kulttuuri- tai taidepiirejä edustavat tahot tä-

män hetken tärkeiksi kontakteikseen ja näistä neljä haluaa lisätä näihin tahoihin entisestään (2a ja 2d).

Jäsenistä kuusi kahdeksasta ilmoittaa kannattavansa jotakin puoluetta poliittista aatesuuntaa loppujen ollessa sitoutumattomia tai ilmoittamatta kantaansa. Tässä suhteessa rahaston jäsenet lukeutuvat taustaltaan puoluepoliittisesti aktiivisimpiin maakuntarahastojen joukossa. Kaksi kommentoijaa pitää oman puolueen luottamustehtävissä toimivia tai kulttuurista harrastavia jäseniä tärkeinä tahoinaan (2b). Yhden hoitokunnassa olevan kansanedustajan lisäksi yhdellä muulla jäsenellä on yhteyksiä kansanedustuslaitokseen.

Varsinais-Suomen Rahasto on näiden kuuden rahaston joukosta kerännyt toiseksi eniten lahjoituksia tutkimusajanjaksona, noin 20,5 mmk. Suurlahjoitukset on saatu 1990-luvulla. Tällöin rahasto on saanut neljä testamenttilahjoitusta, joiden yhteisarvo on nykyrahassa 14,3 mmk eli noin 70 % koko tutkimusajanjaksolla kertyneistä lahjoituksista. Näistä neljästä suurlahjoituksesta kolme suurinta on suunnattu tukemaan lääketiedettä. Lääketiedettä edustaa yksi hoitokunnassa olevista Turun yliopiston professoreista.

KUVIO 33 Varsinais-Suomen Rahastolle vuosina 1969–1997 myönnetyt lahjoitukset lahjoittajaluokittain

Rahastolla on myös suuri joukko yritystukijoita. Yrityslahjoitusten kokonaismäärä (2 mmk) on näiden kuuden rahaston joukossa kuitenkin keskiluokkaa. Merkittävimmät yritystukijat ovat tai ovat olleet Huhtamäki-yhtymä (1964), Lounais-Suomen Sähkö-Osakeyhtiö (1964), Oy Turun Sanomat (1964), Salon Seudun Sanomalehti Oy (1979) ja Salora Oy (1968). Suluissa ovat yhtiöiden nimikkorahastojen perustamisvuodet. TS-yhtymällä on rahastossa varapuheenjohtajapositio ja lisäksi yksi muu jäsen toimii yhtymän hallintoneuvoston puheenjohtajana. Yritys on ollut rahaston selkeästi suurin yhteisötukija 1990-luvulla.

Kaupunkien, kuntien ja maakuntaliiton lahjoitukset rahastolle ovat näiden kuuden rahaston joukossa ylivoimaisesti pienimmät vuosina 1969–1997. Turun kaupunkiin ja Varsinais-Suomen Liiton hoitokunnan jäsenillä on kuitenkin

aivan tyydyttävästi yhteyksiä, joiden kulttuurielimiä myös rahaston keskeisessä asemassa oleva jäsen pitää tämän hetken tärkeinä tahoina läänin kulttuurihalinnon lisäksi (2b). Sama kommentoija näkee kontaktien lisäämisen maakunnan syrjäseutujen kuntiin tarpeellisena (2d).

Kaikki vastanneet hoitokunnan jäsenet yhtä lukuun ottamatta pitävät rahaston nykyistä liian passiivisena (mp 310). Kaikki vastanneet haluaisivat rahaston tavoittelevan nykyistä merkittävämpää kulttuuripoliittista roolia maakunnassa (mp 318). Yksi kommentoija täsmentää, että vaikka maakuntarahasto voikin lisätä vaikuttavuuttaan maakunnassa, ei hoitokunta kokoonpanonsa ja valintatapansa puolesta sovellu esimerkiksi maakunnan kulttuuristrategian asetteluun tai muuhun kulttuuripoliittiseen suunnitteluun, vaan se olisi pikemminkin nähtävä katalysaattorina ja tukiorganisaationa. Toinen kommentoija haluaisi siirtää toiminnan painopistettä uusiin innovaatioihin ja kulttuuripoliittisiin erikoistarkoituksiin, mutta näkee nimikkorahastojen jakoperusteiden tarkan määrittämisen olevan ongelmana. Kuuden kahdeksasta jäsenen mielestä sitovista nimikkorahastojen pitäisikin pyrkiä eroon ja keskittää kaikki päätösvalta hoitokunnalle (mp 327). Sama määrä vastaajia haluaisi myös panostaa uusien lahjoittajien hankkimiseen (mp 304).

6.7 Yhteenveto

Kuuden maakuntarahaston lähitarkastelu vahvistaa neljännessä ja viidennessä luvussa yhteyshenkilöiden ja luottamustehtävien tarkastelun yhteydessä tehtyjä huomioita. Henkilöiden, asemien ja sektoreiden sijaan lähitarkastelussa kiinnitettiin erityistä huomiota niihin organisaatioihin, joiden kanssa tarkasteltava maakuntarahasto alueellaan konkreettisesti toimii. Maakuntarahastojen ja näiden organisaatioiden välisiä siteitä tarkasteltiin vastaajien nimeämien yhteyshenkilöiden, vastaajien luottamustoimien ja organisaatioiden hoitokuntapositionien lukumäärän sekä lahjoitusten markkamäärän perusteella. Maakuntarahastot ovat toimintaympäristöiltään keskenään erilaisia, mutta tiettyjen organisaatioiden keskeisyys ja niille ominainen sidoksen muoto on maakuntarahastoille yhteistä lähes poikkeuksetta. Maakunnan liittoon ja maakunnan keskuskaupunkiin on paljon henkilöyhteyksiä sekä luottamustoimia. Molemmat instituutiot ovat yleensä myös lahjoittajia. Alueella sijaitsevalla yliopistolla tai korkeakoululla on yleensä yksi tai useampia keskeisiä hoitokuntapositioneja. Alueella toimiviin yrityksiin maakuntarahaston sitovat tyypillisesti jäsenten luottamustoimet ja rahaston saamat lahjoitukset. Yritykset ovat selkeästi suurin lahjoittajaluokka, jos testamenttilahjoitukset jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Lisäksi niillä yrityksillä, joilla on maakuntarahastossa nimikkorahasto, on niissä myös hoitokuntapositioneja. Kansanedustuslaitokseen maakuntarahaston liittävästä jäsenten henkilöyhteydet oman alueen kansanedustajiin.

Kentittäin tarkasteltuna maakuntarahastojen toimintaympäristössä on siis organisaatioita tieteen, talouden, joukkotiedotuksen ja hallinnon kentiltä. Tai-

teen kentälle sijoittuvia organisaatioita kuuluu Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen rahastojen toimintaympäristöön.

Maakuntarahastokohtaisessa tarkastelussa analysoin myös niiden sisäisen verkoston rakennetta. Maakuntarahastojen sisäisen verkoston vuorovaikutuksen perusteella voidaan kaikissa tarkastelluissa rahastoissa erottaa 3-5 henkilön ydinryhmä. Tämän ryhmän keskinäiset siteet ovat vahvat, ja myös ryhmän ulkopuolelle jäävät pitävät heitä toimintansa kannalta tärkeinä henkilöinä. Ydinryhmän muodostavat todennäköisesti työvaliokunnan jäsenet. Varmuutta tästä ei ole, koska kaikkien jäsenten osalta ei ole tietoa kuulumisesta työvaliokuntaan. Maakuntarahastojen toimintaohjeen mukaan työvaliokunta valvoo juoksevien tehtävien hoitoa ja valmistelee asiat hoitokunnan käsiteltäviksi.

Maakuntarahastojen sisäisen verkoston rakennetta koskevien tietojen lisäksi tässä tutkimuksessa saadut kommentit ja mielipidevastaukset antavat aiheen olettaa, että ainakin joissakin rahastoissa toiminnan katsotaan keskittyvän liiaksi työvaliokuntaan. Vastaajan kuuluminen ydinryhmään tai sen ulkopuolelle ei vaikuta aiheita sivuavien mielipidekysymysten vastauksiin. Toiminnan keskittyneisyys näyttää olevan tältä osin enemmän organisaation rakenteeseen kuin henkilöihin liittyvä ominaisuus. Käytännön toiminnan keskittämisen hintana näyttäisi olevan se, että ydinryhmän ulkopuolelle jäävien on vaikea löytää omaa tehtäväänsä hoitokunnassa. He saattavat nähdä roolinsa kaventuvan pelkästään työvaliokunnan valmistelemien päätösten vahvistamiseen ja vuosijuhlassa edustamiseen.

7 JÄSENISTÖN NÄKEMYKSIÄ MAAKUNTARAHASTOJEN TOIMINNASTA

Tässä luvussa käsittelen maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenten näkemyksiä rahastojen toimintalinjoista, toiminnan sisällöstä eli tieteen ja taiteen tukemisesta, toimintamuodoista sekä alueellisuudesta. Jäsenten näkemyksiä tulkitseen heidän vastauksistaan kyselylomakkeen (liite 1) mielipidekysymyksiin ja heidän lomakkeeseen kirjoittamistaan kommentteista.

Kysymyslomaketta laatiessani tematisoin mielipidekysymykset jakamalla kysymykset kahteen pääryhmään sen mukaan, painotetaanko niissä toiminnan sisältöä vai muotoa. Ensimmäisen ryhmän kysymykset käsittelivät maakuntarahaston toiminnan sisältöä ja päämääriä. Toinen kysymysryhmä muodostui hoitokunnan jäseniin ja koostumukseen sekä heidän päätöksentekoonsa liittyvistä kysymyksistä. Ilkka Heiskasen et al (1976, 142) tutkimusta seuraten ensimmäinen kysymysryhmä liittyy ohjattavaan järjestelmään ja toinen ohjaavaan järjestelmään.

A) TOIMINNAN SISÄLTÖ (OHJATTAVA JÄRJESTELMÄ)

- A1 Laajempaan toiminnan linjaukseen liittyvät mielipiteet (päämäärät)
- A2 Apurahojen ja palkintojen jakamiseen liittyvät mielipiteet

B) TOIMINNAN MUOTO (OHJAAVA JÄRJESTELMÄ)

- B1 Toimijoihin liittyvät mielipiteet
- B2 Päätöksentekoon liittyvät mielipiteet

Seuraavassa mielipideanalyysissä tematisointi noudattelee pääpiirteissään edellä esitettyä rakennetta. Luvussa 7.1 aloitan tarkasteluni ryhmän A1 teemasta eli toiminnan laajempiin linjauksiin liittyvistä kysymyksistä. Jäsenten näkemyksiä toiminnan sisällöstä (A2) eli siitä, minkälaisiin kohteisiin apurahoja tulisi myöntää, käsittelen luvussa 7.2. Luvussa 7.3 keskiössä ovat toimijat (B1): tarkastelen sitä, mitä tai keitä jäsenet kokevat edustavansa maakuntarahastoissa. Edustamista koskevissa tarkasteluissa analysoin myös jäsenten suhtautumista maakunnallisuuteen apurahojen jaossa. Kiinnostava kysymys on, näkyykö vastauksissa se,

että toiminta tapahtuu juuri maakuntarahastossa – siis alueellisessa kehikossa. Luku 7.4 keskittyy siihen, miten apurahoja jaetaan: miten apurahapäätöksiä tehdään ja minkälaista asiantuntemusta siinä tarvitaan (B2). Luvussa 7.5 vedän yhteen jäsenten näkemyksiä maakuntarahastojen toiminnan sisällöistä ja muodoista. Numerot tekstisitaattien lopussa kertovat vastaajan tunnistetiedot ja tarvittaessa myös sen mielipidekysymyksen numeron, jota kommentti koskee.

Mielipidekysymysten muodostamisen lähtökohtana on sekä rakenteellisten (muoto) että toiminnallisten (sisältö) tekijöiden ja niiden välisen vuorovaikutuksen huomioon ottaminen järjestelmän toiminnan evaluoinnissa (Heiskanen ym. 1976, 143). Tästä näkökulmasta mielipidekysymyksiä voidaan pitää maakuntarahastojen toimijoiden omaehtoisen evaluoinnin välineinä, joka tapahtuu dialogisessa suhteessa empiiriseen todellisuuteen. Tämä on kuitenkin vain osatotuus. Vastaajien mielipiteet muodostuvat lisäksi suhteessa heidän muihin mielipiteisiinsä lomakkeen väitteistä. Toisin sanoen myös lomake ja sen täyttämisen hetki luo oman todellisuutensa. Tämä jäsenystapa on niin ikään havaittavissa saamissani mielipidevastauksissa. Esimerkiksi vastaajien käsitykset edustuskysymyksistä näyttävät linkittyvän heidän käsityksiinsä siitä, millä perustein rahat lopulta hakijoille jaetaan ja minkälaista on se asiantuntemus, jota hoitokunnassa tarvitaan. Tämän vuoksi mielipiteitä on tarkasteltava suhteessa toisiinsa ja yhteydessä sekä empiiriseen todellisuuteen että lomaketodellisuuteen.

7.1 Maakuntarahastojen rooli

Toisessa luvussa tarkastelin, miten Suomen Kulttuurirahaston ja sen maakuntarahastojen rooli kulttuuripolitiikassa on muuttunut 1970-luvun puolivälin jälkeen. Tuolloin erityisesti kulttuuripolitiikan valtiollistuminen ja julkiset kulttuuripalvelut jättivät kulttuurin alan kansalaisjärjestöt kulttuurielämässä sivurooliin. Suomen Kulttuurirahastossa keskityttiinkin enemmän taiteen- ja tieteentekijöiden henkilökohtaiseen taloudelliseen tukemiseen ja vähemmän erilaisten valtakunnallisten ja maakunnallisten neuvottelupäivien ja kulttuuritapahtumien järjestämiseen.

1990-luvulla yhteiskuntapolitiikan ja kulttuuripolitiikankin painopiste on siirtynyt jälleen korostamaan kolmannen sektorin ja kansalaisjärjestöjen merkitystä. Lisäksi alueellisuus on eri muodoissa jälleen ajankohtaista. Tästä näkökulmasta maakuntarahastot ovat tällä hetkellä kulttuuripolitiikassa keskeisimmässä asemassa kuin hyvinvointivaltion laajenemisen aikana. Näiden kasvaneiden vaikutusmahdollisuuksien hyödyntäminen on kuitenkin kiinni paitsi resursseista, myös halukkuudesta ottaa tämä tarjolla oleva aktiivisen vaikuttajan rooli.

Tässä tilanteessa on mielenkiintoista analysoida sitä, millaisen roolin maakuntarahastojen toimijat itse haluaisivat kulttuuripolitiikassa ottaa. Kyselylo-

makkeen mielipideosiossa jäsenistön suhtautumista maakuntarahaston kulttuuripoliittiseen linjaan kartoitettiin seuraavien väitteiden avulla:

310 Maakuntarahaston toiminta kokonaisuudessaan on aivan liian näkymätöntä ja passiivista.

318 Maakuntarahaston tulisi tavoitella itselleen nykyistä merkittävämpää roolia maakunnan kulttuuripoliitikassa (suhteessa muihin maakunnan kulttuuripoliittisiin toimijoihin).

302 Maakuntarahaston toiminnan sisällöksi riittää taiteen- ja tieteentekijöiden taloudellinen tukeminen.

313 Maakunnan taide- ja tiede-elämä ei tarvitse mitään poliittista tai muutakaan ohjausta.

304 Uusien lahjoittajien hankintaan tulisi panostaa huomattavasti nykyistä enemmän.

Väitteet voidaan oikeastaan pelkistää kysymykseen siitä, pitäisikö maakuntarahastojen toimia kulttuuripoliittisesti nykyistä aktiivisemmin vai passiivisemmin maakunnissa. Kaksi ensimmäistä väitettä koskettelee kysymystä yleisemmällä tasolla. Väitteessä 310 on käytetty negatiivista ilmaisua kun taas väitteessä 318 positiivista. Kaksi seuraavaa väitettä tarjoavat ikään kuin tietyn perustelun toiminnan rajoittamiselle ja vähemmän aktiivisemmalle roolille. Väite 304 puolestaan viittaa aktiivisuuteen resurssien keräämisessä.

Vastausten perusteella hoitokuntien jäsenet ovat mielipidetasolla halukkaita ottamaan nykyistä aktiivisemmän kulttuuripoliittisen roolin.

TAULUKKO 25 Mielipiteet maakuntarahastojen toimintalinjasta

	mp310 Toiminta on liian passiivista	mp318 Rahastolle mer- kittävämpi rooli	mp302 Taloudellinen tukeminen riittää	mp313 Kulttuurielämä ei kaipaa ohjausta	mp304 Uusiin lahjoittajiin tulisi panostaa
Täysin samaa mieltä	14 %	27 %	14 %	29 %	44 %
Osittain samaa mieltä	48 %	44 %	23 %	28 %	47 %
Osittain eri mieltä	27 %	21 %	40 %	35 %	9 %
Täysin eri mieltä	10 %	7 %	20 %	7 %	1 %
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Taulukossa 25 esitetyt mielipiteiden jakaumat osoittavat selkeästi, että enemmistö maakuntarahastojen jäsenistöstä haluaisi rahastojen toimivan nykyistä aktiivisemmin. Heidän mielestään rahastojen nykyinen toiminta on liian passiivista ja niiden tulisi pyrkiä kulttuuripoliittisesti merkittävämpään rooliin. Nämä kaksi kysymystä korreloivat merkittävästi keskenään, mistä voidaan päätellä niiden mittaavan jossain määrin samaa asennetta, joka on luettavissa myös kommentteista.

”Maakuntarahaston tulisi nousta merkittävämpään asemaan osallistua keskusteluun; ei saisi riittää vain rahojen jakaminen.” (143/12)

”Muutakin kuin apurahajakoa.” (25/2)

Väitteiden ristiintaulukointi paljastaa kuitenkin, että suhteellisen suuri joukko (15 %) vastaajista ajattelee, että rahaston tulisi tavoitella merkittävämpää roolia,

mutta että toiminta ei ole liian passiivista. Ilmeisesti näin ajattelevien hoitokuntien jäsenten joukko on syynä siihen, etteivät väitteet korreloi keskenään vieläkin voimakkaammin. Tätä asennetta havainnollistaa hyvin yhden näin vastanneen jäsenen antama kommentti:

”Mielestäni matala profiili ei haittaa mikäli tulokset ovat kuitenkin hyvät. Ehkä maakuntarahastot HIEMAN voisivat näkyä enemmän. Rooli taustavaikuttajana – mahdollistajana – on arvokas; tärkeää on näkyvä vuosijuhla ja stipendiaattien näkyminen ja pärjääminen. Maakunnan identiteetin vahvistaminen, nuorten kykyjen esiin nostaminen ja tukeminen – ja tuominen alueelliseen ja ehkä valtakunnalliseenkin tietoisuuteen on maakuntarahaston tärkeä tehtävä. Maakuntarahaston on hyvä tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa mutta mielestäni on tärkeää pysytellä itsenäisenä – ei julkishallinnon osana olevana toimijana. ”Puoluepoliittinen rahanjako” ja osaamiseen ja lahjakkuuteen perustuva apurahan jako on syytä pitää erillään toisistaan.” (123/10)

Kommenttoija ei siis näe maakuntarahaston passiivisuutta pelkästään negatiivisena ilmiönä, vaan osana sille luontaista ja sopivaa matalan profiilin omaavan taustavaikuttajan roolia. Merkittävämpää roolia tai suurempaa näkyvyyttä maakuntarahaston on soveliasta hakea ja tuleekin hakea lähinnä vain kiinteästi kommenttoijan erikseen mainitsemissa maakuntarahastolle tärkeissä tehtävissä. Sen sijaan sellainen merkittävämpi rooli, joka edellyttäisi julkishallintoviranomaisen kaltaista toimijuutta tai kytkeytyisi puoluepoliittisiin perusteisiin tapahtuvaan rahanjakoon ei maakuntarahastolle sovi. Vastaavan pesäeron tekee myös seuraava kommenttoija:

”Vaikka maakuntarahasto voikin lisätä eri tavoin vaikuttavuuttaan maakunnan kulttuurielämässä, hoitokunta ei kokoonpanonsa ja valintatapansa vuoksi mielestäni sovellu esim. maakunnan kulttuuristrategian asetteluun tai muuhun kulttuuripoliittiseen suunnitteluun. Maakuntarahaston rooli on mielestäni nähtävä lähinnä katalysaattorina ja tukiorganisaationa.” (208/17)

Vastaajien selkeän enemmistön mielestä maakunnan taide- ja tiede-elämä ei tarvitse mitään poliittista tai muutakaan ohjausta (mp313). Mielenkiintoista on se, että enemmistö ilmaisee halukkuutensa aktiivisempaan toimintaan (mp310, mp318), mutta suhtautuu samanaikaisesti kielteisesti maakunnan taide- ja tiede-elämän ohjaamiseen. Etenkin kun ottaa vielä huomioon, ettei enemmistölle riitä kuitenkaan pelkkä taiteen- ja tieteentekijöiden taloudellinen tukeminen (mp302). Näiden linjakysymysten vastausten muodostamaa ristiriitaiselta näyttävää asetelmaa voidaan tulkita mielekkäämmin edellä analysoitujen kommenttien antamien suuntaviivojen avulla: maakuntarahastojen tulee kyllä lisätä aktiivisuuttaan, mutta omassa roolissaan pysytellen.

Selkeä enemmistö rahastojen hoitokunnissa haluaa siis toimia nykyistä aktiivisemmin. Tätä johtopäätöstä tukevat kaikki muut mielipidevastaukset lukuun ottamatta poliittista tai muuta ohjausta koskevaan kysymykseen (mp313) annettuja vastauksia. Syy tähän on todennäköisesti siinä, että usealle vastaajalle kysymys latautui erityisesti sanojen ”poliittinen” ja ”ohjaus” kautta. Tällöin kysymys mittasi erityisesti vastaajan periaatteellista suhtautumista siinä ilmaistuun liberalistiseen kantaan vastakohtana poliittiseksi (valtio) interventionisti-

seksi mielletylle kannalle. Ottaen huomioon, että vastaajat itse edustavat kulttuuripolitiikan ei-valtiollista toimijaa ja puoluepoliittisesti oikealle päin kallistuvaa joukkoa ei ole ihme, että tässä punninnassa interventioistinen kanta jää heikoille. Näin ollen vaikka vastaaja saattaa pitää tarpeellisena lisätä edustamansa maakuntarahaston vaikuttavuutta ja merkitystä maakunnan alueella, hän ei pidä sitä lainkaan välttämättä poliittisena vaikuttamisena saatikka ohjailuna. Tämän linjan tiivistää eräs vastaaja näin:

”Ei poliittista, mutta jotain muuta kyllä.” (110/9)

Miten pitäisi siis tämän perusteella vastata alussa esittämäni kysymykseen siitä, millaisen roolin maakuntarahastojen jäsenet haluaisivat itse kulttuuripolitiikassa ottaa. Tämän mielipidekyselyn perusteella jäsenistö on selkeästi halukas ottamaan sen toimintatilan, jota alueellisille ja kolmannen sektorin toimijoille on 1990-luvulta lähtien tarjottu. Sen sijaan on virhepäätelmä olettaa, että se täyttää tämän tarjotun tilan toiminnalla, joka on ohjeistettu sen ulkopuolella. Valtaosa maakuntarahastoissa toimivista henkilöistä ymmärtää niiden toiminnan olevan vapaata, kansalaisyhteiskunnasta lähtevää toimintaa. Tähän itseymmärrykseen ei välttämättä kuulu poliittisiksi tai yhteiskunnallisiksi miellettyjen toimintaohjelmien toteuttaminen. Tällaisen roolin ottamisen saatetaan kokea kaventavan rahastojen tukipolitiikan omaehtoisuutta sekä julkisen tukipolitiikan vastavoimana toimimisen mahdollisuutta. Jäsenet valvovat julkisen ja yksityisen välistä rajaa, ja julkiselta taholta esitetyt määrittelyt siitä, miten maakuntarahastojen tulisi käyttää varojaan, herättävät närää:

”Jostain syystä kunnat nykyään tukevat kult.rahastoa vaatimattomasti – omat vaikeudet, supistuva talous! Pyrkivät sen sijaan anomaan hankkeisiinsa johon periaatteessa suhtaudutaan penseästi. Siksi pyrkivät ’yksityistämään’ suuria kult. hankkeita.” (83/7)

On syytä kuitenkin muistaa, että johtavissa asemissa olevat maakunnalliset ja kunnalliset viranomaiset ovat maakuntarahastoissa ja niiden verkostoissa vahvasti edustettuina, joten on todennäköistä, että maakuntarahaston ja paikallisten julkisten kulttuurihankkeiden välisistä kytkennöistä on olemassa myös toisensuuntaisia kantoja.

7.2 Apurahat

Tässä luvussa analysoin mielipidekysymysten kautta jäsenistön näkemyksiä maakuntarahastojen päätehtävästä: apurahojen ja palkintojen jakamisesta maakunnassa syntyneille taiteen- ja tieteentekijöille sekä maakunnassa suoritettavalle tai siihen kohdistuvalle tieteelliselle tai taiteelliselle työlle. Millaisia arvoja, näkökulmia ja toimintatapoja apurahojen jakamiseen liittyy? Pitäisikö tieteen ja taiteen suhdetta jaettavista apurahoista jäsenten mielestä muuttaa?

Maakuntarahastot mielletään usein nimenomaan nuorten tieteen- ja taiteenharjoittajien tukijoiksi. Lähes kaikki vastaajat (93 %) ovatkin täysin tai osittain samaa mieltä nuorten tukemiseen panostamisesta. Apurahan saajien tavoitteellinen keski-ikä nostaminen sotisikin tiedepolitiikan yleisiä trendejä vastaan. Erot löytyvät lähinnä siitä, miten painokkaasti väitteen kannalla ollaan. Nuorten tukemista koskevalla väitteellä on vastakkaiset korrelaationsuhteet tieteen (mp305) ja taiteen (mp322) osuuden kasvattamista koskeviin väitteisiin. Yleistäen voi sanoa, että tieteen osuuden lisäämistä kannattavat suhtautuvat nuorten tukemiseen varauksellisemmin kuin taiteen osuuden lisäämistä kannattavat. Huolimatta halukkuudesta panostaa nuoriin apurahan saajiin, on heidän keski-ikänsä noussut 1990-luvun kuluessa 34 ikävuodesta 38 vuoteen (Liite 3). Halukkuus panostaa nuoriin apurahan saajiin voi olla jäsenistön vastareaktio maakuntarahastoissa havaitulle päinvastaiselle kehitykselle.

Hieman yli 70 prosenttia jäsenistöstä on apurahojen kasvattamisen kannalla. Niiden keskikoko onkin kasvanut tarkasteluajanjaksona voimakkaasti (ks. luku 2.5, taulukko 1). Tämä on myös ollut keskusrahaston harjoittaman apurahapolitiikan tavoitteena. Aiempien vuosien pienet mutta lukuisat apurahat on nähty tehottomiksi kompromissiratkaisuiksi. Pienten apurahojen ei ole katsottu edesauttavan riittävästi saajan keskittymistä siihen tieteelliseen tai taiteelliseen työhön, johon apuraha on myönnetty. Keskimääräinen apuraha oli vuonna 1990 noin 13 000 mk ja vuonna 2000 lähes tasan 20 000 markkaa, josta se on edelleen voimakkaasti kasvanut.

Rahastoissa, joiden tehtävänä on tukea sekä taidetta että tiedettä, jäsenten näkemykset taiteen ja tieteen välisestä suhteesta apurahanjaossa ovat kiinnostava tarkastelukohde. Eräs vastaaja ehdottaa maakuntarahastojen keskittymistä jakamaan apurahoja tieteelle ja muuhun kuin taiteelliseen työhön ja siis tiukempaa työnjakoa maakuntarahastojen ja pelkästään taidetta tukevien alueellisten taidetoimikuntien välille.

”Maakunnilla on oma taidetoimikuntansa joka jakaa apurahoja nimenomaan taiteelle.” (185/15/mp322)

Yliasiamies Paavo Hohti (2003) kiistää kuitenkin jyrkästi, että alueellisten taidetoimikuntien toiminta vaikuttaisi millään tavalla tieteen ja taiteen väliseen suhteeseen maakuntarahastoissa. Taiteen osuus jaetuista apurahoista onkin kasvanut 1990-luvun puolivälin jälkeen (ks. luku 2.5, kuvio 6). Kulttuurirahaston taiteen osuutta kasvattavaan linjaan ovat vaikuttaneet muutokset 1990-luvun tiedepolitiikassa:

”Paljon ’asiakkaita’ häipyi tutkijakoulujen tulon myötä. Se oli tietenkin positiivinen asia ja antoi meille mahdollisuuden tukea muita aloja, kaikilla ei ole tutkijakouluja ja on paljon sellaisia tarpeita, joita ei tutkijakoulujen kautta voi toteuttaa. Tieteen osalta tilanne parani paljon, mutta taiteessa ei ollut tapahtunut mitään positiivista muutosta, joten tässä tilanteessa katsoimme hyväksi nostaa taiteen rahoitusta.” (Hohti 2003.)

Myöhemmin, 1990-luvun jälkeen taiteen prosentuaalisen osuuden kasvu on laantunut muun muassa taiteelle osoitettujen nimikkorahastojen puutteen vuoksi (Hohti 2003).

Maakuntarahastoille suunnatussa kyselyssä oli mukana erilliset väitteet sekä tieteen (mp305) että taiteen (mp322) osuuden kasvattamisesta apurahojen jaossa. Lähes puolet vastaajista on eri mieltä tieteen osuuden kasvattamisesta ja myös kannattaa taiteen osuuden kasvattamista. Neljännes on puolestaan tälle vastakkaisella kannalla. Maakuntarahastoissa kyselyn toteuttamisen aikana valinnut taiteen osuutta kasvattava suuntaus saa siis enemmistön kannatuksen. Taiteen osuuden kasvattaminen jaetuista apurahoista on ollut yksi keskusrahaston apurahapolitiikan tavoite 1990-luvulla. Keskusrahastolla ja todennäköisesti myös sen harjoittamalla politiikalla on siis legitiimi asema maakuntarahastojen jäsenistön enemmistön keskuudessa.

Yhtäältä taiteen ja toisaalta tieteen apurahaosuuden kasvattamista vaativien väitteiden välillä on luonnollisesti erittäin merkitsevä negatiivinen korrelaatio. Toisin sanoen on vähemmän sellaisia vastauksia, joissa vaadittaisiin kummankin (suhteellisen) osuuden nostamista tai vähentämistä samanaikaisesti.

Väitteellä, jonka mukaan taiteen osuutta tulisi lisätä (mp322) on melkein merkitsevä positiivinen korrelaatio ($p=0.041$) apurahojen taiteellis-tieteellisten myöntöperusteiden lisäämistä vaativan väitteen kanssa, kun taas tieteen osuuden lisäämistä vaativalla väitteellä ei tätä korrelaationsuhdetta ole lainkaan.

Monet tämän luvun apurahan jakoa koskevat mielipiteet voidaan kytkeä laajempaan kysymykseen hoitokunnan asiantuntemuksesta eli niihin tiedollisiin ja käytännöllisiin perusteisiin, joihin nojautuen apurahapäätökset tehdään. Sitä käsittelem luvussa 7.4. Sitä, miten maakunnallisuus näkyy apurahojen jaossa, tarkastelen luvussa 7.3.

7.3 Edustaminen ja alueellisuus

Kyselylomakkeessa kysyin jäsenten kantaa siitä, ketä he hoitokunnassa toimiesaan kokevat edustavansa. Edustavatko he itseään, maakunnan väestöä vai sitä organisaatiota, joka on heidät hoitokuntaan nimittänyt. Kysymyksessä ei käytetty subjektiivista muotoa 'katson itse edustavani hoitokunnan päätöksenteosa...', vaan objektiivisempaa 'hoitokunnan jäsenet edustavat päätöksenteosaan...'. Jälkikäteen tarkasteltuna paras vaihtoehto olisi ollut täydentää suljettua objektiivista kysymystä subjektiivista kantaa koskevalla avoimella kysymyksellä. Nyt ei ole mahdollista tietää varmuudella mikä on näiden kantojen mahdollinen ero. Vastauksista saamani vaikutelma on kuitenkin se, että jäsenet ovat vastanneet lähtien liikkeelle omasta subjektiivisesta kannastaan sen enempää teoretisoimatta sitä, millaisen edustuskäytännön tulisi objektiivisesti ottaen maakuntarahastoissa olla.

TAULUKKO 26 Jäsenten mielipiteet edustamistaan tahoista

Jäsenet edustavat:	Samaa mieltä	Eri mieltä
maakunnan väestöä (315a)	86 %	14 %
itseään (315b)	69 %	31 %
nimittäjäorganisaatiotaan (315c)	66 %	34 %

Taulukon 26 mukaan enemmistö on samaa mieltä jokaisen edustuksesta esitetyn vaihtoehdon kanssa (mp315a-c). Selkeästi suurin (86 %) kannatus on vaihtoehdolla, jonka mukaan hoitokunnan jäsenet edustavat maakunnan väestöä. Vain pieni osa uskaltanut olemaan väitteestä eri mieltä. Lähes 70 prosenttia katsoo jäsenen edustavan myös itseään. Se, että näiden kahden väitteet välillä on erittäin merkitsevä negatiivinen korrelaatio kertoo, että usea on nähnyt ne vastakkaisina vaihtoehtoina. Sen sijaan sillä, katsovatko jäsenet edustavansa nimittäjäorganisaatiotaan, ei ole kahteen muuhun vaihtoehtoon mitään tilastollista yhteyttä. Väite latautuukin kahdesta muusta vaihtoehdosta poikkeavalla tavalla.

Edustuskysymykseen liittyvät myös jäsenten näkemykset nimityskäytännön muuttamisesta (mp321). Kolmantena edustusvaihtoehtona ollut nimittäjäorganisaatio korreloi merkitsevästi nimityskysymyksen kanssa siten, että ne jäsenet, jotka katsovat edustavansa nimittäjäorganisaatiota (mp315c), suhtautuvat kielteisesti nimityskäytännön muuttamiseen (mp321). Saattaakin olla, että jäsenet edustavat nimittäjäorganisaatiota -vaihtoehto on tässä kyselylomakkeessa toiminut osittain protestin välikappaleena: 'nimityskäytäntöjä ei tulisi muutella liialti sillä jäsenet edustavat nimittäjäorganisaatioitaan'.

Edustamiskysymystä voidaan tarkastella myös suhteessa siihen, pitäisikö maakunnallisuus ottaa huomioon perusteena apurahapäätöksiä tehtäessä. Ohjesäännön ja perustamishistoriankin hengessä hoitokunnan pitäisi myös jollain tavalla huomioida toiminnassaan alueellinen aspekti. Alueellisten näkökohtien huomioiminen apurahojen jaossa yhdessä tieteellisten ja taiteellisten kriteerien kanssa ei ole ongelmatonta. Tuleeko apurahan kohteiden olla jollain tapaa 'maakunnallisia' aiheita? Vastajista kolme neljäsosaa on täysin tai samaa mieltä siitä, että apurahahakemusten aiheiden maakunnallisuutta tulisi painottaa entistä voimakkaammin. Taulukon 27 ensimmäisellä rivillä tarkastellaan, miten tähän suhtautuvat yhtäältä ne, jotka katsovat edustavansa maakuntarahastossa itseään, ja toisaalta ne, jotka katsovat edustavansa siellä maakuntaa.

Kysymyslomaketta laatiessani muodostin usealle väitteelle vastaväitteen voidakseni arvioida paremmin muun muassa niiden validiteettia. Toiset näistä vastinpareista ovat selkeästi toistensa vastakohtia, kun taas joidenkin kohdalla on tulkinnan varaa ja taustaoletuksia. Edustuskysymykset (315a ja 315b) korreloivat usean tällaisen vastinparin kanssa vastakkaisella tavalla. Niiden keskinäinen negatiivinen korrelaatio siis ikään kuin kertautuu muissa kysymyksissä. Seuraavassa tarkastelen vain kahta tällaista vastinparia, joille voidaan antaa sisällöllinen tulkinta. Ensimmäinen vastinpari taulukossa 27 muodostuu siitä, pitäisikö apurahanjaossa painottaa enemmän maakunnallisia aiheita (301) vai hakemusten taiteellista ja tieteellistä arvoa (325). Toinen vastinpari samassa tau-

lukossa koskee sitä, pitäisikö taiteen (322) vai tieteen (305) osuutta myönnettyistä apurahoista kasvattaa. Taulukon 27 avulla tarkastelen näitä vastinpareja suhteessa siihen, katsooko vastaaja edustavansa hoitokunnassa maakuntaa vai itseään. Samalla selvitän, ovatko muodostamani väiteparit todella vastakkaisia toisilleen.

TAULUKKO 27 Edustamista koskevat näkemykset suhteessa maakunnallisuuteen ja tieteelliseen/taiteelliseen arvoon apurahakriteereinä sekä suhteessa tieteen/taiteen osuuden kasvattamiseen apurahanjaossa

	Maakunta (315a)	Itse (315b)
Maakunnallisia aiheita tulisi painottaa enemmän (301)	++	
Hakemusten tait. ja tiet. arvoa tulisi painottaa enemmän (325)	(-)	+
Taiteen osuutta tulisi kasvattaa (322)	-	++
Tieteen osuutta tulisi kasvattaa (305)	+	--

Maakunnan väestön edustamista koskeva väite korreloi merkitsevästi positiivisesti ($p < 0.01$) väitteeseen, jonka mukaan maakunnallisia aiheita tulisi painottaa nykyistä enemmän apurahojen myönnessä. Toisin sanoen samanmielisyys maakunnan väestön edustamisesta liittyy samanmielisyyteen maakunnallisten aiheiden painotuksen suhteen ja päinvastoin. Tulkinnallisesti voidaan ajatella, että molemmat kysymykset mittaavat eri tavoin maakuntaan identifioitumista: ensimmäinen edustamisen ja toinen rahanjakoa koskevan periaatteen kautta. Tässä en ota kantaa siihen millaista tällainen 'maakunnallisuus' objektiivisesti tarkastellen voisi olla tai miten se ilmenee käytännössä.

Kysymys itsensä edustamisesta korreloi maakunnallisten aiheiden painotusta koskevaan kysymykseen negatiivisesti, mutta ei niin paljon, että sillä olisi tilastollista merkitsevyyttä, kuten sillä oli maakunnan edustamista koskevan kysymyksen kanssa. Sen sijaan se korreloi melkein merkitsevästi ($0.01 < p < 0.05$) positiivisesti kysymyksen mp325 kanssa, jonka mukaan hakemusten taiteellisen ja tieteellisen arvon pitäisi olla nykyistä keskeisemmällä sijalla apurahaa myönnettäessä (taulukko 27, toinen rivi). Maakunnan väestön koettu edustaminen ja maakunnallisten aiheiden painottaminen liittyvät mielekkäästi toisiinsa, mutta sen sijaan on kyseenalaista, liittyvätkö edustuskysymyksessä itsensä ja hakemusten taiteellisen ja tieteellisen arvon painottaminen. Tällainen tulkinta kyllä toisi sen symmetrian, jota vastapareilla hain, eli ne jotka painottavat taiteellista ja tieteellistä arvoa vierastaisivat hakemusten maakunnallisuuden painotusta, ehkä taiteen ja tieteen autonomiaa loukkaavana. Tältä pudottaa pohjaa pois kuitenkin se, että hakemusten maakunnallisuuden (mp301) ja taiteellisen sekä tieteellisen arvon painottaminen korreloivat *keskenään* positiivisesti eivätkä kuten vastakkainasettelussani oletin. Tämä ei muuta sitä, että edustuskysymyksiin ne latautuvat toisistaan poikkeavalla tavalla.

Tarkasteltaessa taulukon 27 kahta alimmaista riviä voidaan havaita, että taiteen osuuden lisäämistä kannattavalla väitteellä mp322 on negatiivinen korrelaatio suhteessa maakunnan väestön edustamiseen (mp315b) hoitokunnassa. Sitä vastoin tieteen osuuden kasvattamista koskevalla väitteellä mp305 on posi-

tiivinen korrelaatio maakunnan väestön edustamista (mp315b) koskevan väitteen kanssa.

Vastaava asetelma tieteen ja taiteen suhteesta maakunnallisuuteen löytyy myös tarkasteltaessa väitteitä tieteen/taiteen osuuden kasvattamisesta sekä maakunnallisuuden käytöstä apurahojen myöntöperusteena. Taiteen osuuden kannattaminen ja 'maakunnallisuuden' suosiminen eivät korreloi vahvasti keskenään. Ehkä taiteen tukemista on ylipäättään vaikea perustella maakunnallisilla hyöty- tai muilla näkökohdilla ja niiden esittäminen saatetaan kokea häiritseväksi. Tästä huolimatta enemmistö jäsenistöstä tukee taiteen osuuden kasvattamista, ja näin on myös käytännössä tapahtunut.

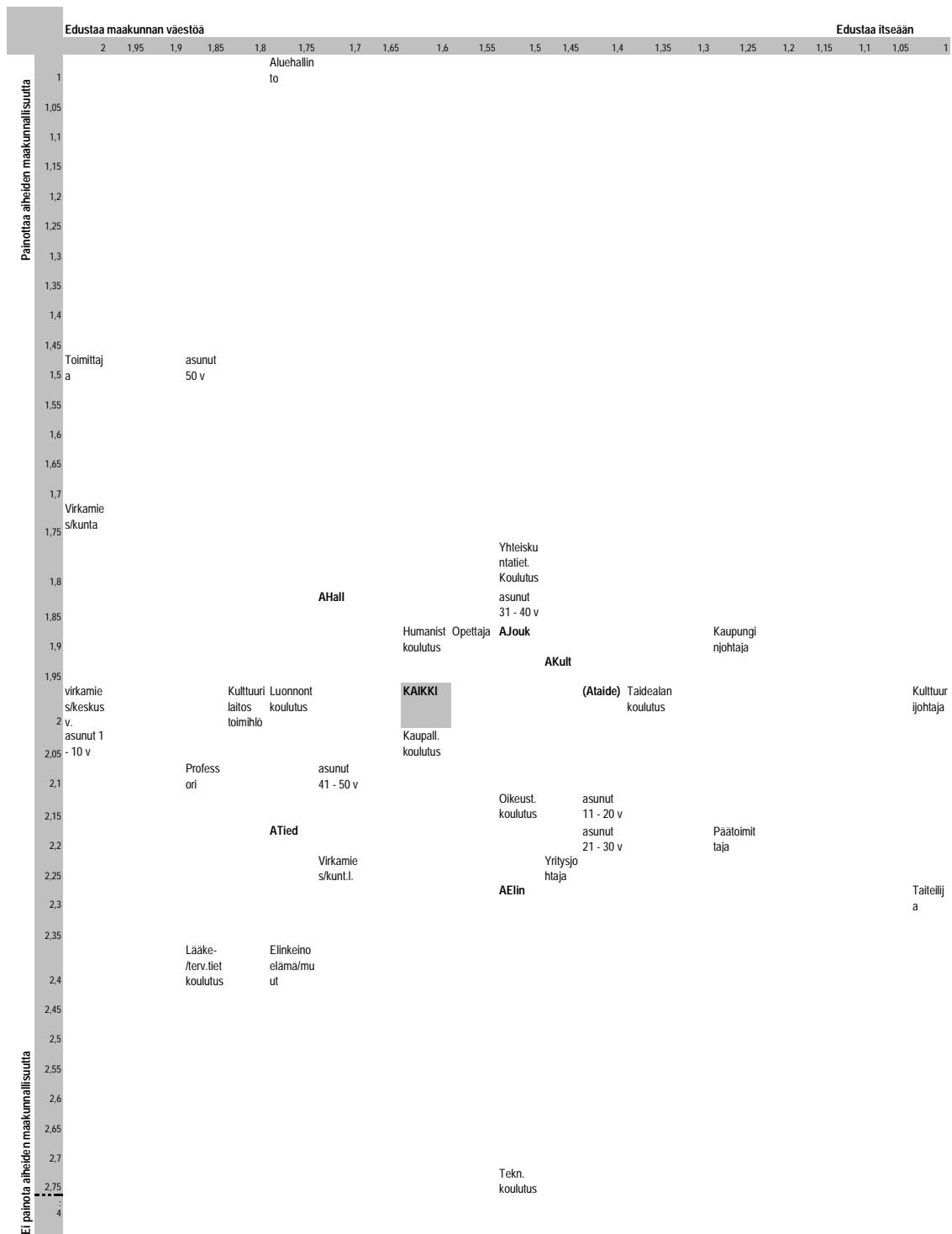
Sitä vastoin tieteen osuuden kasvattamista vaativan väitteen (mp305) ja apurahahakemusten aiheiden maakunnallisuutta myöntöperusteena painottavan väitteen (mp301) välillä on suuntaa antava positiivinen korrelaatio ($p=0.08$). Toisaalta suuri osa myös tieteellisestä tutkimustyöstä on sellaista, josta on vaikea löytää välitöntä kollektiivista hyötyä:

"Tulisi vähentää ns. taiteen ja erittäin itsetarkoituksellisen "humanistisen" tieteellisen 'historiatutkimuksen' osuutta ja lisätä pragmaattisempaa nykypäivän ja tulevaisuuden painoarvoa yhteistyössä talouselämän ja muun yksityisen rahoituksen kanssa." (54/5:302,322)

Kysymys siitä, mitä hoitokuntien jäsenten tulisi edustaa, liittyy myös mielipiteisiin siitä, pitäisikö nostaa taiteen (mp 322) vai tieteen (mp 305) osuutta jaetuista apurahoista (taulukko 27, kolmas ja neljäs rivi). Yleistäen itseään edustavat suosivat taiteita ja maakuntaa edustavat tieteitä. Taiteen ja tieteen välistä suhdetta apurahojen jakamisessa käsitteelin lyhyesti luvussa 7.2.

Kuvion 34 avulla tarkastelen lähemmin vastaajien näkemyksiä edustamisesta ja tuettavien aiheiden maakunnallisuudesta. Olen sijoittanut kuviossa vastaajien taustamuuttujat kolmesta muuttujasta eli asemasta, koulutuksesta ja maakunnassa asumisajasta muodostamaan koordinaatistoon.

Muuttujat sijoittuvat kuvioon vastaajaryhmän keskiarvon perusteella. Vastaaja saa horisontaalisen koordinaatiston arvon 2, mikäli hän kokee edustavansa enemmän maakunnan väestöä kuin itseään, ja arvon 1, mikäli asia on päinvastoin. Näin ollen vaaka-akselin vasempaan reunaan sijoittuvat ne vastaajat, jotka katsovat edustavansa maakunnan väestöä (mp 315a) ja oikeaan reunaan ne, jotka katsovat edustavansa itseään (mp 315). Vertikaaliselle asteikolle muuttuja on sijoitettu pelkästään ryhmän maakunnallisia aiheita koskevaan kysymykseen (mp301) annettujen vastausten keskiarvon perusteella (täysin samaa mieltä=1...täysin eri mieltä=4). Pystyakselin yläreunaan sijoittuvat siis ne vastaajat, joiden mielestä aiheiden maakunnallisuutta on syytä painottaa apurahojen myöntämisessä (mp 301) ja alalaitaan ne, jotka eivät pidä aiheiden maakunnallisuutta tärkeänä myöntökriteerinä. 'Maakunnallisimmat' ryhmät sijoittautuisivat siten kuvion vasempaan ylänurkkaan ja vähiten maakunnalliset oikeaan alanurkkaan.

KUVIO 34 Aseman, koulutuksen ja asumisajan suhde 'maakunnallisuuteen'

Kuvio osoittaa, että vastaajien asema, koulutus ja maakunnassa asumisaika vaikuttavat heidän 'maakunnallisuuteensa', joka tässä siis ymmärretään halukkuutena edustaa maakunnan väestöä ja suosia hakemusten maakunnallisia aiheita.

Kaikkien ('kaikki') vastaajien keskiarvot ovat horisontaalisella akselilla 1,58 ja vertikaalisella asteikolla 2,01. Tämä kuvaa miten jäsenistö on kokonaisuutena edustamiskysymyksessä jonkin verran maakunnan väestön kannalla ja

osittain samanmielinen maakunnallisten aiheiden painottamisen osalta. Kentät (lihavoitu) sijoittuvat melko lähelle tätä vastausten perusteella muodostunutta kuvion keskusta. Kenttien etäisyydet toisistaan eivät ole suuret. Tutkimusaineistossa kenttien rajat eivät yleisesti ottaen toimi mielipiteiden rajoina yhtä hyvin kuin ne toimivat sosiaalisten verkostojen rajoina luvussa 5. Sen sijaan nyt tarkasteltavana olevassa 'maakunnallisuudessa' kenttien pienemmät osaset, asemat, sijoittuvat kuvioon 34 joiltakin osin ymmärrettävästi.

Ensinnäkin aluehallinnossa työskentelevät virkamiehet sijoittuvat kuvion vasempaan ylänurkkaan kuten heidän asemassaan toimivilta henkilöiltä voikin odottaa. Kaikki aluehallinnossa työskentelevät olivat täysin samaa mieltä maakunnallisten aiheiden lisäämisen suhteen. Heillä on myös lähes yhtä vahva käsitys maakunnan väestön edustamisesta hoitokunnassa. Tällä horisontaalisella akselilla toimittajat ovat aluehallinnon virkamiehiäkin enemmän 'maakunnan väestön asialla'.

Merkittävin kenttäjaon toimimattomuutta selittävä tekijä on se, että kentän johtavissa asemassa olevat henkilöt kokevat voimakkaammin edustavansa itseään kuin saman kentän alemmissa päällikkötehtävissä tai toimihenkilötehtävissä olevat henkilöt. Taiteilijoiden tavoin johtotehtävissä olevat henkilöt ovat edustuskysymyksessä individualisteja. Eri hallinnon sektoreilla toimivat ei-johtavat virkamiehet katsovat puolestaan edustavansa muita ryhmiä voimakkaammin maakunnan väestöä. Ero on systemaattinen: toimittajat vs. päätoimittajat, kunnan virkamiehet vs. kunnanjohtajat, kulttuurilaitosten toimihenkilöt vs. kulttuurijohtajat ja muut elinkeinoelämän toimijat vs. yritysjohtajat. Myös professoreiden 'maakunnallisuus' edustuskysymyksessä on huomattava. Tässä suhteessa tieteilijät näyttävät huomattavasti taiteilijoita kollektiivisemmilta toimijoilta.

Asemien sijoittuminen vertikaaliselle maakunnallisten aiheiden painottamista apurahanjaossa koskevalle asteikolle on epäselvempi kuin edustuskysymyksessä. Julkisen sektorin tehtävissä toimivat (virkamiehet ja opettajat) ovat hieman enemmän maakunnallisten aiheiden painottamisen kannalla kuin elinkeinoelämän piirissä toimivat henkilöt. Hallinto ja elinkeinoelämä asettuvat tällä akselilla suhteellisesti ottaen melko etäälle toisistaan. Hallinnon piirissä toimiville aiheiden maakunnallisuuden lisääminen voi merkitä samaa kuin niiden yhteiskunnallisen merkittävyyden ja sovellettavuuden kasvu. Yrityselämässä toimivien keskimääräistä nihkeämpää suhtautumista kysymykseen on sen sijaan vaikeampi arvailla. Lähinnä koulutus-taustamuuttujaan vedoten tulkitseen, että aiheiden maakunnallisuuden painottaminen on helpompi hyväksyä, jos vastaajalla on laaja-alainen yhteiskuntatieteellinen tai humanistinen koulutus. Koulutusalat järjestäytyvät vertikaaliselle asteikolle ylhäältä alaspäin seuraavasti: yhteiskuntatieteellinen koulutus – humanistinen koulutus – luonnontieteellinen koulutus – taidealan koulutus – kauppatieteellinen koulutus – oikeustieteellinen koulutus – lääketieteellinen koulutus – teknistieteellinen koulutus. Näyttää siis siltä, että sovellutusalueeltaan kapealta ja/tai teoreettisilta lähtöoletuksiltaan vahvoilta aloilta saatu koulutus tekee vaikeammaksi hyväksyä hakemuksen maakunnallisuutta arvioinnin perustana. Taidealan koulutuksen saaneita jakaa se, työskentelevätkö he itsenäisinä taiteilijoina vai julkisissa kult-

tuurilaitoksissa siten, että jälkimmäiset ovat hallinnon virkamiesten tavoin enemmän maakunnallisten aiheiden lisäämisen kannalla.

Toin jo aikaisemmin esille, että maakunnallisten aiheiden lisääminen ja taiteellisen sekä tieteellisen arvon painottaminen korreloivat *keskenään* positiivisesti eivätkä negatiivisesti, kuten oletin. Molempia halutaan painottaa entistä enemmän, oli se sitten mahdollista tai ei. Odotin, että tällä tavoin olisin päässyt polarisoimaan kuvion 33 vertikaalisen asteikon ulottuvuudelle maakunta - tie-de/taide samalla tavoin kuin polarisoin horisontaalisen akselin edustamista (väestö - itse) koskevien kysymysten kautta. Oletin myös, että tieteen parissa toimivat henkilöt olisivat olleet edustuskeskustelussa individualistisempia ja vieroksuneet aiheiden maakunnallisuuden painottamista tieteen kentän logiikan vastaisena taiteilijoiden tavoin. Kuvio 33 näyttää kuitenkin selkeästi, etteivät tieteen kentällä toimivien professoreiden mielipiteet poikkea juurikaan kaikkien vastaajien keskiarvoista.

Miksi hakemusten maakunnallisuuden ja tieteellisten arvojen välillä ei koeta olevan ristiriitaa? Tieteen osalta asenteisiin on saattanut vaikuttaa se, että kyselylomakkeeseen vastattiin aikana, jolloin maakuntien ja alueellisuuden vahvistuminen oli jo ollut useamman vuoden ajan selvästi havaittavissa. Poliittisten ja hallinnollisten muutosten ohella tämän vahvistumisen takana nähtiin yliopistot ja niiden panos uuden teknologian toimialojen ja työpaikkojen synnyssä. Maakunnissa nähtiin, miten 1960-luvulla alueille kylvetyt akateemiset siemenet alkoivat tuottaa satoa. Alettiin ymmärtää ettei yliopistojen merkitys sijaintialueelleen tullut ainoastaan niiden paikalliselle elinkeinoelämälle ja julkissektorille kouluttamien akateemisten työntekijöiden kautta, vaan myös siitä, että ne itse saattoivat toimia alueellisen kehityksen dynamona ja taloudellisesti tuottavan innovatiivisuuden lähteenä. Tieteeseen panostamisen arvo ymmärrettiin maakunnissa. Yliopiston ja tieteen arvo nähtiin nyt myös tutkimuksessa, ei pelkästään koulutuksessa. Hyvä, tieteellisesti arvokas tutkimus voi olla muidenkin kuin vain tieteen kentän toimijoiden itsensä intressissä. Tämä ei tietenkään tarkoita, että kaikki tieteellisesti arvokas tutkimus kiinnostaisi tai hyödyttäisi alueellisia toimijoita tai elinkeinoelämää, mutta *tieteellinen arvo* on lakannut olemasta tiedon käytännöllisen arvon vastakohta.

7.4 Päätöksenteko ja asiantuntemus

Hoitokunnan tehtäväkenttä on asiantuntemuksen valossa laaja, koska maakuntarahastot jakavat apurahoja sekä tieteelle että taiteelle poiketen esimerkiksi alueellisista taidetoimikunnista. Millaista tieteen ja taiteen asiantuntemusta rahastoissa on? Miten päätöksenteko tapahtuu?

Apurahapäätökset tehdään asiamiehen esityksistä ja ne valmistellaan 3-4 hengen työvaliokunnissa. Hoitokunta ei tee apurahapäätöksiä aina pelkästään oman tietonsa varassa, vaan päätöksiin vaikuttavat myös ulkopuolisten asian-

tuntijoiden antamat lausunnot apurahan hakijoista. Asiantuntijoiden hyväksikäyttö vaihtelee maakuntarahastoittain.

Jäsenistön asiantuntemuspohjaa voidaan arvioida tarkastelemalla heidän yhteiskunnallisia asemiaan ja taustaorganisaatioitaan sekä koulutusta, joita analysoin luvussa 4. Luvussa selvisi, että jäsenistön koulutus ei keskity mihinkään tiettyyn oppialaan, vaan se on suhteellisen heterogeeninen. Maakuntarahastojen jäsenistä ja asiamiehistä 85 prosentilla on akateeminen koulutus ja tohtoritasoinen tutkijakoulutus joka viidennellä. Tieteen ja taiteen ammattilaisia on noin viidennes jäsenistöstä, joista kuitenkin kolme neljäsosaa on tieteilijöitä. Taiteilijoiden osuus jäsenistössä on siis pieni. Tieteen asemaa vahvistaa myös se, että lähes puolet hoitokuntien puheenjohtajapositioista on tieteen edustajilla. Koulutuksen tavoin jäsenistön ammatillinen jakaumakaan ei ole keskittynyt mihinkään tietylle alalle, vaan on melko heterogeeninen. Totesinkin luvussa 4, että hoitokuntien kokoonpano poikkeaa tieteen ja taiteen professionaalisisista organisaatioista, kuten esimerkiksi alueellisista taidetoimikunnista. Maakuntarahastojen toimialojen eli tieteen ja taiteen asiantuntemus sekä niiden kentillä hankitut asemat eivät ole ainoa nimityksiä määrittävä kriteeri. Tätä kuvastaa se, että päätoimittajat, kaupunginjohtajat, yritysjohtajat ja opettajat olivat runsaimmin edustettuja asemia kaudella 1996–1997.

Maakuntarahastojärjestelmä ei ole hoitokunnan rakenteen perusteella minkään tietyn profession hallitsema asiantuntijajärjestelmä. Voidaankin arvioida, että käsitykset hakemusten tieteellisten, taiteellisten ja maakunnallisten arvojen arviointitavoista ja perusteista voivat vaihdella hoitokunnan sisällä.

Yliasiames Paavo Hohdin (2003) mukaan maakuntarahastojen jakamien apurahojen kasvun myötä rahastojen asiantuntemus ja työskentelytavat ovat joutuneet haasteiden eteen:

”Tää on asia, johon viime aikoina on hirvittävän paljon toimintaa satsattu. Kun jaetut rahat ovat kasvaneet samaan aikaan kun yleisön mielenkiinto rahan saajiin ja päätöksentekijöihin on kasvanut. Ketkä niitä jakaa ja millä perusteella? Kun tähän ruvetaan etsimään vastauksia, silloin meillä on yksi ainoa rahanjakoperuste ohi hoitokuntapäätöksen: rahanjaon ja päätöksenteon täytyy täyttää Kulttuurirahaston laatuvaatimus. Niiden täytyy olla asiantuntijoiden päätöksiä ja tässä mielessä me ollaan ihan uudessa kehitysvaiheessa myöskin maakuntarahastojen kohdalla. Emmä väitä etteikö ne olis ollu asiantuntijoita aikaisemminkin, mutta perusajatus miten hoitokunta kokoonpannaan ei ole ollut kuinka kootaan asiantuntijoita. Ainakaan tässä hakemusten kvaliteettimielessä, jossa harkintapohja on että se hakemus on tieteellisesti pätevä tai taiteellisesti menestyksekkäs, lahjakas, mielenkiintoinen.

Nuo vanhat maakuntarahastojen hoitokunnat olivat mun näkemyksen mukaisesti asiantuntijaorganisaatioita enemmänkin alueellisesti ja sillä tavalla ne toimi eri aspektilta ja hyvin voimakkaasti niinku aluepolitiikan perua henkisesti... itsestäni on ollut hyvin hämmästyttävää se, että mä olen nyt ainakin kolmen vuoden ajan vienyt tätä asiantuntijaorganisaation ja asiantuntijapäätöksen sanomaa ja vasta nyt se alkaa kirkastumaan...Jokainen jäsen tulee saada mukaan ja sitoutettua asiantuntijapohjalta tapahtuvaan työskentelyyn. Jos itse ei ole asiantuntija niin on huolehdittava, että tarpeellinen asiantuntemus on käytössä. Työskentely ja esitysten laadinta työryhmiin, joille hakemukset jaettu, ja työvaliokunta koordinoiva elin ennen päätöksen tekoa.” (Hohti 2003.)

Toisin sanoen yliasiamiehen mukaan tieteellisen ja taiteellisen asiantuntemuksen tasoa on nostettava ja kaikki jäsenet on saatava mukaan asiantuntijapohjaiseen työskentelyyn.

Työvaliokuntiin perustuva päätöksentekotapa keskittää kuitenkin valtaa. Sen ulkopuolelle jäävät rivijäsenet saattavat kokea itsensä ulkopuolisiksi.

”Se, jolla on tietoa, käyttää myös valtaa” (110/9, mp323)

”Työvaliokunta valmistele jaon keskustelua vaille valmiiksi.” (123/10, mp323)

Maakuntarahastojen päätöksentekoon liittyvää vallan kasautumista kosketellaan kysymyslomakkeessa muun muassa väitteessä, jonka mukaan apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo (mp323). Vallan hajautumista taas tiedustellaan lomakkeen väitteessä, että apurahoihin liittyvät päätökset tehdään demokraattisesti (mp320). Väitteiden välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä negatiivinen korrelaatio eli demokratia-väitteeseen yhtyvät suhtautuvat pääsääntöisesti kielteisemmin dominointi-väitteeseen, mikä pätee myös toiseen suuntaan. Väitteisiin suhtautumisessa on kuitenkin suuri ero. Dominointiväitteen kanssa osittain tai täysin samaa mieltä on 42 prosenttia vastaajista, mutta päätökset ovat osittain tai täysin demokraattisia peräti 87 prosentin mielestä. Tätä selittää se, että suhteellisen suuri joukko (27 %) on osittain samaa mieltä sekä avainhahmojen dominoinnista että päätösten demokraattisuudesta. Tätä voidaan tulkita esimerkiksi siten, että avainhahmot ovat asemansa ansainneet demokraattisten tai siihen rinnastettavien pelisääntöjen puitteissa. Toiseksi se, että apurahapäätökset valmistellaan pienissä, muutaman hengen työvaliokunnissa, on ilmeisestikin demokraattisesti hyväksytty toimintatapa.

Maakuntarahastojen toiminnan alkuvuosina hoitokunnan jäsenyysajalle ei ollut mitään rajoituksia. Tästä syystä samat henkilöt saattoivat istua hoitokunnassa jopa vuosikymmenien ajan. On selvää, että tällöin osaamista ja sitä kautta myös valtaa saattaa kerääntyä tarpeettomankin paljon yksittäisten henkilöiden osalle. Samojen henkilöiden vaikuttaessa hoitokunnassa jatkuvasti saattaa myös sen kyky uudistua ja vastata yhteiskunnan muutoksiin heiketä. Väitteeseen, jonka mukaan hoitokunnan jäsenten vaihtuvuuden tulisi olla suurempi (mp319), kytkeytyy myös kysymys hoitokunnan jäsenten kompetenssista. Suurin osa jäsenistöstä oli osittain (47 %) tai täysin (14 %) eri mieltä väitteestä. Nykyiseen järjestelmään ollaan tyytyväisiä. Osaavat ja kokeneet jäsenet haluttaisiin pitää mukana hoitokunnan toiminnassa ehkä pidempäänkin:

”Olen ollut sääntöjen maksimin 3 x 3 vuotta hoitokunnan jäsenenä. Pidän nykyistä systeemiä varsin hyvänä. Vaikuttamaan pääsee kokemukseni mukaan vasta vuosien jälkeen.” (114/10/ yleiskommentti)

”Hoitokunnan/Toimikuntien jäsenten tehokkuus ja hyödyllisyys ovat tärkeämpiä kuin vaihtuvuus, joka saattaa siirtää dynamoja sivuun ja halvaannuttaa aktiivisuutta” (72/6/ yleiskommentti)

Herättääkö päätösvallan keskittyminen erimielisyyttä harjoitetusta apurahapolitiikasta? Vastaukset väitteisiin *järkevään apurahapolitiikan harjoittaminen tyrehtyy sisäi-*

siin erimielisyyksiin (mp314) ja *apurahan saajista ollaan hyvin harvoin erimielisiä* (mp316) viittaavat siihen, ettei maakuntarahastoissa ole vakavia ristiriitoja hoitokuntien jäsenten kesken. Ensin mainitusta voimakkaammin ja kattavammin ilmaistusta väitteestä on osittain tai täysin eri mieltä 97 prosenttia vastaajista eli lähes kaikki. Jälkimmäiseen, konsensusta korostavaan väitteeseen yhtyy 80 prosenttia vastaajista. Se että 43 prosenttia on täysin samaa mieltä siitä, että apurahan saajista ollaan erimielisiä *hyvin harvoin*, voi herättää jo epäilyksiä keskustelun ja mielipiteiden vaihdon puutteesta, mitä se ei kuitenkaan välttämättä tarkoita.

”Keskustelua toki on” (123/10, mp316)

Maakuntarahastojen päätöksenteko on siis melko keskittynyttä muutamille avainhahmoille, mutta se ei näytä herättävän ristiriitoja jäsenistön keskuudessa.

Hoitokunnan ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntojen käyttäminen päätöksenteossa antaa ainakin teoriassa kaikille jäsenille yhdenmukaisemmat lähtökohdat hakemusten arvioimiseen. Vastaajien enemmistön (63 %) mielestä asiantuntijoiden apua tulisikin käyttää entistä enemmän apurahapäätösten tukena (mp309). Toinen asiantuntijuutta koskeva väite on se, että asiantuntijoita käytettäessä apurahapäätökset perustuvat liialti heidän lausuntoihinsa (mp326). Tällaista pelkoa ei ilmeisesti ole, sillä väitteestä on osittain tai täysin samaa mieltä vain reilu neljännes vastaajista.

Vastaajien enemmistön näkemys asiantuntijoiden käytön lisäämisestä (mp 309) on merkittävä, sillä vastaajien enemmistö on kriittisellä tai käytäntöä muuttavalla kannalla hoitokuntaa ja apurahapäätöksentekoa koskevissa asioissa vain kaksi kertaa. Toisen kerran kriittinen tai muuttava kanta ilmenee hoitokunnan jäsenistön nuorentamista kannattavassa väitteessä (mp311). Tässä mielessä se muistuttaa yleisempiä toiminnan linjauksia koskevia väitteitä (mp310 ja mp318), joissa vastaajat kannattavat rahastolle aktiivisempaa roolia. Väite korreloi useiden muiden kysymyslomakkeen väitteiden kanssa siten, että korrelaation suunta tukee myönteisen vastauksen kriittistä tulkintaa. Muissa hoitokuntaa ja apurahapäätöksiä koskevissa kysymyksissä nykyisen käytännön suhteen kriittisellä kannalla olevat ovat sitä myös tässä väitteessä. Vastaajien mielipiteet rahastojen toiminnasta ovat siis luonteeltaan muuttavia rahastojen aktiivisuutta ja asiantuntijoiden käyttöä sekä jäsenistön nuorentamista koskien, mutta säilyttäviä muuten.

Asiantuntijoiden käytön kasvattamista koskeva kysymys (mp309) korreloi positiivisesti tieteellisten ja taiteellisten myöntöperusteiden painottamista (mp325, $p=.003$) ja avainhahmojen dominointia (mp322, $p=.002$) koskevien kysymysten kanssa. Ensin mainittu korrelaatio voidaan ymmärtää siten, että asiantuntijoiden käyttö sekä tieteellisten ja taiteellisten myöntökriteerien painottaminen tukevat toisiaan. Jälkimmäinen korrelaatio voidaan puolestaan ymmärtää siten, että asiantuntijoiden käytön lisääminen tuo päätöksentekoon objektiivisuutta, jota siitä puuttuu avainhahmojen dominoinnin vuoksi.

Asiantuntijakäytännön lisäämisestä samaa mieltä ovat erityisesti kulttuurin ja hallinnon kentillä toimivat henkilöt sekä rivijäsenet. Suhteellisesti ottaen taas kaikkein kriittisimmin siihen suhtautuvat tieteen ja elinkeinoelämän kenttien toimijat sekä puheenjohtajat ja asiamiehet. Kuusi yhdeksästä kysymykseen

vastanneesta professorista on osittain eri mieltä asiantuntijoiden käytön kasvatamisesta, vaikka voisi luulla, että tieteilijät olisivat tämän heidän omaa toimialaansa ja professiotaan lähellä olevan käytännön suosijoita.

Selityssuuntia asenteelle on kaksi. Ensinnäkin suuri osa vastanneista professoreista on hoitokuntiensa puheenjohtajia. Asiamiesten tavoin puheenjohtajat ovat hoitokuntien sisäisessä verkostossa keskeisimmässä asemassa (ks. luku 5.3). Näiden tahojen kriittiset näkökulmat asiantuntijakäytännön lisäämisestä voidaan tulkita omien valtapositioiden suojelemiseksi. Tieteen edustajilla on hoitokunta-asemansa lisäksi myös omaan professioonsa kuuluvaa asiantuntijavaltaa apurahapäätöksissä. Onkin mielenkiintoista, että rivijäsenet, taiteen kenttä, opettajat ja virkamiehet ovat halukkaimpia lisäämään asiantuntijakäytäntöä. Tämä voidaan ymmärtää siten, että päätöksenteossa sivurooliin jääneet vastaajat kritisoiivat asiantuntijakäytännön lisäämisvaateen kautta hoitokunnan avainhahmojen ylivaltaa. Tähän viittaa myös näiden kysymysten korrelaatiotulosuhde (mp309/mp323). Toinen selityssuunta lähtee siitä, että hoitokuntien puheenjohtajien ja asiamiesten mielestä nykyinen asiantuntijakäytäntö on riittävä, eikä näin ollen sen lisäämiseen ole tarvetta.

7.5 Yhteenveto

Aloitin mielipidekysymysten tarkastelun analysoimalla jäsenistön kantoja maakuntarahastojen toimintalinjoista luvussa 7.1. Vastausten perusteella hoitokuntien jäsenet ovat halukkaita ottamaan kulttuuripoliittisesti aktiivisen roolin maakunnassaan, mutta pitävät vieraana taide- ja tiede-elämän poliittista tai muuta ohjausta. Halutaan yhtäältä toimia aktiivisesti, mutta toisaalta välttää taide- ja tiede-elämän ohjaamista. Tulkitsen tämän siten, että jäsenistö on yleisesti ottaen halukas täyttämään kolmannen sektorin toimijoille tarjotun toimintatilan. Samalla he kuitenkin kieltävät toimintansa poliittisuuden, jota rahaston julkinen varojen käyttö kuitenkin väistämättä on. Poliitiikka latautuu vastaajille yksinomaan puoluepoliittisessa merkityksessä rahaston ulkopuolisena 'ohjailevana' toimintana. Onkin epätodennäköistä, että rahastoissa ollaan halukkaita täyttämään sellaisia kolmannen sektorin toimijoille asetettuja toiveita, jotka on ohjeistettu sen ulkopuolella. Jäsenistö haluaa pitää aloitteen itsellään.

Luvussa 7.2 tutkimistani apurahanjakoa koskevista näkemyksistä voidaan tehdä se havainto, että jäsenistön enemmistö kannattaa apurahojen myöntämistä nuoremmille sekä apurahakoon kasvattamista. Enemmistö kannattaa taiteen osuuden kasvattamista.

Edustuskysymyksiä tarkasteltaessa luvussa 7.3 havaittiin, että selkeästi suurin (86 %) kannatus on vaihtoehdolla, jonka mukaan hoitokunnan jäsenet edustavat maakunnan väestöä. Toiseksi eniten, lähes 70 prosenttia vastaajista katsoo jäsenten edustavan myös itseään. Nämä kaksi väitettä nähdään toistensa vaihtoehtoina. Vähiten kannatusta saa väite, jonka mukaan jäsenet edustavat nimittäjäorganisaatiotaan. Viimeksi mainittu kysymys näyttää toimineen jos-

sain määrin muuttuneesta nimityskäytännöstä johtuvan tyytymättömyyden välikappaleena.

Kuviossa 34 tarkastelin jäsenistön taustamuuttujia suhteessa 'maakunnallisuuteen', jonka määrittelin maakunnallisten aiheiden suosimiseksi apurahajaossa ja maakunnan väestön edustamiseksi. Mielenkiintoista on, että asemajako erottelee kenttäjakoa paremmin näitä mielipiteitä. Kaikkein maakunnallimmiksi osoittautuvat aluehallinnossa työskentelevät virkamiehet. Kenttäjaon toimimattomuutta selittäväksi tekijäksi paljastui se, että kentän johtavissa asemissa olevat henkilöt kokevat voimakkaammin edustavansa itseään. Sitä vastoin saman kentän alemmissa päällikkötehtävissä tai toimihenkilötehtävissä olevat henkilöt kokevat edustavansa maakunnan väestöä. Huomionarvoista on myös se, etteivät tieteen parissa toimivat henkilöt ole edustuskysymyksessä individualisteja ja aiheiden maakunnallisuutta vieroksuvia. Päättelin, että viimeaikaisesta tieteen roolia alueellisessa kilpailukyvyssä korostaneesta keskustelusta johtuen tieteellisten ja muiden arvojen välillä ei nähdä enää yhtä jyrkkää ristiriitaa kuin aiemmin.

Maakunnallisuutta ja taiteellista tai tieteellistä arvoa apurahojen myöntökriteerinä ei nähdä toisilleen vastakkaisina. Myönteisimmin maakunnallisuuden apurahojen myöntöperusteena suhtautuvat ne, jotka haluavat kasvattaa tieteen osuutta myönnytyistä apurahoista.

Luvussa 7.4 tarkastelin näkemyksiä, joita jäsenet ovat ilmaisseet maakuntarahastojen keskeisimpään toimintasisältöön, apurahojen myöntämiseen, liittyvästä päätöksenteosta ja asiantuntemuksesta. Hoitokunnan päätöksentekoon ollaan enimmäkseen tyytyväisiä. Vastauksista välittyy vain jonkin verran kritiikkiä nykyistä työvaliokunnan ja siinä toimivien avainhenkilöiden ylivaltaa kohtaan.

Kriittinen asenne välittyy erityisesti asiantuntijakäytännön lisäämistä koskevan kysymyksen kautta. Kysymyksen lähempi analyysi paljastaa, että asiantuntijakäytännön lisäämistä kannattivat erityisesti ne, joilla on hoitokunta-asemansa tai taustansa kautta vähemmän asiantuntijavaltaa. Sitä vastoin ne, joilla tätä valtaa on enemmän, ovat suhteellisesti ottaen pidättyväisempiä asiantuntijakäytännön lisäämistä kohtaan. Katson, että tämä professoreiden, hoitokuntien puheenjohtajien ja asiamiesten muita pidättyvämpi kanta voidaan tulkita heidän omien asiantuntijuuteen liittyvien valtapositioiden suojelemiseksi. Toisaalta voi olla myös niin, että hoitokuntien puheenjohtajien ja asiamiesten mielestä nykyinen asiantuntijakäytäntö on riittävä, eikä näin ollen sen lisäämiseen ole tarvetta.

Haastattelemani yliasiamies Paavo Hohdin (2003) mukaan hoitokuntien sisällä on nostettava tieteellisen ja taiteellisen asiantuntemuksen tasoa ja kaikki jäsenet on saatava mukaan asiantuntijapohjaiseen työskentelyyn, koska maakuntarahastoista jaettavien apurahojen määrän kasvu ja toiminnan näkyvyys ovat tuoneet uusia vaatimuksia niiden asiantuntemukselle. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että tällä hetkellä maakuntarahastojärjestelmä ei ole hoitokunnan rakenteeltaan minkään tietyn profession hallitsema asiantuntijajärjestelmä.

8 PÄÄTÄNTÖ

Asetin tutkimuksen alussa tavoitteekseni ymmärtää maakuntarahastojärjestelmää ja sen kautta ei-valtiollisen järjestelmän toimintatapoja kulttuurin alueellisessa tukemisessa Suomessa. Olen tarkastellut erityisesti hoitokuntien jäsenten ja heidän yhteysverkostojensa sosiaalista rakennetta selvittääkseni, minkälaisen asemien ja kenttien vaikutuspiirissä maakuntarahastojärjestelmä toimii. Olenkin olettanut, että toimintatapaa voi ymmärtää selvittämällä, keitä maakuntarahastojärjestelmän ylläpitämiseen osallistuu ja millaisia suhteita heillä on toisiinsa ja maakuntarahastoinstituutioon.

Tällä tavoin olen purkanut maakuntarahastojärjestelmän institutionaalisen olemuksen pienempiin osasiin ja analysoinut niihin kytkeytyviä asemia, kenttiä ja intressejä sosiaalisessa tilassa. Toisin sanoen en ole niinkään tarkastellut, 'mitä maakuntarahasto-olio tekee', vaan ottanut selville, 'miten se on olemassa' eli millaisista henkilöiden ja organisaatioiden sidoksista se koostuu. Tässä päätännössä pyrin *kokoamaan nuo osaset yhteen* ja keskustelemaan, millaisia maakuntarahastot ovat *organisaatioina* – yleishyödyllisinä rahastoina ja instituutioon. Näin se 'maakuntarahasto-olio', jonka toimintatavan ymmärrystä tutkimuksessa haen, tulee konkreettisemmaksi ja helpommin lähestyttäväksi sekä muihin samantyyppisiin 'olioihin' verrattavaksi. Suomalaiseen sosiaaliseen tilaan purettuina ja sieltä käsin ymmärrettyinä maakuntarahastot näyttävät ja ovatkin ainutlaatuisia, mutta kun niitä lähestytään säätiö- ja rahastotutkimuksen näkökulmasta, ainakin yleispiirteiset vertailut ovat mahdollisia, jolloin suomalaisten maakuntarahastojen omaperäisetkin ainekset tulevat paremmin esille.

Luvussa 8.1 kokoan yhteen tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia. Tarkastelen erityisesti korrespondenssi-analyyseistä löydetyn kenttärakenteen merkitystä suhteessa Bourdieun teoriaan. Tämän jälkeen otan tutkimustulokset yksityiskohtaisemmin käsittelyyn eri teemojen alla ja pyrin myös rakentamaan niille sisällöllistä tulkintaa sekä keskustelemaan niistä muiden tutkijoiden kanssa. Ensin pohdin luvussa 8.2 mitä maakunta/alue on maakuntarahastoille eri aikoina merkinnyt. Luvussa 8.3 tarkastelen maakuntarahastoja organisaatioiden kohtaamispaikkana sekä pohdin säätiöiden osallistujarakennetta suhteessa resurssienhankintaan. Luvussa 8.4. nostan maakuntarahastojärjestelmän toiminnassa mukana olevat organisaatiot esille ja pohdin niiden osallistumisen intres-

sejä. Tätä kautta johdun tulkitsemaan maakuntarahastojärjestelmän toimintaa eräänlaisena symbolisena taloutena, johon eri kentät erilaisin motiivein osallistuvat. Luvussa 8.5 keskustelen siitä, miten maakuntarahasto legitimoitui toimintansa suhteessa yhteisöön ja asiantuntemukseen. Lopuksi käsittelen luvussa 8.6 maakuntarahastojen suhdetta keskusrahastoon.

8.1 Tulosten yhteenveto

Maakuntarahastojärjestelmän perustaminen oli verkostoitumisen taidonnäyte, jossa Suomen Kulttuurirahasto, maakuntaliitot, valtakunnansuunnittelutoimisto ja Suomalaisuuden Liitto sekä näitä kaikkia yhdistänyt Erkki Salonen toimivat yhteisen päämäärän eli niin kutsutun uuden maakunnan idean vahvistamiseksi samalla kukin omia intressejään ajaen. Tutkimuksessani olen halunnut kartoittaa, minkälaisia tahoja maakuntarahastotoiminnassa on mukana nelisenkymmentä vuotta perustamisen jälkeen ja minkälaisia verkostoja ne muodostavat.

Neljännessä luvussa osoitan, että suurin osa maakuntarahastojen jäsenistä kaudella 1996–1997 sijoittuu hallinnon, kulttuurin, tieteen ja talouden kentille. Suurimpia yksittäisiä asemia jäsenistössä ovat päätoimittajat, kaupunginjohtajat, yritysjohtajat ja opettajat. Ammattipoliitikot sitä vastoin ovat siirtyneet rahastojen jäsenistöstä osaksi niiden ulkoista suhdeverkostoa. Jäsenistö on koulutetumpaa kuin väestö keskimäärin. Jäsenistä 83 % on iältään 42–64-vuotiaita. Naisia jäsenistä on 32 % ja miehiä 68 %. Jäsenillä on syntymä-, opiskelu- tai asuinpaikkansa perusteella vahvat siteet siihen maakuntaan, jonka rahastossa he toimivat.

Luvussa 5 analysoin jäsenten verkostoja, niiden merkityksiä, sisältöjä ja etenkin rakennetta. Kyselylomakkeen vastaukset osoittavat, että verkostojen merkitys on yhä nykyisinkin suuri maakuntarahastotoiminnassa. Eniten niillä on merkitystä apurahapäätöksistä keskusteltaessa, mutta vuorovaikutus sisältää myös muita alueita. Sisäisen verkoston keskipiste on Suomen Kulttuurirahaston keskusrahasto. Muita keskeisiä asemia sisäisessä verkostossa ovat yritysjohtaja, professori, opettaja ja rehtori. Huomattavaa on, että taiteen edustajiin yhteydet ovat vähäisiä, vaikka apurahojen jakaminen taiteelle on rahastojen perustehtävä. Autonominen kenttärakenne on selkein tieteen kentällä, jonka edustajat pitävät tiiviisti yhteyttä toisiinsa.

Selvitin luvussa 5 edelleen, mitkä henkilöt ja luottamustoimet maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolella ovat jäsenten mielestä tärkeitä heidän toiminnalleen hoitokunnassa. Jäsenillä on määrällisesti eniten henkilösuhteita kulttuurin kentille ja siellä varsinkin kulttuurihallintoon. Hallinnon ja politiikan kentät tulevat seuraavina. Tärkeimmät asemat ulkoisessa verkostossa ovat kansanedustaja, maakuntajohtaja ja kunnanjohtaja. Myös jäsenten luottamustoimista suurin osa sijoittuu kulttuurin kentille. Luottamustoimien kautta jäsenillä on siis yhteyksiä maakuntarahastojen toimialaan myös hoitokuntien ulkopuolella.

Lisäksi jäsenillä on keskimääräistä enemmän luottamustehtäviä puoluejärjestöissä ja kauppakamarilaitoksessa.

Kuudennessa luvussa tutkin lähemmin kuuden maakuntarahaston suhdeverkostoja. Hahmotin suhdeverkostoja hoitokunnan jäsenten taustaorganisaatioiden, nimikkorahastojen sekä merkittävimpien lahjoittajien kautta. Vaikka tuloksissa on rahastokohtaisia eroja, yhteistä rahastoille ovat kiinteät suhteet maakunnan liittoon, maakunnan keskuskaupunkiin, alueella sijaitsevaan yliopistoon tai korkeakouluun, alueella toimiviin yrityksiin sekä kansanedustuslaitokseen.

Seitsemännessä luvussa tarkastelin maakuntarahastojen jäsenten mielipiteitä rahastojen toiminnasta tilanteessa, jossa toimintaympäristön muutokset ovat jälleen kerran muuttamassa myös maakuntarahastojen asemaa. Jäsenet näkevät rahaston perustehtävänä *tieteen ja taiteen tukemisen apurahoin*. Tämä muistuttaa 1970–80-luvun linjasta, jolloin rahastoille ei juuri muuta roolia jäänyt valtiollistuneen kulttuuripoliittikan (ja aluepolitiikan) marginaalissa. Käsitystä vahvistaa se, että jäsenet vierastavat kulttuurielämän poliittista ohjausta. Vaikka vastaukset ovat enimmäkseen nykytilannetta säilyttäviä, toivotaan kuitenkin rahastoilta aktiivisempaa roolia muuallakin kuin apurahanjaossa. Näkemys maakuntarahastosta kulttuuripoliittisena toimijana on siis ambivalentti: kulttuurin poliittista ohjailua vierastetaan, mutta samalla toivotaan rahastolle näkyvämpää roolia apurahanjaon rinnalle. Ehkä jäsenet näkevät, että nyt 1990-luvun muutosten myötä olisi sopiva hetki muuttaa linjaa maakuntarahastojen alkuvaiheiden suuntaan, jolloin maakuntarahastojärjestelmä oli keskeinen toimija muiden rinnalla. Tähän liittyyneekin, että vastaajat näkevät *alueen* toimintaa vahvasti raamittavana kehyksenä kuten perustamisvaiheissakin. Kuitenkin merkillepantavaa on se, että vastaajien itseymmärryksessä korostuu selvästi näkemys maakuntarahastoista yksityisinä säätiöinä. Tällaista säätiöitseymmärrystä ei rahastojen perustamisvaiheissa esiintynyt. Säätiö ja maakunta siis yhdistyivät jäsenten näkemyksissä maakuntarahastojen olemuksesta.

Tulosten yhteenvedon lopuksi tarkastelen lähemmin korrespondenssianalyseistä saatua tulosta, jonka mukaan vastaajien suhdeverkostoa määrittää *autonominen kenttärakenne* varsinkin ulkoisessa verkostossa, mutta paikoitellen myös sisäisessä.

Esitin kolmannessa luvussa, että kentän rakenne on perustavanlaatuisempi ja pysyvämpi kuin toimijoiden väliset verkostot, jotka kylläkin auttavat kentän havaitsemisessa (Bourdieu & Wacquant 1995, 143). Tämän voi tulkita niin, että verkostojen vuorovaikutussuhteet noudattavat jollain tavalla kenttien rajoja ja kertovat asemien keskinäisestä hierarkiasta.

Bourdieun (esim. 1985, 197) mukaan jonkun toimijan asema sosiaalisessa tilassa määrittyy hänen omistamansa pääomien kokonaisvolyymin ja sen rakenteen (kulttuurinen, taloudellinen, sosiaalinen...) perusteella. Hoitokuntien jäsenten ja asiamiesten pääomien korkea kokonaisvolyymi asettaa heidät vertikaalisessa sosiaalisessa tilassa lähelle toisiaan (kuvio 8). Tällä perusteella sanoin jäsenistön olevan osa maakunnallista vallan kenttää. Jäsenistöä analysoivassa luvussa 4 ilmenikin, että siihen kuuluu maakunnassa hierarkkisesti korkeita

asemia hallitsevia henkilöitä, joskaan ei enää yhtä paljon valtakunnallisia vaikuttajia kuin 1960-luvulla.

Tarkastellessani luvussa 5 maakuntarahastojen jäsenten verkostoja kenttä- ja asemarakenteen lävitse havaitsin kaksi niihin liittyvää rakenteellista piirrettä. Ensinnäkin vastaajan vuorovaikutussuhteet ovat erityisen tiiviit siihen kenttään, jolla hänellä itsellään on asema. Täsmällisemmin sanoen oman kentän luottamustoimet ja henkilöt koetaan tärkeiksi. Tätä kutsuin autonomiseksi kenttärakenteeksi. Se merkitsee myös, että tietyllä kentällä toimivaan henkilöön kohdistuva nimitys kertautuu kyseisen henkilön suhdeverkostossa kentän asemaa edelleen vahvistavasti. Tämä havainto vastaa hyvin jokaisen kokemusta sosiaalisista suhteista: lähellä olevat ihmiset ja asiat ovat tärkeitä. Yhtä hyvin kuitenkin arkikokemusta vastaa myös kokemus, että asioiden ja henkilöiden tärkeys riippuu siitä kontekstista, jossa niiden tärkeyttä tarkastellaan. Voisi siis olettaa, että tässä nimenomaisessa kontekstissa, lähinnä taiteen ja tieteen apurahoja jakavassa rahastossa, taiteen ja tieteen kentän positiot korostuisivat yli kenttärajojen. Tutkimukseni osoittaa, että kentän raja näyttää kuitenkin olevan määräävämpi kuin konteksti. Tämän tuloksen perusteella jäsensin maakuntarahastot enemmän kenttien väliseksi foorumiksi kuin jollakin tai joillakin kentillä toimivaksi instituutioksi.

Pääomarakenne ilmenee puolestaan mielenkiintoisella tavalla jäsenistön suhdeverkostossa eli siinä millaisia luottamustoimia ja henkilöitä jäsenet pitävät tärkeinä. Bourdieun mukaan (esim. 1979, 128; 1996, 124) pääomarakenne erottelee horisontaalisesti yhtäältä kulttuurista pääomaa vaativat positiot ja toisaalta taloudellista pääomaa vaativat positiot kaikkein kauimmaksi toisistaan. Maakuntarahaston suhdeverkostoista esitetyistä korrespondenssikuvioista voidaan hahmottaa vastaavanlainen järjestäytymisperiaate (kuvio 19 ja kuvio 21). Toisin sanoen talous ja taide näyttävät todella asettuvan sosiaalisen tilan ääripäihin silloin kun erottelevana mittarina käytetään jäsenten tärkeinä pidettyjä luottamustoimia ja yhteyshenkilöitä.

8.2 Maakunta

Maakuntarahastojen perustamisessa ja niiden alkuvaiheissa korostuivat maakunnallisuus sekä maakunnan territoriaalisen, poliittisen ja symbolisen hahmon rakentaminen. Maakuntarahastojärjestelmän aluejako vastasi lähes täysin uuden maakuntakäsityksen mukaan tehtyä talousaluejakoa. Tällä ratkaisulla Suomen Kulttuurirahasto tuki maakuntaliittoja ja pyrki erityisesti paikkaamaan niiden perustana olevan taloudellis-funktionaalisen maakuntakäsityksen rapautunutta kulttuurista pohjaa. Maakuntarahastojärjestelmä asetettiin siis puolustamaan uutta taloudellis-funktionaalista maakuntakäsitystä perinteistä historiallista käsitystä vastaan. Silti maakuntien myyttiseen heimomenneisyyteen pohjautuvaa orgaanisuutta ja siihen perustuvaa kulttuurista pääomaa käytettiin korttina, jolla maakuntaitsehallinnon puolestapuhujat pyrkivät erottautumaan 'keinotekoisista' alueellisista muodostelmista eli lähinnä lääneistä. Maakuntien

territoriaalisten rajojen sisäpuolisiksi oletetut kulttuurit ja yhteisöt olivat olemassa tekijä 1960-luvun aluepoliittisissa kiistoissa.

Maakuntarahastojen alkuvaiheissa tieteen ja taiteen apurahojen jako oli vielä melko vähäistä. Sen sijaan maakuntarahastojen voi sanoa olleen foorumeita, jotka kokosivat maakuntaitsehallinnosta ja muuten alueellisista asioista kiinnostuneita vaikutusvaltaisia tahoja yhteen. Maakuntarahastojärjestelmän perustamisessa Kulttuurirahasto toimi yhteistyössä muiden organisaatioiden ja toimijoiden kanssa, koska se ei ehkä olisi pystynyt yksin luomaan maakuntarahastoja. Tässä kohden Kulttuurirahaston toimintatapaa sopii kuvaamaan Leatin (1999, 128) yhteistyössä muiden kanssa toimivan säätiön (collaborative entrepreneurs) typologisointi: tällainen säätiö tietää mitä se tahtoo, mutta jos sitä, mitä se tahtoo ei ole olemassa, se etsii yhteistyöhön halukkaita organisaatioita ja luo yhdessä niiden kanssa tahtomansa. Maakuntarahastojen luomisessa maakuntaliittojen ja Suomalaisuuden liiton tuki oli ratkaisevan tärkeää.

Maakuntaitsehallinto ei kuitenkaan toteutunut eivätkä maakuntaliitot saaneet tavoittelemaansa virallista asemaa, vaan ne jäivät toimimaan edelleen yhdistyksinä. Myös maakuntarahastot marginalisoituivat tiede- ja taidepolitiikan voimakkaassa valtiollistumisessa. Alueet eivät hävinneet yhteiskuntapolitiikan kohteina, mutta niiden kehittämisestä vastasi valtion keskusjohto. Opetusministeriöön kytkeytyivät läänien taidetoimikunnat sekä uudet korkeakoulut ja yliopistot vahvistivat kuitenkin tieteen ja taiteen institutionaalista asemaa alueilla. Valtion roolin ja suunnitelmallisuuden kasvu toteutui hyvinvointivaltiollisessa kulttuuripolitiikassa Suomen Kulttuurirahaston piirissä esitettyjen toiveiden mukaisesti, mutta marginalisoi samalla maakuntarahastoja.

Maakuntarahastot eivät kuitenkaan poistuneet kulttuuripolitiikan näytämöltä 1970- ja 1980-lukujen aikana. Ne pystyivät myös edelleen rekrytoimaan hoitokuntiinsa maakunnallista eliittiä ja säilyttämään näin lahjoitusten hankinnassa tarvittavan näkyvyytensä ja arvovaltansa. Todennäköisesti juuri maakuntarahastojen foorumi-luonne eli paikallisen eliitin koheesiota ja sen maakunnallisuutta vahvistavan piirteen säilyminen vahvan keskusrahaston tuen ohella auttoi niitä selviämään vaikeampien vaiheiden yli. Pelkästään apurahojen jakamiseen keskittynyt ja erikoistunut organisaatio ei ehkä olisi tästä selvinnyt, koska jaettavaa ei suurten lahjoitusten puutteessa vielä paljoa ollut.

1990-luvun alun laman jälkeen talouselämä kehittyi suotuisasti, mikä vahvisti myös maakuntarahastojen taloutta ja paransi tieteen ja taiteen tukemisen edellytyksiä. 1990-luvun puolivälissä maakuntarahastojärjestelmässä tapahtui jälleen uusi käänne, kun Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi. Ei-valtiolliset kansalaisyhteiskunnan toimijat nousivat tuossa yhteydessä uudella tavalla ajankohtaisiksi. Alueiden merkitystä alettiin korostaa paitsi EU:n, myös uusregionalismin voimistumisen myötä. Alueet irtautuivat valtiollisista kehikoista eivätkä suomalaiset maakunnatkaan enää määrittäneet totaalisesti kansallisen skaalan sisäisinä. Mielestäni koko alueen ja sitä myötä maakunnan käsite ja paikka moninaistuivat entisestään, ja siitä ja sen nimissä puhuttiin ehkä enemmän kuin sitten 1960-luvun. Maakuntaliittojen eräänlaisen seuraajan maakunti-

en liittojen asema oli muuttunut 1990-luvun alussa julkishallinnolliseksi, mikä etäännytti niitä maakuntarahastoista.

Nämä seikat ovat tulkintani mukaan yhdessä vaikuttaneet siihen, että myös maakuntarahastojen suhde alueeseen ja alueellisuuteen on muuttunut 1990-luvun loppupuolella jollain tavalla vapautuneemmaksi tai ennalta määrittämättömäksi. Maakuntien maantieteelliset rajat ja muodolliset käsitesisällöt eivät ole enää niin tärkeitä kuin ne sosiaaliset ja symboliset suhteet, joita niiden nimissä voidaan aktivoida poliittisesti suotuisina hetkinä. Toisin sanoen aluekäsitteen ja siihen liittyvien hierarkioiden hämärtyminen sekä vanhoista rakenteista vapautuminen on luonut maakuntarahastoillekin uutta pelitilaa.

Näiden muutosten keskellä elivät tutkimukseni kohteena olleet kauden 1996–1997 jäsenet ja asiamiehet. Heidän vastauksissaan ei alueiden muuttunutta asemaa 'alueiden Euroopassa' kuitenkaan tuoda esille. Alueellisuutta ei vastauksissa myöskään erityisesti problematisoida. Verkostoaineistossa yhteydet muihin maakuntarahastoihin ovat vähäiset, joten maakuntia ei nähdä rajojensa ulkopuolelle ulottuvana toimijana. Alueellisuus on vastaajille silti tärkeä toimintaa määrittävä kehikko, mutta selvästi tärkeämpää on kuitenkin apurahojen jakaminen taiteelle ja tieteelle. Toimijat näkevät siis maakuntarahaston kulttuurin tukevana yksityisenä säätinä pikemminkin kuin aluepoliittisena/-hallinnollisena toimijana.

Maakuntien liittojen muuttunut asema ja niiden etääntyminen näkyy monissa vastauksissa siten, että liittoja ei enää kaivata hoitokuntajäsenten nimittäjän rooliin. Henkilöyhteydet maakuntahallintoon ovat kuitenkin tiiviit ulkoisessa verkostossa.

8.3 Osallistujat

Säätiöiden, rahastojen ja muiden ei-voittoa tavoittelevien organisaatioiden johtokuntia ja muita luottamuselimiä on tutkittu suhteellisen vähän. Vertailukohtia maakuntarahastojen hoitokunnille joutuu hakemaan lähinnä Yhdysvalloista, johon alan tutkimus on pääasiallisesti keskittynyt, vaikka sekä yhteiskunta että säätiöperinne ovat täysin erilaisia kuin Suomessa.¹ Resurssiriippuvuus -teorian²

¹ Ks. säätiöiden kansainvälisestä vertailusta Anheierin ja Toeplerin toimittama 'Private Funds, Public Purpose' (1999), ja ei-voittoa tavoittelevien organisaatioiden johtokuntien luonteesta katsaus aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen ja siitä tehty teoreettinen synteesi Miller-Millesenin artikkelissa 'Understanding the Behavior of Boards of Directors' (2003).

² Tämän teorian mukaan organisaatiot eivät ole sisäisesti itseriittoisia ja ne tarvitsevat resursseja ympäristöstään. Siten ne tulevat riippuvaisiksi niistä toimintaympäristönsään ja yhteiskunnassa olevista elementeistä, joiden kanssa ne ovat vuorovaikutuksessa. Organisaation toiminnan tavoitteisiin nähden toimintaympäristöstä on huomioitava kaksi seikkaa. Ensinnäkin organisaatiot vastaavat tai niiden tulisi vastata paremmin niiden toiminnan kannalta kriittisiä resursseja kontrolloivien ulkopuolisten organisaatioiden ja toimijoiden vaatimuksiin kuin niiden, jotka eivät kontrolloi yhtä keskeisiä resursseja. Toiseksi organisaatioiden toiminnasta vastaavien henkilöiden tulisi yhtäältä turvata resurssien riittävä saanti ja toisaalta (jos mahdollista) pyrkiä

puitteissa johtokunnan tehtävänä voidaan pitää organisaation ja sen toimintaympäristön välisten vaihtosuhteiden ylläpitämistä (Miller-Millesen 2002, 533), toisin sanoen organisaatiolle kriittisten resurssien hankintaa. Säätiöille lahjoitusten hankinta muodostaa keskeisimmän resurssin. Tutkimusten perusteella taiteen ja tieteen parissa toimivien säätiöiden, rahastojen ja instituutioiden johtokuntiin kuuluu usein korkean sosiaalisen statuksen ja/tai suuren varakkuuden omaavia henkilöitä. Tätä kautta ne hakevat toiminnalleen yhteiskunnallista näkyvyyttä ja lahjoituksia. Yhdysvaltalaisista hyväntekeväisyyttä tutkineen Francie Ostrowerin (1998, 46) mukaan eliitti lahjoittaa eniten opetukselle (yliopistoille) ja heti tämän jälkeen kulttuurille. He tukevat esimerkiksi museoita, joissa he itse käyvät, ja yliopistoja, joista he ovat valmistuneet (Ostrower 1997, 136). Eliitin lahjoitukset kohdistuvat instituutioihin, joihin heillä itsellään on jonkinlainen sidos. Näin heidän lahjoituksensa hyödyttävätkin usein erityisesti heitä itseään.³

Ostrower (2002) jakaa esittävän taiteen parissa toimivien instituutioiden johtokuntien sisäisen rakenteen kahteen osaan, lähinnä funktionaalisiin perusteisiin. Ensinnäkin johtokuntia leimaa tietty yläluokkaisuus, joka houkuttelee niihin vauraita ja vaikutusvaltaisia henkilöitä. Jollei johtokunnan jäsenyys suoraan edellytä lahjoitusta, niin se ainakin rohkaisee näitä henkilöitä lahjoittamaan kyseiselle instituutiolle. Edelleen heidän oletetaan hankkivan tai tuovan mukanaan lahjoituksia myös muilta varakkailta henkilöiltä. Tämä johtokunnan luokkakantainen aspekti korostaa usein sen perinteikkyyttä ja elitistisyyttä. Toisena aspektina näiden taideinstituutioiden toiminnassa vaikuttavat välittömästi organisaatioon ja sen toimintaan liittyvät seikat. Näistä vastaavat organisaation taiteellinen ja hallinnollinen johto. Näissä kahdessa eri aspektissa korostuvat arvot saattavat aika ajoin olla keskenään ristiriidassa: esimerkiksi perinteikkyyden ja elitistisyyden sijaan muutos ja avoimuus saattavat muodostua jossain vaiheessa tärkeiksi operationaaliseen aspektiin liittyviksi arvoiksi. (Ostrower 2002, xvi.)

Myös Suomessa organisaation resurssien hankinta ja toimiminen valtiollisen järjestelmän ulkopuolella edellyttää siihen soveltuvaa sosiaalista rakennetta. Maakuntarahastotkaan eivät hanki resurssejaan ja legimitteettiään pelkästään asiantuntemukseen ja operationaalisiin aspekteihin liittyen. Yhdysvaltalaisiin taideinstituutioihin verrattuna maakuntarahastojen hoitokuntiin rekrytoituminen on enemmän organisaatio- kuin yksilökeskeistä. Hoitokuntaposition omaavan jäsenen suhde maakuntarahastoon avautuu ymmärrettävämmiin hänen taustaorganisaationsa kuin henkilökohtaisten ominaisuuksiensa kautta. Periaatteessa taustaorganisaation suhde maakuntarahastoon on keskeisempi ja pysyvämpi kuin hoitokuntaposition hallitsevan yksilön, vaikka jäsenyys onkin muodollisesti henkilöön eikä organisaatioon sidottu. Henkilöt vaihtuvat mutta

mahdollisimman suureen vapauteen ja autonomiaan suhteessa organisaation ulkopuolisiin vaatimuksiin (Pfeffer, 1982, 192 – 193.)

³ Tältä pohjalta yksityinen lahjoituksiin perustuva hyväntekeväisyys ja valtion verovaroihin perustuva rahoitus eivät ole toistensa substituuotteja. Yksityiseen hyväntekeväisyyteen vaikuttavat henkilökohtaiset mieltymykset eivät pelkästään yhteiskunnalliset tarpeet ja näkökohdat (Ostrower 1997, 137).

organisaatiot pysyvät. Tämä havainto on linjassa David Knoken (1994, 290) eliittitutkimuksista tekemän johtopäätöksen kanssa, jonka mukaan eliittijärjestelmissä keskeisiä toimijoita ovat yleensä organisaatiot eivätkä yksityishenkilöt. Maakuntarahastoissa jäsenten taustaorganisaatioina ovat useimmiten maakunnan alueella toimivat yritykset, kunnat, maakuntaliitto, tiedotusvälineet tai yliopisto, joilla on henkilöjäsenyyden kautta toteutuva organisaatioiden välinen asiallinen ja maantieteellinen yhteys. Tästä jäsenyys-näkökulmasta maakuntarahastojen toimintaperiaatteita ja aatteellisuutta kannattelevat ja toteuttavat organisaatiot – eivät niinkään yksilöt.

Suomen Kulttuurirahastossa ja maakuntarahastoissa luottamuselinpositioita ja lahjoitusten hankintaa ei ole kytketty suoraan toisiinsa. Hoitokuntien jäsenet eivät ole yhdysvaltalaisten taide- ja kulttuuri-instituutioiden tapaan tyypillisesti vauraita, yksityisomaisuudesta lahjoituksen tehneitä henkilöitä, vaan maakunnassa toimivien yritysten ja yhteisöjen johtoa. Hoitokunnan elitistisyys perustuu enemmän jäsenistön hierarkkisesti korkeisiin sosiaalisiin asemiin maakunnan institutionaalisessa rakenteessa kuin heidän henkilökohtaiseen varakkuuteensa. Suurikaan henkilölahjoitus ei ole merkki lahjoituksen tehneen henkilön hoitokuntapositionista. Lahjoittajien lukumäärä on suuri ja heidän yhteiskunnallinen asemansa vaihteleva. Myös näistä syistä johtuen lahjoittajat ja päätäntävaltaa käyttävät luottamuselinten jäsenet ovat useimmiten eri henkilöitä (vrt. Leat 1999, 133). Hoitokuntien jäsenten rekrytoitumisen pääasiallisena perustana ei ole myöskään heidän taustaorganisaatioidensa tekemien lahjoitusten ("giving") taloudellinen merkitys. Myöskään uusien lahjoitusten hankkiminen ("getting") ei ole ollut keskeinen johtokunnan kokoonpanoa ja toimenkuvaa määrittellyt tekijä, ainakaan 1990-luvun puolivälin jälkeen. Lahjoitusten antamisen ja hankkimisen velvoitetta kuvaava "Give, Get, or Get Off" (Ostrower 2002, 66) soveltuu siis huonosti maakuntarahastojen hoitokuntiin.

Leatin (1999, 121) mukaan säätiöt voivat hankkia lahjoituksensa joko hyväntekeväisyyslahjoituksina ("endowment") tai varainkeräyskampanjoilla ("fund-raising") tai molempia kanavia käyttäen. Suomen Kulttuurirahasto saa suurimman osan lahjoituksistaan hyväntekeväisyyslahjoituksina. Henkilölahjoittajien lahjoitussummat ovat huomattavasti suurempia kuin yritys- ja yhteisölahjoittajien. Yritykset ja yhteisöt ovat tehneet maakuntarahastoille pääsääntöisesti suhteellisen pieniä vuosittaisia toimintalahjoituksia lukuun ottamatta joitakin poikkeuksia sekä yritysten viime vuosina enenevässä määrin perustamia nimikkorahastoja. Lahjoitusten summa on ollut nousujohteinen 1990-luvulla verrattuna aikaisempiin vuosiin.

Ajoittain Kulttuurirahastokin on turvautunut kampanjointiin. Se on järjestänyt kansalaiskeräyksiä varojen kartuttamiseksi 1930-luvun loppupuolella Kulttuurirahaston perustamisen yhteydessä sekä 1960-luvulla maakuntarahastojen perustamisten yhteydessä (ks. Pohls 1989, 45–47 ja 237; ks. myös Levä 2001).

Kulttuurirahaston vuosittaiset sijoitustuotot ovat kasvattaneet rahaston varallisuutta lahjoituksiakin enemmän 1990-luvulla. Suotuisasta talouskehityksestä johtuen uusien lahjoitusten hankintaan ei ole ollut samanlaisia paineita

kuin esimerkiksi maakuntarahastoja perustettaessa. Kulttuurirahastolle ja sen maakuntarahastoille lahjoitusten hankkiminen ja saaminen näyttääkin tapahtuvan pikemminkin hiljaisella ja matalla profiililla kuin näyttävillä tempauksilla ja lahjoittajien painostuksella. Ainakin yksityishenkilöt eli pääasiassa testamenttilahjoittajat ottavat rahastoon itse yhteyttä, mistä alkaa neuvotteluprosessi. Yhteisöjen ja yritysten suhteen rahasto saattaa toimia aktiivisemmin. Pääpiirteenä lahjoitusten hankkimisen suhteen on kuitenkin selvästi eräänlainen arvokkuus ja pidättyväisyys. Esimerkiksi niissä vuotuisissa maakuntarahastojen ja keskusrahaston tapaamisissa, joissa olen ollut mukana vuodesta 1997 lähtien, ei ole keskusteltu uusien lahjoitusten hankkimisesta juuri lainkaan. On kuitenkin vaikea sanoa, ovatko maakuntarahastoille tulevien lahjoitusten kasvun takana hoitokunnan suoranaiset ponnistelut vai ovatko ne tulleet kirjaimellisesti 'annettuina' tai sen tyyppisten välittävien symbolisten mekanismien kautta, joista kirjoitan hieman edempänä. Jollakin tavallahan hyväntekeväisyyslahjoituksiakin vastaanottavan säätiön on tehtävä itsensä tunnetuksi, näkyväksi, luotettavaksi ja varmistettava lahjoitusten jatkuvuus. Suuri osa kyselyyn vastanneista jäsenistä haluaisi panostaa lahjoitusten hankkimiseen nykyistä enemmän, vaikka hoitokuntien jäsenillä ei ole velvollisuutta hankkia varoja ja vaikka lahjoitustulot ovat 1990-luvulla kasvaneet.⁴

8.4 Symbolinen talous

Miksi sitten yritykset ja yhteisöt lahjoittavat maakuntarahastoille ja ennen kaikkea miksi niiden johtohenkilöt ovat edustettuina maakuntarahastoissa? Galaskiewiczin (1985) tutkimuksen perusteella yrityksiä ja yhteisöjä lahjoitustoimintaan mukaan vetäviä voimia ovat ensinnäkin taloutta, hallintoa tai politiikkaa koskevat rationaaliset seikat ja toiseksi eliitin sisäinen koheesio ja sosiaalinen paine.⁵ Tutkimukseni perusteella molempia intressejä on löydetävissä maakuntarahastojärjestelmässä.

⁴ Vastaani ei ole tullut yhtään kattavaa, erityisesti suomalaista antamisen, hyväntekeväisyyden tai lahjoittamisen motiiveja, syitä tai piirteitä koskevaa empiiristä tutkimusta. Lahjan käsite tunnetaankin meillä lähinnä teoreettisena abstraktionä.

⁵ Galaskiewicz (1985) erottelee yrityslahjoittajille kaksi toiminnan areenaa kannustintien hankkimisen suhteen: ensinnäkin maantieteellisen tai paikallisen areenan ja toiseksi yritys yhteisön areenan. Ensin mainitulla areenalla yrityksen lahjoitustoimintaa motivoi maine ja arvonnanto paikallisen julkisyhteisön ja sitä hallitsevan eliitin taholta. Tämä on osa yrityksen suhdetoimintaa ja ehkäisee esimerkiksi yritykseen kohdistuvia 'ei-toivottuja' toimenpiteitä. Tämä kannustin toimii hypoteettisesti erityisen voimakkaasti sellaisten yritysten kohdalla, jotka ovat työvoimaintensiivisiä ja joiden työntekijät asuvat paikallisella alueella ja jotka myyvät suoraan paikallisille kotitalouksille.

Galaskiewicz (1985) myös olettaa, että tällaiset paikallista yhteisöstä riippuvaiset yritykset tukisivat erityisesti sellaisia kohteita, joita paikallinen eliitti arvostaa. Hänen yllätykseksensä aineisto ei kuitenkaan tukenut liiketoiminnan luonteen ja lahjoitustoiminnan välistä positiivista yhteyttä millään tavoin. Niitä yrityksiä, jotka lahjoittivat eliitin tärkeinä pitämiin kohteisiin, pidettiin sen piirissä hyvin anteliaina. Tällaiset yritykset eivät kuitenkaan suunnitelleet lahjoitustoimintaansa pitäen silmällä eliitin

Eliitin koheesiota ajatellen en pidä kaukaa haettuna sitä, että maakuntarahastojärjestelmän ulkopuolelle viittaavien kenttä- ja organisaatiospesifien (rationaalisten) intressien ohella myös itse järjestelmä muodostaa kunniaan, yhteishyvään, maineeseen ja kontrolliin liittyvän mukanaoloperusteen, joka tässä järjestelmässä luonnollisesti viittaa lähinnä *maakunnallisuuteen*. Tämän johtopäätöksen teen lähinnä ulkoisen vuorovaikutusverkoston perusteella, sillä siinä tärkeiksi henkilöiksi koetaan ne, joiden hallitsemiin asemiin liittyy paljon alueen määrittelyyn tarvittavaa symbolista pääomaa eikä niitä henkilöitä, joilla on paljon tieteen ja taiteen määrittelyyn tarvittavaa kulttuurista pääomaa.

Kulttuurinen pääoma ei ole myöskään Ostrowerin (1998) tutkiman newyorkilaisen eliitin taideorganisaatioihin ja taiteen tukemiseen osallistumisen perustana ja eliitin koheesiota luovana voimana. Tämä on tärkeä huomio ajatellen Bourdieun teoriaa. Ostrowerin (1998, 48) mukaan eliitin koheesio ei synny sen jakamasta taiteellisesta mausta, kyvystä tehdä distinktioita, vaan seurallisuudesta, moraalista, velvoitteesta tai kunnian osallistua. Näin ollen hänen näkemysensä asettaa kyseenalaiseksi Bourdieun (1984) oletuksen, että ylempää keskiluokkaa ja yläluokkaa yhdistäisivät esteettiset makuarvostelmat ja tietämys eli korkea (tässä epäformaalinen) kulttuurinen pääoma (Ostrower 1998, 51). Ostrowerin tutkimus vahvistaakin osittain Lamontin (1992) havaintoa, siitä että yhdysvaltalaiselle, toisin kuin ranskalaiselle, ylemmälle keskiluokalle moraaliset seikat ovat esteettistä makua oleellisempia (Ostrower 1998, 44).

Kulttuurin kentällä maakuntarahastot ovat muiden apurahoja jakavien rahastojen tapaan välittävässä asemassa, luomassa edellytyksiä tieteelliselle ja taiteelliselle tapahtumiselle, kun taas Ostrowerin (1998) tutkimat newyorkilaiseliitit ovat mukana taideorganisaatioiden johtokunnissa. Molempiin pätee Ostrowerin huomio siitä, että mukanaolon perusteena ei välttämättä tarvitse olla taidetta tai tiedettä koskevat mieltymykset, intohimot tai asiantuntemus. Tälle löytyy tukea myös tässä tutkimuksessa niin jäsenistön rakennetta kuin heidän verkostojaan tutkittaessa. Oleellisempaa on resurssien hankinta eli jos-

arvostuksia. Lahjoittaminen julkisena PR-toimintana oli niin ollen tuloksekasta, mutta yritykset eivät syystä tai toisesta ottaneet sitä suunnitelmallisesti huomioon. (Galaskiewicz 1985, 212-213.)

Yritysyhteisön arenalla yrityksen lahjoitustoimintaa motivoi muiden lahjoitustoimintaan osallistuvien yritysten ja niiden johtajien arvonanto. Vaikka tämän arvonannon tavoittelemisen intressit voivat liittyä varsinaiseen liiketoimintaan, on todennäköisempää, että ne liittyvät statukseen ja seurallisuuteen tämän sosiaalisen ryhmän sisällä. Hypoteettisesti ne yritykset, joiden johto kuuluu samoihin sosiaalisiin piireihin kuin ahkerimmin hyväntekeväisyyttä harjoittavien yritysten johto, lahjoittavat enemmän kuin heikommin näihin piireihin integroituneet yritykset. Galaskiewiczin omat empiiriset havainnot tukivat tätä hypoteesia. Hän pitää todennäköisenä sitä, että tutkimiansa Minneapolis-St. Paulin yritysten lahjoitushalukkuutta ylläpitää nimenomaan yritysten ja niiden johtajien välinen statuskilpailu, jonka keskiössä on lahjoitustoimintaa arvostavien yritysjohtajien eliitti. Tässä kilpailussa yritystä ei arvioida menestyksekkääksi ainoastaan sen perusteella, mitä se ansaitsee, vaan myös sen perusteella, mitä se antaa. Galaskiewiczin tutkimuksen mukaan lahjoitustoimintaa generoi yritysmaailman sisäinen arena eikä niinkään yritysten ulkopuolisten suhteiden hoito. (Galaskiewicz 1985, 213-214.) Galaskiewiczin tutkimuksesta voidaan päätellä, että eliitti, 'elitistisyys' ja hyväntekeväisyys assosioituvat yritysmaailmassakin hyvin lähelle toisiaan. Aktiivinen lahjoitustoiminta on portti, jonka kautta kuljetaan eliittiin.

sain määrin lahjoitusten mutta maakuntarahastoissa ennen muuta kontaktien ja sosiaalisen pääoman hankkiminen toiminnan tueksi.

Mielestäni osallistumisen rationaaliset intressit ja 'sosiaaliset intressit/velvoitteet' kytkeytyvät toisiinsa tiiviisti ja ovat erotettavissa toisistaan vain paikoitellen. Kyse on pikemminkin eräänlaisista vaihtosuhteista muodostuvasta prosessista, jossa niin vaihdon motiivi (syy osallistua) kuin vaihdon suuntakin (saaminen/antaminen) voi muuttua. Maakuntarahastojärjestelmästä ja siihen osallistuvien toimijoiden vuorovaikutussuhteista muodostuu eräänlainen markkina, jolle osallistumisen laajana kehyksenä ovat maakunnallisuus, tiede ja taide sekä niiden saamat symboliset ja konkreettisemmat merkitykset.

Tulkintani mukaan maakuntarahastojärjestelmään liittyvä eliitin koheesiotta vahvistava ja osallistumaan houkutteleva voima ei liity pelkästään kulttuuriseen pääomaan (makuun, distinktiohin) tai sosiaaliseen pääomaan (kunniaan, velvollisuuteen osallistua, seurallisuuteen). Pikemminkin avainasemassa on tieteseen, taiteeseen ja maakuntaan aikojen kuluessa kytkeytynyt symbolinen voima (pääoma). Luvussa 3 esitin teesin, että maakuntarahastoihin kytkeytyy sen arvovaltaan ja intressittömyyteen (yleishyödyllisyys) sidottua potentiaalista symbolista pääomaa, joka voi realisoitua sen toimintaan osallistuvien tahojen hyväksi ja jota osallistujat voivat edelleen muuntaa kotikenttäänsä eniten arvostamaan muotoon. Seuraavassa tarkastelen lähemmin, miten talouden, joukkotiedotuksen, politiikan, hallinnon, tieteen ja taiteen kentillä toimivien organisaatioiden osallistumista maakuntarahastojen toimintaan voidaan tulkita edellä esitetyllä tavalla symbolisen pääoman tavoitteluna.

Maakuntarahastojärjestelmään liittyvä siis kaksi aatteellista tai yleishyödyllistä piirrettä: *taiteen ja tieteen tukeminen* sekä *maakunnallisuus*. Välittävänä organisaationa maakuntarahastojärjestelmä hankkii yhteiskunnasta resursseja ja jakaa ne muille taiteellisen, tieteellisen ja alueellisen toiminnan toteuttamiseksi. Periaatteessa tieteen, taiteen ja maakunnallisuuden tukeminen on yleisön silmissä intressitöntä ja kollektiiviseen hyötyyn tähtäävää toimintaa. Bourdieun mukaan taas intressitöntä toimintaa ei ole, joten ainakin osa toimijoiden mukanaolon (rationaalisista) syistä on tutkimuksen avulla paljastettavissa. Näin ollen myös taiteen ja tieteen tukeminen sekä maakunnallisuuden edistäminen maakuntarahastojärjestelmässä on muutakin kuin intressitöntä hyväntekeväisyyttä; osallistujat myös saavat jotain. Resurssiriippuvuusteoriaan kytkeytyvissä tulkinnoissa kiinnitetään harvemmin huomiota asian tähän puoleen. Sen tulkintakehys on niin tiukasti kiinni tarkastelun keskipisteessä olevan organisaation resurssitarpeen tyydyttämisessä, ettei siinä ole tilaa sidosryhmien resurssitarpeiden tyydyttämisen tulkinnaalle. Tästä johtuen, vaikka olenkin edellä joiltakin osin turvautunut tähän teoriaan maakuntarahastojärjestelmän toimintatapaa tulkitessani, ei seuraava analyysi enää mahdu sen raameihin. Yritän ymmärtää myös, mitä talouden, joukkotiedotuksen, politiikan, hallinnon, tieteen ja taiteen kentät ja siellä toimivat organisaatiot saavat antaessaan resursseja maakuntarahastojärjestelmään.

Talouden kentällä toimiville yrityksille yksi tapa hankkia symbolista pääomaa on hyväntekeväisyys (Swarz 1997, 91). Maakunnassa toimivalle yritykselle

on hyödyllistä tulla tunnistetuksi maakunnallisena yrityksenä. Ilman tätä piirrettä pelkän taloudellisen rationaliteetin varassa toimiva kuluttaja suhtautuisi yritykseen kuten kaikkiin muihinkin yrityksiin, hyötynsä maksimoivana kuluttajana, joka arvioi myös yritystä voittoaan maksimoivana. Joillekin yrityksille on kuitenkin tärkeitä, että maakunnan yleisö eli potentiaaliset asiakkaat samastuvat yritykseen ja arvioivat sen toiminnan seuraavan myös puhtaan taloudellisen logiikan ulkopuolisia sääntöjä. Tätä edesauttaa huolella laadittu yrityskuva, johon maakunnallisuus saattaa yrityksen luonteesta riippuen sopia. Maakunnallinen ei voi kuitenkaan olla ilman maakuntaa eikä esiintyä intressittömänä ilman symbolista pääomaa. Toiminta maakuntarahastossa tarjoaa areenan sekä hyväntekeväisyyteen että symbolisen pääoman kartuttamiseen.

Yrityskuvaansa yritys voi luoda pääosin oman markkinointibudjettinsa avulla, muista riippumatta. Maakuntaa ei kuitenkaan yksikään yritys pysty luomaan, minkä vuoksi se tulee yritykselle annettuna, mahdollisuutena johon voi tarttua tai ei, ja johon voi vain yhdessä muiden kanssa toimien vaikuttaa. Maakuntarahasto on yksi instituutio, jonka avulla voidaan vahvistaa maakunnan symbolista hahmoa. Tämän vuoksi maakunnalliseksi itsensä identifioivan yrityksen on hyvä olla sen toiminnassa mukana. Taide ja tiede, joita maakuntarahastoinstituutio tukee, toimivat (näennäisesti) taloudellisesta intressistä riippumattomasti. Perustaessaan esimerkiksi nimeään kantavan nimikkorahaston maakuntarahaston yhteyteen yritys tunnistetaan taiteen ja tieteen tukijana, joiden intressittömyydestä siirtyy jotakin yrityskuvaan. Samalla yritys tulee tukeeksi maakunnan symbolista hahmoa, joka niin ikään siirtyy osaksi yrityskuvaa. Tavallaan yritys saa täten 'sijoituksestaan' kaksoishyödyn: taiteen ja tieteen tukemiseen liittyvän intressittömyyden ja maakuntaan ja maakunnallisuuteen assosioituvan intressittömyyden.

Vaihdon koko kuva ei ole kuitenkaan tässä. Bourdieun (1990, 119) mukaan symbolinen pääoma on jälleen muutettavissa materiaaliseksi pääomaksi. Maakunnassa toimivassa yrityksessä symbolinen pääoma voi muuttua takaisin taloudelliseksi pääomaksi esimerkiksi uskollisempina asiakaskuntana ja mahdollisuutena periä korkeampia hintoja ja saada eräänlaista 'maakuntakatetta'. Lisäksi yrityksen maakunnallinen tunnettuus voi pienentää yritystoiminnan välillisiä kustannuksia. Lahjoittaessaan taloudellista pääomaa maakuntarahastolle yritys saa symbolista pääomaa, jonka se voi jälleen muuntaa taloudelliseksi pääomaksi. Vaikka ensi katsomalta talouden kentän toimijoiden osallistumisen intressit näyttäisivät liittyvän lähinnä maakuntarahastojärjestelmän maakunnalliseen aspektiin, voidaan myös toiminnan sisällöstä löytää näille toimijoille rationaalinen osallistumisintressi: taloustieteellisen tutkimuksen ja opiskelun tukeminen maakuntarahaston kautta.

Maakuntarahastoissa mukana olevien joukkotiedotuksen kentän edustajien osallistumisen intressien voidaan tänä päivänä katsoa olevan paljolti yhteneviä yritysten kanssa. Hoitokunnissa on mukana toimijoita lähinnä maakuntalehdistä, jotka maakuntarahastossakin rakentavat sitä "territoriaalista kehystä, jossa lehden levikkiä ja vaikutusvaltaa pyritään lisäämään" (Paasi 1986, 291). Lehtien kautta maakuntarahasto saa puolestaan maakunnallista näkyvyyttä.

Politiikan kentän ammattilaisia on ollut maakuntarahastoissa mukana vain muutamia 1990-luvulla. Sen sijaan 1960-luvulla järjestelmän perustamisen aikaan mukana oli useita kansanedustajia ja ministereitä. Tuolloin kysymys maakuntaitsehallinnosta kiinnosti poliitikkoja, ja maakuntarahastot toimivat eri kenttien toimijoita kokoavana foorumina. Paasi (1986, 290) esittää, että poliittisten toimijoiden pyrkimyksenä on esiintyä puoluerajat ylittävinä, aluekokonaisuuksien puolesta puhuvina aktivisteina. Silloin kun aluekokonaisuus vastaa vaalipiiriä maakunnallisuus on voimakkainta. Selkeä ulospäin suuntautuva maakunnallinen intressi näyttäytyy henkilökohtaiset poliittiset pyrkimykset kätkeväenä intressittömyytenä maakunnan sisällä. Vaaleissa tämä voidaan lunnastaa poliittisena menestyksenä. Poliittiselle toimijalle, esimerkiksi kansanedustajalle, maakuntarahasto voi tarjota edelleen yhden kontaktipinnan 'koti-maakunnan' (vaalipiirin) paikallisesti vaikutusvaltaisiin tahoihin. Vaikka kansanedustajat enää harvemmin istuvat itse hoitokunnissa, niin heidät löytää jäsenten ulkoisten verkostojen keskipisteestä (ks. kuvio 20).

Maakuntarahastojen toimialue on useimmiten yhteneväinen eri hallintoalueiden kanssa. Aluehallinnossa työskenteleville johtajille on luontevaa olla mukana sellaisen yleishyödyllisen organisaation toiminnassa, joka tukee hallintoalueen institutionaalista rakennetta ja symbolista hahmoa. Toisessa luvussa käsittelin maakuntarahastojärjestelmän perustamista erityisesti hallinnon näkökulmasta. Vaikka tuolloin ponnisteltiinkin hallinnollisesti erillisten ja itsenäisten maakuntien luomiseksi, niin maakuntien välinen kilpailu sai merkittävästi vähemmän huomiota kuin tänä päivänä. Nykyisessä taloudellisessa kilpailussa hallinnon pyrkimyksenä on rakentaa myönteistä aluekuvaa alueella toimivien yritysten hyödyksi sekä uusien yritysten ja pääomien houkuttelemiseksi. Tänä päivänä hallinnon logiikka noudattaa markkinarationaliteettia ja omaa managerialistisia piirteitä selvästi enemmän kuin 1960-luvulla, jolloin päähuomion kohteena oli julkinen sektori ja siihen liittyvä palvelujen ja hallinnon kehittäminen.

Hallinnon kentältä maakuntarahastojärjestelmässä on mukana paljon maakunnan keskuskaupungin yleisjohtoa ja kulttuurihallintoa. Keskuskaupungin hallinnon kannalta osallistumisen rationaalisenä intressinä voidaan pitää maakunnallisuuden tukemista aivan samoin kuin alueellisenkin hallinnon. Erityisesti tänä päivänä maakunnallisuuteen ja alueellisuuteen liitettävistä asioista hyötyy eniten maakunnan keskus. Alueiden keskuslähtöisten kehittämisstrategioiden lähtökohtana ja kannustimien kohteina ovat usein keskuskaupungit ympäröivien alueiden, maakuntien ja seutukuntien näyttäytyessä sen 'vaikutusalueina'. Maakuntien kehittäminen ja keskuskaupunkien kehittäminen kulkevat tässä mielessä rinnakkain, vaikka myös kilpailua ja vastakkainasettelua esiintyy. Maakuntien olemassaolon korostaminen ja symbolinen vahvistaminen toimii myös niiden keskus- ja hallintokaupunkien eduksi.

Tutkimuksessani hallinnon kentällä toimivat henkilöt osoittautuivat tärkeiksi pitkälti nimeäjän omasta kenttäpositiosta riippumatta. Oman kentän ulkopuolelta saattaa olla helpointa nimetä juuri maakunnan tai alueen päättäjiä, joihin lukeutuu myös kuntien ja kaupunkien ylin johtoporras. Näillä henkilöillä on institutionaaliseen asemaan perustuvaa symbolista pääomaa määritellä

maakunnalliseksi olioituvan hahmon olemusta, luonnetta ja tahtoa. Tämä on myös intressi osallistua niihin foorumeihin, joissa tätä tahtoa määritellään. Maakuntarahastot ovat yksi, vaikeivät ehkä kaikkein merkittävien, foorumi, jossa hankitaan ja käytetään alueen määrittelyyn liittyvää symbolista pääomaa.

Tiede ja taide puolestaan antavat maakuntarahastolle ja sen kautta maakunnalle symbolista pääomaa ja saavat apurahatoiminnan välityksellä taloudellista pääomaa. Tieteen ja taiteen kenttää eivät jäsennä ensisijaisesti taloudelliset tai poliittiset intressit, mikä jo sinänsä riittää tuomaan symbolista pääomaa sitä rahoittaville tahoille. Lähtökohtaisesti taiteen ja tieteen kentän toiminnan logiikan itsessään ei tarvitse taipua maakunnallisen kentän asettamiin ehtoihin tuottaakseen sille symbolista pääomaa. Jaetuista apurahoista voidaan kuitenkin nähdä, että maakuntarahastojen alkuaikoina maakunnan historian- ja perintetutkimukseen liittyvä rahoitus oli keskeisessä asemassa.

Viimeistään 1990-luvulta lähtien voidaan havaita, että varsinkin tieteelle asetetaan kriteerejä, joiden perusta on tieteen tuotosten taloudellisen, sosiaalisen tai hallinnollisen käyttöarvon ja hyödynnettävyyden nojalla tehtävissä arvioinneissa. Alueidenkin kehittämiseen (taloudellisessa kilpailussa) yliopistoilla ja tutkimuksella ymmärretään olevan konkreettisia positiivisia vaikutuksia. Aluehallinnolle tieteen käyttöarvoon liittyvät hyödyt ovat nousseet vähintäänkin yhtä merkityksellisiksi kuin sen symbolisiin arvoihin liittyvät hyödyt.

Maakuntarahastojärjestelmä koostuu siis useista eri osapuolista ja osallistumisen syistä. Järjestelmässä korostuvat eri piirteet riippuen siitä, minkä osapuolen – tässä kentän – näkökulmasta sitä tarkastellaan. Yhtenä sen luonnetta hahmottavana kokonaispiirteenä voidaan kuitenkin pitää rahoituksen hankkimista tieteille ja taiteille epäsuorin keinoin. Juuri maakuntarahastojen tapaiset välittävät organisaatiot ovat keskeisiä tieteen ja taiteen resursoijia. Tällaisilla foorumeilla voidaan neuvotella tieteen ja taiteen yhteiskunnallisesta arvosta ja merkityksestä sekä vaihtaa tähän liittyen pääoman lajeja toisiksi. Tällaisessa symbolisessa taloudessa keskeistä on symbolinen pääoma. Tuomalla maakuntarahastoon omaa pääomaansa eri toimijat hankkivat symbolista pääomaa, jota voivat taas muilla foorumeilla vaihtaa toisiksi pääoman lajeiksi. Tästä vaihdosta muodostuvilla markkinoilla luodaan ja ylläpidetään maakuntaa symbolisena hahmona.

Tällä vallan kenttää muistuttavalla vaihdon paikalla niin taidetta, tiedettä kuin maakuntaakin voidaan tukea taloudellisesti suhdanteista riippuen yhtä hyvin niiden itseisarvon, käyttöarvon tai symbolisen arvon vuoksi. Varainhankinnan näkökulmasta hoitokunnan jäsenet tuovat taustaorganisaatioidensa kautta jonkin verran lahjoituksia, houkuttelevat niitä yleisöltä tieteeseen, taiteeseen tai maakuntaan liittyvällä arvovallallaan sekä neuvottelevat keskenään taiteen, tieteen ja maakunnan merkityksistä, arvoista ja suhteista rahaston tehtävään ja toimialueeseen liittyvässä kontekstissa.

8.5 Legitimaation lähteet

Miten hoitokunnan kokoonpano ja jäsenten sosiaaliset verkostot heijastavat maakuntarahastojen tehtäviin eli taiteen ja tieteen tukemiseen sekä maakuntaan liittyvää asiantuntemusta? Millaista asiantuntijuutta maakuntarahastoissa on edustettuna ja miten rahastojen toimintaa *legitimoidaan*?

Abzugia ja Galaskiewiczia (2001) soveltaen maakuntarahastoja voi legitimoida ensinnäkin sellainen hoitokunnan kokoonpano, joka on vastaavanlainen muiden taiteen ja tieteen apurahoja jakavien säätiöiden ja rahastojen kanssa. Toisin sanoen niitä legitimoit sellainen kokoonpano, joka osoittaa niiden sitoutumisen kyseisellä kentällä vallitsevaan rationaaliseen ohjelmaan ja 'tehokkuusnormeihin' (emt., 52).⁶ Toiseksi maakuntarahastoja voi legitimoida sellainen hoitokunnan kokoonpano, joka vastaa sen toimialueella esiintyviä intressejä ja identiteettejä. Legitimaatio on riippuvainen siitä, miten organisaatio ilmentää yhteisöä, olipa yhteisö sitten erillisten sosiaalisten maailmojen pluralistinen mosaiikki tai solidaarinen yhteisö (emt., 54). Ollakseen legitimi toimija organisaation kokoonpanosta täytyy siis löytyä joko *professionaalista ja managerialistista* asiantuntemusta tai sen täytyy vastata toiminta-alueensa *yhteisön* keskeisimpiä piirteitä.

Tutkimukseni valossa maakuntarahastojen hoitokunnista ja sosiaalisista verkostoista on ajallisesti havaittavissa siirtymistä yhteisöllisestä legitimaatiosta kohti professionaalis-managerialistista legitimaatiota. 1960-luvun maakuntarahastojen hoitokuntien jäsenten asema oli yläluokkaisempi kuin 1990-luvun rahastojen. Rahastojen arvostus ja legitimaatio perustui enemmän sosiaaliseen statukseen kuin jäsenistön koulutukseen. 1990-luvulla tieteen ja taiteen ammattilaisten määrä on kasvanut hoitokunnissa, asiantuntijoiden käyttöä on lisätty sekä ohjesääntöjä uudistettu ja täsmennetty. Poikkileikkausaineistossani kaudelta 1996–1997 tieteen ja varsinkin taiteen ammattilaisia oli hoitokunnissa kuitenkin edelleen huomattavasti vähemmän kuin talouden, hallinnon, joukkotiedotuksen ja sivistystoimen edustajia. Totesinkin luvussa 4, etteivät 1990-luvun rahastotkaan olleet minkään tietyn profession hallitsema asiantuntijajärjestelmä. Myöskään ulkoisessa verkostossa taiteen ja tieteen ammattilaisia ei koettu erityisen tärkeiksi asemiksi, mitä olisi saattanut odottaa heidän asiantuntemuksensa nojalla. Suurimpia yksittäisiä asemia ja ammatillisia ryhmiä jäsenistössä olivat kaudella 1996–1997 päätoimittajat, kaupunginjohtajat, yritysjohtajat ja opettajat. Vastaajat kuitenkin toivoivat enemmän yhteyksiä taiteen kentälle (ks. luku 5.5).

Hoitokunnan jäsenten voi asemiensa kautta nähdä edustavan eri tavoin maakuntaa, aluetta, siellä vaikuttavia yhteisöjä. Yritysjohtajat edustavat paikallista elinkeinoelämää, hallinnon toimijat alue- ja paikallishallintoa, joukkotiedotus maakunnallista lehdistöä sekä opettajat ja rehtorit maakunnan oppilaitoksia ja sivistyselämää. Nämä henkilöt eivät muodosta koko alueellista tai maakun-

⁶ Organisaatiolle on tärkeää nimenomaan näyttää ulospäin, että se seuraa kentän tehokkuusnormeja. Legitimaation kannalta on kokonaan toinen asia, parantuuko organisaatio tehokkuus todellisuudessa. (Abzug ja Galaskiewicz 2001, 52.)

nallista yhteisöä, mutta kuten olen edellä todennut, heillä on käytettävissään symbolista pääomaa tämän yhteisön määrittelyyn ja edustamiseen.

Näillä tahoilla voidaan maakuntarahastojen sisällä nähdä ainakin kaksi asiantuntemuksen yhteisölliseen legitimaatioon liittyvää funktiota. Ensinnäkin -intressien välisten kamppailujen näkökulmasta - vallan kenttänä ne suhteellistavat tieteen ja taiteen kentän autonomisten piirteiden välittymistä päätöksentekoon. Tieteen ja taiteen kentän autonomista toimintaa eivät ohjaa maakunta, alue tai muut kentän ulkopuoliset tekijät, mutta jäsenistön taustalla vaikuttavien kenttien kautta apurahanjakoon ja muuhun toimintaan välittyy toisenlaisia paikallisiin yhteisöihin liittyviä ja myös osaltaan kenttäkohtaisia intressejä. Tämä laajentaa maakuntarahastojen toimintaa legitimiinä pitävää yleisöä tieteen ja taiteen kenttien ulkopuolelle.

Toinen yhteisöllisen legitimaation muoto liittyy siihen, että yhteistyötä korostavasta 'symbolisen talouden' näkökulmasta nämä hoitokuntajäsenten eri kentät sitovat yhteisö- ja henkilötasolla maakuntarahaston alueeseen. Ne edistävät maakuntarahaston varojen keräämistä ja niiden maakunnallista näkyvyyttä sekä helpottavat uusien toimijoiden rekrytoimista mukaan niiden toimintaan. Resurssien hankinnan perustuessa ei-valtiolliseen pohjaan tieteen ja taiteen on toimittava enemmän tai vähemmän yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Tieteelle ja taiteelle apurahoja jakavan säätiön on vuorovaikutuksen lisäksi seurattava, mitä sen toimintaympäristössä tapahtuu. Carlssonin (1988, 159) mukaan säätiön kaltaisen toimijan toimintaympäristön muutokset muodostavat sen menestyksellisen toiminnan suurimman ongelman. Sen riskinhallintaan kuuluu yhteiskunnan kokonaiskehityksen eikä vain kulttuurielämän seuraaminen. Tästä näkökulmasta jäsenistöön ja sen sosiaalisiin verkostoihin on kuuluttava myös jossain määrin niitä henkilöitä ja sitä asiantuntemusta, joka kulloinkin on yhteiskuntaelämän keskiössä. Tieteen ja taiteen kenttien ulkopuoliset toimijat voivat siis tuoda taloudellisten resurssien ja varainkeräämiseen liittyvän asiantuntemuksen ohella myös muuta rahaston toimintaympäristöön liittyvää asiantuntemusta, joka on niiden tehtävän toteuttamisen kannalta olennaista.

Legitimaation professionaalis-manageristinen aspekti toteutuu erityisesti rahaston sisäisessä, 'operationaalisessa verkostossa', jossa käytännön toiminta eli lähinnä apurahojen jako tapahtuu. Tässä sisäisessä verkostossa tieteen parissa työskentelevät henkilöt koetaan tärkeiksi. Heillä on tähän tehtävään liittyvää erityistä asiantuntemusta ja he tuntevat oikean kentän tehokkuusnormit. Puheenjohtajat onkin 1990-luvun puolivälin jälkeen valittu erityisesti tieteen ammattilaisista.

Sen sijaan maakuntarahastojen ulkoisessa verkostossa ja luottamustoimintatarkasteluissa tieteen kenttä näyttää sijoittuvan etäälle muista kentistä ja niiden muodostamasta keskuksista. Tiede-elämän toimijat eivät ole kovinkaan hyvin verkostoituneet oman kenttensä ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Samalla tavoin ja ehkä tästä syystä tieteen ja tutkimustulosteni valossa varsinkin taiteen kenttien edustajien saattaa olla vaikea ymmärtää ja nähdä apurahanjaossa muita kuin tieteellisiä tai taiteellisia arvoja. Päätoimittajien, kaupunginjohtajien, yritysjohtajien, opettajien ja rehtoreiden asiantuntemuksen tehtävänä voisikin

nähdä maakuntarahastojen toiminnan ja sen jakamien apurahojen tieteellisen ja taiteellista arvon paikallistamisen ja kontekstualisoimisen.

Maakuntarahastoissa voidaan nähdä professionalisoitumisen vahvistumista mutta myös sille vieraita piirteitä. Tieteen professiot ovat vahvistaneet asemaansa asiantuntijakäytännöissä ja hoitokunnissa lujittaen maakuntarahastojen asiantuntemukseen perustuvaa legitimaatiota. Hoitokunnissa on kuitenkin edelleen ammatilliselta pohjaltaan heterogeeninen mutta sosiaaliselta statukseltaan korkeassa asemassa olevien henkilöiden joukko. Nämä henkilöt lujittavat ensisijaisesti maakuntarahastojen yhteisöön, etenkin maakunnan eliittiin perustuvaa ja siihen integroivaa legitimaatiota. Molemmat Abzugin ja Galaskeiwiczin (2001) mainitsevat organisaation legitimaation lähteet toteutuvat siten maakuntarahastojen hoitokunnissa ja selittävät osaltaan sitä, miten maakuntarahastojen on mahdollista toimia ei-valtiollisina tieteen ja taiteen tukijoina.

Asiantuntemuksen näkökulmasta ekspertit eivät siis ole syrjäyttäneet 'maallikoita' maakuntarahastojen hoitokunnissa. Nykyisestä professionalismin muutosta käsittelevästä keskustelusta voidaan löytää perusteluja sille, miksi näin ei ole käynyt. Esa Konttisen (1998) mukaan modernin aikakauden professiot ovat joutuneet useiden uusien haasteiden eteen. Ensinnäkin paikallisuuden vahvistumisesta johtuen professioiden on huomioitava nykyistä paremmin paikalliset erityistarpeet. Toiseksi syntyy paikallisia eri alojen asiantuntijoiden verkostoja ja eri asiantuntija-alojen vuorovaikutus korostuu. Kolmanneksi, vaikka syntyykin yhä kapeampia spesialiteetteja, niissä on yhä enenevässä määrin otettava huomioon ulkopuolistenkin näkökohdat. (emt., 44–46.) Kapeaa eksperttien tuottamaa asiantuntijatietoa on suhteellistettava ja koeteltava laajemmissa piireissä. Samansuuntaiseen johtopäätökseen on päätyntä ympäristövaikuttamista tutkinut Marja Järvelä (1998, 158), jonka mukaan ideaalituypisessä asiantuntijamallissa eksperttien tekninen rationalismi ja 'maallikoiden' arvorationaalisuus kohtaavat toisensa poliittisessa rationaalisuudessa. Toisin sanoen uudet asiantuntijuuden muodot ja professiot syntyvät eksperttien ja kansalaisten väliseen tilaan. Näiden tahojen näkemysten toisiinsa sopeuttaminen korostaa neuvottelun tarvetta. (emt., 156–15.) Myös Kimmo Saaristo (2000) näkee uuden asiantuntemuksen neuvoteltavana ominaisuutena. Hän uskoo, ettei asiantuntemus voi enää rakentua yksinomaan hierarkkisesti järjestetylle tiedolle ja tietämykselle. Saaristo (2000, 147–149) puhuukin uudentyypisestä avoimesta asiantuntijuudesta, jota ei ole etukäteen lukittu, vaan se on paikallista ja kontekstuaalista.

Maakuntarahastot ovat perustamisesta lähtien olleet erilaisia maakunnallisia eliittejä yhteen kokoava foorumi. Nykyinen professionalismikeskus korostaa tällaisten neuvottelevien ja eri näkökantoja sovittelevien foorumien tarvetta. Samoin siinä korostetaan paikallisten erityistarpeiden sekä eksperttien ulkopuolella olevien näkökohtien huomioon ottamista. Nämä ovat piirteitä, jotka saattavat tulevaisuudessakin ehkäistä maakuntarahastojen miehittämisen puhtaasti tieteen ja taiteen professioilla ja siihen kuuluvilla käytännöillä. Toisaalta yliasiamies Paavo Hohti on korostanut tieteen ja taiteen asiantuntemuksen merkitystä maakuntarahastojen toimintaa legitimoivana piirteenä. Tarkasteltaessa tutkimusajankohtani jälkeisiä muutoksia hoitokuntien kokoonpanossa

ja toimintavoissa lähinnä toimintakertomusten ja neuvottelupäivien pohjalta näyttää siltä, että juuri tämä piirre on entisestään vahvistunut. Tarve vahvistaa maakuntarahastojen perinteiseen asiantuntemukseen kuuluvia professionalistisia piirteitä on ilmeisesti ollut suurempi kuin kasvattaa entisestään runsaita maallikkojen tai paikallisten erityispiirteiden asiantuntijoiden joukkoja. Tässä mielessä maakuntarahastojen muutostarpeet ovat olleet toisenlaisia kuin puhtaasti professionaalisten asiantuntijaorganisaatioiden.

Toteutuuko kommunikaatio ja neuvottelu maakuntarahastoissa? Verkostoaineiston perusteella voi sanoa ainakin, että työvaliokuntaan kuulumaton rivijäsen voi jäädä etäälle paikallisen operationaalisen keskuksen asioista ja henkilöistä. Tätä tulkintaa vahvistavat eräät mielipidekysymysten vastaukset, joiden mukaan jotkut jäsenet kokevat toiminnan keskittyvän liiaksi työvaliokuntaan ja olevansa hoitokunnassa sivustakatsojia. Hoitokunnan käytäntöjä dominoivat muutamat avainhenkilöt, mutta tätä ei koeta epädemokraattiseksi. Mielestäni maakuntarahastojen sisäisen verkoston sosiaalinen rakenne ja sen toimintaa koskevat mielipiteet heijastelevat pragmaattista asennetta: rakenteen ja toiminnan keskittyminen on toiminnan tehokkuuden kannalta tarkoituksenmukaista, vaikka se ei tarjoa kaikille jäsenille yhdenmukaisia osallistumismahdollisuuksia. Sisäisen verkoston rakentumisen pääprinsiippi 1990-luvun puolivälin jälkeen on ollut toiminnan toteuttamiseen eivätkä niinkään toiminnan päämäärien asettamiseen liittyvät näkökohdat. Tähän viittaa mielestäni myös asiamiesten puheenjohtajia keskeisempi asema sisäisessä verkostossa. Lyhyellä tähtäyksellä päämääristä neuvottelemine ei ehkä johda toiminnan tehokkuuteen, mutta toisaalta 'tehokkaasti' organisoidussa toimintamallissa, jonka päämääristä ei käydä laajempaa keskustelua kaikkien osallistujien kesken, uudet näkemykset eivät välttämättä pääse esiin.

8.6 Maakuntarahastot ja keskusrahasto

Katson, että professionalistis-managerialististen käytäntöjen lisääntyminen maakuntarahastoissa on tapahtunut keskusrahaston välityksellä. Välittävänä mekanismina pidän Kulttuurirahaston tarvetta tuottaa keskusrahaston ja maakuntarahastojen välille enemmän rakenteellista yhtenäisyyttä ("institutional isomorphism", DiMaggio ja Powell 1983). Keskusrahaston suhteellisen suuressa toimistossa, päätoimisten toimihenkilöiden joukossa syntynyttä säätiön toiminnan hoitamiseen liittyvää pitkää perinnettä käytäntöineen on haluttu siirtää maakuntarahastoihin. Kulttuurirahasto on säätiön hallituksen välityksellä osoittanut kiinnostusta ja varoja maakuntarahastojärjestelmän kehittämiseen ja samalla myös tiukentanut siitä otettaan muun muassa lisäämällä hoitokuntien nimittämiskiintiötään ja ohjeistamalla eri tavoin maakuntarahastojen toimintaa.

Maakuntarahastojärjestelmän toisen perustajaorganisaation maakuntaliittojen seuraajien maakuntien liittojen ja maakuntarahastojen väliset muodolliset siteet ovat sen sijaan 1990-luvulla vähitellen heikenneet ja lopulta hävinneet

täysin. Kulttuurirahastolla ei ole maakuntarahasto-organisaation sisällä enää tasa-arvoista vastapelaajaa, joten niiden toiminnan kehittäminen on oikeastaan sen oman organisaation kehittämistä. Keskusrahaston ja maakuntarahastojen välisillä neuvottelupäivillä onkin selvin sanoin painotettu maakuntarahastojen oikeudellista epäitsenäisyyttä.

Keskusrahaston toiminnalla on selkeästi legitiimi asema myös itse hoitokuntien jäsenten keskuudessa. Valtaosa vastaajista kokee yhteistyön keskusrahaston ongelmattomaksi ja ottaa tietenkin mielellään vastaan keskusrahaston rahallisen tuen. Suurin osa katsoo, ettei maakuntarahastojen tulisi olla nykyistä itsenäisempiä (operationaalisessa mielessä) suhteessa keskusrahastoon. Päinvastoin, joissakin kommentteissa keskusrahaston taloudellisen tuen nähdään kasvattavan maakuntarahaston itsenäisyyttä ja kykyä vaikuttaa omalla toimialueellaan. Tuen määrää haluttaisiin edelleen kasvattaa.

Maakuntarahastot (niin kuin maakuntaliitotkin) ovat pystyneet varsin vähän horisontaaliseen yhteistyöhön (kuvio 16). Kukin niistä on noussut ja keskittynyt lähinnä oman toimialueensa kehittämiseen. Tuloksena on ollut tyypillinen keskus – periferia -asetelma, jossa periferia koostuu lukumääräisesti suuresta mutta hajallaan olevasta toimijajoukosta, minkä vuoksi keskuksen ja periferian välille ei synny tasapuolista vuorovaikutusta. Maakuntarahastojen välinen vuorovaikutus tapahtuu pääosin keskusrahaston kautta, joka näin toimii maakuntarahastojen väliset rakenteelliset aukot ylittävänä siltana. Tällaiselle 'siltatoimijalle' jää sosiaalista rakennetta koskevan teorian valossa poikkeuksellisen paljon valtaa (Burt 1992).

Keskusrahasto – maakuntarahastot -rakenne toistaa ajatuksen maakuntarahastojen perustamiseenkin vaikuttaneesta valtakunnansuunnittelusta, jossa alueellinen suunnittelu ja alueelliset ominaispiirteet ovat kyllä tärkeitä, mutta tärkein on keskus, joka koordinoi kokonaisuutta. Eli kuten Reino Ajo (1948, 64) muotoili teoksessaan valtakunnansuunnittelu: "paikallisten elinten tekemät ja yleensä alemman tason suunnitelmat tulee alistaa valtakunnansuunnittelun tarkastettavaksi ja soviteltavaksi kokonaisuuteen, jonka se on hahmotellut vain omaan käyttöönsä".

Keskusrahaston ja maakuntarahastojen välinen suhde ei kuitenkaan näyttyä tutkimusaineistossa kilpailutilanteena. Rationaalista teoriaa soveltaen sitä voisi pikemminkin kutsua keskinäiseksi resurssiriippuvuudeksi (Pfeffer 1982, 193; Pfeffer ja Salancik 1978). Keskusrahasto ja maakuntarahastot kytkeytyvät samaan järjestelmään tuottaen siihen toisistaan poikkeavia resursseja. Silti 1990-luvulta lähtien järjestelmän kokonaisuutta on hallinnut ja koordinoinut keskusrahasto, jolla on rakenteellisten seikkojen lisäksi siihen paremmin soveltuvat resurssit – ennen kaikkea päätoimiset toimihenkilöt. Tätä kautta maakuntarahastojen toiminta on 'ammattimaistunut' ja alkanut muistuttaa enemmän keskusrahaston toimintatapoja sekä näin sulautunut juridisesti ja operationaalisesti saumattomaksi osaksi Suomen Kulttuurirahaston organisaatiota. Taloudellisen riippumattomuutensa ansiosta sillä on ollut yhä vähemmän paineita ottaa huomioon organisaationsa ulkopuolisia tai Kulttuurirahaston toimintatavalle vieraita vai-

kutteita, kun taas maakuntarahastojärjestelmän perustamisen yhteydessä Suomen Kulttuurirahasto toimi yhdessä monien yhteistyökumppaneiden kanssa.

Maakuntarahastot muotoutuivat 1960-luvulla Kulttuurirahaston koko maan kattavaksi desentralistiseksi järjestelmäksi. Viimeistään 1990-luvulta lähtien maakuntarahastot ovat integroituneet yhä syvemmin osaksi Kulttuurirahastoa. Niiden toimintatavat muotoutuvat yhä enemmän emorahaston ja säätiökentän käytäntöjen mukaisiksi. Tätä kautta maakuntarahastojärjestelmä on muuttunut ainakin operationaalisella tasolla sentralistisemmäksi. Tämä luo myös painetta maakuntarahastojen samankaltaistumiselle. Alueella rahastojen painoarvo on lisääntynyt jaettavan apurahasumman kasvun myötä. Nykyisin ne ovat alueellaan huomattavia tieteen ja taiteen tukijoita, joiden kulttuuripoliittista merkitystä jäsenet haluavat tutkimuksen mukaan entisestään laajentaa. Nähdäkseni maakuntarahastojärjestelmän toiminnan luonne lähitulevaisuudessa ratkaistaan erityisesti kahdella akselilla, jotka molemmat liittyvät tieteen ja taiteen tukemisen sekä maakunnallisuuden väliseen jännitteeseen. Ensinnäkin miten paljon keskitetty järjestelmä kestää ja sallii päätöksenteon hajauttamisen maakuntarahastoihin? Toiseksi legitimoidaanko järjestelmä ensisijaisesti professionaalisen asiantuntemuksen kautta vai toimialueen yhteisöön nojautuen vai niiden välillä tasapainotellen?

SUMMARY

The aim of the study is to enhance understanding on the non-governmental ways of supporting regional culture (mainly professional art and science). The object of the study is *the system of the regional funds* of the Finnish Cultural Foundation. I have studied the history and activities of these funds. My main focus is in the social structure which creates preconditions for the existence of these 17 non-independent regional funds.

The research material consists mainly of the data collected by a questionnaire from the board members. It includes information about personal and organizational relations between the funds and their operational environment in the social space surrounding them. These relations involve nominating, donating, personal importance and interlocking organizations.

Methodologically I have followed guidelines of the social network analysis (e.g. Wassermann and Faust, 1994) but also noted the limitations of the pure structural explanatory models (see e.g. Emirbayer and Goodwin, 1994). To overcome these structural problems, I have combined networks analysis with Pierre Bourdieu's field theory in this research.

Before the arrival of welfare state and cultural policy based on that ideology in the late 60s, the Finnish Cultural Foundation (FCF) was the main architect of (national) cultural policy in Finland. The FCF established 17 regional funds, most of them in the beginning of 1960s. These funds were established in co-operation with regional councils. At that time, regional councils were informal associations, which promoted provincial culture and autonomy and which contrasted themselves as alternatives to the county-based regional administration.

In establishing the system of the regional funds one of the key questions was how to define the territorial basis for the funds. There were two opposite views: one in which regional funds should have been based territorially on historical provincial areas and another in which they should have been based on smaller economic-functional areas ('new regions'). The former concept of territory was associated with tribal areas and the roots of the Finnish nation. The latter concept was the outcome of the reaction on industrialization process that shaped territories and raised new regions. Finally the system of regional funds was founded on the basis of the new regions. First regional fund was founded 1957 and the last one in 1970.

Regional councils as FCF's main collaborators were the main representatives of these new regions. During the 1957-1973 FCF and its regional funds organized with regional councils and the Finnish Alliance several regional meetings with the purpose of promoting provincial autonomy based on new regions.

The position of the regional funds has changed markedly in the 1990's because of the discussions on the "Europe of Regions" and the 'new regionalism' and more concretely after 1995, when Finland joined EU. Their

main collaborators – the regional councils – were given more central role in the regional policy: they were transformed into the authorities officially responsible for the regional development through EU-programmes, e.g. the structural funds. This new public role created a certain tension between FCF and regional councils. The regional councils are committed to act according to the principles defined outside of the region and are thus not anchored in the region in the same way as the regional funds. The last formal connections between regional councils and the system of FCF:s regional funds ended in 2004.

The regional funds of the FCF are located in the civil society: it is a non-profit and non-state organisation, whose members are volunteers. The research material shows that the board members of the funds come from various educational and professional backgrounds, but what is common for them is that they all belong to elite, which I have named the regional power elite. They are individuals nominated in the boards but my analysis suggests that the true positions of the boards are held more permanently by the background organizations of the board members.

Based on the research material, I classify the board members in the fields of the culture, politics, administration, economy, media and science referring to the social position they occupy in their working life. The correspondence analysis shows that the social network of these members has a clear field structure. Each of these fields composes its own subgroup among the members. In addition, cultural and economical capitals have the most segregation power in the social space much the way Bourdieu (e.g. 1979; 1985; 1996) has suggested. In the conclusion I suggest how each field is connected with the activities of the regional funds in the framework of the symbolic economy.

The structure of the members' network is also clearly separated into *inner* and *outer part*. The role of the inner part is mainly to run the practise of the organisation, for instance dealing with grant applications. The inner network is dominated by the Central Fund located in Helsinki, and the professors in the board form the second important group in the inner network.

The outer part of the network is operating more at symbolical level. It includes regional members of Finnish parliament, city managers, regional managers and chief editors of regional newspapers. This prestigious group of people has enough symbolic power to determine 'will and essence' of the region. Functionally it is sending the message for the possible donators about a reliable investment.

In the conclusion I suggest that functional inner part of the board members' network has become more important in time. Overall the regional funds have always been non-independent part of FCF and the foundation has also born the main responsibility of the system. However during the 1990's when the regional councils stepped aside from the system and the financial resources of the FCF were better than ever, the system of regional funds became directed by the central fund of the FCF more than before. This is realized by transforming the practices in the regional funds more professional and by changing their structure to be more coherent with the central fund of the FCF.

Based on the research I discuss in the conclusion the two roles of the regional funds. On one hand, they are private foundations supporting art and science and on the other, they still have the role of regional actors, which was strong at the founding period of the regional funds. Regarding the future of the regional funds, this double role produces tensions concerning decision making and legitimation. How to balance the centralised management by the central foundation of the FCF and the decentralised decision making by each regional fund? Should the system of the regional funds be legitimised primarily by the professional expertise or by the regional community or by both of them?

TUTKIMUSAINEISTO

Maakuntarahastojen hoitokuntien kauden 1996-1997 jäsenistöltä kerätty kyselylomakeaineisto.

Suomen Kulttuurirahaston vuosikatsaukset 1969–2002.

Salonen, Erkki (1998) Tutkimushaastattelu 28.9.1998 Helsingissä.

Hohti, Paavo (2003) Tutkimushaastattelu 29.9.2003 Helsingissä.

LÄHTEET

Abzug, Rikki and Galaskiewicz, Joseph (2001). Nonprofit Boards: Crucibles of Expertise or Symbols of Local Identities. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 30 (1) 1, 51-73.

Ahlberg, Einar (1979). Kaksikymmentä vuotta kulttuurirahastotoimintaa Pohjanmaalla. Seinäjoki: Suomen Kulttuurirahasto. Etelä-Pohjanmaan Rahasto.

Ajo, Reino (1948). Valtakunnansuunnittelu. Lahti: WSOY.

Alapuro, Risto (1994). Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Porvoo: Hanki ja Jää Oy.

Alapuro, Risto (1998). Sosiaaliset verkostot ja kollektiivinen toiminta. Teoksessa Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 333-347.

Alapuro, Risto (1997). Suomen älymystö Venäjän varjossa. Hanki ja Jää Oy.

Anheier, Helmut K.; Gerhards, Jurgen; Romo Frank P. (1995). Forms of Capital and Social Structure in Cultural Fields: Examining Bourdieus's Social Topography. *American Journal of Sociology* 100 (4), 859 – 903.

Anheier, Helmut K. and Toepler, Stefan eds. (1999). *Private Funds, Public Purpose – Philanthropic Foundations in International Perspective*. Kluwer.

Aro, Jari (1998). Verkostometafora yhteiskuntatieteissä. *Tiede ja Edistys* 23 (3), 186–197.

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusettes

Bourdieu, Pierre (1985). *Sosiologian kysymyksiä*. Jyväskylä: Vastapaino.

Bourdieu, Pierre (1986). *Forms of Capital*. Teoksessa: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Richardson, John G (Ed.). Greenwood Press.

Bourdieu, Pierre (1989). *Social Space and Symbolic Power*. *Sociological Theory* 7 (1), 14–25.

Bourdieu, Pierre (1990). *The Logic of Practice*. Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1993). *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Polity Press.

- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. (1995). Refleksiiviseen sosiologiaan. M'hammed Sabour ja Mikko A. Salo (Suomenkielisen laitoksen toimittajat). Joensuu University Press.
- Bourdieu, Pierre (1996). *The Rules of Art – Genesis and structure of the Literary Field*. Standford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1998). *Järjen Käytännöllisyys*. Juva: Vastapaino.
- Brenner, Neil (1997). Global, fragmented, hierarchical – Henri Lefebvre's geographies of globalization. *Public Culture* 10 (1), 137–169.
- Brenner, Neil (1999). Globalisation as Reterritorialisation – The Re-scaling of Urban Governance in the European Union. *Urban Studies* 36 (3), 431-451.
- Brenner, Neil (2001). Limits to scale? – Methodological reflections on scalar structuration. *Progress in Human Geography* 25 (4), 591–614.
- Burt, Ronald S. (1982). *Toward a Structural Theory of Action – Network Models of Social Structure, Perception and Action*. New York: Academic Press.
- Burt, Ronald S. (1992): *Structural Holes. The Social Structure of Competition*. Harvard University Press. Cambridge
- Carlson, C. E. (1988). Jako kahteen. Teoksessa P. Hohti (toim.) *Tieten Taiten. Matti Ilmasen juhlakirja*. Keuruu: Suomen Kulttuurirahasto.
- Cornforth, Chris (2003). Conclusion: contextualising and managing the paradoxes of governance. Teoksessa: *The Governance of Public and Non-Profit Organisations – What do boards do*. Ed. Cornforth Chirs. Routledge.
- DiMaggio, Paul J. ja Walter W. Powell (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Colletive Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review* 48, 147–160.
- Emirbayer, Mustafa (1997). Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology* 103 (2), 281–317.
- Emirbayer, Mustafa ja Goodwin, Jeff (1994). Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency. *American Journal of Sociology* 99 (6), 1411–1454.
- Eronen, Riitta (1999). Verkossa. *Kielikello* 3/1999.
- Galaskiewicz, Joseph (1985). *Social Organization of an Urban Grants Economy – A Study of Business Philantropy an Nonprofit Organizations*. New York: Academic Press.
- Gronow, Pekka (1976). *Kulttuuripolitiikan Käsikirja*. Helsinki: Otava.
- Hansmann, Henry (1986). Why Are So Many Arts Organizations Nonprofit? Teoksessa: *Nonprofit Enterprise in the Arts – Studies in Mission & Constraint*. DiMaggio, Paul (Ed.). New York: Oxford University Press.
- Heiskanen, Ilkka – Hänninen, Eva – Johansson, Erkki, Mitchell, Ritva (1976). Poliittishallinnollisesta rakennetutkimuksesta ja eliittitutkimuksen käytöstä sen välineenä. *Politiikka* 2/1976, 139-163.
- Heiskanen, Ilkka (1977). Julkinen, Kollektiivinen ja Markkinaperusteinen. Suomalaisen yhteiskunnan hallintajärjestelmien ja julkisen päätöksenteon ja hallinnon kehitys ja kehittäminen 1960- ja 1970-luvulla. Helsingin Yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja C. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Heiskanen, Ilkka (1990). Kulttuurin Organisaatiositeet Opetusministeriössä. Helsinki: Opetusministeriö.
- Heiskanen, Ilkka (1994). Kulttuuripolitiikan pitkät linjat. Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta – kenties monikansallista kulttuuria. Hyvinvointikatsaus 2, 6-9.
- Heiskanen, Ilkka (1995). Development of Finnish Cultural Policy: An Outline. Teoksessa: Cultural Policy In Finland – National Report. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Heiskanen, Ilkka ja Kangas, Anita (1995). Decentralisation and Cultural Democracy. Teoksessa: Cultural Policy in Finland – National Report. The Arts Council of Finland, Research and Information Unit.
- Hurri, Merja (1993). Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Hyvärinen, Matti (1994). Viimeiset Taistot. Tampere: Vastapaino.
- Häikiö, Martti ja Hänninen-Salmelin, Eva (1979). Tiedepolitiikka Tienhaarassa. KTTS:n julkaisusarja 24. Rauma: Kirjayhtymä.
- Häkli, Jouni (1994). Maakunta, tieto ja valta. Tampereen yliopiston julkaisuja, Sarja A; 415. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Häkli, Jouni (1998). Discourse in the production of political space: decolonizing the symbolism of provinces in Finland. *Political Geography* (17) 3, 331–363.
- Häyrynen, Simo (2002). Kansakunnan ja Maakunnan välissä. Pohjois-Karjalan alueyhteisön rakentuminen kulttuuripoliittisen edunvalvonnan keskus/periferia -suhteessa. Joensuun yliopisto 2002.
- Ilmonen, Kari (1998). Kulttuuri Alueen Käyttövarana. Kulttuuripolitiikan hallitsevat ja marginaaliset diskurssit Keski-Pohjanmaalla. Joensuu: Joensuun Yliopisto.
- Immonen, Kari. Älymystön sitoutumisen monet kasvot. Teoksessa: Älymystön jäljillä – Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä. Tampere: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Johansson, Jan-Erik – Mattila, Mikko – Uusikylä, Petri (1995). Johdatus verkostanalyysiin. Menetelmäraportteja ja käsikirjoja 3/1995. Kuluttaja-tutkimuskeskus.
- Julkunen, Jorma (1986). Mikkelin Läänin Maakuntarahasto 1961-1986. Mikkeli: Mikkelin Läänin Maakuntarahasto.
- Järvelä, Marja (1998). Ekososiaalinen politiikka ja ympäristövaikuttajuuden professionalisoituminen. Teoksessa: Asiantuntemuksen politiikka – professiot ja julkisvalta Suomessa. Toim. Juri Mykkänen ja Ilpo Koskinen. Yliopistopaino. Helsinki 1998.
- Kalajoki, Atte (1978). Kaksikymmentäviisi vuotta kulttuurirahastotoimintaa Pohjois-Suomessa. Oulu: Suomen Kulttuurirahasto.
- Kangas, Anita (1988). Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. *Studies in education, psychology and social research* 63. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kangas, Anita (1998). Naisen paikka taidemaailmassa. Teoksessa: Poliitikka pois paikoiltaan. Parvikko, Tuija & Palonen, Kari & Eräsaari, Leena (toim.). Valtio-opin julkaisuja 73. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 263-273.
- Kangas, Anita (1999). Kulttuuripolitiikan Uudet Vaatteet. Teoksessa: Kulttuuripolitiikan Uudet Vaatteet. Kangas, Anita ja Virkki, Juha (toim.), 156-178.
- Kangas, Anita ja Hirvonen, Johanna (2000). Euroopan unionin rakennerahastot kulttuuripolitiikan apuvälineenä : selvitys opetusministeriön rahoittamista kulttuurihankkeista. Helsinki: Opetusministeriön EU-Rakennerahastot – julkaisu 3/2000.
- Karhunen, Paula (1990). Läänien taidetoimikunnat taiteen tukijoina. Tilastotietoa taiteesta nro 2. Taiteen Keskustoimikunta.
- Keating, Michael (1998). The new regionalism in Western Europe – territorial restructuring and political change. Cheltenham: Edward Elgar Pub.
- Kiianmaa, Antero (1998). Moderni totemismi. Tutkimus työelämästä, solidaarisuudesta ja sosiaalisista verkostoista keskiluokkaistuvassa Suomessa. Keuruu: Kehityksen Avaimet Ky.
- Klinge, Matti (1990). Poliitikka ja korkeakoulupoliitikka. Teoksessa: Helsingin Yliopisto 1917–1990. Helsinki: Otava.
- Knoke, David (1994). Networks of Elite Structure and Decision Making. Teoksessa: Advances in Social Network Analysis – Research in the Social and Behavioral Sciences. Ed. Wasserman, Stanley and Galaskiewicz, Joseph. Sage. London.
- Kolbe, Laura 1933. Sivistyneistön rooli – Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1944–1959. Helsinki: Otava.
- Koivukangas, Olavi (1989). Suomen Kulttuurirahaston Varsinais-Suomen Rahasto 25 vuotta 1989. Varsinais-Suomen henkisen ja taloudellisen kulttuurin vaalija ja kehittäjä. Turku: Varsinais-Suomen Rahasto.
- Konttinen, Esa (1998). Profioiden aikakausi? Teoksessa: Asiantuntemuksen politiikka – professiot ja julkisvalta Suomessa. Toim. Juri Mykkänen ja Ilpo Koskinen. Yliopistopaino. Helsinki 1998
- Kulttuuri ja Hallinto (1968). Kulttuuripoliittiset Neuvottelupäivät Helsingissä 21.–27.1.1968. Suomen Kulttuurirahasto.
- Kulttuuritoimintakomitean Mietintö (1974). Komiteamietintö 1974: 2. Helsinki.
- Kuusi, Pekka (1961). 60-luvun sosiaalipoliitikka. Porvoo: Wsoy.
- Lamont, Michèle (1992). Money, Moral & Manners – The Culture of the French and the American Upper-Middle Class. The University of Chicago Press.
- Laukkonen, Ilmari (1989). Yhteistyön Maakuntaliitto – Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton 50 toiminnan vuotta 1939–1989. Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliitto.
- Leat, Diana (1999). British Foundations: The Organization and Management of Grantmaking. Teoksessa: Private Funds, Public Purpose – Philanthropic Foundations in International Perspective. Ed. Helmut K. Anheier and Stefan Toepler. Kluwer.

- Levi, Giovanni (1992). Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa. Helsinki: Suomen Tutkijaliitto.
- Levä, Ilkka (2001). Sivistyneistön ja kansan uusi liitto – Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräykset ja kansallinen ajattelu. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Maakunnan Taidepolitiikka (1971). Seminaari Kotkassa 23.–27.8.1971. Suomen Kulttuurirahasto
- Maakunnan Kulttuuripolitiikka (1967). Maakunnan Kulttuuripolitiikan Seminaari Kuopiossa 5.–10.6.1967. Suomen Kulttuurirahasto.
- Maakuntaitsehallinnosta maakuntayhtymiin (1992). Selvitysmies Kauko Sipposen ehdotus maakuntahallinnon kehittämistä. Komiteanmietintö 1992: 34. Helsinki.
- Mennola Erkki (1990). Maakunnan vapaus. Tampereen yliopiston julkaisuja, sarja A; 301. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Miettinen, Reijo (1998). Materiaalinen ja sosiaalinen: toimijaverkkoteoria ja toiminnan teoria innovaatioiden tutkimuksessa. Sosiologia 1/1998 s. 28-42.
- Miller-Millesen, Judith L (2003). Understanding the Behavior of Nonprofit Boards of Directors. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, vol. 32, no. 4, 521-547.
- Mohr, John W. (2000). Bourdieu's relational method in theory and practice. Working paper presented at the American Sociological Association Meetings.
- Mäkinen, Marko (1999). Yhteisöaluepolitiikan periaatteiden teoreettinen erittely ja soveltaminen Suomessa. Tampereen Yliopisto.
- Mäkinen, Jarmo (2002). Alue ja kulttuuri maakuntarahastojen verkostoissa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Nevala, Arto (1999). Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Niemivuo, Matti (1979). Aluehallinto ja aluepoliittinen lainsäädäntö julkisen vallan välineinä. Helsinki: Kustannusliike Juridica Ky.
- Noro, Arto (1991). Muoto, moderniteetti ja "kolmas" – Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Tutkijaliitto: Jyväskylä.
- Nousiainen, Tuomas (1994). Korkeakoulut ja Valtiovalta. Teoksessa: Korkeakoulut Valtiovallan Ohjauksessa ja Markkinavoimien Vietävinä. Kivinen, Osmo (toim.). Turun Yliopisto.
- Numminen, Jaakko (1964). Suomen Kulttuurihallinnon Kehittäminen. Helsinki: Aalto.
- Nupponen, Terttu (2000). Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta – Alvar Aallon Kokemäkjokilaakson aluesuunnitelma tilansäätelyprojektina. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Närvä, Olli (1988). Taidetoimikuntalain Säädännön Synty ja Tausta. Arsis 3-4.
- Ostrower, Francie (1997). Why the Wealthy Give – The Culture of Elite Philanthropy. Princeton University Press.

- Ostrower, Francie (1998). The arts as cultural capital among elites: Bourdieu's theory reconsidered. *Poetics* 26, 43-53.
- Ostrower, Francie (2002). *Trustees of Culture –Power, Wealth and Status on Elite Arts Boards*. Chicago: University of Chicago Press.
- Paasi, Anssi (1984). Suomen väliportaan aluejärjestelmän kehitys ja hahmottuminen suomalaisten aluetietoisuudessa. Helsinki: Suunnittelu-
maantieteen yhdistyksen julkaisuja 14.
- Paasi, Anssi (1986). Neljä maakuntaa – maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 8. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Paasi, Anssi (1998). Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa: *Missä on tässä*. Toim. Sakari Hänninen. SoPhi. Jyväskylä.
- Paasi, Anssi (2002). Bounded spaces in the Mobile World: Deconstructing 'Regional Identity'. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 93 (2).
- Paavilainen, Väinö (1968). Valtakunnansuunnittelutoimisto 1956–1968. Helsinki. Valtakunnantoimiston julkaisusarja A; 20.
- Paavolainen, Jaakko (1975). Linkomiehen komiteasta uuteen Akatemiaan. Valtion tieteellisten toimikuntien 60-luku. Valtion Painatuskeskus.
- Pekonen, Kyösti (1995). Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa? Helsinki: Hallinnon Kehittämiskeskus.
- Pfeffer, Jeffrey (1982). *Organizations and Organization Theory*. Pitman.
- Pfeffer, Jeffrey and Salancik, Gerald R. (1978). *The External Control of Organizations – A Resource Dependence Perspective*. New York: Harper & Row.
- Pohls, Maritta (1989). Suomen Kulttuurirahaston historia. Porvoo: WSOY.
- Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana (1993). Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Wsoy.
- Rahkonen, Keijo (1999). Not Class But Struggle – Critical Ouvertures to Pierre Bourdieus Sociology. University of Helsinki. Department of Social Policy. Research Reports 1/1999.
- Ronkainen, Suvi (1998). Kaikuva empiirisuus -surveyn epistemologiset mahdollisuudet. Teoksessa: *Faktajuttu – Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*. Vastapaino.
- Ronkainen, Suvi (1999). Ajan ja Paikan Merkitsemät – Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus.
- Roos, J. P. Suomalainen elämä (1987). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Ruostetsaari, Ilkka (1989). Energiapolitiikan määräytyminen. Julkisten, kollektiivisten ja markkinaperusteisten toimijoiden asema Suomen energiasektorin politiikkaverkostossa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ruostetsaari, Ilkka (1992). *Vallan ytimessä*. Gaudeamus.
- Ruuskanen, Petri (2003). *Verkostotalous ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi.

- Saaristo, Kimmo (2000). Avoin asiantuntijuus – Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu n:o 66.
- Salonen, Erkki (1970). Suomalaisen kulttuurin säätelyn järjestelmä. Helsinki: Otava
- Salonen, Timo K. (1990). Konserttimusiikin Yleisö Makujen Kentällä – Tutkimus Konserttimusiikin Yleisöstä, Esimerkkinä Jyväskylän Sinfoniaorkesterin Yleisö. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisun n:o 23.
- Sevänen, Erkki (1998). Taide Instituutiona ja Järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit. Vaasa: SKS.
- Scott, John (1991). Social Network Analysis – A Handbook. Sage.
- Siisiäinen, Martti (1999). Voluntary associations and social capital in Finland (sivut 120–143) teoksessa Social Capital and European Democracy – ECPR Studies in European Political Science. Ed. Jan W. van Deth, Marco Maraffi, Kenneth Newton and Paul F. Whiteley. Routledge, 120-143.
- Sipponen, Kauko. (1992). Maakuntaitsehallinnosta maakuntayhtymiin. Selvitysmies Kauko Sipposen ehdotus maakuntahallinnon kehittämistä. Komiteamietintö 1992:34. Maakuntahallintohankkeen loppuraportti. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Sorjonen, Kyösti (1979). Keskisuomalaisten kulttuurirahasto. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto. 1953–1978. Oulu.
- SOU (1990:44) Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Suomen Kulttuurihistoria III (1982). Toim. Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo 1982. (SKH III)
- Suopajarvi, Leena (2001). Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen Kentät ja Merkitykset Lapissa. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Swarz, David (1997). Culture & Power – The Sociology of Pierre Bourdieu. The University of Chicago Press.
- Tarasti, Kari (1966). Suomalaisuuden Liitto 1906–1966. Porvoo: WSOY.
- Tiihonen, Seppo (1985): Valtioneuvosto koordinoijana. Teoria ja käytäntö vuosina 1939–56. Valtion painatuskeskus.
- Tommila, Päiviö (1989). Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella. Teoksessa: Herää Suomi – Suomalaisuusliikkeen historia. Toim. Tommila, Päiviö ja Pohls, Maritta. Kustannuskiila Oy.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977). Taide ja Poliitikka. Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa. Historiallisia Tutkimuksia 103. Suomen Historiallinen Seura.
- Uusitalo, Liisa ja Lassila, Juha (1988). Vanhojen Kirjojen Kenttä. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu n:o 7.
- Valtion Taidekomitean Mietintö (1965). Komiteamietintö 1965: A 8. Helsinki.
- Vartiainen, Perttu (1998): Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu 6/1998.

- Wasserman, Stanley and Faust, Katherine (1994). *Social Network Analysis – Methods and Applications*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wellman, Barry (1988): *Structural analysis: from method and metaphor to theory and substance*. Teoksessa Wellman, Barry and Berkowitz, S. D. (toim). *Social structures: a network approach*. Cambridge University Press. Cambridge
- Ylönen, Marja (1996). *Ympäristökonflikti valtasuhteiden muodostumisen näkökulmasta*. Sosiologian julkaisuja 61. Jyväskylän yliopisto.

TILASTOT

Kulttuuritilasto 1999. Tilastokeskus. Helsinki.

Arvoisa vastaanottaja

Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastojen sosiaaliset verkostot –tutkimusprojekti käynnistettiin syksyllä 1997. Tutkimus tehdään Jyväskylän yliopistossa, jossa projektin päätoimisena tutkijana toimii Jarmo Mäkinen. Tutkimuksen seurantaryhmään kuuluvat Suomen Kulttuurirahastosta yliasiamies Paavo Hohti ja hallituksen puheenjohtaja Seppo Honkapohja sekä Jyväskylän yliopistosta kulttuuripolitiikan professori Anita Kangas.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastojen roolia ja tehtävää taiteen ja tieteen alueellisen tukemisen kokonaisuudessa. Nykyhetken painottuva tutkimus pyrkii ymmärtämään sitä hieman sekavaa tilannetta, minkä aluepolitiikan ja muut yhteiskuntapolitiikan painopisteen muutokset ovat aiheuttaneet kunnan ja valtion toiminnan väliin jäävälle kulttuurin alueellisen tukemisen kentälle ja edelleen sitä, millainen rooli ja toimintakenttä tässä muutoksessa on mahdollisesti avautumassa maakuntarahastojen tyyppiselle, ei-julkiselle toimijalle.

Oheinen kyselylomake liittyy tutkimuksen alkuvaiheeseen, jossa lähdetään liikkeelle maakuntarahastojen nykytilasta kartoittamalla niiden toimijoiden taustoja, keskinäisiä suhteita ja tavoitteita. Kyselylomakkeen saavat kaikkien maakuntarahastojen jokainen hoitokunnan jäsen ja asiamies. Kaikki vastaavat siis kysymyksiin henkilökohtaisesti ja omasta puolestaan. Kyselylomakkeella saatavia tietoja täydennetään myöhemmin tehtävillä henkilöhaastatteluilla. Nimet, joita tässä lomakkeessa annetaan, eivät tule näkyviin tutkimuksesta julkaistavissa raporteissa, vaan ne jäävät ainoastaan tutkijoiden tietoon. Tutkimuksen aihepiiristä julkaistaan myöhemmin raporttien lisäksi myös väitöskirjatyö opinnäytteenä.

Huolellinen kysymyksiin vastaaminen parantaa paitsi tutkimuksen tieteellistä luotettavuutta niin myös tutkimustiedon käyttökelpoisuutta maakuntarahastojen piirissä toimiville henkilöille. Vastattuanne kysymyksiin voitte palauttaa kyselylomakkeen sen mukana tulleessa vastauskuoressa ilman postimerkkiä. Kyselylomaketta ja tutkimusta koskevia asioita voi tiedustella tutkija Jarmo Mäkiseltä.

Yhteistyöterveisin

Anita Kangas
Kulttuuripolitiikan professori

OSA 1: HENKILÖTIEDOT JA TAUSTAORGANISAATIOT

1.1. Henkilötiedot

Seuraavassa kysytään joitakin henkilö- ja taustatietojanne. Kohdassa 116 asuinuodet tarkoittavat kaikkia niitä vuosia, joiden aikana olette pääasiallisesti asunut maakunnan alueella. Kohdassa 119 kysytään puoluekantaanne, jolla tarkoitetaan sitä puoluetta, jota äänestäisitte seuraavissa eduskuntavaaleissa. Mikäli ette jostain syystä halua vastata tähän kysymykseen, voitte jättää vastaamatta.

111 Vastaajan nimi	112 Maakuntarahaston nimi	113 Vastaajan asema maakuntarahastossa
114 Syntymäaika ja -paikka	115 Nykyinen asuinkunta	116 Asuinvuosia maakunnan alueella
117 Ammatti	118 Työnantaja	119 Puoluekanta

1.2 Koulutus

Kirjoittakaa tähän kohtaan suorittamanne ammatilliset tutkinnot. Mikäli Teillä on samalta koulutusosalta useampi tutkinto (esimerkiksi maisterin ja tohtorin tutkinnot) mainitkaa vain se tutkinto joka on koulustasteeltaan korkein. Ainoastaan siinä tapauksessa, että Teillä on kahden selkeästi toisistaan poikkeavien koulutusalojen tutkinnot (esimerkiksi ekonomin ja insinöörin tutkinnot), mainitkaa molemmat.

12a1 Tutkinto	12a2 Suoritusvuosi	12a3 Oppilaitos	12a4 Opintolinja/koulutusohjelma/pääaine
12b1 Tutkinto	12b2 Suoritusvuosi	12b3 Oppilaitos	12b4 Opintolinja/koulutusohjelma/pääaine

1.3. Luottamustehtävät elinkeinoelämässä ja julkisella sektorilla

Kirjoittakaa tähän kohtaan ne luottamustehtävät ja jäsenyydet, joita Teillä **on tai on ollut viimeisen kolmen vuoden aikana** julkisen sektorin toimielimissä (esim. kuntien valtuustoissa, hallituksissa, lautakunnissa ja valtion komiteoissa, toimikunnissa ja työryhmissä) sekä elinkeinoelämässä (esim. jäsenyydet yritysten hallituksissa ja hallintoneuvostoissa). Mainitkaa kyseinen yritys/julkisen sektorin taho, toimielin ja asemanne siinä. Mikäli varattu tila ei riitä kaikille luottamustehtäville, mainitkaa ne joita pidätte tärkeimpinä tässä yhteydessä.

13a1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13a2 Asema/luottamustehtävä
13b1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13b2 Asema/luottamustehtävä
13c1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13c2 Asema/luottamustehtävä
13d1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13d2 Asema/luottamustehtävä
13e1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13e2 Asema/luottamustehtävä
13f1 Yrityksen nimi ja toimielin/julkinen toimielin	13f2 Asema/luottamustehtävä

1.4. Luottamustehtävät ja jäsenyydet kansalaisjärjestöissä

Kirjoittakaa tähän kohtaan ne luottamustehtävät ja jäsenyydet, joita Teillä **on tai on ollut viimeisen kolmen vuoden aikana** erilaisissa kansalaisjärjestöissä kuten esimerkiksi puolueissa, kulttuuri-, harraste-, koulutus- ja tiedejärjestöissä. Mainitkaa kyseinen järjestö, sekä tarvittaessa toimielin ja/tai luottamustehtävä. Mikäli varattu tila ei riitä kaikille jäsenyyksille, mainitkaa ne joita pidätte tärkeimpinä tässä yhteydessä.

14a1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14a2 Asema/luottamustehtävä
14b1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14b2 Asema/luottamustehtävä
14c1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14c2 Asema/luottamustehtävä
14d1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14d2 Asema/luottamustehtävä
14e1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14e2 Asema/luottamustehtävä
14f1 Järjestön nimi (ja toimielin)	14f2 Asema/luottamustehtävä

OSA 2: MAAKUNTARAHASTON SOSIAALISET VERKOSTOT

Tämän osan kysymykset koskevat **maakuntarahaston toimijoiden** henkilötason yhteyksiä. Tässä tutkimuksessa maakuntarahaston toimijoita ovat asiamiehen ja hoitokunnan jäsenten lisäksi myös kaikki ne rahaston "ulkopuoliset" henkilöt, joihin edellä mainituilla on maakuntarahastoa koskevia yhteyksiä. Kysymyksissä kiinnitetään huomio siis ainoastaan maakuntarahaston toimintaan ja sen taustoihin liittyviin henkilöihin ja heidän välisiin yhteyksiin.

Vastatkaa aluksi seuraaviin kysymyksiin. Mikäli vastaustila ei riitä, voitte jatkaa vastaustanne tämän kysymyslomakkeen viimeiselle sivulle. Pitäkää kaikkien näiden kysymysten ja siten myös vastaustenne kontekstina toimintaanne maakuntarahaston yhteydessä.

Toimiessanne maakuntarahaston hoitokunnan jäsenenä/asiamiehenä...

2a) ...millainen merkitys epävirallisilla henkilötason yhteyksillä ja yhteydenpidolla Teille on?

2b) ...millaisissa asemissa ja millaisia tahoja edustavat henkilöt Teille tällä hetkellä tärkeimpiä?

2c) ...miten itse koette omien henkilötason yhteyksienne määrän ja laadun riittävyyden?

2d) ...millaisissa asemissa oleviin ja millaisia tahoja edustaviin henkilöihin haluaisitte lisätä yhteyksiä?

Seuraavilla neljällä sivulla Teitä pyydetään nimeämään itsellenne tärkeitä henkilöitä, joihin pidätte yhteyttä toimiessanne maakuntarahaston asioissa. Yhteydenpitokohteet on etukäteen luokiteltu neljään eri tahoon, joista kustakin Teidän tulisi nimetä korkeintaan neljä henkilöä. Nämä eri tahot ovat: yhteydet omaan maakuntarahastoon, yhteydet omaan maakuntaan, yhteydet keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin sekä lopuksi muut yhteydet.

Kirjoittakaa nimet kunkin tahon kohdalla tärkeysjärjestyksessä omien kriteerienne mukaisesti. Merkitkää (rastimalla) yhteydenpitonne tiheys kunkin keskusteluaiheen kohdalle. Älkää listatko sellaisia nimiä, joita pidätte yleisesti maakuntarahaston toiminnalle tärkeinä, mutta joihin ette pidä henkilökohtaisesti lainkaan yhteyttä.

2.1. Yhteydet omaan maakuntarahastoon

Nimeä tälle sivulle korkeintaan neljä itsellesi tärkeitä henkilöä, jotka toimivat maakuntarahastosi toimielimissä tai toimihenkilöinä.

H e n k i l ö A	21a1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	21a2	Henkilön taustaorganisaatio						
	21a3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	21a4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	21a5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämistä tai kulttuuripolitiikasta.						
	21a6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö B	21b1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	21b2	Henkilön taustaorganisaatio						
	21b3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	21b4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	21b5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämistä tai kulttuuripolitiikasta.						
	21b6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö C	21c1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	21c2	Henkilön taustaorganisaatio						
	21c3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	21c4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	21c5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämistä tai kulttuuripolitiikasta.						
	21c6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö D	21d1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	21d2	Henkilön taustaorganisaatio						
	21d3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	21d4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	21d5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämistä tai kulttuuripolitiikasta.						
	21d6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							

2.2. Yhteydet omaan maakuntaan

Nimeä tälle sivulle korkeintaan neljä itsellesi tärkeätä henkilöä, jotka toimivat maakuntasi alueella esim. julkisen sektorin luottamuselimissä tai palveluksessa, maakuntaliitossa, tai ovat muuten vain maakunnan alueella asuvia ja vaikuttavia henkilöitä.

H e n k i l ö n A	22a1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	22a2	Henkilön taustaorganisaatio						
	22a3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	22a4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	22a5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	22a6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n B	22b1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	22b2	Henkilön taustaorganisaatio						
	22b3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	22b4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	22b5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	22b6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n C	22c1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	22c2	Henkilön taustaorganisaatio						
	22c3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	22c4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	22c5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	22c6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n D	22d1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	22d2	Henkilön taustaorganisaatio						
	22d3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	22d4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	22d5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	22d6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							

2.3. Yhteiset keskusrahastoon ja muihin maakuntarahastoihin

Nimeä tälle sivulle korkeintaan neljä itsellesi tärkeitä henkilöä, jotka toimivat keskusrahaston tai muiden maakuntarahastojen palveluksessa tai luottamushenkilöinä.

H e n k i l ö n A	23a1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	23a2	Henkilön taustaorganisaatio						
	23a3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	23a4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	23a5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	23a6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
Muu aihe:								
H e n k i l ö n B	23b1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	23b2	Henkilön taustaorganisaatio						
	23b3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	23b4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	23b5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	23b6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
Muu aihe:								
H e n k i l ö n C	23c1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	23c2	Henkilön taustaorganisaatio						
	23c3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	23c4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	23c5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	23c6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
Muu aihe:								
H e n k i l ö n D	23d1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemmin	Emme juuri koskaan
	23d2	Henkilön taustaorganisaatio						
	23d3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	23d4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	23d5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	23d6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
Muu aihe:								

2.4. Muut yhteydet

Nimeä tälle sivulle korkeintaan neljä itsellesi tärkeätä henkilöä, jotka eivät kuulu mihinkään aiemmista tahoista (kohtiin 2.1. - 2.3).
Esimerkiksi kansanedustuslaitoksen, ministeriöiden sekä puolueiden ja muiden valtakunnallisten järjestöjen piirissä toimivat henkilöt.

H e n k i l ö n A	24a1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	24a2	Henkilön taustaorganisaatio						
	24a3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	24a4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	24a5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	24a6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n B	24b1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	24b2	Henkilön taustaorganisaatio						
	24b3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	24b4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	24b5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	24b6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n C	24c1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	24c2	Henkilön taustaorganisaatio						
	24c3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	24c4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	24c5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	24c6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							
H e n k i l ö n D	24d1	Henkilön nimi		Lähes päivittäin	Noin 1 - 2 kertaa vko:ssa	Noin 1 - 2 kertaa kk:ssa	Harvemin	Emme juuri koskaan
	24d2	Henkilön taustaorganisaatio						
	24d3	Keskustelemme maakuntarahastosta jaettavista apurahoista ja palkinnoista.						
	24d4	Keskustelemme muista maakuntarahaston toimialaan kuuluvista asioista.						
	24d5	Keskustelemme laajemmin maakuntapolitiikasta tai maakunnan olojen kehittämisestä tai kulttuuripolitiikasta.						
	24d6	Keskustelemme muista maakuntarahastoon liittyvistä aiheista. (Kirjoita aihe seuraavalle riville varattuun tilaan.)						
	Muu aihe:							

OSA 3: MIELIPIDEKYSYMYKSET

Seuraavassa esitetään muutamia maakuntarahaston toimintaa ja roolia koskevia väitteitä. Ilmaise oma mielipiteesi näistä väittämistä rastimalla se vaihtoehto, joka on lähinnä omaa mielipidettäsi. Mikäli haluat täsmentää tai kommentoida mielipidettäsi omin sanoin, voit tehdä sen seuraavalle sivulle varattuun tyhjään tilaan.

		täysin samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä
301	Apurahahakemusten aiheiden maakunnallisuutta tulisi painottaa entistä enemmän apurahoja myönnettäessä.				
302	Maakuntarahaston toiminnan sisällöksi riittää taiteen- ja tieteentekijöiden taloudellinen tukeminen.				
303	Apurahojen kokoa tulisi kasvattaa siitä huolimatta, että ne kohdistuisivat yhä harvemmillä				
304	Uusien lahjoittajien hankintaan tulisi panostaa huomattavasti nykyistä enemmän.				
305	Tieteen osuutta apurahoista tulisi kasvattaa.				
306	Nuoria tieteen- ja taiteentekijöitä olisi tuettava nykyistä enemmän riskitekijöistä huolimatta.				
307	Keskusrahasto pyrkii ohjailemaan liikaa maakuntarahaston apurahapäätöksiä.				
308	Se, että jokin hakemus voidaan luokitella kuuluvaksi populaari- tai viihdekulttuuriin ei ole minkäänlainen este apurahan myöntämiselle.				
309	Asiantuntijoiden apua tulisi käyttää nykyistä enemmän apurahapäätösten tukena.				
310	Maakuntarahaston toiminta kokonaisuudessaan on aivan liian näkymätöntä ja passiivista.				
311	Hoitokunnan jäseninä pitäisi olla enemmän nuoria.				
312	Apurahojen jaossa tulisi ottaa huomioon alueellisen tasa-arvon toteutuminen maakunnan alueella.				
313	Maakunnan taide- ja tiede-elämä ei tarvitse mitään poliittista tai muutakaan ohjausta.				
314	Järkevän apurahapolitiikan harjoittaminen tyrehtyy sisäisiin erimielisyyksiin.				
Hoitokunnan jäsenet edustavat päätöksenteossaan, (ilmaise mielipiteesi kaikkien vaihtoehtojen osalta)					
315a	a. itseään				
315b	b. maakunnan väestöä				
315c	c. niitä organisaatioita jotka heidät ovat tehtävään nimittäneet				
316	Apurahan saajista ollaan hyvin harvoin erimielisiä.				
317	Hoitokunnan jäseninä pitäisi olla enemmän naisia.				
318	Maakuntarahaston tulisi tavoitella itselleen nykyistä merkittävämpää roolia maakunnan kulttuuripolitiikassa (suhteessa muihin maakunnan kulttuuripoliittisiin toimijoihin).				
319	Hoitokunnan jäsenten vaihtuvuus pitäisi olla suurempi.				
320	Apurahoihin liittyvät päätökset tehdään demokraattisesti.				
321	Hoitokunnan jäsenten nimityskäytäntöä (kuka nimittää ja kuinka monta) pitäisi muuttaa.				
322	Taiteen osuutta apurahoista tulisi kasvattaa.				
323	Apurahapäätöksiä dominoi muutama avainhahmo.				
324	Maakuntarahastoilla tulisi olla nykyistä itsenäisempi rooli suhteessa keskusrahastoon.				
325	Hakemuksen taiteellinen tai tieteellinen arvo pitäisi olla nykyistä keskeisemmällä sijalla apurahaa myönnettäessä.				
326	Asiantuntijoita käytettäessä, apurahapäätökset perustuvat liikaa heidän lausuntoihinsa.				
327	Sitovista nimikkorahastojen jakoesityksistä pitäisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä eroon ja keskittää kaikki päätösvalta hoitokunnalle.				

LIITE 2

Neuvottelupäivät 1957-1973

NEUVOTTELUPÄIVÄT 1957-1973

Aika	Paikka	Järjestäjä	Muoto	Teemat ja sisältö	
1	1957	Helsinki	Suomalaisuuden Liitto	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät maakuntaliittojen edustajille
2	1958	Tampere	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	
3	1959	Jyväskylä	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Maakunnan sisäinen yhteistoiminta
4	1959	Helsinki?	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät	Keskitys, koulutus ja kulttuurin rahoitus (Pohls)
5	1960	Kuopio	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Kunnat ja maakuntapolitiikka
6	1961	Pori	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Maakunnan hallinto-organisaatio
7	1962	Joensuu	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Hallittu yhteiskuntapolitiikka
8	1962	?	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät	Suomen asema kansainvälisessä kulttuuri- ja talousvuorovaikutuksessa
9	1963	Rovaniemi	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Maakunnan kehittämispoliittikka
10	1963	Tampere	Suomalaisuuden Liitto Tampereen kesäyliopiston yhteydessä.	Seminaari	Yhteiskuntasuunnitteluseminaari. Julkaistu kirjana "Yhteiskuntasuunnittelu".
11	1964	Kotka	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Uudistuva yhteiskunta
12	1965	Kokkola	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Maakunta muuttuvassa yhteiskunnassa
13	1965	Saarijärvi	Suomalaisuuden Liitto	Seminaari	Kuntapoliittinen seminaari
14	1965	Ei tietoa	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät	Kulttuurimme kehittäminen
15	1966	Mikkeli	Suomalaisuuden Liitto	Yhteiskuntapoliittiset neuvottelupäivät	Maakunnan kehittäminen
16	1966	Pori	Suomen Kulttuurirahasto yhdessä Porin opettajayhdistyspiirin kanssa Länsi-Suomen kesäyliopiston yhteydessä.	Kulttuuriseminaari	"Opettajien kulttuuriseminaari". Seminaarissa käsiteltiin koulun asemaa kulttuurissa, "yleisivistävä koulu" -teemaa, taidekasvatusta, koulun ja yhteiskunnan suhdetta sekä "koulu kulttuurikeskuksena" -aihetta.
17	1966	Jyväskylä	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuriseminaari	Taidekasvatusseminaari. Seminaarissa pohdittiin taiteen asemaa ja merkitystä yhteiskunnassa lähinnä yksilön - taiteen "tuottajan" ja "kuluttajan" - kannalta. Keskeisimpiä kysymyksiä oli, miten yksilön luovat taipumukset ilmenevät ja miten näitä lahjoja voitaisiin kehittää sekä miten erityisesti taidekasvatusta olisi kodeissa, lastentarhoissa, kouluissa ja vapaan kansansivistystyön piirissä annettava. Julkaistu kirjana "Taidekasvatus", jonka alkusanoina on teksti: "Seminaari liittyi syyskuun 1965 julkaistun valtion taidekomitean mielintöön. Seminaarin työjärjestyksessä todettiin mielinnön lahteneen hallinnon hierarkian yläpäästä, kunta taas seminaari lähti perustasolta -taiteen kulttuurin kasvattamisesta". (Pohls 1989, 253.)
18	1966	Tuusula	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuriseminaari	Kunnan kulttuuripoliittikka. "Seminaarissa kuntien luottamus- ja toimihenkilöt yhdessä kulttuurielämän eri alojen asiantuntijoiden kanssa selvittelivät kunnan kulttuuripoliittikan ajankohtaisia tavoitteita. Aiheina olivat kunta toiminta- ja hallintoyksikkönä, kuntatutkimus ja -suunnittelu, kunnan koulutuspolitiikka, kunta ja vapaa kansansivistystyö ja kunnan kulttuurihallinto." (Pohls 1989, 254.)
19	1966	Seinäjäki	Suomen Kulttuurirahasto (naistoimikunnan järjestöjaosto) yhdessä Etelä-Pohjanmaan rahaston toimikunnan kanssa	Kulttuuriseminaari	Kulttuuripäivien osallistui noin 70 eri ikäpolvia ja katsantokantoja edustavaa järjestöjen ja kuntien kulttuuriryön asiantuntijaa. Paäteemaa "Maakunnallinen kulttuurityö ja järjestö" valottiin sekä valtakunnallisesta että paikallisesta näkökulmasta ja esille tulleiden kysymysten käsitelyä jatkettiin viidessä työryhmässä. Päivillä käsiteltiin myös kirjastojen kulttuuritehtäviä. Päiviin liittyi yleisötilaisuus, jossa oli läsnä n. 500 henkilöä. Yleisötilaisuuden ohjelmassa oli mm. korokekeskustelu aiheesta muuttuva kotiseutu ja naisen kulttuurivastuu, selostus kulttuuripoliittikkamme yleissuuntaviivoista ja esitelmä naisten osallistumisesta yhteiskuntaelämään. Kulttuuripäivien esimiehenä toimi järjestöjaoston PJ fil.maisteri Marjatta Väänänen. Tilaisuus sai osakseen suurta huomiota sekä maakuntalehdissä että radiossa. (toimintakertomus 1966-1967.)
20	1967		Pohjois-Suomen maakuntarahasto	Kulttuuripäivät	Alueen tutkimustoiminta ja taideohjelmat (Pohls 1989)
21	1967	Kuopio	Suomen Kulttuurirahasto yhdessä Kuopion kesäyliopiston kanssa.	Kulttuuriseminaari	Maakunnan kulttuuripoliittikka. Maakunnan kulttuuripoliittikan seminaarissa käsiteltiin kulttuuripoliittikkaa kokonaisvaltaisen maakuntapolitiikan päähaarana talous- ja sosiaalipoliittikan rinnalla. Alueyksikön erityiset olosuhteet huomioon ottaen pohdittiin kulttuuripoliittikan tavanomaisten päähaarojen - tiede- ja tutkimus, taide-, koulu- ja kansansivistyspolitiikan - lisäksi vielä vapaa-ajan yleistä kansalaistoimintaa, kotiseututyötä ja matkailua maakunnan puitteissa sekä luonnollisesti myös maakunnan kulttuurihallinnon ongelmia. Hallinto-olojemme sekavuus ja heikkouden aluetasolla aiheutuivat seminaarin työssä mm. sen , että toiminnallisen talousmaakuntakokonaisuuden rinnalla oli valiin pakko käyttää läänin tai muun hallinnollisen alueyksikön nimitystä. Tosin ne nykyisin vain liikimäärin vastaavat sitä rationaalista alueellista toimintayksikköä jota seminaarissa yleensä nimitettiin maakunnaksi. Julkaistu kirjana "Maakunnan kulttuuripoliittikka", jonka avausanoista on teksti on.
22	1967	Iisalmi	Suomalaisuuden Liitto		Kehitysaluepäivät (Pohls 198, 178)

Neuvottelupäivät 1957-1973

23	1968	Helsinki	Suomen Kulttuurirahasto	Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät	Kulttuuri ja hallinto. Suomen Kulttuuripoliittisessa elämässä on viime vuosina selvästi voitu todeta valtion kulttuurihallinnon kehittyminen ja yleensä julkisen hallinnon voimistunut ote. Tästä ovat esimerkkeinä opetusministeriön uudelleen organisointi, julkisen tiede- ja taidehallinnon uudet järjestelmät sekä kauskantoiset toimenpiteet korkeakoululaitoksen kehittämiseksi. Kun toisaalta maamme kulttuurielämässä on vaikeuksia uhmaavalla yksityisellä harrastuksella ja yritteliäisyydellä pitkät perinteet, on paikallaan, että vapaasti keskustellen etsitään uutta tasapainoa sekä uusia yhteistyön ja työnjaon muotoja julkisen hallinnon ja yksityisten aseinharrastajien pyrkimysten välillä maan koko kulttuurielämän edistämiseksi. Tässä hengessä pidettiin nämä kulttuuripoliittiset päivät. Julkaistu kirjana "Kulttuuri ja Hallinto" jonka alkusanoista on yo. teksti.
24	1968	Seinäjoki ja Kauhava	Suomen Kulttuurirahasto yhdessä Kalevalaseuran ja Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston kanssa.	Kulttuuriseminaari	Kansantaiteen seminaari, Julkaistu kirjana "Kansantaide ja Perinnepolitiikka" (1969)
25	1968	Rovaniemi	Suomalaisuuden Liitto	Seminaari	Kalottialueen ongelmia käsittelevä seminaari (M. Pohls 1989, 178)
26	1969	Kajaani	Suomalaisuuden Liitto	Seminaari	Alueellisen kehittämisselityksen seminaari (Pohls 1989, 178)
27	1970	Rovaniemi	Suomen Kulttuurirahasto yhdessä Lapin kesäyliopiston kanssa.	Kulttuuriseminaari	"Maakunnan tutkimuspolitiikan seminaari. Seminaarin tarkoituksena oli järjestelmällisen keskustelun avulla selvittää alueellisen ja paikallisen tutkimustyön ongelmia, hahmottaa suomalaisen maakunnan yleisiä tutkimusohjelmia sekä kosketella samalla myös eräitä Lapin tutkimuksen erityispuolia." Julkaistu kirjana: Maakunnan tutkimuspolitiikka (1970), jonka alkusanoista em. teksti.
28	1970	Rovaniemi	Suomalaisuuden Liitto	Seminaari	Kalottialueen ongelmia käsittelevä seminaari (Pohls 1989, 178)
29	1971	Kotka	Suomen Kulttuurirahasto yhdessä Kymenlaakson Kesäyliopiston kanssa.	Kulttuuriseminaari	Maakunnan taidepolitiikan seminaari. Seminaarin tarkoituksena oli järjestelmällisen keskustelun käynninen maakuntien taide-elämän kehittämisen mahdollisuuksista. Julkaistu kirjana "Maakunnan taidepolitiikka". (toimintakertomus 1971 - 1972).
30	1971		Suomalaisuuden Liitto	Valtakunnallinen neuvottelukokous	Valiportaan hallintouudistus
31	1973		Suomalaisuuden Liitto	Valtakunnallinen neuvottelukokous	Korkeakoulu ja ympäristö
32	1973	Nivala	Talonpoikaiskulttuurisaatio kutsui Suomen Kulttuurirahaston yhdessä Maaseudun Sivistysliiton, Presidentti Kallion muistotoimikunnan, Suomen Kotiseutuliiton, Suomen Kunnallisliiton, Suomen Nuorisliiton ja Nivalan kunnan kanssa.	Työseminaari	Aiheena oli talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripoliitikassa. Julkaistu Suomen Kulttuurirahaston toimesta kirjana "Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripoliitikassa". (toimintakertomus 1973 - 1974).

LIITE 3 Maakuntarahastoista myönnettyjen apurahojen määrällisiä muutoksia 1990-luvulla

	MUIKOKSIA LUETUSSA APURAHASSA 2000 (000) 1990 (80)				Määrätiedon osuus		Purauttaminen		Määrän osuus suor.	
	Jakoruma	Maakuntien	Jakoruma ¹	Maakuntien	Jakoruma v. 2000	osuus 00 - osuus 90	Jakoruma v. 2000	osuus 00 - osuus 90	osuus 90 - 00	
	0080	0080	0080	0080	0080	0080	0080	0080	0080	
EMe	0,8	3,3	19 737 mkk	2,6	69 %	80 %	-13 %	38	6	54,1 %
EPo	1,1	4,0	16 323 mkk	1,5	60 %	38 %	2 %	43	7	55,3 %
ESse	1,4	4,3	19 884 mkk	1,9	46 %	34 %	13 %	37	10	63,7 %
HEne	1,1	3,8	22 479 mkk	1,6	46 %	42 %	-19 %	39	5	59,1 %
KEir	0,4	2,2	22 250 mkk	1,6	65 %	43 %	12 %	43	9	48,1 %
KKpo	1,1	2,5	16 837 mkk	1,8	47 %	42 %	11 %	41	8	55,8 %
KEau	0,8	2,6	17 174 mkk	1,4	63 %	61 %	16 %	38	10	47,9 %
KYme	0,9	2,3	24 583 mkk	1,6	63 %	44 %	24 %	41	3	53,7 %
LEpi	0,8	3,1	20 732 mkk	2,0	61 %	68 %	30 %	41	-1	62,9 %
PKk	1,4	1,8	25 633 mkk	1,0	35 %	39 %	7 %	37	3	42,2 %
PKra	1,5	2,6	27 654 mkk	2,1	31 %	39 %	19 %	36	7	67,9 %
PKpo	1,0	2,6	22 727 mkk	1,6	66 %	41 %	15 %	37	0	48,7 %
PKsa	1,7	3,0	17 684 mkk	1,3	31 %	39 %	18 %	36	3	67,2 %
PKva	0,7	4,3	12 722 mkk	1,1	48 %	81 %	2 %	36	0	65,3 %
SKsa	1,0	3,3	17 712 mkk	2,0	39 %	50 %	10 %	38	1	55,3 %
Uusi	0,9	4,6	20 118 mkk	1,1	90 %	79 %	-4 %	39	-4	69,3 %
Vare	1,6	4,0	21 673 mkk	1,6	32 %	33 %	28 %	37	0	61,2 %
KAIKKI	19,2	2,8	19 977 mkk	1,6	48 %	47 %	12 %	38	4	63,4 %